

Літературний ТЕРНОПІЛЬ

Літературно-мистецький і громадсько-політичний часопис

Заснований
у січні 1991

Число 1 (38)
Січень 2009

Спільний проект Тернопільського національного педагогічного університету
ім. Володимира Гнатюка, Тернопільської обласної організації Національної
Спілки письменників України і видавничого дому "Вільне життя"

Редакційна рада:

Богдан Андрушків
Олександр Астаф'єв
(м. Київ)
Богдан Бастюк
Євген Безкоровайний
Роман Гром'як
Ігор Гуцал
Ганна Костів-Гуска
Ліля Костишин
Іван Крупський
Наталія Кузь
Роман Лубківський
(м. Київ)
Богдан Мельничук
(головний редактор)
Ярослав Омелян
Михайло Ониськів
Петро Перебийніс
(м. Київ)
Леся Романчук
(заступник головного
редактора)
Богдан Строцен
Богдан Ткачик
Микола Ткачук
Петро Федоришин
Богдан Хаварівський
В'ячеслав Хім'як
Федір Шевчук
Григорій Шергей
Володимир Якубовський

ЗМІСТ

Наболіле

Євген БЕЗКОРОВАЙНИЙ. НЕСКІНЧЕННА ВІЙНА 3

Велика проза: першодрук

Василь ФОЛЬВАРОЧНИЙ. СИМОН ПЕТЛЮРА 12

Нетрадиційне

Володимир ДЯЧУН. АНТИФОНІ 20

Мала проза

Богдан МЕЛЬНИЧУК. НОВЕЛА З ЦИКЛУ

"СУД БЕЗ СУДУ" 24

Галина ТАРАСЮК. САМА СОБІ ВОРОГ... 38

Валентина АДАМОВИЧ. ТІНЬ МІНАРЕТА 48

Олексій ПОПАДЮК. ОПЕРАЦІЯ "БУЗЬКО" 56

Марія БАЛІЦЬКА. КАЛИНОВА ДУША 60

Золота сурма: поезія

Роман ВАРХОЛ. 35

Поезія молодих

Юрій ДЗЮЛА. ВЕЛИКЕ СЕРЦЕ 46

Художник номера

Влада СОБУЦЬКА. ЩАСЛИВІ МУЗИ

КАЗИМИРА СІКОРСЬКОГО 66

Переклади

Роман ЛАДИКА. ІЗ ВІРШІВ ЦИПРІАНА НОРВІДА 76

Незабутні

Валентин КОРНІШКО. СЛОВО – ЯК ПІСНЯ 79

Спомин

Віталій КАРПЕНКО. КРІЗЬ ПРИЗМУ

ДИТИНСТВА 85

НОВІ ЛАУРЕАТИ ПРЕМІЇ ІМЕНІ БРАТІВ ЛЕПКИХ

22 січня 2009 року у виставковому залі Тернопільської обласної організації Національної Спілки художників вшанували лауреатів Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Братів Богдана та Левка Лепких за 2006–2008 роки. До відродження цієї відзнаки найбільше долучилися відомі громадські діячі Р. Півторак, Б. Хаварівський і М. Ониськів.

Серед нагороджених: літературознавець **Надія Білик** (м. Тернопіль) – за публікації в галузі леккознавства останніх років; поет, культуролог **Володимир Вознюк** (м. Чернівці) – за збірки поезій і науково-краєзнавчих досліджень; поет, перекладач, науковець **Олександр Астаф'єв** (м. Київ) – за поетичні та літературознавчі книги; письменник **Іван Демчишин** (м. Тернопіль) – за серію публікацій у журналі “Літературний Тернопіль” протягом 2008 року; народний фольклорний театр танцю “**Неопалима купина**” (керівник Василь Починок) **Тернопільського вищого професійного училища № 4 ім. М. Парашука** – за концертну діяльність у 2005–2008 роках.

Під час урочистого дійства виступили Роман Півторак, Богдан Хаварівський, Михайло Ониськів, Богдан Мельничук, Михайло Левицький, Василь Богачук та інші. З нагоди відновлення премії випущено спеціальне число літературно-мистецької, культурологічної газети “**Русала Дністрова**” (шеф-редактор Наталія Кузь).

У концерті на честь лауреатів узяли участь творчі аматорські колективи й виконавці ВПУ № 4 та обласної експериментальної школи мистецтв, студенти Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка (клас народного артиста України В'ячеслава Хім'яка). Учасники урочин поклали квіти до пам'ятників Тарасові Шевченку та Іванові Франку.

**Олександр ЛІБЕРНИЙ,
Уляна КОРОПЕЦЬКА.**

Новітня історія

Петро ЯЩУК. І БІЛЬ НА БІЛЬ – ЯК ХРЕСТ НА ХРЕСТ... 94

Ювілеї

Богдан НОВОСЯДЛИЙ. НІЖНА МУЗИКА СЕРЦЯ І ВОГОНЬ НЕСКОРЕНОГО ДУХУ 103

Театр

В'ячеслав ХІМ'ЯК. ДВА КРИЛА ДЛІА ВИСОКОГО ЛЕТУ 110

Краєзнавство

Марія СТУХЛЯК. СЕЛЯНСЬКИЙ РУХ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ НАПЕРЕДОДНІ РЕВОЛЮЦІЇ 1848 РОКУ 121

Марія ІЗДЕПЬСКА-НОВИЦЬКА. МИСТЕЦЬКІ ЗДОБУТКИ ХОРОВОГО ТОВАРИСТВА “БОЯН” 125

Щойно прочитане

Олег КЛИМЕНКО. ГРУНТОВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦЕРКОВНОЇ ГЕРАЛЬДИКИ 131

Літературна критика

Тетяна ДІГАЙ. НЕ МОЖУ ЦЕЙ СВІТ НЕ ЛЮБИТИ 134

ПРО ПОЕЗІЮ БЕЗ СЛІВ І НЕ ТІЛЬКИ... 136

Подільський віночок. Сторінки для дітей

Степан КРАВЕЦЬ. У СЕРЦІ БОГ ТА УКРАЇНА 138

Вісьма-віо!

Євген БАРОВ. “БОМКАЛО” 140

Поличка бібліофіла 142

Тернопілля у дзеркалі часу: події, факти, імена
ДЕНЬ ЗА ДНЕМ – У СКАРБНИЦЮ ДУХОВНОСТІ 147

... і насамкінець

Ірина ВАСИЛИК. 152

Передплатні індекси

нашого журналу:

99997 – в обласному каталозі

37501 – у всеукраїнському каталозі

Виходить раз на квартал.

Передплатити “Літературний Тернопіль” можна в будь-якому відділенні “Укрпошти”.

На обкладинці –

фоторепродукції творів живопису Казимира СІКОРСЬКОГО: 1 стор. – ескіз до вистави “Данило Галицький” за п'єсою А. Хижняка, В. Фащука (1987 р.);

4 стор. – “Після “Мертвих душ” М. Гоголя” (1974 р.); картон, темпера, водоемульсія); “Тарас Бульба” (1990 р.; картон, олія); ескіз до вистави “Роксолана” (п'єса Г. Бодікіна за романом П. Загребельного; 1985 р.).

Євген БЕЗКОРОВАЙНИЙ

Євген БЕЗКОРОВАЙНИЙ (народився 24 березня 1947 року в селі Ворвулинці Заліщицького району Тернопільської області) – поет, журналіст, громадський діяч. Член НСЖУ (1980 р.), НСПУ (2006 р.). Закінчив Львівський держуніверситет (1972 р., нині національний університет). Працював у редакціях Заставнівської (Чернівецька обл.), Заліщицької і Тернопільської районних газет; був на громадській роботі. Кореспондент Держтелерадіо України в Тернопільській області; відповідальний секретар обласної організації Товариства книголюбів; головний редактор газет “Ровесник” (1976–1980 рр.) і “Селянська доля” (1990–1996 рр.); заступник завідувача, завідувач відділу, керівник прес-служби апарату Тернопільської ОДА. Від 2002 року – начальник управління у справах преси та інформації Тернопільської ОДА. Від 2006 року – виконавчий секретар ТОО НСЖУ. Від 2008 року – голова Тернопільської обласної організації Національної Спілки письменників України. Автор збірок поезій “Яворина” (1997 р.), “Профіль любові” (2003 р.), “Душа, як сонях” (2006 р.). Вірші опубліковані у журналах “Жовтень”, “Ранок”, “Україна”, “Тернопіль” та інших періодичних виданнях.

Нескінченна війна

Новий, 2009-й рік Українська держава зустріла не тільки з усебічним натиском світової і внутрішньої економічної кризи, а із уже звичною для нас, українців, газовою війною з Росією. Та попри традиційні очікування кремлівських зверхників, що знову “залиють хохлам за шкіру сала”, український провід на чолі з В. Ющенком цього разу зумів змістити “лінію газового фронту” зі “Зореносної” до країн Європи, до управлінських структур Європейської співдружності.

Щоправда, конструктивні дії українського керівництва розворушили осине гніздо “п’ятої колони”, і воно зі сконцентрованою люттю кинулося виконувати свою Каїнову місію в Україні. Але світ і навіть благодущні європейські лідери нарешті зрозуміли, в чиїх руках перебуває вентиль від їхнього зимового благополуччя та що слід робити, аби подібної ситуації не сталося “впередь”.

На щастя, ця війна безкровна, що в практиці нашого північного сусіда траплялося надивовиж рідко. Адже загальновідомо, що кількостолітня історія Московської (з XVIII століття – Російської) держави – це історія нескінченних воєн, результатом яких завжди було падіння слабших країн-сусідів і приєднання їх “під себе”.

За статистикою, з XIII до XXI століття (Московська Російська) держава вела понад 200 зовнішніх та 100 домашніх воєн і збільшила свою територію у 106 разів.

Відома московська діячка Валерія Новодворська, оцінюючи це безконечне воїнство і загарбництво Росії, що на думку великодержавників зав-

жди мало “прогресивне значення” для переможених та підкорених, не вибирає слів (цитую мовою оригіналу. – *Авт.*): “Ми не волки. Ми гиены, стервятники, труполобы. В 1939 году ми пожирали то, что нам оставлял сильный хищник – гитлеровская Германия, в 1940 году брали беззащитную Балтию, в 1956 году навалились на маленькую Венгрию, в 1968 году – на Чехословакию, в 1980-е – убивали безоружных афганских крестьян.

Вот такой дом ми себе и выстроили на гусеницах. Ми московская орда. У советского оккупанта нет отечества. Его Родина – танк.”

А якщо не танк, то, за твердженням тієї ж В. Новодворської, у т. з. “русскоязычных” батьківщина там, де вони вилізли з того танка:

“Мне не жалко тех хныкающих русскоязычных, которые жалуются на то, что несчастные жертвы их агрессии смеют мечтать о своей свободе и говорить на своем языке. Какая незадача! КГБ и СА не успели отучить украинцев, литовцев, латышей, эстонцев от родной речи. Мало сажали, видно”.

Ось кому і для чого потрібні в Україні зміни до Конституції, імпічмент Президента, відставка уряду, державний статус російської мови. Це вони, манкурти й українські п’ятиколонники, в чаді великодержавних амбіцій північних сусідів, і досі натхненні незмінним “Кратким курсом ВКП(б)”, нахабно ігнорують історичну правду, всіляко гальмують очищення історії України від нашарувань шовіністичної брехні й фальсифікацій, зі шкіри пнуться здійснити незавершену царським та більшовицьким режимами духовну окупацію, асиміляцію і зросійщення України.

Для них, доморожених україноненависників, для їх ненаситних покровителів “газова війна” – як відгомін, як зблиски спаленого до фундаментів суздальським князем Боголюбським Києва, звірячого масакрування дітей і жінок Батурина, кривавих оргій муравйовців під Крутами і в Києві у 1918-у, тотального голодомору 1932-33 років, соловецьких і сибірських морів – місць упокорення української еліти.

Це їхня стихія. Стихія україножерства, українофобства, усвідомленого манкурства і яничарства.

Прикро, що й новоз’явлені месії та месійки розчарованого і збайдужілого до цинічної політики українства мимоволі чи й із волі спомагають “п’ятиколонникам”, в яких навіть шиї витяглися на Північний Схід, добивати знічених і навіть розгублених від безсилля націонал-патріотів.

Замість того, щоби формувати єдиний національно-демократичний фронт і почати безпощадну війну з ненависниками української мови, нашої правічної історії, духовних велетів, національних героїв, відвойовувати загиджений чужинською ідеологією інформаційний простір – вони борються проти можливих учасників такої усвідомленої національної сили, проти “помаранчевого президента”, інших патріотів України.

Нічого незвичного нема.

Давня українська тактика:

– Бий своїх! До останнього подиху, до божевілля:

О Господи! Як нам не вистачає такої зятятості у протистоянні з ворогами.

Дорогі мої українці!

Маємо сприймати 2009-й не лише як рік “газової війни” і дальшої поляризації українського суспільства, деградації національної ідеї, а й і як рік невичерпних можливостей талановитого нашого народу.

Бо ніяка орда, ніякі відкриті й витончено приховані війни не здатні зламати гене-

тичного хребта українському (правдивому руському) народові.

Ми – героїчна нація. Бо впродовж тисячоліття зберегли свою мову, культуру, звичаї і традиції.

Та ще, всупереч волі, з московитами поділились – і назвою країни (за Петра І), і книжною мовою, й “Историей Государства Российского”, що скомпілював М. Карамзін.

І не треба нам вертатися ні до російської кошари, ні прямувати до ситої благодушної Європи, бо “Україна тоді вже побілила хату, коли Європа ще не вилізла з печер” (Б. Олійник).

То ж маємо хоч кілька десятиліть побути у власній ідентичності. Поширити на всі сторони світу милозвуччя своєї багатющої мови, виповнити душі незліченим українським піснеспівом, намілюватися вродою та жертвним берегинством наших жінок, вивищитися великодушністю, розважністю і святошною статечністю нашого чоловіцтва, зрештою, виробити імунітет до споживацьких цінностей Європи, до ментальності орди.

Цьогоріч обласна письменницька організація сягне свого 25-річчя. За чверть століття вона залучила до своїх рядів понад 60 талановитих прозаїків, поетів, драматургів, публіцистів. Усі вони різною мірою свого таланту будили національний дух, насажували краян естетичним світлом, моральними чеснотами.

Воздаймо їм почесні пам’яті, а передовсім тим, хто передчасно відійшов за межу вічності – Володимирові Вихрущу, Іванові Гермаківському, Іванові Горбатову, Борисові Демківу, Василеві Драбишинцю, Людмилі Кірик-Радомській, Петрові Ковальчуку, Олексі Корнієнку, Левкові Крупі, Борисові Павлівському, Георгієві Петруку-Попику, Мар’яні Рудакевич, Ярославові Сачку, Петрові Тимочку, Борисові Хижняку.

Більшість із них, славної пам’яті, та нині сухих безпосередньо причетні до ще однієї непроминальної події – утворення красної організації Народного Руху України, що відбулося 24 березня 1989 року.

Перенесімося на 20 років назад, до зали тодішнього письменницького будинку на вулиці Гетьмана Сагайдачного, де Георгій Петрук-Попик, Михайло Левицький – минулорічний лауреат обласної премії ім. Б. Лепкого, нестримна Марія Куземко, невтомнопереконуючий Роман Гром’як кинули виклик компартійній владі, розбудили революційні пристрасті в краї і підняли національно-патріотичні сили на боротьбу за волю, людську гідність та незалежність.

І тоді, коли тримались єдності, коли йшли єдиним фронтом, був інший розклад політичних та національних сил у Верховній Раді, й влада рахувалася з народом...

Поки україножери не оговтались і не поділили патріотичні сили на мізерні гетьманати, партійки, боївки, поки припинила “п’ята колона”, як багатоголова гідра, не піднялась у всіх регіонах України й не кинула виклик українству.

Переконаний, що для України Новий рік, початок національного літочислення настане, коли у Верховній Раді з’явиться не якась окрема партія чи навіть їх кілька, а коли там буде створена Конституційна національна більшість, а депутатський корпус сформується за національним складом населення.

І це станеться тільки тоді, коли наша багатомільйонна нація назавжди звільниться від запопадливого малоросійства, терпеливого хохляцтва, зведеняцького братування, коли кожне українське серце виповниться віртуальним боєм за жертви триваючої тисячолітньої війни та непроминальним відчуттям власної української національної значимості й ідентичності.

Із нової книжки Євгена Безкоровайного "Осіння сльоза"

СУМЛІННЯ

*Визбирую сумління
по краплині
з дороги кожної,
з тривоги чесної,
з любові першої,
з надії ніжної –
й коралі крапельин
підносять душу,
як гарна пісня
і як вечір
новорічний.
А я шукаю
повені сумиру.
Шукаю іншим,
а собі знаходжу.
Мовчать степи,
а в них могили
зацитькують історії
вітри.
Бо кожен праведник
своїм шляхом іде.
А я коралі сумнівів
шукаю
ледь сам не загублюся
поміж них.*

ТЕРНОПІЛЬ

*Немов на березі морським,
У центрі тихому Європи,
В серпанку світиться легкім
Над часом здиблений Тернопіль.
Його душа – озерна гладь,
Бульвари-килими барвисті,
Церковних дзвонів благодать,
Немов пеани, урочистих.
Наш красень рідний, чарівник,
Шляхетно мріє на ополлі...
О, як глибоко ти проник
У світ синівської любові!*

ДОРОГИ

*Є дороги, якими ідуть до щастя,
Інші легко ведуть до ганьби.
І виблискують на сонці від сорому,
Розлігшись, мов свині в багнюці.
Знаю, що є дуже різні дороги
Не зігноруюш їхньої важливості.
Лиш коли бачу в'юнку дорогу,
Якою батька несли на цвинтар,
То чую, наче по моєму серцю,
Топчуться брудні чоботи.*

ДОРОГА ДО ЄДНОСТІ

*Душа моя наповнилася степом –
Яка безмежна світла просторинь!
Прийми мене своїм анахоретом,
Щоб те блаженство назавжди зберіг.
Розбіглися у далеч небосхили,
На всі боки – невиспівна краса!
Нап'юся я від тебе, степе, сили
І, наче птах, порину в небеса.
Земля Вітчизни... Гордощі цілющі
Пробилися до нас через віки.
І затінили славою насуцні
Болючі України сторінки.
Дивлюся, як від Заходу до Сходу
Крізь степу шир, що вічністю цвіте,
До єдності – вершини первороду –
Веселка-брама наш народ веде.*

ГІМН ТВОРЦЕВІ

*Сонце окрайцем
голландського сиру
заповнює просинь
небесної плахти
і постає
великодньою бабкою,
жовтою і святошною,
розсипаючи крихти-промені
на омиті рососою
зелені верхів'я,
що знімають напругу
в нічній сторожі.
Самоцвіти на листі
виграють у скарбниці
безмежній гармонією.
Починається день
гімном щоденним
Творцеві.*

* * *

*Як зацемить у серці рана,
І висвітить уява образ Твій
(Повноформатно, як з екрана)
Й сльозина скотиться із вій –
Я, ніби камінь, занімію
Докором душу обів'ю...
Не міг колись, тепер не смію
Тобі сказати, що люблю.
Я обминув тебе поспішно
Тоді на юності краю.
Щоби і досі безуспішно
Терпіти зрадоньку твою.*

ПЕРЕД ТРИПІЛЛЯМ

*Не в лінощах, не в хтивому потішші
Мої минають весни осяйні,
Немов гінкі артерії земні,
Ввібравши чар збанкової Опішні.*

*На синім пружі сонце розповилось,
Гойдається, мов коровай вгорі.
А я щасливо маюся в цій грі,
Розкручений, як ткацьке мотовило.*

*І глечики, як предків моїх міти,
Трипільську сповідають давнину.
І нам, сучасним, ставлять у вину,
Що виклик той не годні зрозуміти.*

ВАСИЛЕВІ ДРАБИШИНЦЮ

*Де розум мій, де кров моя і серце,
Де рук моїх, невтомних рук снага?
Його вже тіло, муками роздрте,
Розпластане в історії ногах.
Він був поет, кривавився словами
І розпинав байдужість, скільки міг.
О, як хотів щасливим бути з нами,
Та тільки не в духовному ярмі!
Він був поет, повсталий проти часу,
Й мерзотникам пеанів не творив.
Гірку до дна він випив долі чашу
І дух прислужництва його не впокорив.
Він був поет. Для кого? Люди! Люди!
Пощо ви так в житті зійшли на пси?
Допоки вам Вітчизна рідна буде
Лиш місцем для гнилої ковбаси!*

ГРІХ

*Лінивство – мій найперший гріх –
Гнітить, пече, докорами карає.
А час, що я ніколи не беріг,
Утрачене в минулості збирає.
Розсілися вгодовані літа
Біля підніжжя планів недобитих.
Вже навіть мисль стрімка не доліта
До всього, що не встиглося зробити.
Хіба таким мав бути той політ,
Сумним і до плачу таким мізерним?
У юності, здавалось, він проліг
Щедротним і на диво повнозерним.
Змигнули дні, мов два сумні крила,
Амбіції вгамовано нарешити.
Та, доленько, чому ти не дала
Мені здійснити наміри конкретні?*

МОВА

*Рух – ніби гнів,
що цвітом опада
на вічний смуток
втраченого слова.
До нас тоді уже
прийшла біда,
як на задвірках
опинилась мова.
Ніхто не знав
чи так воно, чи ні,
коли торкався
сутності законів.
Мчали роки
на бистрому коні,
в історії бували
на припоні.
Чи кожен слід,
який лишає ми
на грудях
у страждалиці-планети,
дає нам право
зватися людьми,
а надто – пнутися
мерцій в поети?*

*Щоби потрапить
якось до мети,
що маревом світліє
перед нами,
треба прокласти
мовою мости
у те далеке,
досі ще не знане!*

* * *

*Без Тебе все і чахне, і маліє –
Ні намірів ніяких, ні вогню.
Тільки нудьга в порожній залі тліє,
Та я нікого в цьому не виню!*

*Старий годинник б'є нові години,
І сум чужий на мене наплива,
Немає танців, доброї гостини,
Мов кам'яні, зриваються слова.*

*Згорає час, мов "Львівські" сигарети,
Нема Тебе, чарівної, нема.
Снують кругом знайомі силуети,
Та Ти для мене нині над всіма.*

*Осяяна, немов травнева вишня,
Як в брості молодий весняний ліс,
Прийди на мить, хоч як печаль колишня,
Наче відлуння тих далеких літ...*

БЛУДНИЙ СИН

*Конфлікт настав, як незворотність карми,
В синівське серце вп'явся, мов багнет.
Немов шнурком тягло його у мандри,
Фата-моргана кликала вперед.*

*А очевидці, як байдужі люди,
Сприйняли блуд. Хіба їх то болить?
Плітки злорадно розпускали всюди
А деякі – узялися хулить.*

*“Покинув син. Батьки його негожі,
В роботу запрягали, як вола”.
Неправий суд чинили перехожі,
До горя додавали людям зла.*

*А син гуляв і веселився у кнайпах –
Він сенс життя для себе зрозумів...
Та все пропив і опинився в наймах,
Батьківську хату поміняв на хлів.*

*Хазяйський син зробився свинопасом
І з голоду свиняче їдло їв.
А запивав поміями, мов квасом,
Та марив домом батьківським своїм.*

*В приниженні дійшла отця наука,
Його терпіння згадував не раз.
Якби він брався інколи за бука,
То син його свиней би тут не пас.*

*О, батьку мій, невтомний трудівниче,
Прибитий моїм гонором тупим.
Твоя любов мене додому кличе:
Візьми мене хоч псом сторожовим.*

*А батько затремтів, мов житній колос,
Коли угледів сина зоддаля.
А як почув його покірний голос,
То наказав зарізати теля...*

*Батьки і діти. Як живі актори,
Крізь притчу цю до наших літ дійшли
І в єдності наказу й непокори
Любов взаємну й шану зберегли.*

* * *

*Дерева не мовчать. Вони говорять
І в мову зір вслухаються уважно.
Стоять собі з дитинством нашим поряд
І вітрові вклоняються поважно.*

*В пільмі нічній тремтять од ляку віти,
Уранці тіні сушать на галяві.
Вони до сонця, як маленькі діти
Верхів'я простягають кучеряві...*

ПАМ'ЯТАЙТЕ ПРО НАС

*Мої руки зів'яли,
Мов гілля усохлого дуба,
І просякла байдужість
Снагу всю мою до життя.
Все частіше на мене чатує
солодке запроданство Юди
з атрибутами зради,
без сорому і каяття.
Кожен мусить спожити
гіркою доцільності чашу
і знести на Голгофу, мов хрест,
свій моральний тягар.
І на крилах мажорних
від нас незалежного часу
залишити цей світ,
що темнішим зробився від чвар.
Я не був ані крацим,
ні гіршим сподвижником Божим,
не лещуся й тепер
біля Райських суворих воріт.
Та хіба свої вчинки життєві
судити ми можем,
коли праведний суд
нашим діям воздасться вгорі.
Хай метелиця днів
колесує даровану долю,
піднімає на щит
нам чесноти незримо малі.
Пам'ятайте про нас:
ми боролись за волю,
ми боролись за щастя
для вас на священній землі.*

* * *

*Ми так рідко думаєм про старість,
Так невтомно дуримо себе,
Як буваєм інколи “в ударі”,
Що “кістлява” нас не загребе.*

*Що устигнем спорожнити серце
Від любові, щирості – синам.
Й солов'їв закоханих концерти
Долею навічно дані нам.*

*Що поспієм в плині повсякчасся
Від половини відділити зерно.
І прийняти для душі причастя
Не як підсолоджене вино.*

*Ми такі розтратники жасхливі,
Так марнуєм часу Божий лет –
А життя – лиш втрачена можливість,
Наче безпощадний пістолет.*

* * *

Не каюсь, не дивуюся ніколи,
Що згадую тебе я знов і знов.
Твій ніжний образ спогадом зі школи,
Через усе життя моє пройшов.

О світлий смутку, радосте, тривого!
Вже не збагнути, хто для мене ти.
Чекав не раз перед твоїм порогом,
Але поріг не зваживсь перейти.

Люблю тебе. Хіба це не трагічно –
Любив усюди, хоч би де я був.
Мені не дивно і мені не смішно,
Що я тебе і досі не забув...

ДІДОВІ

Дні мої, на спогади багаті,
З пережитим аж переплелись.
Загубив я діда в старій хаті,
У далекій юності колись.

Він пішов, ображений на мене,
У блаженний потойбічний світ.
Залишився горбиком зеленим
На іще не скошеній траві.

Діду, діду, вже легким туманом
Часто огортає душу сум.
З хрестиком я вашим – талісманом –
Пережиті докори несучу.

Вже ніхто не розпина за віру
І своя держава ніби є.
Але ще не вірю, ні, не вірю,
Що колишня крига розтає.

Ще стоять на “таблицях залізних”
Нашої недоленьки карби.
Ще не всюди з постаментів злізли
України люті вороги.

Ще духовні покручі цинічно
Міряють усе на свій копил.
І гребуть під себе денно й нічно,
Аж здіймають попід хмари пил.

Діду, діду, як мені нестерпно
Визнавати, що такі дарма
Стільки доль намарно перетерто, –
А Вкраїні справжньої нема.

ВЕРХОВНІЙ РАДІ

Кричу до світу мукою німою
І неміччю караюся всякчас.
І Господа благаю, ревно молю:
“О, ниспошли державний глузд на нас!”

Потоками розлийся дощовими,
Грозами прогними на небесі.
Й лобами нахили нас до провину,
Щоб спам'ятались, схаменулись всі.

Дай Україні посеред Європи
Красивих, поміркованих ідей.
Безрідності дух нищий дай збороти,
Що роз'їдає владу і людей.

Дай погляду високого. Шляхетно
Підняв щоб душу згорблену з колін.
Й воздає усім негідникам конкретно
За злочини великі – не малі.

Розвій над нами атмосферу зради,
Очисть від звинувачень та хули
І кожному очільникові з Ради
До серця Україну прихили.

САМОТНІСТЬ

Мені здавалось –
вже годину сплю.
Настільна лампа
сторожко дрімала,
забравши в мене
ручку і папір.
На стіни зорі
позлітались з неба.
Мені ж здавалось,
що годину сплю.
Пружини гостро
упирались в боки.
Я був самотнім
в тім тривожнім сні.
Бо моя радість
зраджувала з вітром.
Нараз крізь сон
якусь тривогу вчув я.
І вже не міг збороти
страху подих.
Коли прокинувся,
то зрозумів умить,
що то прийшло
з годинника
світання.

МЕТАСТАЗИ РАБСТВА

*Велетів Вітчизни модерністи
Витискають люто з перших лав,
Щоб самим на місце їх пролізти,
Нині-бо пігмеїв час настав!*

*У Франка і Лесі Українки
Вже для них поезії нема.
Та від цих геройських мужа й жінки –
Для “хохлів” розвіялась пільма!*

*А глухі й сліпі космополіти
У глухі печери заповзли.
До національної еліти
Як до неба їм – не доросли!*

*Топчуться плюгаві недоростки
По найвищих наших іменах.
Наступають на духовний простір,
Як на Божу правду Сатана.*

*Через них катовані режимом
Не усі до рідних хат дійшли.
Бо запліли душі в рабські жором
До знущань оглухли і хули.*

*А народ наш від природи добрий,
Скільки зайд подужав на роду!
Та не всі пропали, як ті обри –
Не здолали ще одну орду.*

*Маємо двомовну метастазу,
Рабства запопадливий м'якуш.
І ніяк не можемо цю заразу
З підневільних вичавити душ!*

ЧУЖОСЛІВ'Я

*Вже лексикон наш стогне в протиріччях,
Гармонія його не прорива.
Буває в саду мовнім дике річчя,
Приймилися чужі, страшні слова.
В них сказ нікчем, орди оскал звіриний,
Тюремних лігвищ вікова парша,
Та нас не вбили, люття не скорили –
Не впала мови нашої душа.
Не згіркла, не знікчемніла на спиті,
Утримала для відсічі меч.
І ми не раз орді несамолюбій
Давали “на горіхи” й відкоша.
А нині дух зросійщення гіркого,
Немов туман, нам душі оповив.
За що ти, Боже, брата такого
На світовий розбій благословив?*

СЕСТРИНСЬКІ ОБІЙМИ

*Маєм землю, мову, Богом дані,
Ще для них ніхто не склав ціни.
Та чомусь державники бездарні
Досі ще не сперлися на них.*

*Є слова “Вітчизна”, “Україна”,
Є Росія – зведена сестра.
Чого ж наша мова солов'їна
Із словами цими догора?*

*Чом смердить, як труп на катафалку
Київ малоруским язиком?
Й всяка нечисть роззявляє хавку,
Творячи у ньому свій закон.*

*Яничари люті, як ординці,
Залягли в окопах й день при дні
Нищать українство поодинці,
Топлять його душу у вини!*

*Виривають з пам'яті кліщами
Доленосні дати і слова.
Щоби ми довіку вже мовчали –
Душить нас обіймами Москва.*

ЕНГАРМОНІЙНЕ

*Колискову чулося мов снілося
Дівчину стрічалося й любилося
Біглося світ за очі й спинялося
Ген світанням небо вже проймалося
Спокою ні трішечки не малося
Тільки починалось – не збувалося...*

ЮНІЙ ХУДОЖНИЦІ

*Розквітла над мольбертом,
мов жар-птиця,
Захоплена чарами синіх гір.
І засіяв в її очах-зірницях
Укритий свіжим сіном косогір.*

*Така легка, осяяна дитинно,
Воїстину, як Мавка лісова.
Цнотливий вітер дивиться невинно,
Як полотно у неї ожива.*

*Вже в'ються птиці буйності навколо,
А серце ще не зна, чого щемить.
Всміхається маларка заадково,
А погляд ніжним блиском пломенить.*

ЩО ВІДІЙШЛО – НЕ ПОВЕРНУТИ

*Коли років крутіж незримий
Мої притлумив почуття,
То несподівано відкрилось
Душі Твоїї сяття.*

*Мов янголятко в світлім леті,
Бездонно в позір увійшла.
Такі народжують поетів
І захищають світ від зла.*

*Цей чар в душі вже не затерти,
Яка безмежна світла мить!
У цім блаженстві можна вмерти –
Хай в серці юність не щемить.*

*О, нам ніколи не збагнути,
Чому життя людське, мов сад.
Що відійшло – не повернути,
Та й повертати вже чи варт?..*

ПОВЕЛИКДЕНЬ

*Відсіяло, відзвеніло, відсвятилось,
Відбуло у вишень замить!
Свято, що у муках народилось, –
Відійшло, як хвилі на воді.
Тільки щем легенький, як вітрила,
Фантастичні мислі напина.
Боже, дай душі чудесні крила,
Щоб вернулась в молодість вона.
До гаївки із левком нагірним
Над притихлим в присмерку селом,
Де Тобі я парубком покірним
Без вагання здався у полон.*

РІЗДВЯНИК

*Зацвів Різдвяник на моїм вікні,
Ніби вінок кохання на Купала.
Й відразу пригадалося мені,
Як, юного, мене Ти цілувала.
Мов вуглики, пекли Твої уста,
Та я тремтів, неначе від морозу.
Здавалося, любов така проста,
А то неправда – відібрала розум.
Немов параліч руки мені звів,
Слова завмерли, тіло простяглося
Й забилося у молодій траві –
Над ним твоє звивалося волосся.
На мить і світ померк в очах моїх,
Душа солодким подихом занила...
Святим для мене досі є той гріх,
Що ти тоді зі мною учинила.*

РОЗЛУКА

*Доторкнувся мазком крайнеба,
Мов розсипав малі сонця,
Красень ранок! Чого ще треба –
Не зникає з твого лиця.
На прив'ялих покосах-травах
Туманець золотий блищить.
Моє серце від тебе справа
Про розлуку близьку мовчить.
За біжучим рядочком ночі
Що було – вже не пробіжить.
Соромливо відводжу очі –
Як нарізно будемо жити?
Боржником відійду невітишно
За юнацькі свої літа.
Несподівано і поспішно
Відзвеніла пора золота.*

СОН

*Впаду на тебе, як раптова злива,
Геть нерішучість кинувши до ніг.
А ти така, як в юні, полохлива,
Нарешті вся відкриєшся мені.*

*Відкинеш ночі непроглядний саван,
Небесними стежками поведеш
Мене, свого володаря й васала,
І, мов зоря, над ранок відійдеш.*

*А я, такий знеможений, забутий,
Залишуся у мареві сумнім.
Перед одвічним: бути чи не бути,
Мо', все оте наснилося мені?..*

ОСТАННЯ НІЧ ШЕВЧЕНКА

*Йому ночами дошкуляла жаба,
До миготіння жовтих кіл в очах.
А скільки мрій? І враз така досада –
Тремтить в руці запалена свіча.*

*Вставав і йшов навсупор забороні,
Із ночі йшов до світла полотна.
Здувались жили, рознікали скроні...
Хіба любити світ – його вина?*

*Тоді упав крутим чолом до часу
І вперше в безтурботності затих.
До дна допив гіркої долі чашу,
Дійти до України лиш не встиг.*

*Та дух його з лиця землі не стерти
І слово не закути на вустах.
Таким ніколи не судилось вмерти –
Не владна смерті їхня висота!*

Василь ФОЛЬВАРОЧНИЙ
(народився 30 січня 1941 р. в селі Нападівка Лановецького району Тернопільської області) – поет, прозаїк, драматург, громадський діяч. Член НСПУ (1969 р.), НСТДУ (1973 р.). Заслужений діяч мистецтв України (2001 р.). Нагороджений орденами “За заслуги” 3-го ступеня, рівноапостольних Кирила і Мефодія (обидва – 2006 р.), почесними відзнаками “Знак пошани” (1986 р.), “Будівничий України” (2001 р.). Лауреат премії Всесоюзного конкурсу за кращу п’єсу (1977 р.), літературно-мистецької премії ім. С. Воробкевича (2000 р.). Навчався у Чернівецькому університеті (від 1958 р.), закінчив Львівський університет (1963 р., обидва нині – національні університети). Працював учителем, журналістом у редакціях газет Буковини і Житомирщини, завідувачем літературної частини Житомирського обласного музично-драматичного театру; в м. Чернівці: заступник начальника обласного управління культури, заступник голови

Василь ФОЛЬВАРОЧНИЙ

СИМОН ПЕТЛЮРА

Історичний роман-епопея

Стриножені коні

Книга перша

(Продовження. Початок у 2–4-у числах за 2008 р.).

Приблизно через місяць Євген Харлампійович знову з’явився в Полтаві – вже з власником маєтку генералом Келлером – за дозволом від банку на продаж землі. Підвозив їх до банку Василь Петлюра.

– То як, Євгене Харлампійовичу, із землею? – поцікавився він. – Усе владнали, не перебігли вам дороги Амбросімови?

– Все залежить нині від керуючого дворянським банком Квітки. Це він редагує “Хуторянина”? Чи, може, його однофамілець?

– Він – редактор і знаний громадський діяч, український патріот, завжди готовий підтримати свого, а не чужого.

– Пан генерал пішов остаточно втрясати все, очікую, що скаже.

– Було б самому зайти, познайомитися...

– Не хотів нав’язуватись. А як ваші хлопці?

– Вони досі не можуть забути розмови з вами. Кажуть, що ця подорож відкрила їм очі на багато що. А старший, Федір, закінчивши навчання в семінарії, подав документи до агрономічного інституту. Хоче бути вченим агрономом, як і ви, пане Чикаленку...

– Гарні у вас сини.

– Це мене радує й лякає.

– Чому лякає?

– Щоби не посиротили мене. Не закінчили сибірською каторгою чи кулею в спину, випущеною рукою чорносотенця.

облвиконкому (1990 р.), заступник голови обласної держадміністрації (1991–1993 рр.), заступник директора Науково-дослідного центру буковинознавства при Чернівецькому університеті (1993–1997 рр.). Від 1974 року – секретар, у 1976–1990 роках – відповідальний секретар Чернівецької організації НСПУ. Голова обласної організації Конгресу української інтелігенції (1997–2001 рр.). Від жовтня 2003 року – 1-й заступник голови Київської організації, 2003 року – голова Об'єднання драматургів НСПУ. У 2002–2006 роках – директор Будинку письменників НСПУ. Нині – 1-й заступник голови Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка. Автор збірок поезій “Тривога” (1966 р.), “Ростуть сини” (1967 р.), “Досвіток” (1968 р.), “Уроки вірності” (1976 р.), “Течія” (1982 р.), “Родовід” (1992 р.), “Поезії” (2000 р.), “Соняшник на балконі” (2005 р.); документальних повістей “Сонце в зернині” (1972 р.), “Цілюща вода” (1976 р.), “Земля Жижиянових правнуків” (1980 р.) та ін.; романів “Сказ”, “Обірвані струни” (обидва – 2004 р.), “Чорний бумер” (2006 р.); п'єс “Складна гама” (1968 р.), “Друге цвітіння” (1969 р.), “Екзамен на зрілість” (“Жива вода”; 1974 р.), “Не проспати роси” (1976 р.), “Вода з отчої криниці” (1978 р.; 1983 р. поставлена у Тернопільському облмуздрамтеатрі (нині академічний обласний драмтеатр), “Травнева музика” (1979 р.), “І прийде день”, “Світлиця для прийдешнього”, “Дитячі забави” (всі – 1988 р.), “Богдан” (2003 р.), “Петлюра”, “Доки море перелечу” (обидві – 2005 р.), “Пастка” (2006 р.), збірників п'єс “Пересолений мед”, “Спокуса” (обидва – 2000 р.) та інших.

Сяючи, вийшов із банку генерал Келлер.

– Ну що? – поцікавився Чикаленко.

– Усе гаразд, вважайте, що з купчою покінчено, – земля ваша. Керуючий банком хоче познайомитися з вами, він знає вас як автора “Розмов про ведення хазяйства” і зрадив, що землю купуєте ви, а не Амбросімови.

– Приємно чути, що не перевелись українці, ладні підтримати свого брата по крові, а не чужинця.

– Тож увечері він чекає вас. Зустрінетеся?

– Із великою приємністю, але згодом. На жаль, кваплюся. Буквально завтра їду до Петербурга. До речі, коли матимете які справи – звертайтеся, пане Чикаленку. В мене там зв'язки, багато друзів серед високопосадовців. Ми дуже близькі з міністром внутрішніх справ Сіп'ягіним.

– Відверто кажучи, які в мене можуть бути справи у Петербурзі? Хоча... Якби ви могли посприяти мені у виданні сільськогосподарського тижневика...

– Хіба це проблема?

– Хочу видавати його з розрахунку на наших селян нашою українською мовою.

– Це – складніше. Але пробуватиму вам допомогти, – мовив генерал і попрощався, зіславшись на те, що має ще побувати у давнього друга.

– Передайте вітання синам, особливо старшому Федорові. Планую залучити його до видання сільськогосподарського вісника.

– Хист до писання більший у мого середнього.

– Симона. Правда, ніяких зацікавлень до господарювання. Його сфера – не земля, а люди. Він більше філософ, психолог, митець, журналіст.

– Симона хочу залучити до співпраці з громадськими виданнями. Скажіть йому, хай завітає до мене, коли через місяць у Кононівці налагоджуватиму господарство, доки відремонтують дім у Києві, що я купив. Ось мої візитівки, прошу – для вас і ваших обох синів, Василю Павловичу. Пов'язуємо всі надії про відродження українства з молоддю, ровесниками ваших синів. Старогромадівці виявилися здебільшого амбітними самозакоханими балакунами.

– Щиро вірю, що ви та й Микола Віталійович Лисенко – не такі?

– Що ви! Микола Віталійович із-поміж старших українців є найвідданішим справі українського відродження і найсимпатичнішим за вдачею,

тому його найбільше люблять усі, без різниці віку. Ще коли я приїхав до Києва вперше, то вже тоді Лисенко був найпопулярнішою людиною не тільки серед свідомих українців, а взагалі серед київського населення – як артист-музикант, котрий часто влаштовував концерти зі своїм аматорським студентським хором. Пан Микола скористався з того, що за часів Лорис-Мелікова, всупереч валуєвським указам, законів сімдесяти шостого року, дозволяли співати публічно і навіть уряджувати українські вистави на сцені. Лисенко здавна є членом Старої Київської Громади, але належить у ній до суто української, а не українофільської течії.

– Якось підвозив його, він запросив у гості. Прийняв мене, як рідного брата, хоча ми були малознайомі, земляки і не більше.

– Він любить приймати посланців із усіх куточків України, тому в курсі справ, що, де і як діється стосовно українського діла. Ну, а молодь, студентство не виходять з його хати. Лисенко орієнтується передовсім на молодь, на створення українських революційних партій, щоби наші хлопці та дівчата не втікали до російських партій, а мали б відповідні свої. Тільки тоді число свідомих українців збільшуватиметься, а не так, як було досі: українство представлено у нас тільки старшими людьми, а молодь вступає здебільшого до російських соціалістичних партій.

Євген Харлампійович пошкодував, що вже приїхали до будинку його друзів і він мусить прощатись із симпатичним йому співбесідником, точніше, уважним слухачем.

* * *

“Департаменту полиции города Полтавы. Довожу до вашего сведения, что в Полтаву несколько недель назад приехал молодой харьковский адвокат, советник городской Думы Харькова Николай Михновский, 1873 года рождения, из дворян нашей губернии, окончивший юридический факультет Киевского университета, один из организаторов подпольной украинской партии, с заданием, насколько нам стало известно, создать в Полтаве партийную ячейку, по образцу Харьковской, с целью борьбы за самостоятельность Украины. Он часто бывает на квартире дворянина Аркадия Кучеренко, встречается с дворянами Шеметом и Кохановским, которые опекают молодых бунтовщиков, в частности учеников семинарии братьев Петлюра, Понятенка, Гмырю, Сидоренко и других, и организовали их встречу с Михновским. Действует организационная группа для создания партии. Намерения Михновского подтвердились во время вечеринки на квартире семьи Руссовых, посвященной годовщине со дня рождения Тараса Шевченко. Вначале пели запрещенные песни, декламировались крамольные стихи. Особенно усердствовал Симон Петлюра. Потом Михновский выступил с рефератом, точнее, программой создаваемой организации “Самостийна Украина”, которая произвела шок на молодых украинофилов своим шовинистическим русофобским направлением, где поднято идею оторвать Украину от России, создать государство Украина от Вислы до Каспия только для украинцев, призывая на кровавую борьбу с москалями. Была дискуссия по поводу отдельных постулатов в частности по поводу “сохранения и не смешивания украинской крови”, что заимствовано у жидов. Но в основном молодые горячие головы готовы идти за этим сумасбродным бунтовщиком. Считаю целесообразным изолировать Михновского от полтавской молодежи. Верноподданный Гвоздь”.

* * *

Концерт хору Миколи Лисенка в Полтаві закінчився виконанням забороненого українського гімну “Ще не вмерла України”. Переповнена зала встала, вибухнувши громом овацій із вигуками “Слава Україні!”, “Слава Лисенку!”. Люди більше чверті години аплодували стоячи, раз за разом викликали на поклін хористів, а з ними й Миколу Віталійовича.

Симон із Федором дивилися весь концерт, стоячи на гальорці, – роздобули тільки вхідні квитки. За якусь мить вони збігли вниз, спробували пробитися до сцени, але марно було проштовхатися крізь щільний натовп, який іззаду напивав на передніх. Близько десяти молодих хлопців, мабуть, студенти, вибігли на сцену, підхопили композитора на руки й почали виносити зі зали.

– Розступіться! Дайте дорогу! – скомандував Симон.

– “Дорогу українському патріотіві!”, “Дорогу Славі Україні!”, “Дорогу новому Кобзарю!”.

Симон не повірив очам – люди почали розступатися, даючи дорогу студентам, які несли Лисенка. Попереду процесії йшов він, Симон, почуваячись диригентом цього велетенського людського оркестру, котрий підкоряється йому. Серед тих, хто ніс Лисенка, Симон упізнав кількох своїх друзів-семінаристів. І коли Миколу Віталійовича винесли зі зали, дали йому стати на ноги, Симон попросив композитора завітати завтра до семінарії, прослухати у виконанні хору семінаристів його ж твір-кантату “Б’ють пороги”.

– Хіба не знаєте, що її заборонила цензура?

– А що нам на нашій рідній землі дозволяють чужинські сатрапи? Цмулити оковиту і крити триповерховим матом? – випалив Симон, чим викликав приязну усмішку композитора.

– Буду, якщо ви такі сміливі! – пообіцяв Лисенко на прощання, коли студенти провели його аж до будинку, де зупинився маестро.

Усю дорогу за ними йшли, маскуючись, кілька шпиків, і, не ховаючись, – кілька жандармів. Один із них помахав великим кулачищем перед очима Симона і Федора. Симон презирливо посміхнувся, а Федір тицьнув у відповідь фігуру, скручену з трьох пальців – дулю.

* * *

“Департаменту полиции города Полтавы. Довожу до вашего сведения, что в Полтаву прибыл известный украинофил, композитор, старогромадовец, полтавский дворянин Николай Лысенко. Он дал концерт со своим студенческим хором, который закончился исполнением крамольного гимна “Ще не вмерла Украина”. Зал встал, долго не смолкали овации. Люди скандировали: “Слава Лысенку!” “Слава Украине!” Студенты вынесли композитора из зала на руках, большая толпа студентов сопровождала его к дому, где он остановился. По имеющимся данным, от имени студентов Симон Петлюра пригласил Лысенко на встречу со студенчеством духовной семинарии, не поставив в известность попечителя заведения. Верноподданный Гвоздь”.

Начальник жандармерії, тільки-но отримавши інформацію, викликав візника, і, незважаючи на пізній час, поїхав у гості до ректора семінарії. Попросив пробачення за невчасне вторгнення, чим порушив сон літньої людини, але зіслався на “дела государевы” і виклав перед ректором інформацію про майбутню зустріч у семінарії.

– Ах, свині! Я їм нагадаю про існуючий порядок! Забули, куди вони прийшли, ким мають стати!

– Чистка нужна, но то – после, а завтра – никакой встречи! Никакой!

– Кто зачинщик?

– Симон Петлюра!

– Вигоню к чертовой матері! Не посмотрю, что сын уважаемого в городе мещанина.

* * *

На сцені актової зали вилаштувалися хористи. Перед ними, явно хвилюючись, походжав Симон із камертоном у руках.

– Значить так. Тільки-но Микола Віталійович з’явиться в залі, я махну рукою. Ви всі

врочисто тричі вигукує: “Слава! Слава! Слава!”, а потім піднесено проспівало величальну “Многая літа”. Пізніше знову – “Слава! Слава! Слава!”.

Славетного композитора виводять до нас на сцену – я звертаюся до нього з вітальною промовою, вітаю його в стінах нашої семінарії, говорю про його велич, патріотизм, що його пісні, опери возвеличують козацьку вольницю слідом за Шевченковим “Кобзарем”, допомагають усвідомити, що ми є великий народ, а не якесь вичахаюче плем’я без коріння і родоvodu, яким би хотіли бачити нас наші воріженьки.

На сцену вибіг семінарист:

– Привезли. Роздягається, зараз буде тут.

– Вишикуватися. Приготуватися! – скомандував Симон і підняв руку з камертоном, дивлячись на двері.

У дверях з’явилися спершу Федір та ще кілька семінаристів, а відтак Він, славетний композитор. Усі встали, зала зааплодувала.

Микола Віталійович ішов між рядами, розкланюючись на боки, притиснувши руку до серця. Симон махнув рукою – хористи дружно тричі проскандували “Слава!”. Зала підхопила скандування. Маестро піднімався на сцену, і раптом із-за куліс не вийшов – вибіг ректор із перекошеним обличчям. Хористи помітили, що його всього трусило, очі палали гнівом. Хор, а заодно й зала завмерли. Правда, ніхто не зрушив із місця, всі продовжували стояти. Розгубився на мить лише композитор, подумавши, що його візит може зашкодити студентам, але відразу ж опанував себе, звернувся до ректора:

– Я так зрозумів, що ви – попечитель семінарії, ректор, якщо не помиляюся. Доброго дня! Дякую за запитання, владико, на зустріч із вашими прекрасними вихованцями.

Простягнув руку, але вона на мить повисла в повітрі – ректор не подав своєї. Побагрянів, накинувся з криком на гостя.

– Как ви посмелі войті в етот зал, переступіть парог нашей святой обітелі? Ви безбожник, бунтовщик, мазепінець! Ви подстрекатель і развращенец нашево юношества. Онi глупи по молодості, онi парой не ведают, что творят! К чему ви призываете, раз’езжая со своїм хором? К неповновенію! К бунту! Моя б воля, я би вас, как Шевченка, – в солдати! В тюрьму! В Сібірь!

Ректор замахав кулаками. Здавалося, ще мить – і він кине́ться бити композитора. І тоді від хору відділився Симон, став між ректором та Лисенком.

– Микола Віталійович Лисенко – слава і гордість нашої України, і його нікому не дозволено ображати! Він – почесний гість нашої семінарії, ми запросили його прослухати спів нашого хору семінаристів, оцінити рівень наших виконавців. Що в цьому поганого, пане ректоре?

– Кто прігласіл?

– Ми, група хористів від імені всіх семінаристів.

– Пачему не согласовано со мной?

– Ми не думали, що це для вас цікаво, до того ж, ви обтяжені різними клопатами...

– Я здесь хозяїн, і нікто не смеет без маєво разрешенія...

– Ми ж майбутні душпастирі, а не якесь бидло, пане ректоре, можемо хоч інколи дозволити собі...

– Нічево і нікогда, зарубіте сібе на носу, мазепінци! Ісключу! Разгоню, еслі не всех, то палавіну – к чертовой матері!

– Пробачте, пане ректоре, я не хочу, щоби через неузгодженість, непорозуміння постраждали невинні люди...

– Да, да, постраждают із-за вас, із-за вашего подстрекательства. Разойтісь всем! – крикнув у залу і почав виштовхувати хористів зі сцени.

На сцену вибіг увесь блідий хормейстер Іван Розенко, блимнув на ректора ненависним поглядом. Симон став поміж ними.

– Давайте, вчителю, проведемо нашого гостя додому, заспокоїмо його. Ми хотіли як краще, а вийшло як завжди – не ми господарі на рідній землі.

...Петлюра і Розенко всю дорогу намагалися заспокоїти Миколу Віталійовича.

– Не ви – цей великодержавний хам мав просити пробачення і, може, не так пересті мною, як перед усіма вами! Але від таких не дочекаєшся. Це – сторожові пси царизму, хоч в архієрейських ризах. Та мене одне радує: що ми посіяли страх у їхніх серцях – нашим словом, нашими піснями. Вони бояться нашої пісні, котра може розбудити “дух, що тіло рве до бою”...

– “Рве за щастя, поступ, волю”, – продовжив Симон у тон композиторові Лисенку.

– Любите Франка?

– Надзвичайно...

– І правильно. Це – геній рівня Тараса Шевченка. Шкода, що він малознаний у нас у Східній Україні. Пишу кантату на його “Вічного революціонера”.

– Ні тюремні царські мури,

Ні шпійонське ремесло

В гріб його ще не звело,

– знову процитував Симон.

Коли Розенко та Петлюра провели Лисенка до дому його друзів, де зупинився маестро, він запросив їх на чай, зігрітися, бо хоча відстань від семінарії до помешкання композиторів була невеликою, мороз давався знати, і всі троє добряче змерзли.

За чаєм продовжили бесіду.

– А ви – молодець, не побоялися виступити проти ректора, – похвалив композитор Петлюру.

– Він же карлик, пігмей проти вас, нашого генія, а посмів кричати на вас. Як я міг змовчати?

– А Моська, знай, она сільна, что лаєт на слона, – зіронізував Розенко.

– Шкода, що вам не вдалося послухати виконання вашої кантати “Б’ють пороги”...

– Це ви її розучили? – звернувся Лисенко до Розенка.

– Ні, він, мій найкращий учень Симон Петлюра. Він і диригувати мав.

– Сподіваюсь, у нас ще буде нагода...

– У вас є рояль?

– Не в мене, а в моїх друзів.

– Симоне, може, заспіваєш для пана композитора? – мовив Розенко і сів за рояль.

– Та ви що? Співати для високоповажного Миколи Віталійовича Лисенка?

– Заспівайте...

– На Франкові слова “Юних днів, днів весни...”

Розенко акомпонував, а Симон почав дещо несміливо, а потім дедалі сильніше й сильніше, і вже за якусь мить його спів зачарував композитора.

– Браво! – вигукнув Лисенко і заплодував. – Якщо вас виключать із семінарії, – беру до свого хору.

– Дякую, Миколо Віталійовичу, за високу довіру, але я вже вибрав для себе іншу дорогу...

– Яку саме?

– На заклик Кобзаря – “а щоб збудить хиренну волю, треба миром, громадою обух сталить та добре вигострить сокиру, та й заходитьсь вже будить”... Лупати цю скалу на Франків заклик... Революція кличе, майбутня революція кличе стати борцем, револю-

ціонером.

– Вічним революціонером?

– А хіба є інший вихід?

– Благословляю, юний друже! Не зникайте! Заявляйте про себе! – мовив, обнявши на прощання.

Після гостин у Лисенка Симон не повернувся до семінарії, а пішов додому. На порозі зустріла перелякана мама й розповіла, що до них приходили поліцейські. Щось шукали, перетрусили всі книги в домашній, точніше, синовій бібліотеці, з десяток забрали зі собою.

– Ти щось скоїв, сину?

– Поки що нічого, але...

– Що – але?

– Прийде час, і я за все їм відомщу, мамо. Нагадаю, хто на цій землі господар.

– Чи треба, сину? Змиристь, обуха батогом не перебити...

– “Треба миром, громадою обух сталить...”

– Що це значить, сину?

– А це значить, мамо, що треба “добре вигострить сокиру”...

– Хочеш податися до нашого дубового лісу?

– Та ні, мамо. Ви все розумієте дуже буквально, а я алегоріями говорю...

– У мене не твоя грамота, не твоя школа, сину.

– Дорога матусю, ваша школа, ваші університети дали мені більше, ніж будь-хто.

Так-так. Тисячі наших народних українських пісень, що ви проспівали мені, рослили, очищали мою душу, наповнювали моє серце. Тому я сильніший і багатший від більшості моїх ровесників. Це я зрозумів сьогодні, коли зустрічався з композитором Миколою Віталійовичем Лисенком.

* * *

– Високостойний владико, ви ж мене добре знаєте більше десяти років, відколи вожу вас. Повірте, мій син – ніякий не бунтар, не мазепинець. А те, що трапилося, то це через його особливе ставлення до музики, співу. Він прекрасно грає на скрипці, співає, диригує хором. Звідси в нього благоговіння перед композитором Лисенком. Не подумав, бо ще молодий, погарячував, уже сам розкаюється, – винувато заговорив Василь Петлюра з архієреєм Іларіоном, коли той сів у бричку і звелів везти його до окружної управи.

– Розкаюється?

– Звичайно. Він у мене добрий, покладистий, слухняний, як ніхто зі синів. Змалечку найбільший мій помічник. Знали б ви, як він любить коней, із восьми років навчивсь їх запрягати й розпрягати. І тепер нарівні зі мною косить, заготовляє сіно.

– То, може, ліпше буде, коли він успадкує вашу справу?

– Півроку залишилося до закінчення семінарії. До того ж, вам, як нікому, відома побожність нашої родини. Мама моя – ігуменя Тепловського монастиря біля Феодосії в Криму, батько дружини моєї після того, як овдовів, постригсь і недавно отримав чин ієромонаха Київського Іоновського скиту. Сподіваюся, що мій син, Семен, угомонить свою молоду кров, гарячковість і стане ревним служителем Господа.

– Сомнітельно!

– Він же ніколи не тягнувся до чарки, ніхто не бачив, щоб упав за дівичками...

– Лучше би піл і гулял, чем лез в політику.

– Все в книжках пропадає.

– Книжки різні бувають, Василю Павловичу. Наглядачі семінарії доповідали мені, що ваш син цікавиться забороненими книгами.

– Може, через юнацьку цікавість, і не більше.

— Пришлете до мене його, я поговорю з ним. Якщо визнає провину, шире розкається, то, зважаючи на ваше прохання, спробую щось зробити... Хоча непросто буде, бо вже до Петербурга дійшло, що наша молодь вільнодумствує, заражається революційною холерою, створює таємні організації. Іду до прокурора, будемо радитись, як запобігти поширенню цієї зарази, щоб в епідемію не переросла. Зупиніть бричку — приїхали!

— Вас чекати тут чи під'їхати пізніше?

— Я запрошений для розмови й на обід, отож, через години дві під'їдете й чекатимете мене, доки не вийду.

— Добре, владико! — поштиво вклонивсь і, подавши руку, допоміг архієреєві злізти з брички. Провів поглядом, доки його постать не зникла за дверима управи окружної жандармерії.

Жандармський полковник зустрів архієрея біля виходу зі свого кабінету, привітався і повів до трапезної.

— Кишки марш грати почали, треба перекусити. Сподіваюся, будете з компанією, владико...

— Із превеликим задоволенням, якщо за обідом не торкатимемося слизьких тем, що можуть зіпсувати апетит.

— Слизьких тем нам аж ніяк не оминати, владико. Ви постите, вам чогось пісного?

— А ви?

— Даруйте, але я не дуже дотримуюся посту, хай Господь простить.

— Давайте і мені те, що собі...

— Коли хочете, маємо рибні страви — осетрина, свіжа ікра з Астрахані...

— Піде й свинина після осетрини.

— А що питимемо? Винце?

— Водочки с удовольствием...

— Вот і харашо!

Пропустили першу за здоров'я царя-батюшки, другу — за здоров'я цариці й наслідників престолу, закусили ікорочкою й осетриною, приступили до “ушици стерляж'єй”. Жандармський полковник, висьорбавши рештки юшки, відклав ложку, витер серветкою спітнілого лоба, відкинувся на кріслі. Розстебнувши верхні гудзики мундира, почав гугнявим голосом:

— Смута в нашій краї, владико. Мазепинці гуртуються. Революційна загроза перекинулася з Харкова і Києва до нас, у Полтаву. Рік тому там українська молодь заснувала Революційну українську партію, або, як її скорочено називають, — РУП. І нас не оминув ця зараза. Створили осередок у Полтаві. І знаєте хто? Здебільшого ваші семінаристи.

— Добродію полковнику, в нашій семінарії все — під пильним наглядом вчителів і наглядачів, ніяких зібрань не помічено, вчорашнє з Лисенком — виняткова випадковість, що не повториться.

— Ваші семінаристи збираються під виглядом гуляння у великому міському саду, часто в домі вдовиці Комличенкової, старший син якої — семінарист.

— Може, вони збираються на невинні юнацькі забави? Ми ж з вами також молодими були, шукали виходу молодечій енергії. А семінаристи здебільшого взаперті, тож, вириваючись раз у раз за стіни бурси чи семінарії, дають волю емоціям.

(Читайте продовження).

Володимир ДЯЧУН

Володимир Дячун (народився 20 лютого 1947 року в селі Лозова поблизу Тернополя) – поет, конструктор. Член НСПУ від 2001 року. Закінчив у 1970 році Львівський політехнічний інститут (нині – національний університет “Львівська політехніка”), у 1985 році – аспірантуру військово-механічного інституту в м. Ленінград (нині м. Санкт-Петербург, РФ). Працював конструктором-машинобудівником у Львові й Тернополі, у науково-виробничих об’єднаннях, галузевих інститутах; має більше 20-и патентів на винаходи. У 1999–2002 роках працював у м. Краків (Польща). Нині проживає у селі Озерна на Зборівщині. Автор збірок поезій “Коатула” (1995 р.), “Тернозба” (2000 р.), “Інеза” (2002 р., неопублік.), “Маскарон” (2003 р.), “Філядельфія” (2005 р., неопублік.), “Неориверси” (2007 р.). Творчість цього автора позначена нетрадиційним баченням матеріального і духовного світу та явищ, поет тяжіє до філософських узагальнень. Добірка віршів В. Дячуна опублікована у першому числі за 2008 р. журналу “Тернопіль” (нині “Літературний Тернопіль”).

АНТИФОНИ

Можна було б академічно (і – енциклопедично!) послатися на те, що антифон – це спів, який виконують по черзі два хори або соліст і хор; що це – пісня в богослужінні у великі релігійні свята; можна було б також наголосити (вже на зразок поетичного винаходу, а чи ж винахід це?), що це – перегукання двох текстів: про що починає “співати” один текст, інший – може “доспівати” (іншим тембром!) або ж його “закричати”... Тобто заперечити.

Це все так. Але інколи... Інколи митця (особливо тепер!) може спокусити можливість створити свій “проти-фон” нашому нинішньому “фону”, цьому політично-злодійському бедламові, неприкритому (а чи кращій – прикритий?) цинізму з простяганням руки (“чистої руки”?) буцімто помочі “маленькому українцеві” у часи нібито глобальних (особливо загрозливих для “маленького”?) фінансово-економічних (sic!) криз...

Що ж, спокуса велика... Але “нехай кожного часу одержав твоя буде біла...”.

В. Д.

А1. ТЕПЕР МЕНЕ МОЖНА ЛЕГЕНЬКО ПІДХОПИТИ

під руки Підвести до вікна й показати
сіру прибиту променем пилюгу
І сказати
Ото вулиця а зверху сонце
Бо можливо я з’їхав з глузду
і мені потрібно дещо пояснити
отаким робом: вулиця а зверху
Потім довести до середини кімнати
і розказати якісь байки

Так: я неписьменний і краще усе
розказати мені усно
Ще трохи і вони
будуть садовити мене на ліжку
Їм тепло буде думати що я малий
і мене потрібно чимось закутати
Дбайливо підіткнути ковдру
під моє тіло з усіх боків
Потім потиху вийти з кімнати
і голосно шепотатися в коридорі
Тепер їм випадає подумати
що я мертвий
Отже
я несповна розумний неписьменний
малий і мертвий
Це якраз та нагода
щоб починати нове життя
Самому

...

і до мого порога
усміх світу майне
і простелить дорогу
спокусити мене
розізне ж машина дорогу
шляк машину протне
час помалу потроху
зімне і мене
все мине й слава Богу
що й неминуче мине
вкладали ж довгу дорогу
на початку поклали мене

A2. СПИТАТИ ПРО ЩОСЬ СТОРОННЄ

так і є коли есеніна запитати
чи добре людині як у неї
викрадають кохану батьківщину
кохану чи батьківщину перепитує
той все ще не пригадуючи
а у яку кишеню своїх
американських джинсів він поклав
щойно написані сторінки
рядки про те що ти у мене
в грудях в якій кишені
в якій кишені гарячково
промимрить есенін о так
повіситися можна
кохана чи батьківщина

...

викинь усі папери
залиш два папірці

з початком нової ери
і з ерою наприкінці
і щоб усе по порядку
як плин води у ріці
з Ісусом Христом на початку
з тобою таким у кінці
так міцно стулені соти
сонячний вітер пройма
між ними лише безодня
не було і нема

A3. ЇМ БИ ПРИДАЛОСЯ ЩОБ МЕНІ СПОЧАТКУ ПОМЕРТИ

але сьогодні ясним є тільки
те що я ще не помер
бо за ідею не вмирають
якщо вмирають то тільки ті
що її не проголошують
оскільки я той що уже
нічого не проголошую
то я за це і вмираю
вони ж які проголошують
ще будуть довго голосно жити
і брати владу моїми
колишніми мертвими руками
але
то буде уже мертва
влада

...

з давнини з глибини долина
доторкнувшись до слуху: то – Я! –
нічия недоспівана пісня
дерева стояли до нас
дерева із нами стоять
дерева стоятимуть після
а Голос піднявшись із дна
живе й неживе об'єдна
і лагідно мовить: не бійся! –
задихало слово без нас
тепер воно дихає нам
те слово тектиме й опісля
але гострим єство протина
те гірке недосяжно-сліпе
аж холонеш примиреним потом:
я не знаю що було до нас
і не тямлю що чинить тепер
і забуду що витворить потім

A4. НАБЛИЖАЮСЬ ДО ПАХОНСЬКОГО УСЕ

ближче і ближче Підстрибну і ось
уже майже впритул до нього

Подібний до мене Згорблений
Відлюдкуватий Ось-ось підхопиться
і утече з чорною як земля
“колгоспною енциклопедією”
під пахвою Такі товсті книги
дуже зручні Їх можна покласти
під голову і довго милуватись
західним сонцем Можна також
затулитись від західного вітру
Коли притиснути таку книгу
до вузьких грудей
Щоправда їх носити тяжко
Особливо коли підхоплюватись
і втікати як хтось ненароком
з’явиться поперед самотні очі
Особливо коли з такими самими
самотніми очима

...

як життя це пройти?
є модель: діти — й ти
та є інша модель:
йозеф рот і — готель

було б добре отак:
цілувати вуста
діточок і жони
й ні вина й ні вини

є ж модель: самота
саме та саме та
й забуття замете
саме те саме те

A5. ЯКЩО ВЖЕ НІЧОГО НЕ ЗАЛИШАЄТЬСЯ ТО

звичайно що прийти Випити міцного
чаю Звичайно коли повернутися
Прийти і повернутися додому Удома
завжди є чай І тепло Дочка кудись
вийшла Можливо вона зараз в іншій
країні Точніше вона у себе вдома
То тільки ти залишився на чужині
І хочеш кудись прийти і вернутися
Їй цього робити не потрібно
Вона наливає собі міцного чаю
Й інколи згадує про тебе
Навіть хоче написати тобі листа

...

коли боротися уже немає сил
тебе єдине підтрима —
домашні оксамитові голоси
лунають за дверима

то може дочка а чи то син
і уже легше пережити зиму —
домашні оксамитові голоси
лунають за дверима
так шумлять над головою ліси
аж небо до себе підніме —
домашні оксамитові голоси
лунають за дверима

A6. КОЛИ ВОНА ПІДЕ Я ЗАТУЛЮ ОЧІ

своїми довгими пальцями і тоді
натисну ними на очні яблука аж так
що всередині очей та яблук
затемніють дозрілі зернята
чи аж засвітяться
коли ж засвітяться то вона
зійде освітленими сходами вниз
і тоді вже стемніє на
моєму шляху безповоротно
а як зернята затемніють
вони темними слизькими кульками
впадуть їй під ноги і тоді
вона не знайде дороги вниз
і прокляне мене за мою
темну недолугість
як же ж так стиснути усього себе
щоб нічого не розбіглося
ніщо не стемніло ніхто не йшов
і ніхто не роздушував
поміж пальцями сліз

...

я тебе обнімаю
щоб ти довго жила
і в тім русі не маю
ані благ і ні зла
я тим рухом кохана
ні не вічність таю
я лише помагаю
пролетіти в раю
нам обом і нам разом
щоби тепло було
щоб не вся і не зразу
розпалася плоть

A7. ТАКОЖ ДУМАВ ЩО БУРЯ ТАМ ЗА ВІКНОМ

буря там за вікном говорила ти
простягаючи долоню у напрямку
до світлого вікна там вона
знову повторювала щоб аж вікно
потемніло

відчуваючи усе нестерпніше
що вона ТУТ
дуже близько можливо навіть
там де починається рука
а долонею хотіла відігнати
отой нестерпний здогад ні
усе-таки ТУТ побіля серця
та ж ні у серці у самісінькому
а це щоб я дивився у вікно
а це щоб я раптом не заглянув
у твої очі й не стиснувся всім
своїм тілом від палаючої бурі в них
бо буря це тоді коли щось надто
близьке
набагато ближче ніж рука
бо вікно – це вже дуже далеко
а те що за вікном
це вже занадто далеко
і це вже не може бути бурею
не може

...

час пройшовся по мені
від зору до слуху
– нема мене зуха
час пройшовся нещадно
по лицях коханих
– нема моїх гарних
так: час не спізнився
залишився часом
– нема усіх разом
нема мене зуха
нема моїх гарних
нема усіх разом

А8. НЕ ПОТРІБНО ТУДИ ЙТИ І БУТИ З НИМИ

бо вони керують Мають легалізовані
мільярди Вони багаті
Хоча й досі незрозуміло
як це сталося Як це
Начеб нікого не обдурено
Ніщо не вкрадено
Але мені не треба туди йти
Навіть для того щоб не позаздрити
Навіть для того
Я ж не для того одягав білу тогу
Не для того
А вони хай собі думають
що живуть вздовж смерті

і ніколи з нею не перестрінуться
Хай собі думають
То нащо я маю з ними перестріватися
щоб вони передумували
Вони не люблять думати

...

це ще прийдуть
в наші поля вовки
і кинемося в ноги
тим вовкам
бо будуть рвати
кігті земляки
і будуть рвати
нігті землякам
прийдуть прийдуть
коли дамо прийти
у тил уділ
як ми такі долішні
як не знайдуся Я
і не знайдешся ТИ
так: ТИ і Я
незламно-непогрішні

А9. І ВОНА ЙОГО ВПІЗНАВАЛА І ВІН

коли бува приходила, певніше,
коли прийшла б, але тоді,
коли її майже ждеш,
ніби майже не вмиш,
а от діждатись не можеш, певніше,
не хочеш, бо раптом на думці
себе піймаєш, що її не впізнаєш,
чи то вона, і ось ти полегко
зітхаєш, комусь руку жадібно
стискаєш, і усе, і усе те від того,
що то щ е не вона

...

хай холод між долонь
протягне свистом-вітром
я сам собі вогонь
я сам для себе світло
коли ж горить зима
мов не помре ніколи
я сам в собі пільма
я сам в собі осколок
я продірявлений наскрізь
вогнем осколком ніччю
й мені ця добра вічність
дарує смерті криз

Богдан МЕЛЬНИЧУК

Богдан МЕЛЬНИЧУК – письменник, редактор, журналіст, краєзнавець. Народився 2 серпня 1952 року в с. Молотків Лановецького району Тернопільської області. Заслужений діяч мистецтв України (2008 р.). Академік Академії соціального управління (2008 р.). Лауреат всеукраїнських літературно-мистецьких премій ім. І. Блажкевич (1994 р.), Братів Богдана і Левка Лепких (2000 р.), У. Самчука (2002 р.), літературної премії ім. Ірини Вільде (2008 р., м. Львів) та обласної премії ім. С. Дністрянського (2003); дипломант обласної премії ім. В. Вихруща (2002 р.; усі – м. Тернопіль). Член Національних Спілок журналістів (1980 р.), письменників, краєзнавців України Наукового товариства ім. Т. Шевченка (всі – 1998 р.). Почесний краєзнавець України (2008 р.). Медаль Всеукраїнського товариства “Просвіта” “Будівничий України” (2008 р.). “Людина року–2008” Тернопільської області. Закінчив факультет журналістики Львівського держуніверситету ім. І. Франка (1974 р., нині національний університет). Працював у редакціях Лановецької районної газети Тернопільської області, газет “Вільне

Новели з циклу „СУД БЕЗ СУДУ“ ЗА ГРЕБЛЕЮ

I.

Заглушивши мотоцикла, Михайло чортihnу-ся.

Степан соковитою комбінацією відомих слів підтримав його.

Було чого злитися.

Сюркотіли коники, але дядьки їх не чули.

Пахло підсушеним різнотрав'ям, та вони цього не зауважували.

Від червневої спеки брався хвилями горизонт, однак його не бачили.

Дивилися на Михайлову ниву. Ще вчора на ній росла буйна люцерна. А нині густа смарагдова трава тішила очі тільки на половині ділянки. На іншій безпорадно їжачилася стерня.

– Таки правду казали сусіди, – зійшовши з мотоцикла, Михайло – високий і сутулий, як серпневий соняшник, спересердя розтяв правицею повітря, наче рубонув невідомого крадія пашниці. – Якась мерзота викосила минулої ночі.

– І правда те, що на велосипеді той гад приїжджав, – гарбузом викотившись із коляски, опецькуватий Степан тицьнув пальцем на свіжий слід.

Куми переглянулися.

– Увечері засядемо тут, Стефку? – грізно звів кошлаті брови до купи Михайло. Поблякло синє небо в його очах – їх заволокло сталеву хмарою.

– Засядемо, Міську, – змахнув краплі поту Степан. – І, хто б то не був, йому – капут.

Каштани його очей – навпаки: потемніли, мов вода в ставку перед грозою.

– То гайда, куме, додому, приготуємося, – Михайло стиснув руків'я триколісного “коника” так

життя” і “Тернопіль вечірній” (обидві – м. Тернопіль), у Державному архіві Тернопільської області, був на громадській роботі. Згодом – головний редактор Тернопільського обласного управління у справах преси та інформації (1989–93 рр.), видавництва Тернопільської академії народного господарства (нині національний економічний університет) “Економічна думка” (1998–2003 рр.), літературно-мистецької і культурологічної газети “Русалка Дністрова” (від 1992 р. донині) та журналу “Тернопіль” (від 1994 р., нині “Літературний Тернопіль”). Від 2003 р. донині – заступник голови редакційної колегії “Тернопільського Енциклопедичного Словника”, його головний науковий редактор. Видав 26 своїх книг драматургії, прози й поезії. Автор і співавтор 16 краєзнавчих книжок, 17 п’єс та інсценізацій, поставлених у Тернопільському академічному, Львівському (м. Дрогобич) і Рівненському обласних музично-драматичних та інших театрах, сотень статей, нарисів, рецензій, пісень. Вистава “Мазепа, гетьман України” (сценічний варіант Б. Мельничука за творами Б. Лепкого, Дніпропетровський обласний музично-драматичний театр) нагороджена міжнародною премією ім. П. Орлика (1995 р.). Богдан Мельничук – укладач і редактор більше 300 книжок, у т. ч. творів Степана Балея, братів Богдана й Олександра Барвінських, В’ячеслава Будзиновського, Осипа Назарука, Матвія Стахівца. Про життєвий і творчий шлях письменника розповідає книга Івана Бандурки “Чотири вежі Богдана Мельничука” (Т., 2002 р.). Нова Б. Мельничука “Вію, мамо, вію!..” надрукована в другому за 2008 рік числі журналу “Літературний Тернопіль”.

міцно, ніби вже вхопив за шию злодія.

Мотоцикл удруге присів – у коляску втиснувся Степан.

– І до крамниці заглянемо, – він облизав пересохлі губи. – З плящиною веселіше буде чекати...

На викривленій часом і водою греблі, що з’єднувала село з полями, Михайло ще раз злихословив. Бо ледве вивернув “коника” на вузькому краєчку насипу між калюжею й ставком. І справа вода, і зліва. Тільки та, що справа, – брудна та мілка, а зліва – чистіша й глибша: плесо.

...Сутеніло, коли куми примостилися за копицею на сусідній із Михайловою ділянці. Взяли дві пляшки: хтозна-скільки, можливо, доведеться чекати.

II.

Старий Петро добрався з райцентру додому, коли ніж горизонту відрізав останній окраєць від хлібини призахідного сонця. Був злий, бо даремно вистояв день у відділенні банку в черзі за тисячею гривень сто разів обіцяної компенсації – подачки за те, що копійку до копійки складали на старість: звідки у двох колгоспників могли бути статки. А тут ще й Устя, дружина розтуркотілась: “І там дарма, і тут нема. Корова весь день голодна. Ти ж знаєш, що я нездужаю...” Таки правда: головата худобина не винна, що влада безголова.

Перекусивши, прилаштував на рамі велосипед да косу, на багажнику – старе рядно. Поспішав, щоби завидна обминуті клятту калюжу на греблі. А за нею, біля Михайлової люцерни, – занедбана ділянка, від якої Оксана, сусідка, відреклася: роки вже не ті, щоби на землі, та ще й віддалік від обійстя, поратися. Трави там – тільки б сили вистачило викосити. Вже не раз те поле рятувало Лиску від голоду. Натомість баба відносила Оксані слоїк молока чи й сметанкою тішила.

III.

– О, чуєш, Стефку? – першим прокинувся добряче захмелілий Михайло.

– Та чую, Міську, чую, – висунув голову з-за копиці Степан.

Коса “вжик”-“вжик”. Важке дихання – і знову “вжик”-“вжик”. Місяця нема, лише тінь видно. Монотонно хитається в такт звукам і крок за кроком – уперед.

Михайло намацав мішка.

– Діємо, як домовилися, Стефку?

– Так, Міську, й тому урвителиві – капут.

Не помітили, що ділянка не Михайлова, а сусідня. Пружина помсти, підігріта окочивою, розпрямилася. Михайло шулікою метнувся до косаря, накинув йому на голову мішок. Степан, підкотившись, ударив по ногах.

Гамселили так, ніби ціпами молотили. Крики з мішка матюччям глушили.

– Знатимеш, як люцерну красти! – хекав Михайло, гепуючи гириями п’ястуків, натренованих у кузні за двадцять років ковалювання.

– Раз-два-три-чотири-шість! – бризкаючи слиною, човп ногами і навіть рахував удари, пропускаючи один, як раніше кружальця на рахівниці, Степан. Здавалося, що ступні звиклого до обману колишнього колгоспного бухгалтера налилися свинцем од жалю за дармівщиною, що минулась, як обірвалася. – Тепер тобі – капут.

IV.

Удосвіта селом – дві чорні, як рілля, новини. На полі за греблю знайшли ледь живого діда Петра. Баба Устя ще серед ночі зчинила гвалт.

А коли везли через греблю геть потлумленого старого, й Оксана, схлипуючи і поправляючи сиве пасмо волосся, що заважало змахувати сльози, притримувала на возі потрошеного ровера, – побачили оливкову пляму на плесі ставка. Назустріч зі села вже летіли сполохані птахи лементу – Михайло зі Степаном пропали.

Під копицею на полі – порожні пляшки. Слід від мотоцикла до греблі вужакою кривульчасто вигинається.

Сколихнулося латаття на ставку: сміливець із гурту біля калюжі пірнув у воду. Намацав під плямою мотоцикла.

Аж до неба – зойки: Степан так і задубів у колясці. А Михайла знайшли під водою за кілька метрів ліворуч. “Швидкій”, що змогла доїхати лише до калюжі, довелося чотирьох до лікарні везти. Устя Петрові голову підтримувала, а ті двоє допомоги вже не потребували. Розтин у таких випадках – обов’язковий.

V.

– Перейшли, ой перейшли Місько і Стефко за греблю гріха, – перехрестилася Оксана, піднявши до неба погляд зеленкуватих, як вода у ставку, очей. Відколи колишня вчителька вийшла на пенсію – стала побожною.

...Хто насправді вкрав люцерну, в селі дізналися наступного дня: Степанова корова трісла від тої трави, котру покійник ніколи не вирощував. Дружина, прогавивши, що нещасна худобина здулася, не поклікала ветеринара, бо нетямилася через несподівані похорони.

Серпень 2008.

БАЙКЕРИ І КАВУНИ

Йому наснився кавун.

Точніше, те, що від нього залишилося: шматки кривавої м’якоті, липкий сік, схожі на мертвіліє листя трави зернятка, криві шкрябальця слизької шкірки... Все те сипалося, падало, текло йому на голову, й він не міг вибратися з отого страшного й огидного місива: виборсувався, намагався на щось опертися ногами, судомно, до побіління, хапався руками, але марно. Рожево-червоно-багряна драглина засмоктувала.

Задихався. Ще раз хапонував ротом повітря і прокинувся. У вухах шаруділо, немовби там муцувалася велика комаха. Розплющивши очі, побачив, що поруч із його ліжком сидить мати і щось бубонить. Прислухався.

– Вітальчику, вставай, поїдемо на город, – нила, мало не схлипуючи. – Сьогодні субота, будемо бараболі копати, я ж сама ради не дам. Вставай, синочку, бо як задощить, то що потім будемо їсти...

– Відчепися! – накрився з головою.

– Вітальчику, може, таки встанеш, – голосніше, щоби почув, продовжила Надія. Закашлялася. – Я ж без тебе їх садила, синочку, то хоч копати поможи...

Потягнути за ковдру боялася – міг гаркнути. А то й обматюкати.

Син висунув руку з-під укшивачки, намацав на кріслі біля ліжка мобілку з навушниками. Потягнув до себе. Гадючками мелькнули шнури і вгніздилися обабіч голови. Під ковдрою забухала ритмічна музика, хтось заскавулів англійською.

– Синочку, в училищі у тебе сьогодні вихідний, може, все-таки поїдемо...

Ковдра піднялась і опустилася.

– Відчепись, я тобі сказав! Хочеш – їдь!

Музика загепала сильніше. Наче цвяхи у серце забивали.

Важко зітхнувши, Надія встала. Човгаючи старими капцями, пішла до дверей. У захарашеному мотоциклетним причандаллям коридорчику однокімнатної квартирки зачепилася поглядом за дзеркало. На неї глянула не за літами змарнована жінка. Ще й сорока нема, а виглядає так, ніби завтра – на пенсію. Змучені очі з тьмяним поглядом, густий засів сивини, рівчаки зморшок...

Узяла налаштовану сумку, замотану в ганчірку лопату. Іншу залишила. Біля дверей постояла. Повернулася. Присіла за стіл у крихітній кухоньці. На тильному боці обгортки з мила тремтячою рукою написала: “Вітальчику, їж борщ, він на плиті, ще теплий, я зранку зварила, що залишиться – поставиш у холодильник”.

Вийшла з хати, притримавши двері, щоби не стукнули. Благенькі одвірки хиталися в пазах: син, вибухаючи гнівом через ту чи іншу дрібницю, гримав дверима так, що аж сусіди прибігали. Потім звикли, не звертали уваги. А Надія не раз біля під’їзду відчувала спиною їх чи то осудливі, чи співчутливі погляди.

Сина виховувала сама: Віталієвого батька, а її чоловіка привезли з горе-заробітків у Підмосков’ї в труні. Головним для Надії було – нагодувати й одягнути одинака, щоби не почувався гіршим од інших дітей. Бодай заглянути до синових щоденників хронічно бракувало часу.

У восьмому класі Віталій перестав учитися. На уроки ходив гостем. Нерідко й обминав школу. Коли якось домучив осоружне для нього навчання, Надія ледве вблагала знайомого директора училища будівельників, щоби прийняв Віталія. Не задарма, звісно.

Син ішов із дому, куди хотів, і приходив, коли бажав. Запитати щось мати боялася: від шаленого крику Віталія шиби дзвеніли. А невдовзі й матом почав слова приперчувати. Не догодила в чомусь – триповерховий у відповідь.

Як ляпас. Від кровиночки.

Сльозам волю давала, коли ніхто не бачив. Здебільшого на городі, куди від квітня до листопада притовкувалася маршруткою щосуботи. На гуртовні, де човплася в інші дні, про домашні негаразди мовчала. Тільки підпухлі з ночі дочасно вицвілі очі видавали, як Надії несолодко. Коли син захворів байкерством, на ще одну роботу впросилася – прибиральницею. Люди йшли додому, а вона, надвигавшись на гуртовні ящиків, добиралася в офіс у іншому кінці міста. Вода у відрі з ганчіркою для миття підлоги солонішала від сліз.

Пізно ввечері боязко відчиняла двері малосімейки: цього разу що почує від сина? Єдиного. Заради якого й особистим життям пожертвувала: був час, коли на її вроду ще заглядалися.

– Гроші принесла? – гримнувши, Віталій здебільшого свердлов матір колючим

поглядом. У зубах – цигарка, в руці – пиво “Десант”. – Мені борг за прикольний шолом віддавати треба.

Через кілька днів – гроші на нову фару потрібні. На куртку. На рукавиці. На модне кермо.

Мотоцикл сина видавався Надії ненажерливим звіром, бездонною ямою, яку за-добрювати грішми – те саме, що в прірву викидати. Тільки-но заробила – і вже нема.

Не виконає Надія якоїсь забаганки – квартиру струшують крики. Впереміш із матюччям. Цвяхами в мозочок – погрози піти й не повернутися додому, якщо мати – така.

А як вона без своєї кровиночки? Єдиної.

І далі горбила спину, гарувала від рання до смеркання. До ночі. Тільки й просвітку в заснованому павутинням клопотів віконечку долі – неділя. Зранку до церкви, а потім прилягти можна, прислухатися: тіло ние там, де завжди, чи нові болячки п’явками присмокталися.

... На маршрутку ледь встигла. Молодичка на сидінні поруч частувала донечку кавуном. Мала вередувала, не хотіла їсти. М’якуш відламавсь, упав під ноги. “А я собі й цього не можу дозволити, дідьків мотоцикл гроші висмоктусь...”, – Надія відвела погляд. Усю дорогу прикушувала губу. А на городі сльози горохом покотилися. Картоплина до картоплини – сльоза між ними...

Того ж дня, коли смеркало, Віталій переходив дорогу. За двадцятку, поцуплену з тих грошей, що мати відклала платити за квартиру, купив кавуна та пиво і, погойдуючи головою в такт музиці, що звучала з навушників, ступив на пішохідний перехід. Червоне світло хлопця не зупинило. Та й легківки, глянув, були далеченько. Реву мотоцикла не почув: у вухах бемкало. Байкер, круком вигулькнувши з-за рогу, протаранив Віталія. Смерть, як потім констатували лікарі, настала миттєво: від удару головою в стовп світлофора.

На асфальті деякий час ще валялися друзки кавуна й осколки від пляшки пива “Десант”. Потім їх розчавили маршрутки. В одній із них поверталася з городу Надія.

Серпень-вересень 2008.

ЛЬОХ, А В НЬОМУ ШТИРІ

Стара Мокрина мало на коліна не падала. Просила:

– Прийдіть завтра до мене обоє. І ти, Михтоде, і ти, Ігорчику. Бараболі допоможете збирати. Павло Дорохтеїшин обіцяв підорати. Він то те зробить, бо слово в нього тверде, а далі що? Я сили не маю, не вибираю тих бараболю. А ще до льохів треба носити. Де вже мені до мішка братись, і без ноші до землі хилюся... Скоро в останню дорогу понесуть.

Батько зі сином переглянулися. Баба й справді була згорблена, як сама казала, в три погібелі, здавалося, забери костура – і впаде.

– То як, Ігоре? – виплюнув недопалок Методій.

– Хіба яйце курку може вчити? Як скажете, ви ж такі батько, а я – син. Тільки важкувато щось, голова розколюється після вчорашнього...

– То я вас зараз порятую, хлопці, – вмить дістала завчасу припасений вузлик

Мокрина.

Випили. Крякнули. Грушками-гниличками, що теж Мокрина завбачливо принесла, закусили. Обтерли общетинені роти. Подобріли.

Стара знову:

— То завтра зранку я вас чекаю. В боргу не залишусь. І могорич буде, і грошенят дам за роботу.

Вранці Мокрина розлила на двох чвертку. “А ввечері — скільки вип’єте”.

Носили до двох льохів: один — під новою хатою, а інший від старої хати залишився. Стриміло посеред городу схоже на курінь накриття, а під ним — глибока яма. “Тут холодніше, бараболі добре збережуться”, — сокотіла Мокрина. — Бо той, під новою хатою, — затеплий льох. Не вгадав мій Іван, коли будував, Царство йому Небесне...

Перехрестилися всі троє. Бо покійний чоловік Мокрини й справді був добрим. Не образив ні людини, ні бджоли — пасічникував у колгоспі. Мокрина на фермі гарувала. Методій у будівельній бригаді вдавав, що працює. Поки колгосп не лопнув. А Ігор після ПТУ й армії працювати не збирався.

У той льох, що посеред городу, батько зі сином пірнули хисткою драбинкою. Спочатку обоє. Присвітили запальничкою. Роздивились. Якись штирі стирчать із долівки і зі стін. “То, либонь, засіки і полиці були”, — здогадалися. — “Таки справно хазяйнував Іван. А потім дошки зігнили...” Ще раз обмацали драбинку. По шаблях — нагору.

Зрозуміли один одного без слів. Відколи жили вдвох, бо Ігорева мати, а Методієва дружина три роки тому померла, обходилися здебільшого без слів. Розбалакувалися, нерідко й надміру, тільки в тих випадках, коли останніх сто грамів не могли поділити. Син батькові поступався хіба тоді, коли старий вділяв кілька гривень із пенсії, і треба було до крамниці бігти чи до тітки Стефи за саморобною. Самим вигнати не вистачало терпіння: скільки брагу запарювали — випивали ще до того, як вистоїться.

А тепер у баби Мокрини збирали бараболі, носили. Михтод подавав повні мішки, а Ігор висипав їх у льосі. Знову збирали, насипали в торби. Раз у раз переглядалися.

Пахло димом від бараболиння (а чим же ще може пахнути, коли все село копає картоплю), але вони цього не зауважували.

Два білокрилих метелики в, може, останньому танці колували над городом, але батько і син їх не помічали.

Сокотів попелястий півень, скликаючи до свого гарему курей, котрі в пошуках поживи розбрелися розкопаними рядками, але ні старий, ні молодий цього не чули.

Думали про своє. Тільки ввечері, дорогою додому, на спадистій стежці розв’язали язики після бабиного могоричу.

— По мішку потягнемо? — пакнув димом Михтод, нерозлучний із цигаркою.

— І по два здужаємо, — схопився за гіляку, щоби не впасти, Ігор. — Стара тепер до льоху не полізе, а до весни, може, й гине.

— Тільки треба момент слушний вибрати, — Михтод нагадав, що таки він старший.

— Щоби ніч була темна, не побачив хтось. Я скажу, коли. Машини зі східної України щодень селом їздять, одразу й продамо.

Заснули задоволені: й сьогодні випили, й із днів прийдешніх пляшка всміхається.

Чекати довго не довелося. Посеред ночі Методій розбудив Ігоря:

— Вставай, дощ ллє, як із відра. Навіть пес носа з буди не висуне.

Син чортихнувся.

— Давай, давай, вовка ноги годують. Жльопати горілку хочеш — працювати мусиш.

Світла не вмикали, щоби не привертати уваги сусідів. Не одягалися – все одно мокнути.

Батько вхопив ріжок мішка, насунув на голову, як дощовик. Ще одним підперезався. Так, як колись на колгоспне поле ходив – буряки красти. Ігор теж екіпірувався на голе тіло.

– Перед такою справою годилося б очі на місце поставити... – шморгнув носом син.

– Я знав, що так скажеш, – батько намацав клямку. – Прихопив зі собою чвертку, не забув. Уже в бабиному льосі вип’ємо, щоби тут запальничкою не блимати.

На стежці ковзалися, хапалися за гілля. Першим до льоху – Михтод. Підняв ляду, блимнув запальничкою.

– От клята баба!

Ще й матом припечатав.

– Що там таке? – фиркнув, устроївши голову під дашок, Ігор.

– Драбини нема.

– То ми по штирях спустимося. Давайте, я вам присвічу, а потім ви – мені.

На дні льоху пили з горлечка. Кілька разів блимали запальничкою біля пляшки – щоб один одного не перехитрити. Ребра на висушених горілкою тілах – як пруття на боковинах того драбиняка, що ним недавно сіно у фермера цупили.

Коли насипали перший мішок, Методій скомандував:

– Ти, сину, неси, я тим часом інші насипатиму. Коли повернешся, то всі мішки витягнемо, і мені допоможеш вибратись. А зараз я тобі підсоблю.

Підсадив Ігоря, подав йому мішка.

Вага давила. Зігнувся, як баба Мокрина, літерою “Г”. На стежці – мов на кризі. І темно, хоч око виколи.

На косогорі Ігор не втримався. Розпластався під мішком. Нога вивернулася, кістка хруснула так, що знепритомнів. Коли отямився – доповз до найближчої хати. Сусіди перелякалися, думали, що напився до чортиків і в болоті вивалювався, але “швидку” викликали.

Митодій чекав сина, аж поки почало світати. Потім узявся на штирці спинатися, до ляди діставати. Вона височенько над головою, а стіни давні, зі шлаку, на вапні замішаному, вибиті. Штирі хитаються...

День не приїхав батько до лікарні – Ігор подумав, що старий похмеляється, байдуже йому до того, що синова нога штирями скручена. Ще й згадав, що у селі їх обох із батьком штирями прозивали. Бо високі, худючі, хоча голови здебільшою похнюплені, але стирчать над гуртом, як будяки на лузі. А баба Мокрина якось навіть сказала, що вони іржею від горіляки вкрилися.

Ще через день Ігор хвилюватися почав.

Наступної ночі сон страшний приснився. Переказав через медсестричку, щоби сусіди зайшли до хати, подивилися, чи з батьком нічого не трапилося. Коли сповістили, що в хаті нема нікого й ніхто нічого не знає, тільки бараболі на стежці розсипані, Ігор мусив до місця злочину – Мокрининого льоху спровадити.

Із ляди – трупний запах. Тіло Михтода настромлене на штир у долівці.

Спиною впав. Цигарка до губи прикипіла.

Вересень 2008.

ПЕРЕД ПОРОГОМ

Після четвертої чарки Степан Петрович вирішив, що “час ікс” нарешті настав. Нахилився за щедро засадженим закусками й увінчаним “трюхчвертівкою” горілки столом до Пилипа Сидоровича і прорвався крізь хрипливатий голос ресторанної співачки:

– Вийдемо покурити?

– Ти ж знаєш, що я не палю, – ближче нахиливши голову, всміхнувся сусід. Лише тепер Степан зауважив, що Пилипова чарка тільки ледь-ледь надпита. “Схитрував старий, як завжди”, – заячим хвостом мелькнуло в голові, але відступати було вже нікуди.

– Та це ж так, Пилипе Сидоровичу, для красного слівця – про куриво. Поговорити треба, добра нагода...

Малюнок Євгена УДИНА.

– Треба – значить треба, – ствердно гойднув копичкою сивого волосся старший.

Пробралися поміж тих, котрі танцювали. “Як у дитинстві на крижинах при льодоході на річці,” – спіймав себе на порівнянні Пилип Білюк.

Спіткнувшись об поріг, Степан Чорний вилаявся.

– Не треба, сусіде, дами почують, – докірливо похитав головою Пилип Сидорович.

– Звичка – друга натура, – Степан трусонув ще чорними кучерями. – Як навчився колись на фермі розмовляти з їздовими їхньою мовою, так і прилипло.

Чорний клацнув запальничкою. Хапонував диму, закашлявся. Біляк смачно втягнув присмачене морозцем повітря.

Стояли біля дверей ресторану на Театральному майдані. До обласного центру приїхали на традиційну підсумкову нараду, а опісля за звичкою вирішили перекусити разом. “Хоч сусіди, а не часто випадає така okazія”, – наполегливо запропонував

Степан. Пилип Сидорович не відмовився, бо знав, що дружина поїхала до онуків, а самому не захочеться розігрівати вдома вечерю.

– У вас ще не були оті зальотні? – Степан вирішив одразу, як мовиться, вхопити бика за роги.

– Які зальотні? – не зрозумів Білюк.

Оті київські хлопці, котрі все до своїх рук прибирають. І вже чимало пристаралися. Знаю, що вони накинули оком і на ваше господарство. Правду кажуть, що на ласий шматочок знайдеться роточок. А ваш “шматочок” більш як ласий. Дві тисячі гектарів ріллі, сіножаті, лісок... Тракторна бригада, гаражі, ферми, зерноочисний тік, млин, склади... Рейдери не могли обминути вас, знаю їхні апетити.

– Та були ті урвителі, й не раз.

– І що? – шия Семена витягнулась, як в індика біля годівниці.

– Із чим приїхали, з тим поїхали.

– Як на мою думку, даремно ви відмовляєтеся, Пилипе С-сидоровичу, – язик у Семена відчутно заплітався, спотикаючись об звук “с”. – Вигідна с-справа, ос-собливо вам, враховуючи ваш с-солідний вік. Підпис-сав кілька документів – і на вс-сі роки, що залишилися, забезпечений. Уже не треба зриватися с-спозаранку, їхати на ферму, потім на бригаду, в поле... Грошенята с-самі капають.

– Ти так кажеш, Степане, ніби вже підписав такі документи.

– Таки так, не кривитиму душою. Більше того – пообіцяв тим грошовитим хлопцям із вами переговорити. Переконати вас, що це – вигідно. Вам навіть вигідніше, ніж мені, бо ні для кого не с-секрет, що хазяйнуєте ви краще за мене. Але я теж не прогадав. Прикинули ми вдвох із дружиною – вистачить того, що дали, і нам, і нашим дітям. Тож і вам кажу прямо: не опирайтеся. Бо так чи інакше – захоплять вас рейдери. Не вдасться законно – розтопчуть закон.

– Що значить – розтопчуть? – прикинувся нетямущим Білюк.

– Зайдуть у кабінети суддів із важкими портфелями, а вийдуть – із легшими. І все буде вирішено.

“Це – як льодохід”, – під наметиком сивини Білюка знову мелькнуло порівняння. Зрозумівши, чого домагається Чорній, спробував уникнути розмови чи, бодай, відтягнути її.

– Давай не будемо зараз про це, Степане. Ми ж зайшли сюди перекусити, зрештою, перепочити, а ти навантажувеш мене такими проблемами. Якщо вже дуже так хочеш, то поговоримо в машині, коли їхатимемо додому. Можеш сісти зі мною, мій шофер не здає інформації, мовчазний, як риба.

– У тому то й с-справа, що я не вертатимуся з вами, шлях мій – наліво, облизався Степан. – Маю ще загостювати в любас-ски, заборонене кохання озвалось, – дістав із кобури мобільника. – Вже три “есемески” прис-слала, чекає – не дочекається. А вранці ті київські хлопці будуть у мене, треба доповісти їм про нашу розмову.

– Доповісти? Як на фронті...

– А це і є фронт, Пилипе С-сидоровичу. Триває хоч зовсім безкровна, але битва: за землю, приміщення, техніку. Зрештою, за прибутки. За гроші.

– А про людей ти подумав, Степане?

– Що значить – про людей?

– Про отих звичайних селян, яких колись у пресі називали хліборобами, а тепер величають простими українцями.

– А що про них думати?

– Не прикидайся, ніби не розумієш. Твоїм київським хлопчикам наплювати на

простих людей. Коли такі гінці підкочувалися до мене, я уточнив: “Скільки працівників ви залишите в моєму господарстві?” І знаєш, що почув у відповідь: “Із двохсот – щонайбільше п’ятдесят.” “А решта?” “Решта нас не цікавить!” – як відрізали. Я показав їм на двері.

– Поколувавши в повітрі, під ноги співбесідникам посланням із минулого опустився каштановий листок. Білюк підняв його. Розгладив на долоні.

– Ви, Пилипе С-сидоровичу, як той ос-сінній листок, – хрипло реготнув Чорній. Ще тріпаєтесь, але ось-ось упадете. Вітри нині с-сильні, не втриматися вам...

– А то вже моя справа!

– Гаразд, гаразд... Краще ходімо, ще по с-сто грамів дзьобнемо, – хитнув черевцем Чорній.

– Ти ж знаєш, Степане, що я не любитель того.

– То хоч довечеряємо. І договоримо.

За столом Чорній продовжив гнути своє:

– І в мене, Пилипе С-сидоровичу, люди без роботи залишаться. Та що поробиш: с-сувора правда життя. Відходи виробництва.

– Відходи?! – аж підвівся Білюк. Виструнчений, він був схожим на знак оклику. – Це ті люди, з якими і я, і, зрештою, ти життя прожили – відходи?

– Час нині такий – жорстокий... – Чорній обвів ручкою ножа тарілку. – Коло с-стискається. І воно схоже на зашморг. Або уникнемо петлі, або вона мертвою хваткою с-стисне шию. Мусимо вибирати, як вчинити: так, щоби було добре с-собі чи комусь.

– А совість? Чи задумувався ти, що скажеш Всевишньому, коли покличе тебе на розмову?

– До тої розмови ще ген с-скільки... А добре жити вже хочеться.

– Ніхто не знає, скільки йому відміряно. Та й живеш ти непогано. А як дивитимешся в очі тим людям, з котрими вчора працював? Ти ж прирікаєш їх якщо не на загибель, то, у кращому разі, на вимушені мандри у світі, на заробітчанство. Чи на Захід, чи на Схід – а мусять кудись виїхати звідси. Зі своєї землі, зрошеної потом їх дідів, батьків, – на чужину. Бо інакше дітей не вивчать, не порятуються від хвороб на старості, зрештою, не матимуть за що купити одяг і взуття, розрахуватися за газ та електрику. Зрештою, ти все не знаєш. Зупинися, кажу тобі, не зміг загнuzдати свій апетит перед порогом, то хоч зараз стримайся. Бо проклянуть люди тебе, і на твоїх дітях та внуках це позначиться так, що їм не позаздриш.

Білюк розпалювався настільки, що Чорній почав його зупиняти:

– Не хвилюйтеся так, Пилипе С-сидоровичу, я ж знаю, у вас с-серце хворе.

– Зараз мова не про моє серце! Про себе і про людей подумай. Коли тятива надмірно натягнута, вона будь-якої миті може лопнути. А скажи мені чесно: тобі ті рейдери відсотки за чорну справу обіцяли, якщо мене вмовиш?

Під чіпким поглядом карих очей, що враз потемніли, Степан не зміг збрехати:

– Обіцяли. Небагато, але обіцяли. І ще попередили: не захочете добровільно здатись їм у полон – помс-стяться. Зроблять так, що ви збанкрутуєте. Ні їм, ні вам, ні людям, про яких ви так дбаєте...

– Все, мова закінчена.

Білюк покликав офіціанта й розрахувався. Зневажливо відсунув купюру Чорнія:

– Збережи на свою любаску. Вона буде вдячна.

І в легківці дорогою додому не міг заспокоїтися. Повторював чи то до себе, чи до водія:

– Відходи... Це хто відходи? Комбайнер Ілля? Шофер Левко? Доярка Соня?

Уже в'їхали в село, а Пилип Сидорович, зачіплюючись поглядом за чепурні хати, продовжував:

– Механізатор Петро – відходи? Столяр Семен – відходи? Свинарка Гафія – відходи?.. Я ж не тільки з ними другу копу літ розміняв, а й батьків та дітей, внуків знаю. Не в одній сім'ї мої чи жінчині похресники ростуть чи вже й вилетіли з гнізда. Ми ж перед образами клялися дбати про їх кращу долю. А тепер – відректися від них? Ні, поки мене ноги носять, – такого не допущу.

...Із плином часу Білюк забув про ту розмову з Чорнієм. Тим більше, що закінчувався рік, давив тягар звітів, шулікою впала криза, витанцьовували ціни під акомпанемент злагоджених оркестрів олігархів та рейдерів. За Новоріччям і Різдво загостювало.

Проводжаючи колядників, Пилип Сидорович услід за ними вийшов за поріг. Підставив руку сніжинкам. Вони м'яко всідалися на долоню, ледь лоскочучи її. “Такі ж прохолодні й ніжні, як перші зелені колосочки озимини”, – майнув думкою вперед.

Колядка вже перевишла невидимою веселкою до сусіднього подвір'я, за яким у розлогій долині вигинала широку спину під снігом річка. Зараз, узимку, вона була не лише мирна, а й майже невидима. А розбудить весна приховану силу – і нестримно потрощить ріка кригу, захоплюючи з берегів не тільки сміття, а й ті кілочки, якими чужаки окреслили на березі свої майбутні садиби, і нічим її не спинити, аж поки сама не впокориться.

Нараз колядку сполохали пожежні машини. Аж три одна за одною промчали крізь Дітківці до Бабинців. Білюк тільки тепер зауважив, що небо над сусіднім селом підпирає стовп диму. Метнувся до хати, набрав номер контори Чорнія.

– Що у вас?

– Чорнієва хата горить. Підпалили з чотирьох боків, невідомо, чи й врятують що...

– А Степан де?

– В Єгипті з дружиною відпочивають.

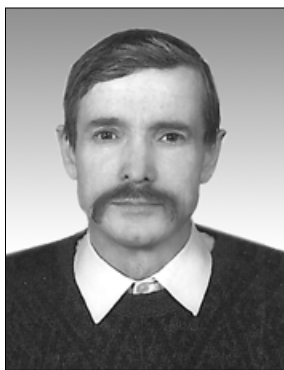
“Лопнула тятива, – прошепотів Білюк. – Суд без суду.”

Перехрестився.

Січень 2009.

*Читайте, передплачуйте
журнал “Літературний Тернопіль”*

*Індекси: 99997 (в обласному каталозі)
37501 (у всеукраїнському каталозі).*

Роман ВАРХОЛ (народився 2 січня 1957 р. в селі Нагірянкa Чортківського району Тернопільської області) – поет, педагог. У 1979 році закінчив філологічний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка (нині національний університет). Нині викладає українську мову та літературу в одній із шкіл Львова. Член НСПУ (від 1994 р.). У різних видавництвах України, починаючи з 1989 року, побачили світ майже 30 його збірок віршів, у тому числі: «Мозайка» (1989 р.), «Тихий Дунай» (1994 р.), «Ружа-лелія» (1996 р.), «Кирилиця Карпат» (1996 р.), «Квітка Хорса» (2007 р.), «Писаний терен», «Маркове поле» (обидві – 2005 р.). Лауреат літературної премії «Світлослов». Нагороджений Грамотою Національної Спілки письменників України. На вірші Р. Вархола композитори створили низку пісень. Багато його поезій опубліковано в зарубіжній періодиці. Проживає в с. Зимна Вода Пустомитівського району Львівської області.

Роман ВАРХОЛ

...А в нашого господаря
малинове винко бродить
(малинове винко бродить,
сум у радість переходить).

...А в нашого господаря –
яворові гуслі
(яворові гуслі,
наче перла в мушлі).

Будуть гості, Радогосте.
З-над Дунаю будуть, Шварне.
Накривайте стіл обрусом
незабарно, хлопці шварні.
І несіть вино зелене.
І несіть вино медове...
Дорогим новим обрусом
застеляйте стіл тесовий.

Ця гостя у теремі –
наче спів пташки
на дереві,
сонячний спів;
райдуга снів,
що звеселяють душу,
море і сушу
дарами дарів.

Ходить Морава,
як гордая пава,
а Візантія
вищерблює меч.
Та не зрівняється
слава кривава
з тим співом,
що сто
присоромить
хуртеч...

Пташка на дереві
не замовка,
наче дзвенить
за дукатом дукат.

Тобі ми молимося, бджоло,
аж до небес тебе возносим
за світлий і за темний мед,
що ти даєш Бескидам босим,
щоб каменисту путь життя
вони долали, наче птиця,
й живила щоб серцебиття
ота медова, що іскриться
між неприступних гострих скель...
...Із Лелем бавиться Полель.
Басує джміль. А ти – гаруєш
(не на Олімпі бенкетуєш).
Тобі ми молимося, бджоло...

Наповнив медом кадь
і в ріг достатку кліть
перетворив не тать,
а кметь, що світ, як віть,
аж до землі пригнув...
...і сяє сонцем плід
в його долонях. Лід
у жар він обернув.

Хорт і сокіл
є у кметя,
рогатина,
що ведмедя
убиває наповал,
ще й бджолиних
тьма є жал...

Гречаний гарем з Візантії
привіз хтось на Русь.
А жито на те йому:
“Статі жіночої
зроду боюся.”

Дно у чаш не просихає.
Необачним став обачний.
Щохвилини викликає
хтось когось на бій кулачний.

Не нюхав олу
ларник,
а вже
його ведуть,
за кілька
незугарних
тих буквиць
буком б'ють.

* * *

Стрілами дулібів обри косять
(оси у садах так абрикосять).
А дулібок
смикають
за коси
і женуть,
регочучи,
до проса.
...І несуть,
джеркочучи,
до гречки,
що вже має
сизії вершечки.
...І жбурляють
жадібно
до жита,
щоб скоріш
солодкий плід
спожити.

* * *

Старий гусяр співа про бір.
Широколистий. Кушобровий...
Ховає сокіл-винозір
свій меч, од крові пурпуровий.

* * *

Ласує
лубом
лубоїд
і поглядає
на Лубни –
чи короїдовій
рідні,
бува, не стигне
там обід.

* * *

Медяника
не хоче
медяниця –
усе норовить
висмоктати сік
із яблуні
(вжахнувся чоловік,
що є на світі
ще й така шкідниця).

* * *

Твердж
не облягає
горобець –
до чужого
проса
суне
свого носа,
вдаючи,
що жнець.

* * *

Вуж Ужа,
удав Ондави
і паннонські
панни пави
літописні
сторінки
обживають
залюбки.

* * *

Білих хорватів хижі –
наче золотоморе.
Та вороги, як миші,
лізуть в чужі комори.

* * *

Тут зупинимось, Златку,
щоб зійтися з ордою
за свободу і кладку
над стрімкою водою.

* * *

Голосом готської діви
горлиця в княжім саду
давньогерманські мотиви
в нашу вплітає судьбу.

Воїни Вінітара
знов розтривожили даль.
Різьблена з дерева чара
топить у тронку печаль.

Лоддю гойдається Київ
над берегами Дніпра.
Орди аттил і батиїв
Бусова бачить гора.

...Посестра Либеді-діви –
горлиця – в нашім саду
старослов'янські мотиви
грає, мов грець, на дуду.

* * *

Проходили угри
біля града Києвого
(на слов'янок рум'янощоких
кожен угр
поклав Азії око).

Проходили угри
біля града Києвого, –
пригрозили стрілою
страх цікавим сорокам.

* * *

Смажить
сонце трисвітле
степ.
Отари овець
і коней табуні
із Дніпром
поріднитись бажають.
Поглядають кипчаки
на Русь,
котять вежі
на північ
удень і вночі.
Зачиняє
Київ ворота
(скрегочуть ключі,
метушаться мечі).

Котиться
степ...

* * *

Щука не проковтне
Щекову Щекавицю.
Зуба зламає зубр.
Див не умкне дівицю.
В Дніпр

упірне
Коб'як,
як
боровик
у глицю.

* * *

Ратоборила
сила Романова:
розпросторила
над половчанами
крила свої орлині
(котилися
голови вражі,
як дині)...

Ратоборила
сила Романова:
левом – стрибала,
буй-туром – таранила
з каменю й льоду
твердині,
слугувала
своїй
батьківщині.

Галина ТАРАСЮК

Галина ТАРАСЮК (народилася 26 жовтня 1948 року в селі Орлівка Теплицького району Вінницької області). У 1968 році переїхала на Буковину. Закінчила філологічний факультет Чернівецького університету ім. Ю. Федьковича (нині національний університет). Працювала в Чернівцях у редакціях обласних та міських часописів, на телебаченні, старшим науковим працівником літературно-меморіального музею Ю. Федьковича, редактором газети "Час", була головою "Жіночої Громади" Буковини. Від 2000 року живе у Києві, завідувачка відділу газети "Літературна Україна". Член Національних Спілок письменників і журналістів України. Автор більше двадцяти поетичних та прозових книг. Лауреат всеукраїнських літературних премій імені О. Гончара та В. Сосюри, Міжнародної літературно-мистецької ім. Г. Сковороди, обласних літературних премій ім. С. Воробкевича (м. Чернівці) та ім. Григорія Косинки (Київська обл.), премії Ліги українських меценатів ім. Д. Нитченка. Кавалер ордена Княгині Ольги. Заслужений працівник культури України. Не раз перебувала на Тернопільщині, найчастіше – у Заліщиках.

САМА СОБІ ВОРОГ...

Новела

Ганьку розбудила радісна думка: "Вставай, Ганько, на базар!". І Ганька радісно встала, хоча до того базару було ще ого! Але в Ганьки й роботи, слава Богу, – ого з гаком! Три кабани в оборі! А в курнику – птахоферма! І треба все то запорати, щоби не кувікало-квоктало-гелготало, і аж тоді бігти на базар. Ганька любила бігти на базар, як колись, за колгоспу – на поле. Бо, як було здоров'я, любила робити, а тепер – любить святкувати. Але свят мало, а базар якраз поважна причина, щоб розігнутися, розправити горба на плечах, походити, подивитися, з людьми поговорити... Ганька вже за те шанує Ющенка й незалежну Україну, що тепер у їхній Балабанівці двічі на тиждень – базар. Раз – у середу, сільський, коли сходяться на степок до сільради лиш сільські люди – хто з чим має і ярмаркують: один одному щось продають, а частіше – міняються: ти мені сала шмат, а я тобі – сметани ринку. Ганька теж має гешефт – її яйця – нарозхват! Бо хоч кожне у селі має кури, але ж є кому їсти ті яйця! А Ганька яєчні не любить. Ганька – молочна. Тож щосереді несе на базар десяток щойно з-під курей яєчок, а з базару додому – слюк сметани. А потім увесь тиждень розкошує...

– І це твої братові з братами та фермери-плем'яники не можуть дати тобі тої сметани? У них же – по п'ять коровів! А в Стюпика – короварня! Ти ж на них робиш, як чорний раб! – чіпляється до Ганьки дорогою з базару її товаришка – така сама лиходолиця-самітниця Гафійка.

– Можут. Але я купляної хочу, – безтурботно Ганька. – І не цв'ікай мені, Гасю, що на них рабую, бо я коло них хазією. Добровільно. От хочу, доки здоров'я дозволяє, трохи похазіювати! І що ти мені зробиш?

Так відказує Ганька, бо що має говорити? Що боїться старості немічної у нетопленій хаті? Та ж Гафійка сама добре те знає. Але – зачіпає, сікається, цвікає, бо, може, й заздрить, що Ганька вже й наче в літах, а ще хазяює, як добрий чоловік. Та годі про сумне. Треба про веселе. Сьогодні ж – базар! Думає Ганька головою, а ноги тупають подвір'ям, а руки – товчуть, труть, перемішують кабанюрам сніданок. Щовесни кожен із братів і сестриця приносять їй у мішку по сосункові, привозять дерть чи комбікорм, а бараболі, буряків і кабаків у Ганьки – навалом, їж не хочу. Їдять свинтуси у три горла, а на осінь братам і сестриці – три гори м'яса зі салом. Звісно, щось і Ганьці перепадає з того, але вона – не м'ясна. Ганька любить молочко, сметанку... Шкода тільки, що корів родичі їй не довіряють – хліви в неї, хоч і підмашені, але старі, ще дідівські, такі трухляві, що розсиплються, лиш корова рогом торкне чи хвостом махне. А було б добре корівку мати, щодень молочко пити... Бо просити у братових і племінників – встидно. А самі не здогадуються. Якось Ганька вдалася на хитрість – прийшла до брата Миколи наче по ділу, та й каже братовій Марині, котра саме з невісткою зливала в бідони молоко на продаж після вранішнього доїння на продаж:

– Оце, Маринко, часом прийду до Петра, брата свого, а в нього у літній кухні скрізь – на столі, лавках, вікнах – банки з молоком: і кислим, і солодким, та й думаю, міг би колись сказати: “Візьми, Ганько, сестро, хоч банку кисляку, ти ж так робиш на нас!”. І що ви думаєте – не скаже! Ніколи! Ні він, ні Наталя, братова!

– Не кажіть мені, Ганько, про того Петра, бо які вони з Наталкою добрі, я знаю! Ще як позичив позаторік три центнери цементу, так по сьогодні. Не видереш. І якось нагадувати не харашо, бо це вже – сваритися. Так що я знаю, які вони, – Марина старанно закриває покришками бідони, щоб і крапля не розлилась, як на молокозавод везтиме їх на своєму тракторному причепі її зять Володька, бо то – гроші. А Марині з Миколою їх треба і треба: одні діти – машини нової хочуть, інші – нової хати, і такої, як нині строять, – палацу! А ще більше треба Петрові з Наталкою, яких Ганька так безсовісно оббріхує перед Мариною за те молоко, хай воно скисне, бо в них діти – в городі, після інститутів у село не хочуть вертатися, бо ж роботи нема для них, а в городі квартири дорогі, недокупишся, тож тягнуться брат із братовою – копійка до копійки. А як діти приїжджають в село, то Ганька всю пенсію їм віддає, порівно поділивши між Оксанкою та Олежком.

Але найбільше душа Ганьки болить за наймолодшу сестрицю та її дітей, які ростуть хоч при батькові, але сиротами, бо – п'яниця. І хоча вони ще в школі, Марусі голова вже пухне – куди приткнути! Каже, може б ти, сестрице Ганько, ще й льошку мені вигодувала на розплід. Бо, каже, годувати кабанів зараз не так вигідно, як свиноматку тримати. Стільки заботи з тими свинями, а м'ясо дешеве – навезли з Гамерики й Польщі. А от свиноматку, каже, зараз дуже вигідно тримати, бо поросята дорогі...

Ой, хто-хто, а Ганька знає, яка то морока – коло худоби ходити! Скільки Ганьки – стільки і ходить коло тих свиней, колись коло колгоспних ходила, тепер – коло своїх, бо братове й сестрине – то все одно, що своє. А що робити, коли то Микола ставив хату, то Петро, то Маруся. А тепер їхнім дітям треба маєтків. А Ганьці старої батьківської хати вистачить на все життя – отак-о, з головою...

Крекчучи, волоче за собою відро зі свинячим “вінегретом”, підпираючи коліном, ставить на тичку обори і на мить завмирає: знизу, обступивши порожнє корито, на неї дивляться розумними очима, як депутати на свого верховного голову, ситенькі, рожеві на сонці кабанчики. Ганька сміється до них, як до людей, а вони лише похрюкують і чекають, коли вона сипне їм у корито. Висипає, і кабанчики діловито присту-

пають до трапези. “Інтелігенти!” – хвалить свинтусів і біжить випустити курей-качок-гусей, бо вже прокинулись і голос подають із зачиненого курника. Ця птахоферма наполовину Петрова, бо його студентам у Вінниці щотижня треба щось у торбу класти, а наполовину Марусина, бо її пияцюга виносив усі кури з курника за горілку. А діти ж хочуть і яйця, і м’яся...

Нарешті, поправши худобу, Ганька прибирається у святкову одіж – квітчасту спідницю, синю, закутується у жовтогарячу шерстяну хустку. Дивиться у старе, потріскане, ще мамине, дзеркало на стіні, де туманно проступає засмагле лице, обрамлене хусткою, наче сяючим колом, і, не помітивши в тому тумані жодного ганджу, біжить із хати. Але без яєць, бо сьогодні базар – не продуктовий, сільський, а промислових товарів, який щосуботи влаштовують крамарі з усього району. Оце повідкривали люди свої лавочки та й їздять селами в будні дні, а в неділю ярмаркують у райцентрі. Гафійка їздила туди, казала: чого тільки там нема! Треба буде якось і Ганьці поїхати. Але – коли?! За тою роботою і заботою Ганьці нема коли вгору глянути, не те, що по базарах їздити! Хоч і хочеться, дуже хочеться... Треба буде якось попроситися до котрогось із братів чи племінників – вони щонеділі туди їздять і машиною, і трактором із причепом – то олію продавати, то крупи, то городину... Фермерують, то й мають що продавати... А Ганьці нема що, хіба витрішки. Але якраз це вона й любить – витрішки продавати. Ото й тільки. Бо нема, як каже Гафійка, в неї совісті торгувати. А таки нема. Якось взяли її братові і ще за колгоспних часів до Одеси – продавати кури. Виписали за копійки вибракуваних у колгоспному курятнику, та й поїхали гендлювати. Зранку братові Марина з Наталкою кури продавали, а Ганька – витрішки, ось підобід: кажуть: “Ставай, Ганько, торгувати, бо ми пішли скуплятися”. Сказали ціну – та й пішли. А Ганька тримає в руках ту синю браковану курку, якій вмерти своєю смертю братові і не дали, і їй рот не розтуляється ціну сказати, бо вона сама б ту здохлятину дурно не їла. Але ж не буде казати правду людям, бо братові вб’ють, тож на питання: “Скільки стоїть куриця?”, каже: “Стільки, скільки дасте”. А скільки ж вони дати можуть, ті бідні люди в Одесі, без городів, без хазяйства, без колгоспних полів, де можна що хочеш украсти! А тут – тільки одне море до неба і город Одеса повнісінький людей, і всі їсти хочуть!

Добре, що тих курей жменька, а то за такий торг братові точно лишили б Ганьку в голодній Одесі, або заставили все життя розплачуватись... А так лише насварили, але більше зі собою ніде не брали. Навіть в Умань. Але Ганьці хватить того разу, коли її як передовицю возили разом з іншими “зірками” району в Умань на екскурсію. В Софіївку. Там Ганька вперше попробувала морозива. Ото смачне! Вона його три стаканчики з’їла з таким смаком, що наситилася на все життя. Крамарі нині теж привозять морозиво, але воно не таке, як те, що вона в Софіївці їла. Ганька тут раз купила, попробувала – не таке, та й більше грошей не тратила. Ой, бо є в неї на що ті гроші тратити! І є на кого! Оце скоро школа почнеться, тоді двері в Ганьки тільки хрясь та хрусь. – то діти Марусині, то внуки братів біжать, просять: “Дайте, тітко, дайте, бабо, на зошити, на книжки!”. А от уже й базар!

– Ото вже базар! – хвалить Ганька подумки, хоча базар – як базар: у два ряди ятки з калошами, гумаками, джемперами, куфайками, халатами, тапочками, напірниками, всіляким дріб’язком, потрібним для хазяйства, та реманентом – коси, серпи, лопати, навіть плуги... А третій ряд – прилавки з цукерками, пряниками, халвою, всім тим, що теж любить Ганька, але жаліє для себе... Вона ж як подумає, як оце вона, стара баба, буде напихатися тою “халвою”, коли сестрині школярики чи Миколині внуки, може, десь жадні цукерочка, чи ті самі студенти Петрові в городі... то й охота пропадає до лакі-

ток. Але он ті, шоколадні, вона таки купить, бо ж та дрібота знає, що баба Ганька пішла на базар, притьмом прибіжить, почне в руки заглядати: “Бабо Ганько, а що ви купили?!” Таки купить, байдуже, що Гафійка знову причепиться: Що ти їх напихаєш тими конфетками! Вони багаті! Фермери! Машини мають, а ти, за останню пенсію їм марципанів накуповуєш! Сама собі ворог!”

Гафійці легко говорити, бо в неї характер сварливий і прижимистий. Скупенька Гася. А в Ганьки інший – подільчивий. Любить Ганька все роздавати. І не зміниш, не переінакшиш...

А якось із тим своїм характером Ганька ледь не зганьбилася. Було це ще тоді, як у Києві почалася революція помаранчева. Зайшла тоді Ганька ввечері до брата Петра, а вони сидять обоє з Наталкою телевизор дивляться. Тоді й Ганька вперше побачила Юлю, про яку лиш чула: стоїть, бідненька, на сцені, на морозі тріскучому, в туфликах, у шубці блаженській, дзигонить.

– Ой Боже, – зажурилася вголос Ганька, – і що її заставляє, цю жіночку бідну, ото так мучитися?

– А що – біда, – каже Наталка, яка розбирається в політиці, бо її Олежко на політика в Умані вчиться.

– Біда? – здивувалася Ганька. – А мені наче видає, що таких високих людей і біда обходить...

– Ой Ганько, – з досадою каже братова Наталка, – ти як дика людина! Та ж Кучма в неї все, що мала, забрав, ото в чому стоїть, лишив.

– Але хіба те багатство варте того, щоб за нього життя класти? – ще більше дивується Ганька.

На що братова Наталка лише зітхає, мовляв, дика ти людина, Ганько. І Ганька не перечить, бо звідки їй бути свійською, коли телевизор три роки тому погас, а новий купити жалко, бо ж Наталчиному Олежкові треба довчитися на політика.

“А вони, брати твої-багаті, не можуть тобі якогось старого віддарувати, щоби ти світа бачила?” – лютує Гафійка на Ганьчиних братів. – В них же є того добра, от недавно купили в Гайсині якийсь плазовий, так гарно показує, що й ну!

– А таки гарно показує! Дуже гарно! – хвалить телевизор Ганька, а сама шукає очима: а де ж старий? Може, й справді, набратися нахабства та попросити, щоби дали подивитися хоч трохи світа, а то такі довгі зимою вечори, а ходити попід хати теж якось невдобно...

Із тими переживаннями Ганька й висунулась із братової хати у завірюху. Бр-р-р, який холод, до кісток мороз пробирає. І тут перед нею несподівано з віхоли постала бідна Юля. В туфликах, блаженській шубці, тремтить, бідна, зуб на зуб не попадає, і що каже тим, котрі на Майдані її слухають, не розбереш, тільки цокіт чути дрібненький! А Боже, до чого жінку довели! Голу-босу лишили, ізверги!.

Усеньку ніч не спала Ганька, про Юлю думала. І придумала. Дочекавшись досвітку, пішла в холодну хату, розчинила шафу, а там – чого тільки нема! І кофти, і спідниці, одна одної краща! А хусток! На бабів і молодниць! А сорочок вишитих! Ще бабиних-маминих і тих, що вона, Ганька вишитих! А туфлів – штири пари! А чобіт – шість пар на всі пори року! А курток, а пальт!.. Ой Бо-о-оже! А бідна Юля дзигонить на тому майдані гола-боса!

Довго Ганька витягала багатство на світ Божий, розкладала на ліжку, столі, лавах і ослонах, вибирала найкраще, найдорожче і наймодніше: вишиту недавно сорочку, спідницю квітчасту, рясненьку, “тетянкою” пошиту, новісінькі чобітки на каблучку, торік на

базарі промисловому куплені, хустку шерстяну жовтогогарячу, в якій зараз закутана, куртку бурячкову “балонову”, але тепло, з “подстьожкою”, а зверху поклала п’ять разків намиста дорогого, ще бабиного – все, що любить Юля, та й понесла на пошту. Охо-хо, луче б не несла... Бо як побачили дівки, котрі на пошті роблять, Ганьчину посылку, і почули, кому наладована, то зняли такий регіт... А найбільше їх насмішили чоботи сорокового розміру, бо Ганька взуття купує на три розміри більше, щоб просторо було їй розтоптаним, покрученим роботою ногами.

– Бабо Ганько, ви хоч уявляєте собі Юлю у цих чоботах на сцені на Майдані? – аж присідають дівки від реготу. Ганька уявила – нічого смішного, і в ноги тепло.

– А в цій спідниці? – корчаться дівки. – Ну, бабо Ганько, ви й артистка! Насмішили! А тепер ідіть додому й не позортесь, або їдьте в Київ на Майдан, та й будете там на пару з бабою Параскою воювати з бандитами!

Не стала Ганька сперечатися з поштарками, забрала посылку та й пішла. І лише на греблі второпала, чого то дівки реготали: отаке придумати сільській бабі, щоб такий жінці високій свої спідниці жертвувати. Ганьба! Добре, що дівки розумні попались, не дали на весь світ прославитись... А лиш на село... Бо Ганька ще й додому не дійшла, як племінники, Миколині хлопці, вже стояли на подвір’ї, але з добром – хотіли Ганьку везти аж у Київ, щоби в руки Юлі передала посылку, мовляв, тепер на тій революції сільські баби у політиків в пошані, а може, якраз через вас, тітко Ганько, і ми до власті проб’ємося, бо вже те фермерство набридло, як гірка редька.

Але Ганьці перехотілося лізти в політику. Та дуже журилася тими, що колотяться усе життя. Біда людям! Бо тут лиш посылку хтіла вислати, а такого позору набралася... Як вони все те витримують, а найбільше – бідна Юля?

– Чого ви, бабо, стоїте, як вкопані, людям товар заступаєте? – збудила Ганьку від політичних спогадів продавщиця.

– Та я ... дивлюся... щось, може, й виберу, – залепетала налякано, шукаючи, що купити. А от, знайшла! Оцю квіточку синеньку – приколку для волосся купити Людці Марусиній. Не, не купить, бо вже раз купила, а та лисичка: “Тітко Ганько, ви луче грішми мені дайте, ніж таку дурню купляти. Я ж не маленька!”

Ганька ходить по базару, придивляється, прицінюється. Але купляти – не купує, бо все в неї є. Ганька – багата жінка. І хазяйка крепка. От хай хто що каже, і що вона наймичка коло своїх родичів, і що нею орють, але ніхто не скаже, що вона – не хазяйка. От без чоловіка весь вік, і весь вік – хазяйка. На подвір’ї тьма качок-гусей, на оборі – три, а то й чотири кабанюри, а були ще ж і кози! І нутрії вона тримала! На продаж, коли Петрові діти пішли вчитись! І навіть один борсук був, коли Микола заслаб на легені, й наче треба було лікувати його тільки борсучим жиром... А якось увесь рік вона тримала одну з Петрових корів. Тоді щодня мала свято, бо було молоко... А тепер раз на тиждень мусить вимінювати трилітрову банку за десяток яєць у переселенки Світлани. Переселенцями Ганька називає всіх, хто за останні роки перебрався з города в село, купив хату, яких тут півсела порожніх, та і хазяйнує.

Отож ходить базаром Ганька, до людей вітається, а їх – усе село сповзлось! – сама витрішки продає, бо в неї є всього. Навалом! Відколи базари почалися, то вона вже три пари, та де! П’ять пар чунів купила! Три пари валянків на зиму. А кофтів! А спідниць! А жакетів! А чом не купляти, як є за що? Є ж пенсія, мінімальна, але Ганьці вистачає. Це ж колись як треба було їй на буряках тяжко робити, щоби хоч з того полуvinу з того мати, що тепер задурно дають! Тепер Ганьці – добро! Усі нарікають: тому того бракує, тому іншого. А Ганьці всього хватає! Тільки халатів у неї зо три. Нові-

сінки. Лежать у шафі, бо куди їх вдягнеш? На люди – каже Людка Марусина, ще не культурно у халаті селом ходити. Хоча ті жінки, які не знають таких законів, ходять. Але Ганьці, знаючи порядок, якось невдобно... А до свиней – шкода... Бо халати такі гарні, що аж очі вбирають... Свині не поймуть... Уже так було. Вирядилася вона якоїсь неділі в рожевий халат, дає їсти, а вони – у вереск. Збилися в купу, їсти не йдуть! Комедія! Петрова студентка Валя казала, що то в них стрес був. Видко, свині звикли до її заповзаного, аж чорного фартуха, а тут – рожевий халат! Скотина, а щось думає...

Ганька всміхається спогадом, хоча продавщиці на базарі це не люблять, бо, видко, вважають, що з товару їхнього збиткується, чи з них... Але більше тому, що їм самим не до сміху – треба товар збувати. А тут якась баба ходить... Ганька продавщиць розуміє, тому не обижається, коли одна з них каже з притиском і натяком:

– Не ходіть, бабо, і не мацайте, а щось купуйте, бо скоро будемо збиратися!

А що купляти, коли у Ганьки все є, і то по п'ять пар та по десять штук? Ураз Ганька:

– То дайте мені гось цю прищепку...

– Одну? – лізуть у продавщиці очі рогом.

– А скільки їх треба... – теж дивується Ганька, в якої прищепок – ціла шухляда.

– Тітко, йдіть к чорту... – шипить продавщиця, але Ганька далі не сердиться:

– То дайте десять...

Продавщиця приречено зітхає і подає Ганьці десять прищепок в упаковці.

“Хай будуть. В хазяйстві пригодяться”, – втішає себе Ганька, кидаючи в барвисту польську торбу першу покупку. Але розуміє, що треба все одно щось потрохи купляти, бо люди подумують, що в неї нема грошей. Боже сохрани! Навіть Гафійка знає, що Ганька без грошей не йде на базар. Навіть тоді, коли їй, окрім витрішків, нічого не треба, п'ять-десять гривень має в гаманці. Вона ж не злидень. Вона ж – хазяйка.

“Ага! Хазяйка коло чужих свиней! Нянька – коло чужих дітей!” – чує Ганька Гафійчин голос, хоча Гафійка аж на тому кінці базару коло відер із оселедцями треться. Ганька теж любить оселедці. Але рідко їх купляє, бо від них у неї – гостець.

“Якщо ти їх раз в рік купляєш, то від них у тебе й роги можуть вирости! Шо ти всьо собі жалієш! Ти ж за свою пенсію можеш хоч щодня ті госиледці їсти! Чо ти жалієш собі?” – чує Ганька голос Гафійки, але не зважає, бо в кожного – свій характер. І наче вона собі жаліє? Їй просто невдобно, що вона запихатиметься тими оселедцями замість того, щоби дати Миколіним внукам по пряникові. Це ж вона проходитиме мимо їхньої хати, а вони вибіжать, побачать: “Бабо! Бабо Ганько! Що ви купили, бабо?” А вона кожному – по прянику, а вони – раді, скачуть! Діти ж... Гостинці люблять

“Мають вони ті пряники й без тебе! Купи собі і з'їж! Бо вже нема коли! Так і вмреш голодною!”

Ну цього від Гафійки Ганька вже не може витерпіти. Що за противний характер! Таке людині казати! Наче Ганька жадна кришки хліба! Просто била б Гасю! Але характер – то таке, що не виб'єш... Уб'єш, а не виб'єш.

– О! Бабо Ганько, а що ви тут робите?

Миколіні внуки – Вітя та Мітя – в очі зазирають, ручками перебирають.

– О! Хочете, я вам пряничка куплю? Або хальви? – радіє нагоді щось купити і хазяйкою при грошах себе показати Ганька.

– Не, бабо, ми не хочемо приників... І хальви теж. Дайте нам грішми... – просять Вітя й Мітя ті так уже зазирають в очі, так зазирають... Ганька дістає з польської торбешки гаманець, порпається в ньому, дає хлопцям по два гривні.

– Мало, – кажуть діловито Вітя й Мітя, – нам треба по п'ять, машинки хочемо собі купити...

– Бабо Ганько! – де не візьмися Людка Марусина. – Мені треба на колготи... Лише мамі не кажіть...

– Це всі ваші? – дивується продавщиця прищепок.

– Мої... – займається гордим світлом темне личко Ганьки. – Мої! І це ще не всі! І всі гостинців хочуть!

– Хватить уже з тими гостинцями! Дітей чужих годувати! – перед Ганькою не лише голос, а й сама Гафійка. – Іди купи собі госиледиць. Ти ж хтіла!

“Ну що за характер! Їж собі свої госиледиці! Не, як не спаскудить Гафійка Ганьку перед людьми, так не живе!” – мало не плаче бідна Ганька і спішить зовсім в інший від оселедців бік. От яка добра людина Ганька, а вбила б Гафійку. Отаке сказати... про чужих дітей... Які ж вони чужі? І що подумає про неї та продавщиця? Що якась убога одинока ще й не сповна розуму ходить прищепки купляє і про онуків бреше? І як довести цій людині, що – хазяйка, не сиротина-самотина?”

Але Ганька не перекидатися словами з Гафійкою, бо то лиш почни... Йде геть, але не до оселедців, а до кавунів. Чо' ж це вона раніше не побачила! Ціла машина! І черга невелика. Воно й не дивно, бо в селі нині фермери заповзялися вирощувати кавуни й дині. І коли поліття, то й мають, казала братова Марина, прибутки. Щовесни Миколіні хлопці-фермери кличуть Ганьку сапати баштани. І Ганька охоче йде. А чо' ж не йти? Робота неважка – цюкай схильці бур'ян. І Ганька цюкає, в надії, що восени Миколіні хлопці покличуть її збирати кавуни-дині. Але восени хлопці Ганьку не кличуть. Каже їхня мама, а її братова Марина, що то для Ганьки важка робота – кавуни двигати на машину. Та Ганька б уже подвигала... Казани з бараболею для їхніх кабанів двигає, чом би й кавуни не подвигати, коли знаєш, що розплата буде ними. Ганька любить кавуни. День і ніч би їла. З чорним хлібом – така смакота, що ну! Але Ганьку не кличуть збирати кавуни – жаліють...

А це вчора не витримала, прийшла до брата Миколи наче на внуків подивитись, а бачить – гора кавунів на подвір'ї. Печуться на сонці.

– Та ви їх – у льох, та соломкою перекладіть, та на Новий рік як знайдете! – радить Ганька братовій. А та рукою на кавуни махає, як на непотріб:

– Та це хлопці на продаж... Звечора завантажаться, та й десь на Гумань удосвіта поїдуть...

– А які гарні вродили! Поліття! – тішиться Ганька. – То, може, я подавати на машину прийду...

– А що тут подавати... Хлопці самі впораються, – відказує братова. А брат Микола з-за хліва:

– Ти шось, Ганько, хтіла? А я думаю оце, Ганько, якби тобі ще зо два кабанчики підкинути. У нас стільки дрібних кавунчиків лишилося... Вони ж не дозріють уже до пуття. То оце б якраз свині з'їли...

– Ну то, як треба – то треба... не гнити ж кавунам... – зітхнула Ганька, втершись, та й пішла додому – свиням їсти давати. А в очах аж темно – так їй забаглося вчора того кавуна Миколиного, як дитині! От і тепер – згадала, і знову забаглося...

– Хто крайній? – питає Ганька.

– Та ж я крайня, Ганько, що з тобою? – дивується справді крайня Гафійка. – Але чого це ти стала за цим кавуном? У твоїх он братів – плантації, що в одного, що в іншого, на подвір'ї – гори кавунів, а ти – купляєш?! І ти ще їх захищаєш, тих глитаїв?! – розкрила рот на весь базар Гафійка, хоч утікай світ за очі від ганьби. Але Ганьці так

забаглося того кавуна, аж до млості, що й ганьба не ганьба.

— То й що, що плантації і гори? А я купляного хочу, — каже Ганька вередливо. — Він солодший, бо в Херсоні та в Криму більше сонця. А наші, оце Петро приносив, не вспівають досягнути. Їсти можна, але купляні лучі.

Гафійка синіє, а люди перемигуються. Всі ж свої... Усе знають, але від неї не дочекаються... Не вистачало, щоби вона ще тут обсуджувала своїх братів. Як вже не є, але коло них — і вона хазяйка... І грошей їй вистачить на... — Ганька задумалась, в умі підраховуючи, чи стане їй на кавун, якщо ціна за кіло три гривні, а кавун — на десять кіл? Тридцять гривень... Чимало... Чи, може, набратися нахабства та й піти в брата Миколи купити, бо жалко такі гроші чужим людям віддавати... Либонь, так і зробить...

— Ти куди?! Ану назад! — А дивиться пильно Гафійка! — Я знаю, що ти задумала. Ану купляй отой великий, рябий, зі широкою гузничкою. Оту кавуничку! Правду казали мої тато: чого дурне, бо бідне, чого бідне — бо дурне...

Нема Ганьці куди дітися. Подає гроші, бере кавуничку, запихає в польську торбешку... і наче чує, як із тріском розколюється навіпіл під ножом кавун, бачить соковитий, густо-малиновий м'якуш, притрушений морозцем... Ото вечерея буде! Не забути б чорного хліба купити... А от і хлібовоз. Ганька купує буханець чорного котра кладе на кавуничку. Йде слухняно за Гафійкою, котра теж собі кавуна купила, з базару, бо він уже й збиратися почав. А кавуничка виявилася справжнім кабанюрою, великим і важким. Він водив Ганькою по вулиці то вліво, то вправо, і вона час від часу зупинялася, клала торбу боком на землю, притримуючи ногою, аби він не закотився в калюжу, що на вулицях Балабанівки не щезали навіть у посуху.. Гафійка теж зупинялася, дивилась на ту боротьбу Ганьки з кавунярою, хитала головою, лютуючи на Ганьчиних родичів:

— Боже, Боже, як вони тебе витеребили, Ганько! Я як колосок... Тобою ж вітер колише... Боже, кавуна не може донести! Боже-Боже, вічна наймичка!

Ганька мовчала, бо що мала казати? Гафія знає своє, а Ганька — своє. Гафія весь вік себе знає, а Ганьці нема про себе дбати, бо в неї — родина. Брати, сестриця, племінники... Усім треба допомогти, бо їм, тяжче, як Ганьці. Бо в них — поля, худоба, всьому лад треба дати, зорати, засіяти, а солярка все дорожчає, зерно — дешевшає, людей важко найняти до роботи — не хоче ніхто в селі робити. Здали паї фермерам — робіть, що хочете з ними, хазяюйте. Такі тепер люди стали, чи й її, Ганьку, піджухують, як от Гафійка:

...Коли проходили повз Марусині ворота, Ганька зупинилася передихнути, але Гафійка заступила власним тілом їй дорогу до хвіртки:

— Куди! Неси додому! Сама з'їси! Не будь собі ворогом!

Але було пізно. З хати вже бігла Марусина Людка:

— Ой тітко Ганько! Оце кавуняра! Це ви — собі?!

— Та де?! — зраділа Ганька. — Де я його з'їм! Такого кабанюру! Ото надріжу і спортю. Бери, Людко! Вас багато — враз з'їсте!

І не встигла Гафійка рота розтулити, як Людка вхопила торбу з кавуном і вскочила в сіни. Лиш двері хряснули.

— Шо за дурний характер! Такого характеру не лиш я — світ не бачив! — мало не плакала Гафійка, дивлячись на щасливу Ганьку. — Ну от, віддала — і раденька, що дуренька... Ой Боо-о-оже, сама собі ворог, не — гірше ворога лютого...

Але Ганька не зважала на ті слова. Звільнившись од важкого кавуна, легко й весело зачеберяла додому, сяючи на всю вулицю жовтогарячою хусткою, яку збиралася колись Юлі подарувати.

Юрій ДЗЮЛА

Юрій ДЗЮЛА (народився 16 листопада 1982 р. в м. Тернопіль) – педагог, літератор. Закінчив філологічний факультет Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка (2004 р., нині національний педагогічний університет). Працює вчителем зарубіжної літератури загальноосвітньої школи в с. Стегниківці Тернопільського району; пошукач кафедри історії літератури педуніверситету; провідний актор театру-студії “Сузір’я” у м. Тернопіль (кер. О. Савка). Учасник всеукраїнських та регіональних нарад молодих літераторів (м. Ялта, АР Крим, 2003 р.) та юних літераторів Поділля (м. Немирів Вінницької обл., 2004 р.). Голова молодіжного літературного товариства “Сонячні кларнети” ім. Б. Демківа (м. Тернопіль). Твори опублікував у обласних газетах “Вільне життя”, “Свобода”, альманахах “Ключі” (2001 р.), “Студентська муза” (2003 р.), “Подільська толока” (2004 р.), “Немирівські мелодії” (2005 р.) “Освітняська скриня” (2006 р.). Автор збірки поезій “Брязкіт сльози” (2004 р.).

Велике серце

Велике серце можна не вбивати –
Однаково нічого не збагнеш,
Воно ще змалку вчилася кохати,
Проте кого? Відразу, не знайдеш.
Усі свої удари, до краплини,
Згубило в свіжості холодної роси,
Де чутно плач маленької дитини,
Де ми з тобою грілися крильми.
Народжували в травах перше слово
І подих перший сонцем сповивали...
Тоді це називали тільки грою,
Тепер дитинство лебеді украла.
А серце билосся, і час пришвидшив кроки,
Вплелосся небо у самотню душу,
Життя вже не проводило уроки,
Воно зістарілось, немов застигла груша.
Проте ще не забуло, що весна
Мені тебе у квітах відшукала...
Збудилось серце на вершечку дня,
Останньою сльозою заридало.

* * *

Клубок ниток намотує повітря
на свіжий келих з присмаком вина,
вкраду себе, бо всі ми грішні,
хвилина інеша става.
Прокрустр вже ложе показав,
а Вавилон стовпами трусить,
історії ганебна гра,
у Римі знову дикі гуси.
Осліп від голосу Бетховен, –
недавно було і давно
мовчить... сідаю у розбитий човен,
пливу у спокій, п’ю тепло.

* * *

Досліджую себе, коли думаю,
коли літо плаче стиглими черешнями,
а у затінку пісні соловіють яблука,
медовий пух розчісує волосся...
Дихаю тихим вечором прохолоди,
лупцюю воду за вчорашній непослух,
віддзеркалююся у лиці самотньої зірки
та чекаю солодкого трунку
наступного дня...

* * *

Поле засіяне горбатими хмарами,
твоїми зітханнями, пустими
мовчаннями,
сліпими коханнями мертвої квітки,
дощу заклинанням, співучими зернами,
та безліччю змучених кроків...
Безплідне й родюче, сухе і блакитне,
убоге й вродисте, розп'яте на серці
ранкового сонця, одягнуте в дику,
розхристану долю... засіяне поле.

* * *

Навесні народитися звеліла,
Згадати смерклий стогін солов'я,
Впіймати свіжий погляд захотіла,
Надумати стеблину нашого тепла.
В чужому ґрунті світло здичавіє,
Розірветься на поцілунки злості,
А непорочне звершення Марії
У слові сплять широкогізні гості.
Захочу літо голубам віддати,
Нехай розгойдують на волошкових
крилах,
Тобі дозволю майже мною стати,
Щоб янголом мене ти не любила.
Спитай у місяця, чому він народився,
вінок із хмар додому не неси,
забудь мене, бо я тобі наснився,
проте не прокидайся, мила, спи.

* * *

В обіймах із пухнастими зірками,
І з місяцем на теплому плечі,
Так хочу Всесвіт пестити руками,
Збагнути мову власної душі...
Холодну річку почеплю на шию,
Візьму губами запах пелюсток,
Втоплюся в горах літові на диво,
З мелодії дерев змайструю образок.
Розгорну знову неспокійну книгу –
Побачу нас на гойдалці небес,

Зайду у гості до смачного снігу,
Питатиму, чи він ще не промерз?...
В обіймах щастя ніч провеселкою
І не дозволю безтурботно спати,
Чарівне сонце зранку поцілую,
Та божевільно вигукну: "Карпати!"

* * *

І кома – декілька хвилин,
А крапка з комою – то день із сонцем,
Двокрапка – роки каламутні,
Тире – то вічності мелодія,
А пряма мова – то моя симфонія.

* * *

Сонні дерева вже вп'ялись у хмари,
І дощ спроквола накрапа,
Земля нове життя одягне, –
Всміхнеться, бо – весна.

* * *

Подаруй мені, Господи, думку,
Я не буду нею злітати,
Я лиш хочу спокійно та ніжно
В чисте серце її передати.
Воно зробить із неї намисто
І почепить собі на душу,
Подаруй мені, Боже, думку,
Бо її я віддати мушу.
Хай народиться злаком у полі,
Проросте зі сльозою пшениці,
Хай рятунком для спраглої буде,
Що захоче напиться з криниці.
Хай в бою подарує надію,
Що можливе майбутнє без болю,
Я її лиш любов'ю зігрію,
І не буде між нами двобою.
Хай вона перекреслить всі муки
Та сповіє збентежену душу,
Подаруй мені, Боже, думку,
Бо її я віддати мушу!

* * *

Так хочеться правди,
Причалу у тишу,
Бо місяцем небо так лагідно дише,
І Господа руки ще світ цей колишуть.
Ще дні мої милі
Веселість зривають,
Життя – немов диво,
Бо двоє кохають.
Ще люди є щирі,
Народжені сонцем,
Життя – немов диво,
У щастя віконце.

Валентина АДАМОВИЧ

Валентина АДАМОВИЧ (народилася 15 листопада 1930 року в м. Кременець) – літератор, педагог, краєзнавець. Закінчила Кременецький педагогічний інститут (1954 р.). Працювала в США – Доброводівській Збаразького та Горинській Кременецького районів, потім – у Кременці: інспектором райвно, заступником директора школи-інтернату, в 1979–1986 роках – учителькою США № 1. Автор більш як 60 оповідань, новел і повістей. Твори опубліковані в журналі “Тернопіль” і районній газеті “Діалог”. Малу прозу пише творить від 1950-х, однак у радянський період через “слабке ідейне спрямування” її творів не публікували. Автор книг, оповідань і новел “На поклик волі” (2002 р.), “Дорогами кривди” (2006 р., обидві – Кременець). Співавтор монографії “Оксана Лятуринська: життя і творчість” (Кременець–Тернопіль, 2002 р.), співукладач книги С. Даушкова “Казки старого млина” (Кременець, 2008 р.; обидві – з Г. Чернихівським).

Тінь мінарета

Оповідання

I

Ольга нервово кидала дитячі одешинки в порожню велику торбу й різким голосом, що переходив у крик, сварилася з матір'ю.

– А що? Тут сидіти? Чекати, поки той п'янюга кине дітям копійку, як собаці кістку?

– Ти не маєш роботи. Сергій не має роботи. Але це тимчасово! Усе владнається! Куди ж ти дітей поволочиш? Це ж у світ за очі!

Ольга вкотре доводила, який чудовий чоловік їй зустрівся на стамбульському базарі. Серед тисячі човників із України накинув око лише на неї, бо ж таки гарна. Коли на пропозицію стати йому дружиною Ольга відповіла, що у неї двоє дітей в Україні, Алі Ахмет сказав, що і десять його не зупинять. Він готовий стати батьком її дітям. Вистоявав біля неї, перебирав вишиті шапочки і дивувався, що Ольга так гарно вишиває. Отаке знайомство! Мати доводила, що це випадкова зустріч, а дочка впевнено переконувала, що там, на турецькому березі, – її доля.

Миколка і Зоя великими очима, в яких мерехтіли подив, страх та цікавість, дивилися на матір. Те, що перепливатимуть Чорне море на великому білому кораблику, захоплювало дітей. Але як же без бабусі?

– Мамо, візьми бабусю! Поїдемо всі разом! – просив Миколка.

Мати, пильно подивилася на дітей і, наче збираючи розгублені слова, мовила:

– Не переживайте! Бабуся приїде до нас пізніше.

Бабуся Мариня, неначе чекала тих слів, знову

й знову переконувала дочку їхати самій, роздивитися, прижитися, а тоді забирати дітей.

– Зрозумій дурною головою! То ж чужина! Що робитимуть там діти?

– Підуть до школи. Вивчать мову, закінчать університет у Стамбулі...

– А хто ж на мою могилу прийде? Хто барвінок посадить і молитву прокаже? Ти забираєш у дітей минуле і майбутнє. Чому перетворюєш їх на турків?

Мати плакала, почали хлипати діти. Ольга вибігла з хати і зникла в глухому кутку саду, за малинником. Там на березі копанки – лавка. Цей куточок для них облаштував Сергій, щоби було де відпочити в спекотну днину чи ввечері посидіти обнявшись, послухати дивовижний жаб'ячий хор. Куди шезли їхні почуття? Невже пороблено? Два роки, як вони розлучились і Сергій повернувся до своїх батьків. Перший рік часто провідував дітей, приносив подарунки, бо працював учителем у сусідньому селі. А тоді запив, роботу покинув, тиняється. Бажання втекти, щоби діти не бачили п'яниці-батька, росло, розбухало і гнало Ольгу до хати швидше лаштуватися в дорогу. Заспокоїлася лиш тоді, коли в коридорі стояли дві великі дорожні сумки, пакет із продуктами, а в легкій театральній торбинці (ще із студентських часів подарунок Сергія) – усі документи на виїзд у Туреччину на постійне проживання і квитки на потяг до Одеси. Мобільником домовилася з Алі, що з Одеси повідомить назву теплохода і час прибуття у порт Стамбула.

II

Вранці бабуса Мариня плакала, голосила, неначе за мерцем, проводжаючи дочку й онуків із двору. Ольга лише повторювала:

– Мамо! Не тривожте дітей! Їх чекає далека дорога в інше, краще життя.

Мати довго стояла серед сільської вулиці, махала біленькою хусточкою і раз у раз витирала очі. Сльози остаточно закрили заднє вікно легкової машини, дві русяві голівки і дитячі рученята, що слали любій бабусі Марині останні повітряні поцілунки. Ольга й не оглянулася, кинула на ходу “Прощайте!” і зникла в машині. Мати бачила, що дочка наче світилася радістю, і розуміла. Наречена, відданиця! Ну, і нехай собі. Але ж діти... Ця думка поклала на тиждень бабусю в ліжко.

Ольга, повна щастя і надій, два дні почекала в Одесі й уже з палуби теплохода зателефонувала Алі, домовилася про зустріч. Ходила з дітьми по палубі, аж поки капітан не попросив пройти в каюту, бо починається хитавиця.

– Хочете, щоби море дітей забрало?

Наче прокинулася, схопила дітей за руки і потягнула в каюту. Легке погойдування підлоги під ногами спочатку всіх розважало. Коли ж почала крутитися голова і Миколка злякано попросив зупинити цей рух, мати не знала, що робити.

Побігла шукати медиків. Лікар вислухав і заспокоїв:

– Нічого страшного! Морська хвороба! Ось вам пігулки і три пакети.

– Навіщо?

– Щоб мали в що блювати.

Ольга почервоніла, зніяковіла.

– Нічого! Не ви перша, не ви остання. Буде гірше – приходьте.

Коли повернулася, побачила зовсім зелене обличчя сина і забруднену його постіль. Збоку дивилися перелякані очі Зої.

– Зараз вип'єте пігулки, ляжемо спати, а там, дивись, і все погане минеться.

Мати старалася заспокоїти дітей. Не сподівалася, що так погано переноситимуть подорож. Лише тепер задумалася над словами матері, але час не повернеш, як годинникову стрілку. Що Бог дасть, те й буде. Діти послули, а вона пливла

назустріч уявному щастю, вимальовувала рожевими фарбами майбутнє – своє і дітей.

У тумані мрій сходила трапом на причал порту, бо в натовпі побачила Алі. Привітались, як щасливе подружжя. Алі сказав, що сподівався значно більше дітей, звернув увагу на квалітет та бліде обличчя Миколки, але мило всім усміхнувся і, підхопивши кошики, повів до місця стоянки транспорту. О, той транспорт! Від несподіванки серце Ольги неначе зупинилось. А може, це відчуття виникло тому, що вони зупинилися біля невеличкого візка на двох високих колесах, поруч із яким щось жував ослик. Його довгі вуха ворушилися так, що викликали радість дітей.

Алі запряг ослика й запропонував усім розміститись у візочку. Сіли і поїхали... Ольга придивлялася до садів і палаців, оточених мурами, милувалася зеленню та квітами. Коли ж місто закінчилося і візочок покотився гарною асфальтованою дорогою між кам'янистими полями без кущика та деревця, захвилювалася:

– Куди ми їдемо? Це вже Стамбул закінчився?

– Так. Я живу за сорок кілометрів від Стамбула, у маленькому містечку, де менше десяти тисяч населення. До заходу сонця будемо вдома.

– Ой матусенько! Чому ж я тебе не слухала? – спохопилася на думці Ольга, але ні голосу не подала, ані рисочкою обличчя не видала своїх почуттів.

Їхали під палючим сонцем. Уже через півгодини добула з кошика простирadlo і розіп'яла над дітьми, прихиливши свою стурбовану голову до плеча Миколки. Її перестала цікавити дорога, ослик, "каруца", починала розуміти, що на цій чужій землі у неї залишається єдиний скарб – її діти.

Коли ослик зупинився перед металевими воротами, Ольга стягнула з голови простирadlo і розглянулася довкола. Візок стояв на заповищеній вузькій вулиці. Справа піднімалися високі мінарети мечеті. Їхня тінь спадала через дорогу на невеличкий двір, обнесений кам'яною стіною, мабуть, двометрової висоти. Над стіною звисало гілля великої шовковиці. За нею проглядалася невелика хата зі сірого пісковика, на даху якої зеленіли якісь кущі й квіти.

– То – мій двір! – гордо мовив Алі, відчиняючи ворота.

Діти прокинулись і теж пильно розглядали довколишній світ. Зелень дерева й кам'яна лава під ним сподобалися, бо, зіскочивши з візка, всілися рядочком.

– А хата майже така, як у бабусі Марині, – розважливо мовив Миколка.

– Ні! Віконця маленькі, а даху і горища зовсім нема. Пам'ятаєш: надворі ллє дощ, а ми на горищі граємося...

Зоя, як на свої п'ять років, дуже спостережлива. Помітивши, що Алі під стіною поставив їхні кошики, а ослика кудись повів, діти захотіли подивитися, де живе той горбокони́к. Та господар наказав їм чекати під шовковицею. Незабаром повернувся. У цей час, неначе з неба, полинув тонкий голос якоїсь пісні. Алі схопив килимок, що лежав під стіною хати, швидко розстелив і наказав усім стати на коліна, а голову прихилити до землі. Таким самим тоненьким голосом співав-проказував слова молитви. Діти дивувалися.

– Мамо! Що, той дядечко так хворий, як Ванюша? – запитала Зоя. Недалечко від бабусі жив божевільний Ванюша, і діти знали, що його не можна кривдити, бо, як розсердиться, то може вбити. Ольга поспішила заспокоїти:

– Ні! Дядечко Алі молиться!

– Які невиховані! Найменша дитина знає, що під час молитви не можна розмовляти. І мене в гріх увели. Хай славен буде Аллах і його пророк Мухаммед! – невдоволено забурмотів Алі.

Коли затих муедзин на мінареті, змовкла молитва господаря, почалося дивне чаклування. Перед дверима Алі порозмахував руками, розкланявся, лише тоді зайшов до середини, відчинив вікна. Потім вийшов, до землі вклонивсь і за руку повів Ольгу в хату. Діти йшли за ними. Зупинилися у великій кімнаті, долівка якої застелена пухнастим килимом. Під стіною лежала подушка, а посередині стояв невисокий столик. До стіни притулилася дивовижної конструкції не то шафка, не то сервант. На полицках – чашечки, склянки, піали, глечики з вузькими довгими шийками. Усе те немов промовляло: “Тут приймають гостей!” Двоє дверей у північній стіні ховали малесенькі кімнати. На невисокі підпорки покладена густа сітка, на неї матрац. У першій кімнаті матрац широкий, а в другій – два вузьких притулилися до стін. Між ними неширокий прохід, а перед вікном – столик. Біля дверей у кожній кімнаті із стін стриміли гачки вішака, що закривала прозора целофанова шторка.

– Нам би помитися, – попросила Ольга. Алі повів усіх до кам’яної лавки під шовковицею, приніс пластмасовий бачок і відро (теж пластмасове) води. Ольга дістала із сумки шматок мила і заходилася біля дітей. Вода була тепла, приємна. Мабуть, увесь день грілася на сонці. Незабаром усі, чистенькі, сиділи в кімнаті для гостей, а дорожній одяг висів на шнурку за хатою, бо, виявляється, жодна господиня не зганьбить себе, повісивши якесь лахміття на вселюдський огляд.

– Серед людей живемо. То ж треба дотримуватися законів спільних для всіх, – підсумував Алі.

За хатою він показав Ользі невелику кухню поряд із хлівом, в якому щось жував ослик і мекали дві кози. Господар сам видоїв їх, процідив молоко і показав усе кухонне господарство, яким віднині мала відати Ольга. Незабаром у кімнаті для гостей усі смачно вплітали манну кашу. Поклавши дітей спати, Ольга прибирала посуд і непомітно приглядалася до Алі, який, підклавши кілька подушок під спину, спостерігав за рухами жінки й задоволено всміхався. Здавалося: цей чоловік переповнений щастям.

III

Із настанням ранку відчуття щастя в Ольги зникло, як ранкова роса на листі шовковиці. Алі розбудив її до сходу сонця і пояснив, що доїти кози має вона, а Миколка пожене їх пасти на пустирі за селищем. Учора витратили весь запас води. Тому діти зараз підуть із ним до джерела, бо їхній обов’язок – принести води для всієї родини і тварин.

Машина буднів закрутилася. Коли діти погнали голосистих кіз на пасовище, господар сів щось майструвати. Ольга ще двічі принесла по два відра води і поставила грітися на сонці, щоб увечері полити грядку, на якій корчилися від спеки помідори, цибуля, буряки. Сіла поруч із Алі під шовковицею й спостерігала за його спритними рухами і чаклуваннями над шматком чорного оксамиту, з якого вже проглядалася форма шапки-“таблетки”. Такі носили майже всі чоловіки.

– Підбери зелені, жовтогарячі та червоні нитки, гарний склади узор, щоби вишивкою прикрасити цю шапочку, – мовив заклопотаний чоловік.

Нитки, голки, наперсток Ольга бачила у коробці в їхній кімнаті. Тож пішла в будинок і незабаром винесла шматок паперу, на якому кольоровими олівцями виписала візирець. Алі, подивившись, схвально кивнув головою.

Отак сиділи під шовковицею, захоплені працею: Алі шив, а Ольга вишивала. Розмовляли про життя. При мечеті працює школа, до якої через місяць підуть діти. Вони ж протягом тижня шитимуть шапочки, а тоді повезуть їх у Стамбул на базар. Алі хотів,

щоб і Зоя вишивала, але погодився, що вона ще мала і її вишиття не буде таке гарне, як з-під майстерної руки Ольги.

Коли сонце піднялося височенько, із пасовиська прибігли кози. Через якийсь час появилися у воротах діти. Миколка шкандибав, на обличчі й на колінах кривавила обдерта шкіра, одяг у пилюці, місцями світився дірками. Зоя тримала брата за руку, але очі, все обличчя свідчили, що діти тільки-но вийшли з бою.

— Мамо! Ми не винні! — почав Миколка. — Вони напали на нас. Гяур! Шайтан!

При цих словах Алі кинув роботу, повернувся до мечеті, провів руками по обличчю, а тоді запитав гостро:

— Чому діти лаються? Чому говорять погані слова?

Почалося довге слідство, яке закінчилося твердим рішенням господаря:

— Треба дітям дати наші імена, а синові зробити обрізання. Діти мають звикати до турецьких законів.

Ольга мила Миколку, одеколоном протирала садна, і разом тихенько плакали. Десь глибоко бриніла думка: “Чому я тут?” А відповіді не було...

Через кілька днів, коли Миколкові рани затяглись, Алі привів до хати трьох старших чоловіків. Ольгу зі Зоєю виставили за двері, пояснивши, що ці люди допоможуть перетворити її сина на мусульманина.

Ольга чула, як Миколка кричав і кликав маму. Підперши плечима стіну хати, мати плакала. Тримавши її за коліна, Зоя теж плакала і майже пошепки приказувала: “Хочу до моєї бабуні, хочу до моєї бабуні...”

Коли на вулиці затихли кроки, Ольга побігла в кімнату, звідки долинали стогін і схлипування. Миколка лежав із заплющеними очима, худеньке тіло здригалось, ноги підігнуті в колінах — закривавлена біла ганчірочка. Як заспокоїти дитину? Не знала таких слів. Уся мокра від переживання, й жоднісінької думки. Тихо підійшла, поклала холодну руку на чоло дитини, відчула гарячі струмки сліз на своїх щоках. Із цими сльозами наче повзло в її душу гірке каяття. “Куди ти мене завезла?” — швидше прочитала по губах сина, ніж почула слова.

Відповіді не було. Біль і образу дитини не могла перебрати на себе.

Відтоді наче кам’яна стіна відгородила дітей від Ольги. Вона мовчки готувала їжу, ставила на стіл; діти мовчки їли і йшли чи то по воду, чи пасти кіз, чи працювати на городі. Хата заніміла, як у передгроззі. І грім таки вдарив.

Того ранку Зоя залишилася вдома, щоби мама вчила її вишивати. Миколка сам погнав кіз на пасовище. Мовчазний, заглиблений у думки, хлопчик пішов із двору. Сіра коза йшла поруч і шиєю терлася об штанці пастуха, шукала його ласкавої руки. Ніхто не чув, не звертав уваги, про що вони розмовляють.

— Сіренька! Я люблю тебе. Не ображайсь, але тільки ти можеш мене врятувати від того ганебного життя. Бабуня Мариня казала: “Поміємо, скупаємо нашого півника”. А тепер півникові ніби відрізали голову. Не хочу жити, не хочу бачити жадного Алі, який нас зробив своїми рабами. Я скористаюся твоїм шнурком, а ти його добре затягнеш. От і буде кінець. Тоді моє тіло відвезуть до бабуні.

— Що ти, хлопчику, задумав? — запитували очі кози.

Миколка обняв її за шию, поцілував милу мордочку:

— Не переживай! Моя мама не переживає, що над сином знущаються чужі люди.

Міцний капроновий шнурок легко зав’язався в петлю, в яку хлопчик просунув голову. Коза стріпнула чубчиком над очима, вдарила задніми ногами і побігла додому. Шнурок напружився і затиснув горло дитини. Миколка схопився рукою за петлю на шії і втратив свідомість. Сіра коза тягла дитину і кричала-плакала, а біленька бігла

за нею, допомагаючи криком. Цей козячий дует зірвав Ольгу й Алі з лавки під шовковицею. Побачивши непритомну дитину зі шнурком на шії, Ольга похитнулася, наче страшна буря вдарила її. Алі підхопив хлопчика і поніс до хати. Мати кропила дитину холодною водою, пробувала робити штучне дихання. Алі кудись побіг. Ольга схопила ложку, розважила зуби і весь запас повітря видихнула в рот синові. Ще і ще раз. Із засвітів стукнуло дитяче серце.

– Бабусю, я з тобою, – заворушилися уста Миколки. І Ольга закричала-заголосила на весь світ. Вона нічого не бачила, крім криваво-синьої смуги на шії сина.

IV

Два тижні Миколка хворів. Алі нарікав, що через дурощі хлопця довелося витратити стільки грошей. Добре, що сусід, лікар із Стамбула, приїхав провідати батьків і швидко зреагував на лемент Алі. Таблетки, уколи, масаж, а все це – гроші. Коли загроза минула і всі заспокоїлися, лікар сказав:

– Хтось із вас щасливий. Якби хлопчик не схопив рукою шнурок, ми не врятували б його. Усе буде добре. Місяць поносить на шії спеціальний валочок. Зараз шийні м'язи ослаблені, голова може схилитися набік...

Ольга уважно слухала лікаря, і рішучість поступово наповнювала її.

– Докторе, ви повертаєтеся в Стамбул?

– Так.

– Чи не могли б ви оформити виклик моїй мамі й надіслати їй листа?

– Уважатиму за приємність чимось вам допомогти...

“Рідненька! Щохвилини згадую твої слова. Дуже прошу: позич гроші в Людмили Скакальської, швидко вироби документи і приїжджай. Ольга, Зоя, Миколка”.

Через тиждень у сумці Ольги заграв мобільний. Це бабуня Мариня стривоженим голосом запитувала, що трапилося. Вона отримала якісь папери і коротенького листа.

– Хату і город хай доглядають сусіди. Ти ж приїжджай! На колінах стою перед тобою, молю прощення. Єдине прохання – приїжджай!

І бабуня приїхала. Невелика сумка в руках, легенька хусточка на голові, костюмчик... Зі Стамбула Алі привіз її на своїй “каруці”. Ввійшовши у двір, бабуня все зрозуміла, і з її уст вирвалось єдине слово “Діти!” Ольга обіймала матір. Діти тулилися, раділи. Пригортаючи Миколку, бабуся звернула увагу на валок довкола шії. “Що це?” – запитала. “Потім!” – так само тихо відповіла дочка.

Лише наступного дня вранці, коли обоє пішли по воду, Ольга розповіла матері про своє життя-буття, про те, що діти не можуть тут звикнути. Просила матір забрати дітей в Україну.

– Алі добрий, любить мене. Я залишуся. Може, звикну.

– Знов заговорила твоя дурна впертість. Якщо хочеш, забирай Алі в Україну.

Йшли мовчки. Кожна думала про своє. Бабуня гостро мовила:

– Через два дні їдемо!

Ні заперечувати Ольга не посміла. Вона згадала, що недалеко живе лікар. Напевно приїхав, бо батьки старенькі. Попросила матір постояти з відрами на вулиці, а сама побігла до блакитних воріт. Звідти залунало кілька веселих голосів. Коли Ольга вийшла на вулицю, на обличчі цвіла щаслива усмішка.

– Доктор через два дні їде до Стамбула, відвезе вас і посадить на теплохід. Мамочко! Ти наша рятівниця!

– Я рятую дітей. Бідний Миколка! Як мені повернути дитину до життя?

За тих два дні мати обійшла селище, оглянула господарство Алі, скуштувала шовковиць. Підсумок був незвичайний:

— Я знала, що моя дочка вперта, свавільна, а тепер переконалася, що й дурна.

Гладила дитячі голівки і повторювала:

— А малина ж у садочку в цьому році, порічки, смородина! Ото приїдемо, а вже й паперівочки побіліли...

Діти не відходили від бабусі, допитувалися, чи мама поїде з ними. Алі дізнався про від'їзд напередодні. Здивування й образа звучали в кожному слові:

— Жінко! Ти ходила до сусідів поза спиною чоловіка домовлятися про те, щоби відвіз матір та дітей?! Ти принизила мене!

— Яка різниця, хто домовлявся. Головне, що Ахмет погодився відвезти і ще й безплатно, — виправдовувалась Ольга.

— Безплатно?! Ти мене зганьбила! Люди подумають, що я — жебрак.

Бабуня числила години, коли їй залишити цю хату. А що буде з Ольгою? Це ж вона, бабуня Мариня, мусить дітям замінити батька, матір, дати освіту, вивести в люди. Відчула цей тягар на старих плечах.

Коли раненько засигналила машина Ахмета, усміхнені діти вибігли з хати. За ними — Ольга. Бабуся взяла Алі за руку, посадила поруч під шовковицею, а через хвилину піднялася, склала руки, як до молитви, мовила:

— Ти ж шануй мою дитину. Хай вас Мати Божа береже!

Алі не розумів, що говорить жінка. Все ж склав руки так само і вклонивсь їй — матері. Сам поніс сумки до машини, допоміг дітям розміститися.

— До побачення, мамо! — прощалась Ольга. — Слів подяки замало, тому промовчу.

— До зустрічі в Україні! За дітей будь спокійна. Не скривджу і нікому не дозволю скривдити.

Ольга стояла серед вулиці, махала рукою, аж поки машина заховалася за огорожею мечеті. Алі взяв її за руку і повів у двір. Довкола тихо й порожньо. Незвична тиша. Невже діти додавали життя двору, хаті, козам, осликові? Їх нема — і з кожного кутка сумними очима виглядає тиша.

Через кілька днів Алі за роботою ділився роздумами з Ольгою:

— Не можу звикнути до тиші. Без дітей нема життя. Добре було б, якби у нас народився синочок...

— Чи ж вистачить нам сили виростити, виховати синочка?

— Ми ж зовсім молоді!

— Так. Бо не бачимо перед собою дітей.

Задумалась Ольга, пташкою полетіла до маленької хати, щоби поглянути на дітей. Невже вона назавше поєднала долю з Алі? Ні! Це не той чоловік, і не такого життя сподівалась, їдучи в Туреччину. Що робити?

А життя наче знушалось з жінки. Через якийсь час Ольга відчула, що мрія Алі про сина здійсниться. Думки перелітними птахами шугали крізь мозок. Народивши сина, не зможе забрати дитину в Україну, прив'яже себе до того двору, хати. З дітям на руках гонитиме пасти кози. Згодом син пожене козу... Здригнулася!

— Алі, я, напевно, поїду провідати дітей.

— Коли?

— Може, через місяць. Треба зібрати грошей.

Не сказала Алі про лист від мами з привітаннями, підписами від дітей, малюнками Зої зі зображеннями всього, що виросло в садочку бабуні Марині. В думці повторювала:

“Сергій перестав пити, працює в школі, весь вільний час – із дітьми. Миколка всміхається...”

Бабуня не тільки врятувала дітей, а й повернула їм батька. А вона, Ольга? Їхати! Якнайшвидше! Поки Алі нічого не знає і не здогадується, бо не відпустить. Мала кілька доларів ще з приїзду, щось мама залишила. Тому не дуже залежала від Алі.

– Розвідай, коли Ахмет приїде до батьків, – попросила чоловіка, коли несла траву сушити на зиму для кіз і осла.

– Поїдеш? А чи повернешся? – зі сумом у голосі запитав.

– Впевнена, що повернуся.

У глибині душі знала, що не повернеться, не скаже про вагітність ніколи. Носила в собі нове життя, нові думки і мрії, що громадилися, підганяли, додавали швидкості в діях. Прибирала, мила, готувала запаси на зиму, неначе хотіла залишити про себе найкращі спогади в чоловіка, який дав їй крихітку уваги, поваги і жіночого щастя.

Ніжно обіймала його, прощаючись, дякувала, що домовився з Ахметом. Алі поклав дорожню сумку в багажник машини. Стояв самотній, покинутий, серед дороги. Ользі стало жаль його, але лише на хвилинку. Радість від майбутньої зустрічі з дітьми заповонила її всю. Здалося, що і цей, ще не народжений, хлопчик теж радіє. Наче крила за плечима раптом вирости і підняли її. Не їхала в машині Ахмета, а на крилах летіла в матусин садок, де її чекали діти. Ахмет допоміг придбати квиток, провів до трапу і, прощаючись, сказав:

– Як я заздрю Алі! Така дружина, як ви, – справжнє щастя для чоловіка.

Піднялася на палубу. Знову крила за спиною додали легкості, оглядала місто, порт, причали. Розуміла, що доля вдруге не приведе її сюди. Палуба під ногами здригнулася. Ольга поспішила в каюту.

Коли ж через кілька годин свіжа, приваблива вийшла на палубу, відчула тривогу. Уривчасто гув гудок, матроси бігали, опускаючи на воду великі човни. “Усім пасажирам верхньої палуби! Взяти документи, цінні речі вагою не більше кілограма. Посадка в човни з правого борту!” – лунало по радіо турецькою, англійською і російською мовами.

– Що сталося? – запитала матроса, який біг напроти.

– Вибух у машинному відділі! Передали SOS! На підході два судна. Йдіть на лівий борт!

Ольга побігла за ним. Побачила, як по канату і канатній драбині люди спускаються у човен. Хтось притримав її за талію, наказав схрестити ноги і спускатися вниз. Згадала дитинство, заняття в школі – й посунулася вниз. Ноги торкнулися човна, хтось простягнув руку. Та цієї хвилини вдарила вища хвиля. Ольга відчула, як щось тягне її в глибину, а з води виринає голова чорної розхристаної жінки і каже їй:

– Віддай! Це дитя належить Туреччині!

– Ні! Не віддам! Мої діти мають жити в Україні!

Із зеленого берега простягав руки Алі: “Віддай!”

Ольга не чула, як із палуби стрибнув їй на допомогу матрос зі словами “Така гарна жінка не повинна загинути”, бо хвиля несла її до турецьких берегів.

2008 р.
м. Кременець.

Олексій ПОПАДЮК

Олексій ПОПАДЮК (народився 30 вересня 1933 р. в с. Кабарівці, нині Зборівського району Тернопільської області) – слюсар, літератор. Закінчив Львівське залізничне училище (1959 р.). Працював у депо станції “Тернопіль”, від 1960 р. – у виробничому об’єднанні “Ватра” (м. Тернопіль), де, за його словами, “був стахановцем комунізму, коли він не завалився”. Підтримував зв’язки і листувався із відомими українськими правозахисниками, зокрема В’ячеславом Чорноволом, Юрієм Бадзьом. Автор книги художніх мемуарів “Літературна партизанка” (Тернопіль, 2005 р., перевидане у 2006 р.), публікацій у пресі. Як написав сам про себе, “характер веселий, але непримиренний до ворогів України. Закінчив вечірній університет антикомунізму і московського імперіал-шовінізму – вільний слухач радіо “Свобода”. Додамо, що літературні твори О. Попадюка характерні “потокм свідомості”, несподіваними паралелями, елементами фантазії.

Операція „БУЗЬКО”

Оповідання

...Ось лелече гніздо, що я збудував у 1973 році на рідному подвір’ї в селі Кабарівці на Зборівщині. І стоїть воно на моїй милій Батьківщині й досі, й маю певність, що й мене перестоїть. Будова надійна, заввишки десять метрів сталльної труби і зварений із арматури каркас. Жодні бурі та громовиці цьому гнізду не страшні, тож щороку прилітають мої бузьки до своєї оселі й завжди виводять здорове потомство.

Тепер, на старості літ, хочу відкрити велику таємницю цього гнізда, про яку досі ніхто нічого не знає. Зробив я з моїх чорногузів дисидентів, диверсантів, націоналістів і лютих ворогів українського народу. Щороку, коли лелеченята підросли, я позичав у селі кілька драбин, зв’язував їх разом і темної ніченьки піднімався до того гнізда, щоби закласти на стрункі ніженьки пташенят спеціальні перстені – паспортні дані пернатих та інформацію для роздумів. Бо якщо мій лелека-неборака загине десь у далекій чужині, то хтось, може, зніме з його мертвої ноги цю алюмінієву трубочку, розгорне її й побачить український тризуб, що я викарбував, і прочитає чіткий та виразний штамп: “UKRAIN 1978 год”. Довго-довго будуть негритоси з ефіопами, з турками-бусурманами шукати на всіх мапах світу оту загадкову країну “Юкрейн” і нарешті за допомогою радянської розвідки надішлють мою бляшку дипломатичною поштою до Києва. І ляже вона на стіл головному гауляйтерові України товарищу Щербицькому В. В. Володимир Васильович спалахне гнівом

і викличе завідувача відділу ЦК компартії Юкрейн та гримне залізним голосом:

— Спатрі, как твої землячки-бандьори міровую контрреволюцію провоцируют. Все ви, западенци-бандьори — сволочи!

— Е ні, Володимире Васильовичу, ви ж гляньте уважно: тут написано “1978 год”. Тож націоналіст зі западної ніколи не напише так, а обов’язково — “рік”. Це десь на сході “собака зарита!”.

Спрацювала моя хитринка. І знялася велика буча та шура-бура в так званій радянській Україні. Щербицький розбушувався. Поки не довідався головний московський “геббельс” товариш Суслов, і він віддає наказ усім своїм підлеглим сусликам, обласним, районним і навіть сільським та хутірським: “Увага! Увага! Бойова тривога! Усім на бойові пости! Встановити цілодобовий перехресний нагляд над кожним лелечим гніздом. Усім стукачам, донощикам і сексотам (секретним співробітникам, не плутати зі сексуальними збоченцями) видати заохочувальні надбавки готівкою і могоричем за ненормовані та шкідливі умови праці. Технічне забезпечення: вилучити всі польові й морські біноклі, далекоміри, стереотруби, снайперські приціли, бусолі артсистем (не плутати з буслами), прилади нічного бачення й танкові приціли і передати їх у штаб із надзвичайних ситуацій для виконання секретної операції під кодовою назвою “Бузько”.

А тепер скажіть, людоньки добрі, чого я так передчасно посивів і постарів? Бо щоразу, коли я злизав темної ночі з моєї високої драбини, то мені завжди здавалося, що її тримає внизу Щербицький із автоматом АКМ-74 на грудях і “запрошує” мене до компартії. І вибирай: або десять літ тюрюги, або записуйтеся в партію комуністів.

Мушу також признатися, що малювати український герб-тризуб я полюблив ще з молодих літ. А що за таке моє “хобі” щоразу міг дістати десять літ тюрми, то, напевно, десь із сто літ мав би гарантовано. Але оскільки я діяв за принципом “не вір нікому, то й ніхто не зрадить тебе”, то не сидів у тюрмі жодного дня. Згадаю лише кілька своїх “подвигів”.

Першого разу їхав я з дому до Львова у свою альма-матір — ФЗО і серед ночі вздовж села на снігу малював прутиком тризуби — всім москалям на зло. Удосвіта хтось доніс про це у гарнізон, і знялися велика паніка й облава, що потрясли село. Та, на щастя, зірвалася завірюха-курявиця і замела “речові докази” мого злочину й урятувала село від депортації до сіберії.

Якось я побачив на стовбурі грубезного бука, що стояв на узліссі, викарбувану дату — 1895. На гладенькій сірій корі красувався чіткий темний рубець. Чому мені не запозичити чийсь винахід і досвід? Змайстрував я з бляхи гарний трафарет тризуба і з набором потрібних інструментів подався “за опеньками” на Бережанщину — туди, де найбільше букових дерев залишилось. І закипіла робота! Прибиваю цвяшками трафарет до бука й різцем стісую кору. Ох, які чіткі лінії, які пропорції, аж любо глянути! І так працював я у поті чола не один день та не одну нічку й не годиноньку, а всю коротку відпустку. Жодного бука не обминув, аж десь біля Пиняків вийшов із лісу зарослий і змарнілий, але щасливий добрався додому.

Ой, як то легко було за славного СРСР заробити десять літ тюрюги! Бо саме життя давало добрі підказки, як діяти. Ось іде дівчинонька-паняночка з товстим зошитом уздовж товарного потяга і на вагонах крейдою якісь багатозначні цифри малює. Така її робота — вона “спішціца”, тобто обліковець вагонів. То чому б мені цей досвід на озброєння не взяти? І чому б мені не вкрати у вечірній школі шматок крейди й погожого вечора не прогулятися вздовж товарняка та не намалювати на кожному вагоні, білим по чорному, гарний тризуб, щоб усі знали: “Ще не вмерла і не вмере!” І ось так “на халяву” став кандидатом у зеки на десять літ. Так я складав свої десятки до десятків

у персональну антисоветську калитку, а вона бадьорила мене і надихала на майбутні подвиги. Та хіба всі їх описати можна? Але найяскравіший епізод згадати мушу, бо тут влучив, як кажуть, у самісіньку десятку!

Останні дні моєї служби в армії. Завтра — дембель! А тут мене ще на остаток, щоби познущатись, — у караул, щоби “знав, як Родіну любить”. Ось і охороняю я танковий парк славного полку. Під довжелезним боксом-піддашям стоять, брезентами вкриті, нові покоління танків бистрих серії Т-52.

Осінній похмурий день. Я сновигаю вздовж цієї сталевोї армади. Час тягнеться повільно, хоч би чимось зайнятися. Та чим? Аж бачу, під огорожею хтось заховав бляшанку білої фарби, а в ній пензель стирчить. Ох, яка знахідка! Набираюся мужності, приступаю до праці політичної, високоідейної та високопродуктивної. І закипіла робота. Закидаю важку полу брезента і на башті, поряд із тактичним номером 332 малюю тризуб. Хвилина страху — і танк ідейно зрілий, і брезент на місці. І так хвилина за хвилиною й танк за танком, і роботі кінець, а мені ноги трусяться, аж у роті пересохло. Ой, швидко час пролетів, ось і “розводящий со сменой”. Слава тобі, Господи! Не знаю, чим уся ця історія закінчилась, але для мене фінал був дуже щасливим: не так давно Харківський завод ім. Малишева демонстрував на військовому ярмарку в Ірані свої новітні танки серії Т-82, і що я бачу?! О, Господи, та на тій машинерії поруч із баштовим номером 332 — мій тризуб! А ще кажуть, що чудес не буває. Не вірте цьому! Підіть на залізницю — і побачите на всіх вагонах усі ці тризуби, що я їх колись в юності крейдою малював.

Ось їду я, щасливий дембель, додому, лежу на верхніх нарах вагона-телятника, що несе мене з далекої чужини до краю рідного, де чисті води та ясні зорі, де хоч якась воля без щоденної муштри, смердючої казарми з блошицями і кацапськими матюками, де не буде “через день на ремінь”, а “через два на кухню”, а головне — “кохання, кохання, звечора до рання”. І тут моя буйна уява малює неймовірну картину, фантастично-химерну, ніби у сні, під ритмічний стукіт коліс та гойдання скрипучих нар-колиски піді мною. Стоять наші танки бистрі, брезентами вкриті, на консервації всю зиму. З них зняті акумулятори, оптика, радіостанція, боєприпаси, кулемети СГМ і ДШК. Усю цю начинку зберігають в окремих приміщеннях і на складах, і так аж до весняної інспекторської перевірки. Нараз серед темного досвітку — бойова тривога. За дві години — все привести у бойову готовність. Здерти брезенти, начинити всю утробу танків і виїхати у район зосередження для маневрів під кодовою назвою “Советская Прибалтика”. Та у тому вирі бойової тривоги, в реві моторів, у клубах і хмарах диму, в охриплих від спирту й махорки командах і матюках низового командирського складу ніхто на мої тризуби найменшої уваги не зверне. Та побачить їх політично пильний та ідейно зрілий прибалтійський цивільний люд! Ось пре дорогами Советської Прибалтики сталева армада, двигтить і вгинається земля, дим та курява — аж до небес, гасять сонце, а ревіння двигунів ніби сповіщає кінець світу. Та яка радість всенародна! Весь люд стоїть обабіч шляху з оберемками польових квітів, із хлібом-сіллю і вигуками “Слава Україні!” Усі литовці, латиші, естонці та інші іногородці подумали, що то Степан Бандера з далекого Мюнхена послав славу дивізію “Галичина”, щоби визволити їх від московського ярма. Насправді ж не знаю, чим закінчилась ота історія, але я був найщасливіший на весь товарняк дембелів, що сп’янів від свободи й охрип від горластих пісень, котрі не стихали ні на мить. Я щасливо відбувся, хоча ще одна десятка літ тюрми була чесно зароблена, та ще яка!

Заробляв я ті “десятки”, як лише міг. Наприклад: закладають фундамент якоїсь історичної будівлі комунізму й замурують капсулу з листом до “грядущих” поколінь комуністичного раю. І чому мені не скористатися таким чудовим способом?! Іду

добровольцем до заможного дядечка, котрий закладає фундамент нової хати. Справа могоричева, відрами розчин ношу і фундамент заливаю, попрацював півдня – і вже щасливий, десятку заробив. О, ні, не грошей, а отих десять літ тюрми. Все дуже просто. Завчасно у мене в кишені пляшка – закоркована і сургучем запечатана. А у ній – страшна антирадянська крамола: “Збудував хату оцю Іван Пилипів, син Петра Гількового, 1961 літа Божого від Христового Різдва. Усім нащадкам своїм, внукам та правнукам прийдешнім заповідаю любити і боронити свій дім й Україну рідну, не жаліючи ні сил, ані живота свого. І хай допоможе вам Бог!”.

І, звичайно, старанно намальований герб України – тризуб. Кидаю ту пляшку в розчин – і заповіт залишається для історії на многії літа. І ось так щоліта заробляв я у суботу і в будні собі “десятку за десяткою”, що навіть із ліку збився. Навіщо це робив? Не знаю. Може, тому, що я – западенець. Чи міг це робити мій ровесник східняк? Мабуть ні, бо виріс під саявом іншого герба – серпа і молота.

Інститут марксизму-ленінізму довів: якщо людину протягом багатьох літ бити серпом і молотком у тім’я, то й свідомість буде серпаста та молоткаста. Треба сказати, що той “науковий метод” таки впливав на широкі маси трудового народу. Але, але... Скільки не обрізуй хвосту породистим догам, бульдогам і фокстер’ерам, а вони, сучині сини, з хвостами родяться! Ніяк не стикуються марксизм із дарвінізмом!

Ось такі неймовірні пригоди дарувало мені життя замолоду...

*Ви ще не передплатили
журнал “Літературний Тернопіль”?*

Індекси:

99997 – в обласному каталозі;
37501 – у всеукраїнському каталозі.

Марія БАЛІЦЬКА

Марія БАЛІЦЬКА (з дому – Шаваровська; псевдонім – Чайка; народилася 26 грудня 1963 р. в с. Гнидава, нині Піщане Зборівського району) – журналістка, редактор, літератор. Член НСЖУ (1993 р.). Літературна премія ім. В. Вихруща (2004 р.). Почесний знак НСЖУ (2007 р.). Закінчила Копичинецький технікум бухгалтерського обліку (1982 р.), факультет журналістики Львівського університету (1994 р., нині національний університет). Працювала у редакціях Тернопільської районної газети, обласних газет “Ровесник” та “Свобода”. Від 1994 року – в Тернопільській академії народного господарства (нині національний економічний університет: літпрацівник, редактор, від 1999 року – провідний, головний редактор газети “Академія” (нині “Університетська думка”). Від 2008 року – редактор газети літературного об’єднання ТОО НСПУ “Літературна криниця”, яку видає на власні кошти. Авторка 14 збірок поезій, 6 книг для дітей, романів “Музика Землі” (2004 р.), “Чарівниця” (2005 р.), текстів пісень. Прозу і поезію опублікувала у періодичних виданнях України, альманахах та збірниках.

Калинова душа

Сашко часто залишався на вихідні у бабусі – йому було цікаво пізнавати сільське життя і слухати вечорами казки. А ще він любив, коли вони мандрували лісовими стежинами, збираючи ягоди або гриби; чи збивали густі роси на спорихах за городом, коли виганяли на ставок гусей...

Узагалі, сільське життя вабило хлопця з кожним роком дедалі більше. Йому вдавалося зранку швидше від бабусі випустити курей і тішитися, коли вони, ненаситні, дзьобали пшеничку з долоньок. Згодом, коли Сашко навчився правильно заготовляти траву для кролів, – бабуся повністю довірила йому отих пухнастих тваринок. Радості не було меж – аякже, відтепер він також господар, бо має власну господарку.

Та найбільше любив Сашко, коли вони вдвох із бабусяю розчищали джерела – а їх понад річку, що пробігала попід городом за хатою, було, немов гнізд ластівок-берегуд на урвищі з іншого боку ріки. Спочатку хлопчиків ніяк не вдавалося тиночки майструвати, щоби земля не обвалювалась у малесеньку-малесеньку ямку, в котрій било джерельце. Таке маленьке, як серце. І так само, як серце, воно стукотіло-вибивалося на волю, несучи зі собою життя.

Якось вони на весь день пішли з дому, прихопивши вузлик із їжею. Ох, і смачним же був обід під кущем калини, особливо коли бабуся прихвалила хлопця за працювистість та сказала, що ота паляниця з маком – вдячність від матінки-природи за його старання.

А після обіду їх зморив сон.

Бабуся, звісно, недовго ніжилась у затінку, бо справ ще мала – не перелічити.

А от хлопчик виспався на славу.

Тільки якийсь дивний прокинувся. Мовчки взяв

ножа і врзав гілочку із калини. Тоді, легенько насвистуючи мелодію, взявся щось майструвати.

Леле, та це ж він дудочку майструє! І вміло так, ніби хтось його рукою водить...

Бабуся аж оглянулася – довкола нікогісінько. А хлопчик он уже й майструвати закінчив. Ножа поклав на місце.

Вмостився зручненько під калиною і... виграє на дудочці.

– Онучку, – не витерпіла бабуся, – а хто тебе навчив дудочки майструвати?

– Сивий дідусь. Коли я спав, він підійшов до мене й сказав, що нагороджує мене найвищою нагородою, й і що відтепер у мені житиме калинова душа. А ще показав, як майструвати дудочки, і навчив на них грати.

– Спиться та й сниться, а ти віриш у всяке.

– Бабусю, але ж я зробив дудочку! І граю на ній!

– Граєш-граєш...

– Значить, сивий дідусь був насправді... Просто ви не побачили. Дорослі не бачать того, що бачать діти, тому й не розуміють їх, навіть сварять... А діти насправді багато чого бачать, але приховують від дорослих, щоби вони з них не сміялися.

– А що ще ти бачив?

– Той сивий дідусь був у вишиванці. Він сказав, що вишиванка для кожного українця є оберегом. Що той, хто носить вишиванку, має магічну силу. Бабусю, а ви мені вишиєте вишиванку?

– Зачекай хвилику, якщо так, то я тобі зараз винесу вишиту сорочечку ще твого діда, коли він був у твоєму віці. Твоєму батькові вона не пригодилася – була заборона на все українське. А я сорочку зберегла. Свекруха сказала, що ту сорочечку в них передають від покоління до покоління. Отож достеменно невідомо, скільки їй років. Ну, йду вже до хати. А ти зачекай мене хвилику тут, під калиною.

– Та ні, я піду з вами. А ви мені розкажіть про калину. Хто її садив? Хто доглядає?

– Калину посадила моя мама, коли я народилася. А доглядають усі... Але було навіть таке, що її нібито випадково переорали, бо, мовляв, росте на березі, ще й заважає всім.

– Та ж вона біля городу росте...

– Ну, то як дивитись. Якщо добрими оченятами, як у тебе, то ніби й біля городу росте. А якщо завидющими, злими, то виходить, що заважала наша калина багато кому. Слава Богу, їх уже в селі й сліду нема... А калина відродилася... Ти, онучку, бери, одягай вишиту сорочечку, хай і я помилуюся тобою. Ну, от і молодець, правдивий українець. А тепер заграй щось для бабусі, нехай моя душа розквітне. От твій дідусь умів грати, аж танцювати хотілося...

– І я так зможу!

І хлопчина почав грати...

Мелодія продовжувала й доповнювала мелодію.

Здавалося, зупинився час...

Ні, поверталися бабусині молоді роки, а з ними вечорниці, гулянки на вулиці, танці в клубі, співи у жнива, весіллячко восени...

Як то гарно було.

Як мило.

Як обнадійливо...

І бабуся, змахнувши краєм фартуха сльозу, подумала: якби у кожного українця вселилася калинова душа, то як би розквітла наша держава, і як би у радості зажили щасливі люди.

Ластівчине гніздо

Весна настає завжди несподівано... І завжди більш як досить роботи.

Весняні клопоти Євдокія щороку розпочинала в саду – щось на стовбурах підчищала, змашувала, заліплювала, підбілювала... Чимось гілля скроплювала. Щось там поміж гіллям підрізала, підв'язувала чи відводила...

І вдячний сад щороку дарував їй щедрі урожаї.

Люди у селі шепталися, мовляв, Дуська щось знає...

А Євдокія і насправду щось знала. Знала, що треба працювати. Відчувала ритми природи. Слухала музику землі. Уміла радіти життю...

І знову – весна. Уже й ластівки прилетіли: веселі такі, раді, що знову на рідній землі. Метушаться, підправляють гнізда чи ліплять нові...

Метушилась і Євдокія: сад, закладений разом ще з покійним чоловіком та маленькими дітьми, щороку дужчав. Більшало і роботи в ньому.

А якось маленький Петрусь не зачинив сінешні двері. Він, власне, їх зачиняв... Але рученятам бракнуло сили підтягнути двері, й клямка, зухвало клацнувши, хвацько зіскочила зі свого місця, ніби насміхаючись над малим господарем. Петрусь ще кілька разів спробував зачинити двері, але вперта клямка не піддавалася хлопчині. І він побіг до бабусі: хотів пожалітися, що двері його не слухаються... Та, побачивши в яскравих сонячних промінцях дбайливо доглянутий бабусин весняний сад, замилювався, замріявся і забув, що хотів сказати. Побіг далі поміж акуратно підбілені на метрову висоту стовбури яблунь, груш, слив, вишень і не міг натішитись: як то файно вони виглядали, аж святочно... Ну точнісінько, як він щонеділі, коли його бабуса до церкви одягала.

– О, Петрусю, ти вже поснідав, – глянула привітно на онука бабуса. – Хочеш мені допомагати?

– Ага, – тільки й спромігся відповісти хлопець, бо душею був ще на хмаринці задоволення від побаченого.

– Бачиш, он прутики лежать попід яблунями... Позбирай їх на купку.

– А навіщо ви їх обрізали, бабуню? Яблуням, певне, боліло...

– Ні, не боліло... Тобі ж не болять, як ми твої нігтики обтинаємо... Не болять?

– Не болять. А що, оті гілочки – то нігтики на пальчиках яблуні?

– Ну, майже, – розсміялась Євдокія і ще меткіше приступила до роботи.

Петрик теж узявся за доручену йому справу – стягував більші прутики, менші – зносив. І так поважно, хазяйновито...

А коли стомлені садівники, закінчивши роботу, підійшли до хати, то завмерли від несподіванки: зі сіней шмигнула на подвір'я білогруда яскілка, а в куточку над ослінчиком для води маячіло вже майже готове ластівчине гніздечко.

– Бабусю, і що тепер буде? Як ластівка закінчить майструвати своє гніздо, коли ми зачинимо двері?

– Не хвилюйся, внучку, все буде добре, – хитра Євдокія вже встигла щось продумати. – Спочатку ми перенесемо ослінчик та відро з водою до хати, щоби з гнізда всяке триня туди не падало... Підстелимо стару газету в куточку сіней – і ластівці більше нічого від нас не треба. А от у тебе відтепер роботи прибуде: відганятимеш kota від гнізда. А ще інколи працюватимеш сторожем нашої хати, коли мені доведеться до магазину відлучитися чи матиму роботу в полі – нам тепер не можна на весь день зачиняти двері: ластівка мусить почуватися вільно. Добре?

— Добре, — оченята хлопчини засвітилися цікавістю і радістю водночас.

Минали дні, тижні...

Петрик чемно виконував довірену йому роботу. Вмостившись на порозі й обклавішись книжками, показував малюнки пташкам і читав казочки. Правда, пташки його не слухали — вони не мали часу: пурх туди, пурх сюди... Та були веселі й життєрадісні. А от пес Бровко з котиком Маркізом таки роздивлялися малюнки разом із хлопчиком, чи, один, поклавши мордочку на передні лапки, а інший, скрутившись клубочком пухнастим, слухали про колобка, kota у чоботях, царівну-жабу...

Інколи Петрик співав, — тоді йому здавалося, що пташки йому допомагають. А вони співали своєю, пташиною мовою.

Та одного ранку сталося диво — хлопчик побачив на краю гніздечка малесенькі-малесенькі голівоньки.

— Ластів'ята, — закричав радісно, влетівши до хати. — Бабусю, ластів'ята народилися... Ходіть, покажу...

— Не народилися, — повчала бабуся, — а вилупилися. Мусиш знати, що народжуються діти, а пташки вилуплюються з яєць... Ну ходи, показуй прибуток.

— Бабусю, а можна, я одненьке візьму в долоньки?

— Ні, не можна. Бо ти потішишся, а пташенятко батьки вже не приймуть до гнізда. Ти хочеш того?

— Ні, не хочу. Я не знав.

— Не знав, не знав... Піди, краще, черв'ячків накопай, щоб вони мали що їсти.

— Та піду вже, — хлопчик змусив себе внутрішньо зібратися, бо дорослим не пасує чогось боятися. — А де їх можна накопати?

— От хоча би у садку... Там, під купою хмизу, яку ти навесні заготовив. Я навмисне її не спалила... От під нею у вологій землі і мають бути черв'ячки.

Петрик узяв маленьку лопатку і пішов у садок. Повідсував набік хмиз, потім розрицькав пухленьку землю, в якій то там, то сям звивалися слизькі нитки. Аж відсахнувся — як їх брати? Та, згадавши, що пташенята залишаться голодними, скривившись і примруживши око, швиденько поскидав рухомі тільця у порожню консервну баночку.

— Бабусю, а що тепер робити? — поважно несучи перед собою добутий великими зусиллями скарб, хлопчик підійшов до ганку.

— Постав он там, а мама-ластівка вже сама з ними справиться.

— А як же діти-ластів'ятка? Я ж для них приніс їжу...

— А вони з маминого дзьобика їжу беруть. Ти, Петрику, молодець. Радію, що у тебе таке велике серце. Бачу, належиш до людей, які мають сонце у крові.

...Коли влітку приїхали у відпустку Петрикові батьки, то теж не могли натішитися таким відповідальним сином.

— І що, тобі не кортіло у річці купатися, ні до гайку за суніцями збігати? — підкидаючи над головою сина, перепитував тато./

— А мені бабуся час від часу давала вихідний, — відхекавшись від польотів, розповідав щасливий хлопчик. — От я і накупався, і суніць наївся, ще й бабусі приносив поласувати... І гніздо з ластів'ятками пильнував...

— Ну, тепер, коли ти так відповідально доглядав за пташенятами, — ледь присівши, мама пригорнула голівоньку сина до грудей і вдихала запах рідної кровинки, — то я й не сумніваюся, що ти допомагатимеш мені доглядати братика.

— Братика? У мене буде братик? Справді? Ура!!! — зрадів Петрик. Але вже через хвилину, нахмуривши чоло, стишено попросив: — Ну народіть мені дівчинку. Я так хочу сестричку. Он і в Антона є сестричка. І в Максима. І у Сашка... Народіть і мені.

Тато з мамою ніяково переглянулися, бо ультразвукова діагностика впевнено про-

рокувала їм ще одного сина. Як усе пояснити синові?

Виручила Євдокія – вона пильно-пильно, аж примруживши очі, глянула на невістку, провела поглядом по ній із ніг до голови, наче рентгеном пронизала, тоді, глянувши на небо, ніби запитуючи підтвердження, запевнила:

– Петрику, буде у тебе сестричка.

– Але, мамо, – спробувала заперечити їй невістка, – а як же діагностика?

– Знаєш, доню, – Євдокія однією рукою пригорнула до себе невістку, а іншою взяла сина за руку і багатозначно мовила: – дохтори, звісно, фахівці своєї справи. Ну, правдиві дохтори. Але згадай, що вони сказали, коли у вас Петрусь народився? Сказали, що такі діти не живуть. Добре, що ви привезли його мені – он який парубок підрастає. А серце у нього – золоте! Думаю, що Господь навмисно так нестандартно народжує душевно великих людей, щоби показати Свою велич. А у вас, мої дорогі, буде дівчинка. І дуже гарна дівчинка. І дуже мудра. Бо у таких чудових батьків і дітки прекрасні народжуються. А я вже залюбки вибавлю її, он у stodолі й колиску пририхтувала. Ту, яку батько змайстрував, і у якій я ще тебе, сину, колисала...

– Бабусю, а як ви знали, що у мене буде сестричка? Скажіть...

– А пам'ятаєш, як ластівки прилетіли? От тоді вони й розщебетали мені цю таємну і радісну звістку. Твої мама і тато ще й самі не знали про це. А я вже знала. Тому-то й вчила тебе відповідальності. Але що ми так довго говоримо, – повернула голову до саду Євдокія, – давай краще покажемо мамі й татові, які у нас спасівки вродили. Ще й не достигли, а оси біля них уже в'ються...

І все щасливе сімейство стежинкою, зарослою споришем, попрямувало у сад.

А маки чекають...

Півонії і червона рута, гергонії та хризантеми, нарциси й фіалки, матіоли і панночки, тюльпани та конвалії, іриси й гладіолуси... Перелік квітів, що ростуть на моїй клумбі, можна продовжувати ще довго... Тим більше, що тільки-но починають продавати якісь новинки, я відразу ж хочу мати їх у квітничку. Ось так його поповнили піоновидний куш і троянди звичайні та плетені, осінній бузок і лілії, боже серце і черевички... А що вже говорити про однорічні квіткові радості – айстри, майори, чорнобривці... Звісно, не обходиться й без любистку, і без василька, про якого йдеться у великодній ягліці “Ой до Львова доріженька, до Львова... Обсаджена виноградом дорога... Там молода дівчинонька ходила – пахнючого василенька садила...”.

Ото лише випадає вільна хвилина, – лечу, мов на крилах, до своїх улюбленців: тішуся ними, розмовляю з ними чи співаю для них. А вони слухають і наче підспівують, пританцьовуючи на клумбі.

А якось приснився мені дивний сон – сиджу спокійно під кущем жасмину і вдихаю його аромат. Раптом переді мною постає ромашка і, впершись листочками у стебло, з докором каже: “Ти тут сидиш... А маки чекають...”.

Я вщипнула себе за руку – ніби й не сплю. Піднялася, походила-помилувалася знову красою у квітничку... До ромашки звичайної підійшла – квітка як квітка. До ромашки купчастої приглянулася – вона тільки чемно вклонилася мені.

І тоді я запитала у неба: “Нащо мені такий дивний сон? Що з ним робити?”

І серцем відчула підказку – йти. Іти на луги.

Подумала: може, на завтра відкласти таку неблизьку подорож, бо вже он і сонце опустилося до горизонту.

Але внутрішній голос наполягав іти сьогодні, зараз, негайно.

І я пішла.

Навпростець через поле, на якому де-не-де вже починали половіти колоски, поміж якими синіли волошки.

Куди я йшла – не дуже добре знала, але відчувала, що йду правильно. Тим більше, що стежку хтось добре втоптав, значить, вона мене кудись та й виведе.

Із-під ніг раз у раз шугали перепілки... Вгорі невтомний жайворонок, часто-часто тріпочучи крильми, весело оспівував красу землі, й пісня його линула у небеса...

Я ї собі почала щось мугикати..

Несподівано лан закінчився.

Та ще несподіваніше заяскравіли перед моїми очима маки – сотні, тисячі чи мільйони червоних голівок навперебій радісно закивали, наче вітали мій прихід. Я стала навколішки перед красою землі й зачаровано милувалася барвистим лугом... Із квітки на квітку перелітали веселкові метелики... Легенький вітерець влаштував макам дискотеку... А танцювати їм було з ким – тендітні ромашки гармонійно доповнювали надкрасиву картину, що подарував землянам Творець.

...Сонце розуміло моє бажання милуватися красивим лугом, але космічні закони таки вклали світило спати за розкішною яблунею. Впала прохолодна роса й отямила мене. Назад я йшла, співаючи на весь голос. Тим більше, що жайворонок уже також бачив солодкі сни, тож не мала кого соромитися. Хіба що польові миші могли дорікнути мені за недотримання тональностей. Могли, але не насмілювалися, бо робити зауваження має право лише той, хто вміє зробити краще від того, кому висловлює зауваження. А мудрі польові миші розуміли, що вони своїм пицанням не дотягнуться навіть до мого співу, бо у мене співає душа, співає серце, співає кожна клітиночка тіла – так я раділа від споглядання веселкового лугу.

А вночі налетіла гроза – з громами і блискавками, зі шквальним вітром і зливою.

І хоча до ранку все стихло, та стежечка через лан усе ж була схована під колосками, що похилились і під своєю вагою, і після шаленого танцю з вітруганом.

А я вперто пробиралася до знайомого лугу. Ось уже й начебто він. Але де ж мої розкішні маки? Лише де-не-де ледь-ледь червоніли залишки земного раю. Я зрозуміла, що гроза була засильною для тендітних пелюсток ніжних квітів, і жахнулася: отже, оте диво-видиво було не випадковим: маки таки чекали на мене, щоби показатись у всій красі, наче запрошували на власне весілля перед подорожжю у невідомість.

Жаль огорнув душу, сльози заволокли очі, але я зривала ромашки і виплітала на спомин віночок, додаючи подекуди червоні маки. А потім зв'язала все подорожником, наче благословляючи квіти на невмирущість. Аякже, без квітів життя буде немилим, бо ж земля без квіточок – як сім'я без діточок... Тож сійтеся-насівайтеся, проростайте-народжуйтеся, ростіть і цвітійте, стверджуючи радість життя.

Казимир СІКОРСЬКИЙ (народився 26 вересня 1935 р. в с. Ходаки, нині Шумського району) – художник, сценограф, скульптор. Заслужений діяч мистецтв України (1997). Грамота Президії ВР УРСР (1980). Обласна літературно-мистецька премія ім. М. Бойчука (1992). Відзнака Міністерства культури і туризму України (2005). Від 1945 проживав у містечку, нині м. Шумськ. Закінчив Львівський інститут прикладного і декоративного мистецтва (1970 р., нині національна академія мистецтв). У 1970–1973 роках працював художником-проектантом Київського рекламно-виробничого комбінату. У 1973–1988, 1993–2008 роках – головний художник Тернопільського обласного музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка (нині академічний театр), де оформив понад 70 вистав. Серед них: “Кар’єра Артуро Уї” Б. Брехта (1975 р.), “Піднята цілина” за М. Шолоховим (1981 р.), “Привиди” Г. Ібсена (1982 р.), “Закон вічності” за Н. Думбадзе (1982 р.), “Моя професія –

Щасливі музи Казимира Сікорського

Серед художників небагато таких, які працюють в різних видах мистецтва, до того ж, однаково успішно. Багаторічний головний художник Тернопільського академічного обласного драматичного театру ім. Т. Шевченка, заслужений діяч мистецтв України Казимир Сікорський – один із них. Понад тридцять років його основним “хлібом” була сценографія. Він створив художнє оформлення кількох десятків вистав, багато з яких склали золотий фонд театру. Ще один захопленням К. Сікорського стала скульптура, в яку він, як сам твердить, “безмірно закоханий”. Результатами цього захоплення стали кілька відомих у краї пам’ятників і галерея станкової скульптури. А свої роздуми на теми моралі, історії й сьогодення Казимир Сікорський переливає у живопис. Намагається висловлювати почуття, не запозичуючи нічого й ні в кого. Це суто його світ і його спосіб вираження своїх переживань. І він вражає глибиною узагальнень та філософським осмисленням подій і явищ.

Нині про Казимира Сікорського розповідають ті, хто добре знає художника та його творчість.

Штрихи до портрета:

„Здійнявсь своїм

мистецтвом аж до ясних зір...”

“Життя своє прожив, як народ мій. Ніщо мене не минуло. Але не нарікаю й не шкодую”. Так каже коротко про себе з висоти прожитих літ Казимир Сікорський.

Його виколихала волинська земля. 1935 року в селі Ходаки (нині Шумського району) він уперше побачив сонячне світло. Батько за національністю був поляк, мати – українка. Воєнні роки завдали

синьйор з вищого світу" Дж. Скарначчі, Р. Тарабузі (1983 р.), "Рядові" О. Дударєва (1985 р.), "Роксолана" за П. Загребельним (1985 р.), "Сільва" І. Кальмана (1986 р.), "Данило Галицький" А. Хижняка, В. Фацука (1987 р.), "Суєта" (1992 р.), "Хазяїн" (1994 р.), "Мартин Боруля" (2003 р.) – усі три І. Карпенка-Карого, "Гуцулка Ксеня" Я. Барнича (1998 р.), "Маклена Граса" М. Куліша (2001 р.), "Свангеліє від Івана" А. Крима (2004 р.), "Танго" С. Мрожека (2005 р.), "Сльози Божої Матері" О. Мосійчука за У. Самчуком (2008 р.). У 1988–1993 роках К. Сікорський працював у Тернопільському художньо-виробничому комбінаті. Художник-постановник опер "Золотий обруч" Б. Лятошинського (1989 р.) і "Купало" А. Вахнянина (1993 р.) у Київському театрі опери та балету (нині національний театр), вистави "Голубі олені" О. Коломійця в Слівенському драматичному театрі (Болгарія, 1977 р.). Монументальні роботи: скульптура "Материнський поклик" у парку Слави (1985 р.), пам'ятник воїнам-"афганцям" у парку Національного відродження (1994; обидва – м. Тернопіль), пам'ятна таблиця Б. Лепкому (1991, м. Бережани), пам'ятники С. Наливайку (1992 р., смт Гусятин), Т. Шевченку (1999 р., м. Шумськ) та ін. Серед станкових скульптур: портрети Б. Демківа, Л. Довбенчука, П. Загребельного (1985). Автор живописних творів: цикли "Балада про Карпатську Русь" (5 тв.), "Монгольська навала" (7 тв.), триптих "Володимир Великий", портрети дружини, сина, Тараса Бульби; графічних робіт: портрети П. Неруди, П. Пікассо, В. Шекспіра та ін.

душі малого Казика аж надто багато страждань.

23 лютого на все життя стало для нього радше днем скорботи. Адже саме цього дня 1944 року перед очима хлопчини фашисти вбили його батька, бабусю та дідуся. Мати встигла схопити й прикрити сина. Удвох залишилися живими, та не минули гітлерівського концтабору, їх доправили в Баварію. Щоправда, малолітні в'язні перебували тут із матеріями, і це хоч якось полегшувало хлопчикові нестерпні умови. 1945 року в'язнів визволили американські солдати.

Після фашистського табору мати й син повернулися на Хмельниччину, до села, де жили під час війни й де їхні найрідніші впали від куль гітлерівців. Та не змогли залишитися тут надовго, надто ятрила серця трагедія. Тож подалися в дорогу. Прибули до Шумська, де їх прихистила в своєму невеличкому помешканні сім'я Стихальських. Згодом мати почала завідувати районною бібліотекою. У місцевому будинку культури облаштували Сікорським і кімнату для проживання. Через рік матір обрали головою Шумської селищної ради. На цій посаді вона працювала аж до середини шістдесятих. Казимир навчався в місцевій школі. І ледь не кожен зошит розмальовував. Вчителі не гримали на нього, розуміли учня, навіть морально підтримували.

В юності Казимир Броніславович ледь не став професійним військовим – вступив до танкового училища. Проте швидко збагнув, що це – не його покликання. На щастя, тоді саме скорочували чисельність армії, і він написав рапорт. Натомість став вчителем малювання та креслення в рідній школі, а згодом, закінчивши Львівський інститут ужиткового та декоративного мистецтва, приїхав за спрямуванням до столиці, де працював у "Київторгрекламі". Та хвороба матері спонукала повернутися додому. "Аж ніяк не міг залишити маму на одинці з підступною хворобою", – розповідає Казимир Броніславович. Тож влаштувався до Шумського будинку культури, де був народний театр. Створював декорації до вистав, писав афіші, чудово грав ролі в спектаклях.

Попри пережиті трагедії та невлаштованість, доля була все-таки прихильною до Казимира Сікорського. Вона подарувала йому й театр, улюблену роботу.

До скількох вистав доклав мистецький талант – Казимир Броніславович і не знає. Каже, до бага-

тьох. Але зрозуміло інше: кожна з них потребувала не тільки великої праці, мислення, а й знань історичних, літературних, художніх. “Завжди хочеться знайти певний образ, – ділиться думками художник, – передати атмосферу часу, що відображає п’єса. Прагну дізнатися, чим дихали автор, його епоха. Звісно ж, дослухаюся й до ідей режисера-постановника”. Сценографію К. Сікорський творить не тільки для театру, в якому працює. Свого часу в Національній опері він оформив постановку музично-драматичного твору Б. Лятошинського “Золотий обруч” за повістю І. Франка “Захар Беркут”. На цій самій київській сцені творив декорації до опери А. Вахнянина “Купало”. Уже вдруге створив сценографію й для Волинського драмтеатру. Спочатку це була “Майська ніч” М. Гоголя, згодом – “Тригрошова опера” Б. Брехта.

Казимир Сікорський – не лише сценограф, він ще й талановитий скульптор, живописець. У скульптурі, каже, його приваблюють справжні особистості. Мистецтвознавці відзначають, що ці твори Казимира Броніславовича – не просто зображення якоїсь конкретної персони, це її дух і сутність. Він утілює у скульптурі образи-портрети, зокрема, славетного Леонардо да Вінчі, українського короля Данила Галицького, російського письменника Льва Толстого, радянського генерала Івана Черняхівського, режисера й актора Павла Загребельного, тернопільського поета Бориса Демківа. Разом зі скульптором В. Садовником до сорокаріччя Перемоги над фашизмом К. Сікорський подарував Тернополю монумент “Материнський поклик”. У парку Національного відродження постав “Зранений сокіл” – меморіал загиблим воїнам-“афганцям”. Козацький ватажок Северин Наливайко завдяки К. Сікорському піднявся в міді на п’єдестал у Гусятині. До ювілею рідного Шумська митець створив пам’ятник Великому Кобзареві.

Якщо до скульптури, як зізнається Казимир Сікорський, його тягне наче підсвідомо (у цьому виді образотворчого мистецтва вабить взаємодія форми й простору, об’ємів та їх пластичного вираження), то живопис для митця – це роздуми на теми моралі, історії і сьогодення. Чи не найбільше захоплюється добою Київської Русі та козаччини. Вражають проникливістю, глибиною осмислення, насиченістю подій, драматизмом, зокрема, триптих “Володимир Великий”, цикли “Монгольська навала” та “Минувшина України”, картини “За покликом предків”, “Тарас Бульба”. Коней із дитинства митець втілює у роботі “Передчуття”. А поїздка до Києва спонукала до написання полотна “Під знаком Овна”, що символізує беззахисність й водночас благочесття. Тоді в одному зі столичних підземних переходів Казимир Броніславович побачив стару жінку з іконою. Вразило те, що ніхто не звертав на неї уваги, нікому вона не була потрібна. Так і намалював її: саму на всьому світі, загублену.

“Здійнявся своїм мистецтвом аж до ясних зір – сценограф, скульптор, вчитель, майстер Казимир”, – так поетично визначив своє ставлення до К. Сікорського режисер Олег Мосійчук. І він має цілковиту служність.

*Микола ШОТ,
власкор “Урядового кур’єра”.*

Думка колеги:

„Він близький мені інтелектом і громадянською принциповістю“

Про нього кажуть: “Це митець драматичного театру, а коли ще й ліпить і малює, створює великі монументи, складні живописні композиції, то розкриваються всі його чесноти”.

Уже більше трьох десятиліть творить головний художник Тернопільського академічного драматичного театру ім. Т. Шевченка, скульптор, живописець, сценограф,

заслужений діяч мистецтв України, лауреат обласної мистецької премії імені Михайла Бойчука – Казимир Сікорський. Людина неординарна, художник неспокійної вдачі, філософ, якого захоплює передусім історизм, він занурюється в усе непересічне, що спонукає до справжнього заглиблення в мистецтво. Це – художник, у якого є талант, високий професіоналізм і, що не завжди характерно для митців, самоаналіз. Чи не найбільше аналітичне мислення приводить до створення складних вивірених композицій у сценографії, живописних, пластичних роботах.

Пристрасть до мистецтва мав, скільки себе пам'ятає. Спочатку намалював коня. Першими поціновувачами були метикуваті дядьки на повоєнних базарах. Не раз просили: “Намалюй, хлопче, мого коня, то, може, швидше куплять”. От і обростав “клієнтурою” юний художник. Як писала Влада Собуцька, “його норовисті коні аж виривалися з полону аркуша, щоб зацокотіти копитами і, здійнявши куряву, загубитися з маленьким вершником десь у незвіданій далині. Там, де нема воєн, де не стріляють у батька на його очах, а маму з ним не женуть у чужі краї. І те прагнення вирватися з лещат залишилося назавжди і втілюється у створенні згодом ‘брази’”.

Після закінчення інституту Казимир Сікорський вирушив до Києва. Працював провідним художником (два роки та вісім місяців) у “Київторгрекламі”. Робота захоплювала. Жив у майстерні. І знову вчився. Жадібно тягнувся до історичних книжок. Осягав архітектурні пам'ятки київської старовини. Пропадав у храмах і не міг збагнути силу художніх творів майстрів стінопису – українських іконописців, неодноразово проймався святоносною енергетикою Золотих воріт.

Проте життєві обставини змусили повернутися додому. Приїхав у Шумськ до хворої матері. Допомігав народному театрові, згодом влаштувався на роботу в обласні майстерні Художнього фонду, а відтак переїхав до Тернополя. Працював дизайнером, художником, скульптором.

Після смерті головного художника Тернопільського музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка, заслуженого діяча мистецтв України Степана Данилишина директор театру Микола Янковий запросив Казимира Сікорського на пробну постановку в театрі. Його, “провінціала”, як він себе називає, побачили й оцінили.

Специфічний образ театру, про який він мріяв, органічно увійшов у його творчий процес. Усвідомлення своїх можливостей спонукало до пошуків індивідуального художнього стилю вже у перших поставлених спектаклях: “Весілля в Малинівці”, “Платон Кречет”, “Під золотим орлом”. Довелося ламати стереотипи мислення, бачення. Відійшов від усіх попередніх канонів оформлення. Нового звучання надав спектаклям “заїждженої” української класики, не впадаючи в натуралістичний дешевий етнографізм, у фальшиву стилізацію народності.

Із приходом Казимира Сікорського почалися нововведення в Тернопільському театрі. Він відмовився від усталених стереотипів 1950–1960 років і привніс сучасне, своє прочитання п'єс. Сценічна форма ставала загостреною, влучною, іноді навіть надто узагальненою, але зникала натуралістична дріб'язковість, що розпорошувала емоційне сприйняття суті спектаклів. “Художник – активний співавтор і співтворець вистави, від якого великою мірою залежить її успіх”, – такою була настанова знавця театральної творчості А. Петрицького, що її нині ми використовуємо в нашому театрі як один із найважливіших його здобутків.

Театральні декорації мають органічно “входити” у виставу і ставати її неподільною єдністю, з тонким розумінням вимог та особливостей сцени. Композиція речей, предметів на сцені розрахована на збудження творчого стану актора, на “втілення життя людського духу”, як казав К. Станіславський. Цих принципів із знанням справи дотримується у сценічному оформленні Казимир Сікорський.

Художник особливо відчуває, що театральне мистецтво не стоїть на місці, змінюється, як і все в житті. Маючи глибокі знання, ерудицію, внутрішнє художнє чуття, К. Сікорський формує образ спектаклю “внутрішнім зором” і відчувається, як командарм сценічних подій. У традиційних декораціях, що раніше мали пояснювати чимало подробиць, відпала потреба. Успіх, як переконалися, може вирішити і вдало знайдена деталь, здатна стати метафорою.

Ось як побачила спектакль “Будиночок на околиці” (режисер Анатолій Бобровський) одна з глядачок: “За його стінами ще війна, а ми вже відчуваємо, віримо в неминучість миру і тиші. Завдяки художникові, завдяки його живим деревам, що ніби пронизують стіни будинку і приносять передчуття миру. І хай не в’ються ще біля шпаківень, котрі художник повісив високо на стовбурах, невгамовні птиці, та ми переконані: мине час, і сценічний, ні весь простір, наперекір вибухам, залле пташиний переспів”.

Успіху митець домогся і в сучасному прочитанні класичних творів. У “Мартині Борулі” лише верхня завіса над інтер’єром: лаконічно зібране розкидисте українське архаїчне село з високими тополями й білими хатинками під солом’яними стріхами. Українські типажі вбрання, атрибутика інтер’єру оселі – все сконцентровано, без зайвих деталей, що відволікають, усе лаконічно працює на образ.

Темпераментно-активна натура художника Казимира Сікорського завжди прагнула до виразно експресивних вирішень. Митець згадує співпрацю зі столичним Національним театром опери і балету. Головний режисер театру, народний артист Радянського Союзу й України Дмитро Гнатюк ставив оперу Бориса Лятошинського “Золотий обруч” за повістю Івана Франка “Захар Беркут”. Сценографічне оформлення вирішив доручити Казимирові Сікорському. В театрі рідко можна зустріти такого художника-інтелектуала, щоб так глибоко знав історію. Поза його увагою не залишилася жодна деталь, що працювала на образ. Навіть не потрібно було художника з костюмів, усі створював сам. Характер епохи, насичений галицький колорит народних звичаїв, психологія галичанина – скарбниця духовної культури народу, що специфічними способами відображає національний характер, захопили художника.

Працював натхненно. Монументалізм І. Франка, велич людської особи в звитяжності до добра і справедливості органічно переплітались у насиченій сценографії тернопільського художника. Успіх опери був неабиякий. Із аншлагами пройшла на цій же сцені й опера А. Вахнянина “Купало”. І знову впізнаваний художній стиль, свобода та сміливість в оперуванні елементами української національної форми, віддаленість від усякої зовнішньої стилізації і фальшивого наслідування, чарівне буяння фантазії і каскади сценічних знахідок викликали у київських глядачів овації.

Творчий максималізм К. Сікорського – в боротьбі за народження спектаклю, в якому світ рухомий, нескінченний, значимий, – виплеснувся в “Данилі Галицькому” А. Хижняка та В. Фашука у постановці А. Бобровського. Художник і режисер театру, цей прекрасний тандем, зійшлися в тріумфальному процесі пошуку, коли дві людини на насиченому інтелектуально-духовному рівні у творчих муках осягали складну історію Галицького князівства.

Передати правдиво на сцені епоху, в якій відбивається дія спектаклю, опираючись на першоджерела, знання історії, літератури, матеріально-культурні пам’ятки стародавньої Русі, психологічно-художнє перевтілення як внутрішнє визрівання образу всієї сценографії – це був щасливо захоплюючий процес для К. Сікорського. Ключовим до оформлення став принцип: історичний спектакль має не бути музейним. Для художника важливий дух епохи, її стиль, а звідси й тяжіння до монументально-композиційних форм; завершеність, узагальненість, намагання епічно-широко охопити великий пласт нашої історії. Прекрасно відчуваючи історичний стиль, митець не імітує моду епохи, а

сучасними живописно-пластичними засобами відтворює розуміння часу.

Театр – дуже дієнасичена і синтетична матерія, яка об'єднує всі види мистецтв. Казимир Сікорський поглиблює і розширює для себе грані кожного з них: скульптури, живопису, декоративно-прикладного, монументального мистецтва, графіки... Непросто визначитися, де його більше, професіонала, який не дозволяє собі жодних поблажок. І найголовніше: до чого б він не торкався, залишається самим собою, в полоні своєї індивідуальності. Чи це скульптура, чи живопис, монументальний пам'ятник чи невелике погруддя.

Зокрема, у скульптурі його приваблюють справжні особистості. Це не просто констатація якоїсь конкретної персони. Це дух, який він відчув від розуміння сутності цієї особи. Так народжувалися його скульптурні портрети, композиції, що заповнили дві кімнати напівпідвальної майстерні на вулиці Князя Острозького (така вже доля невибагливих до себе, справжніх митців, яких влада гідно не цінує).

Поштовхом до створення неосяжного, ще нерозгаданого через віки образу Леонардо да Вінчі став фільм “Спомин про майбутнє”. Ця реальна і водночас нереальна людина-геній, навіть крізь століття бентежить наші душі, збуджує наш мозок. Можливо, це і є незгасна зірка, частина Космосу, кинута на Землю, щоби сіяти землянам високу духовність. У світу були й інші такі вищі субстанції: Піфагор, Платон, Галілей, Лермонтов, Блок, Ейнштейн... Бюст да Вінчі, створений в два об'єми натури, прочитуєш як оживаючий його автопортрет в останні роки життя. Святий старець із довгою бородою, на обличчі котрого крізь густі брови пробивається безмежно світла галактика очей.

Хвилює образ Л. Толстого, що не вміщається в жодні канони: нестримний, несамовитий за глибиною сили духу і викриття зла. По-чоловічому міцний, насмішкуватий Омар Хайям. Коли скульптор ліпив його, усе згадував афоризм: “Ти ще живий – і тишишся від цього?”

Напрочуд цікавий, а в деяких роботах дивовижно несподіваний К. Сікорський-живописець. Ось сім його композицій про Карпатську Русь (дві з них зберігають у Тернопільському краєзнавчому музеї). Під кутом зору особисто-підсвідомого сприйняття: глибоко епічна епоха старого світу, народження древньої слов'янської держави. Поштовхом до створення таких насичених подіями, багатофігурних історичних картин була і довготривала праця над спектаклем “Данило Галицький”.

Не сплутаєш із роботами інших художників й портрети, пейзажі пана Казимира. У них нема випадковостей, легких етюдних замальовок. Усе енергетично міцне, пульсуюче. Навіть у волинських краєвидах, де кремезні, ніби слов'янські воїни, верби густими пасмами притулилися до швидкоплинних річок.

Та чи не найбільша “справа для душі” К. Сікорського – скульптура. Як вважає митець, у пластиці зібрані всі види. Тут скульптор має бути й архітектором, щоби правильно побудувати твір, і живописцем, щоби розподілити світло та тінь, і ювеліром, щоби викарбувати деталі.

Перший його монументальний пам'ятник, як подарунок місту Тернополю, в співавторстві зі скульптором В. Садовником (архітектори Л. Довбенчук, С. Калашник) споруджено у 1985-у, до 40-річчя перемоги над фашизмом. На низькому постаменті, що потопав в траві, – дев'ятиметрова скульптура із кованої міді: жіноча постать з дітьми – образ матері-подолянки. Піднявся до неба її вертикальний силует, як символ надійної захищеності й безстрашся. (Ще з давніх часів скульптори оперували формою вертикалі як образом соборності – з'єднання неба і землі, вічного потягу людини до великого стовпа світла). Ніби птах із широко розпростертими крилами, в могутньому розвої складок рукавів сорочки, мати високо підняла над головами дітей руки. Усім своїм єством, виразним застережливим жестом перекидає над ними біду... В образі,

поставі, в одязі митець прагнув створити матір, близьку і зрозумілу, збережену ще дитячим почуттям – це було його, біографічне: рідна ненька в концтаборі зберегла йому життя.

А як створював Казимир Сікорський пам'ятник Северинові Наливайку в Гусятині? Цей образ бентежить бунтарською хвилею неспокійної української історії. Безліч ескізів фіксували думку, і, коли “виходив” на глину, сама пластика, пальці відчували, як маніпулювати матеріалом. Пластичне вирішення пам'ятника спрямоване на романтичне утвердження образу, як орла-запорожця, котрий прилетів на поміч поневоленим братам. Настрій сприйняття монумента емоційний. Тут усе дихає неспокоєм. Рвучка та стрімка постать народного ватажка міцна і врівноважена. Ліва нога злегка зігнута, це “хіазм”, характерний для старогрецьких скульпторів. Постать Северина впирається в камінний постамент, як у гребінь хвилі: невідкорена стихія напружена, динамічна, уособлює звитязну завзятість.

Зовнішня патетика форм підкреслює піднесеність героїчного образу народного месника. Вся постать пульсує невидимою внутрішньою напругою. Під розвіяними складками характерного народного одягу українського козака, що надуваються великими пасмами, – міцна постать справжнього чоловіка. Здається, ще мить – і цей безстрашний народний отаман кине́ться у запеклий бій...

Десятиліттями виношував скульптор К. Сікорський заповітну мрію – наблизитися до образу людини багатогранної геніальності, українського пророка Тараса Шевченка. Митець, проробивши десятки композицій, ескізів, лише в 1999 році побачив його втілення у своєму прочитанні, розумінні вселенської значущості Кобзаря. Намагався уникнути минулих стереотипів образу в українській пластичі. З очікуваною радістю прийняв пропозицію Шумської райдержадміністрації до ювілею міста створити пам'ятник генієві. Розумів, що має віддати свій синівський борг краєві, де народивсь, отримав шлях у життя. Остаточний вимір задуму, композиційну ідею допоміг досягнути вірш поета з першого “Псалма Давидового”:

І не встануть з праведними злії з домовини.

Діла добрих обновляться, діла злих загинуть.

Так у жовтні 1999 року, до свого 850-ліття, Шумськ отримав гідний подарунок – пам'ятник пророкові Тарасу. Величний у своїй поставі, зі задуманим поглядом. На відміну від пам'ятника С. Наливайку, де багато експресії, піднесеної героїки, Т. Шевченко, на перший погляд, здається спокійним і майже статичним. У монументі автор намагався зберегти форму блока й оту вертикаль, як вічну соборність єднання неба і землі. Водночас, здавалось би, застигла постать наповнена внутрішньою динамікою невидимих пластичних форм. Схилена голова, на напружені площини великого лоба лягла задума. Поет неначе занурився в глибини своїх пульсуючих думок. Щільно, ніби сутаною, вкриті його плечі довгим плащем, що важкими складками спадає донизу й ще більше підсилює монументальність силуету. На образ пам'ятника потужно працюють детально пророблені голова й руки. Це одна з властивостей скульптора, котра яскраво характеризує його головні пошуки пластичної виразності, що працюють на ідею і форму твору. Відкинуті деталі натуралістичного плану, і це ще більше підсилює концепцію твору. Чітко, конструктивно розподілені об'єми – класичне втілення пластичної архітекτονіки.

...У своїх враженнях про Казимира Сікорського не хочу бути суб'єктивною. Він близький мені інтелектом і громадянською принциповістю.

*Тамара УДІНА,
мистецтвознавець.
м. Тернопіль.*

Побажання друга:

„Ой, чий то кінь стоїть?..“

*Стоять коні на припоні...
Копита червоні.
Та куди ж то ви ходили,
Де копита загубили,
Бистроногі коні?..*

Богдан ЛЕПКИЙ.

Кожен із нас мав би мати свого коня, як мали його наші пращури. І доля коня мало чим відрізнялася від долі його господаря.

Яким же я бачу чи уявляю коня Казимира Сікорського? Буланий і гривастий, бистрий і норовистий, добрий і лагідний, розумний і гордий кінь Казимира проніс його через усе життя, не спотикаючись і не падаючи. Він і нині носить свого господаря, може, не так швидко, але впевнено і чесно. Свого коня К. Сікорський не зраджував, для дурниць не поганяв, не стриножував і не підсікав, а пускав його йти риссю чи галопом, дослуховуючись до його фиркання і биття серця. Коли було голодно і холодно, то вони переносили цю біду разом. Може, тому “пегас” Броніславовича, посапуючи, йде творчими шляхами впевнено і розмірено.

Перше, що характеризує творця, це його чесність у житті та в мистецтві. Ні перед ким не запобігаючи, нікому не догоджаючи, не бігаючи за “модерном”, шануючи таланти своїх попередників і геніїв, поважаючи колег, які його оточували й оточують, люблячи людей, митець іде чи їде на своєму “буланому пегасі” мистецьким життям зрозумілий і люблений народом, для якого живе і творить своє бачення світу і його розуміння.

Працює Казимир Броніславович у різних жанрах і видах. У живописі та в скульптурі, але чи не найближчий йому театр. Може, тому, що в ньому артистичній і романтичній натурі К. Сікорського найзатишніше.

Відчуття простору і фактури, символічне й образне розуміння того чи іншого драматичного твору дає йому змогу точно вирішувати на сцені місце дії й атмосферу, характер та філософію задуму майбутньої вистави. Вміння відсікати все зайве, не загроможувати сцену дрібними деталями завжди допомагає викристалізувати режисерський задум.

Мені пощастило працювати зі сценографом К. Сікорським у “Суєті” й “Хазяїні” І. Карпенка-Карого, “Гуцулці Ксені” Я. Барнича та “Маклені Грасі” М. Куліша, і щоразу було цікаво, яке рішення запропонує художник. Усі ці вистави різні за жанром і тематикою, але всі вони мають одну спільну рису. Це – подати актора на сцені у вигідному ракурсі й у співвідношенні до середовища, в якому актор діє.

Бесідувати з художником К. Сікорським про майбутню виставу – велике задоволення. Задум визріває ніби випадково, але це тільки так здається. Допомагають митцеві, звичайно, не лише великий досвід і практика, а й знання історії як України, так і світової.

Талант К. Сікорського виявляється не тільки у відчутті життєвої правди, а й у діалектичному розвитку людських суспільно-політичних відносин.

Бачення світу в художньому перетворенні, в образному вирішенні, а не у реалістичній правді ставить художника в ряд інтелектуальних митців нашого часу. Він творить завжди на гостроті проблем сьогоденного складного життя. І тому я маю бажання ще не раз зустрітись в роботі з Казимиром Броніславовичем. Щоб його творча щаслива Доля його не цуралась!

Федір СТРИГУН,
*народний артист України,
лауреат Національної премії України
імені Т. Шевченка.*

Слово художникові:

„Літа налаштовують на роздуми, філософію, життєві підсумки, аналіз“

Щороку на відкритті театрального сезону на сцену виходять корифеї театру, любов до яких публіка висловлює щирими оплесками, що є для митців найвищою нагородою.

Тридцять три роки виходив із ними Казимир Сікорський – заслужений діяч мистецтв України, лауреат премії імені М. Бойчука, головний художник драмтеатру, його справжній скарб – митець високого інтелекту, помноженого на щедрий талант.

Минулої осені він уперше не піднявся на сцену, яку вивчив за ці часи, як свою долоню, – до найменшої міточки. Морально він був із колегами, але фізично – ні. Через хворобу головному художникові довелося залишити театральну трупку, однак він продовжує жити сценою, у нього народжуються цікаві ідеї, він достеменно бачить “внутрішнім зором” сценографію вистав, які так мріяв узяти в репертуар, зокрема “Енеїду” – актуальну й у старому, і в новому тисячолітті. Вона могла би стати знаковим бурлескним дивом...

Душа митця прагне виплеску образів, емоцій, і він творить нові ескізи, галерею портретів яскравих, героїчних особистостей. І це відродно. Я напросилася на коротке інтерв'ю, адже цьому, хоча й неговіркому, Метру сцени є що сказати.

– Казимире Броніславовичу, художники зазвичай вважають себе вільними птахами: малюй, що на душу ляже, чого, мабуть, не скажеш про художника театру...

– Професія сценографа залежна, бо завдання театру – дещо інше. Це – свого роду трибуна, де висловлюють певні ідеї. Театр залежить від загального розвитку суспільства, його культури, він не є законодавцем моди, як дехто думає. Просто театр порушує питання, що виникають перед суспільством у певний час, загострюючи увагу на них.

– Хто з драматургів Вам більше до душі й чому?

– До душі швидше Брехт – своєю гостротою, новаціями, теорією відчуження. Залюбки працював із драматургією Чехова, Карпенка-Карого, Кропивницького.

Мене завжди тягнуло до гострих історичних сюжетів, високої драматургії, однак не завжди щастило на неї. Хотілося попрацювати над грецькою класикою, Шекспіром, однак за період моєї праці наш театр не брався ні за “Медею”, ні за “Гамлета”. Свого часу мріяли зробити виставу про Гойю, але ніхто не ризикнув узятися за її постановку, а тепер уже нікому грати таку високофілософську роль. Виношували із Павлом Загребельним ідею інсценізувати “Собор Паризької Богоматері” за Віктором Гюго – також не сталося. Загребельний пішов у інші світи, на жаль, надто рано. А він мав потяг до монументальних речей і зробив багато достойних вистав, серед яких “Тарас Бульба”, “Роксолана”. Але, щоби братися за таку драматургію, потрібні серйозні сили – і акторські, й постановчі. А я нині не бачу, хто б міг узятися за виставу такої проби, як “Маклена Граса” в постановці Федора Стригуна...

Треба багато працювати з молодими акторами, щоби розкрити їх потенціал, а не йти по лінії найменшого спротиву. Чому Михайло Форгель запрошував різних режисерів на разові постановки? Бо старався, щоб театр працював, щоби у нього вливался свіжий струмінь.

– А з ким із режисерів Вам легко і найрезультативніше працювалося?

— Із тими, хто мені довіряв і з ким, як кажуть, дивилися в один бік, — Бобровським, Загребельним, Стригуном, Мосійчуком. Звичайно, кожен висловлював своє бачення, не обходилося без полеміки, але завжди доходили до спільної думки. Я переконаний: коли є співпраця, єдинодумство — то є й результат, хоча передбачити його не завжди вдається.

— *Себто: яку енергетику понесе вистава в зал і як відгукнеться?*

— Вважаю, що вистава завжди має нести позитивну енергетику в зал, навіть якщо в ній багато негативу. Вона має давати надію.

— *Що найбільше цінуєте в людях Вашого оточення?*

— Людські якості, моральні у високому розумінні, талант. Іншими людьми себе не оточую. Нецікаво.

— *Якої національної риси не любите?*

— Дутого гонору.

— *Кажуть, аристократизм духу веде до аристократизму особистості. Де його набратися?*

— Треба народитись аристократом духу — інакше не наберешся. Звичайно, слід прагнути до цього — виховувати себе, мати відповідне оточення. Хафом, знаєте, бути простіше, але я поважаю людей із вродженою інтелігентністю.

— *Як, на вашу думку, можна окультурити людей?*

— Скажу, можливо, дещо цинічно: біда може зробити людей людьми.

— *На який лад налаштовують літа?*

— Швидше на роздуми, філософію, якісь життєві підсумки, аналіз — що зроблено, чи так, як хотілося.

— *Щасливі миті у вашому житті — від чого?*

— Від заняття справою, яку люблю. Пригадую моменти, коли працював над пам'ятником Шевченка в Шумську — яке натхнення давала мені природа рідного краю!

— *Мало хто знає, що ви зробили царський подарунок землякам...*

— Вважаю, що роботи художника мають повертатися туди, де він народився. Тому я передав до постійно діючої експозиції Шумського краєзнавчого музею всі свої роботи — скульптурні, живописні (правда, зі засторогою, що вони “працюватимуть” для людей, а не лежатимуть у запасниках. — В. С.). Нині їх можна побачити в одному із залів музею.

— *Чого побажали б собі та своїй країні, до історії якої у вас нетлінний інтерес?*

— Собі — здоров'я, а країні — щоби подивилася на себе збоку і порозумнішала. У нації мають бути ідеологія, висока національна ідея — а вона виникла не сьогодні, а прийшла до нас ще з часів Хмельницького, Шевченка.

— *Дякую за спілкування і щиро зичу здоров'я й творчого натхнення.*

Влада СОБУЦЬКА,
журналіст і друг.
м. Тернопіль.

Роман ЛАДИКА

Роман ЛАДИКА (народився 31 серпня 1950 р. в м. Тернопіль) – вчений у галузі фізики, літератор, перекладач. Кандидат фізико-математичних наук (1986 р.), доцент (1996 р.). Закінчив Львівський університет (1972 р., нині національний університет ім. І. Франка). Від 1986 року працює у Тернопільському медичному інституті (нині ТДМУ): старший викладач, доцент кафедри медичної інформатики та фізики. Досліджує проблеми медичної теплометрії та нелінійної термоелектрики. Перекладає твори російських і польських поетів. Автор понад 50 наукових праць, збірок поезій “Ловлю свої надії” (1997 р.), “Тріолети” (2002 р.), книги перекладів із творів російських поетів Ф. Тютчева “Любов остання” (2004 р.), С. Єсеніна “Любов хулітана” (2007 р.) та “Москва корчемна” (2008 р.), літературної розвідки “Феномен останньої любові Федора Тютчева” (2005 р.). У нашому часописі (число 2, 2008 р.) опублікував переклади віршів І. Буніна.

ІЗ ВІРШІВ ЦИПРІАНА НОРВІДА

Минувщина

1

Терпіння, смерть, минуле, створено не Богом,
Це витвір сатани,
Що ненавидить дні,
І прагне зла, і хоче відштовхнути спогад!

2

Але ж він не дитя, що їдучи на возі
Говорить: “Он, дивись,
Втікає дуб у ліс...”
А дуб стоїть, лишень віз їде по дорозі.

3

Минуле – це теперішнє, що трохи далі:
За видноколом весь, –
Не казна-що, там десь,
Де ще ніколи люди не бували!

Нерви

Отам, де вчора був, у домі вбогім,
В кімнатах-трунах з голоду вмирають;
Там підвернув собі на сходах ногу,
Та на якому поверсі – не знаю!

Вдалося дивом лиш мені
В ту мить вхопитись за брусок струхлілий...
(Великий цвях стирчав у нім,
Як у хресті!..) – Тому і вийшов цілий!

Я звідти виніс серця половину:
Веселості?.. заледве слід!
Юрбу минав, як на торжку скотину,
Так опротив мені світ...

До баронеси в гості йду сьогодні,
Вона мене приймає радо,
Присівши на канапі модній –
Їй розкажу...

Розколеться свічадо.
Підсвічник скривиться на реалізм,
І розмальовані папуги
Із дзьоба першого у другий
На стелі закричать: “Соціалізм!”.

Тому: присяду з капелюхом в неї,
А потім покладу його на лаві
Та в руки знов...мовчазним фарисеєм,
– Кінець забаві!

Рідна мова

“Тож будьмо громом – не розкотом,
В степу чуть тупіт коней знову;
До чину!... – ну, а слово? думка? –
потім!..

Споганив ворог Отчу мову!”
Енергумен співцю кричав громово,
І бив у щит свій без перерви.
Співець на те:

“Не меч, не щит
боронять мову –
Лишень шедеври!”.

* * *

Лагідну пісню не можу співати,
Вмер у мені її голос;
І за мовчання не треба картати,
Квітом не стане вже колос.

Я зі знедолених, брате, в цім світі,
Гордість в мені та чванливість,
В серці двокрила любов моя світить
В ній і зневага, і милість.

Шкода на вітер свій дух витрачати,
Кров'ю випльовувать смуток,
Щоб ошчасливити в цирку сидячих,
Знай: і мовчу я тому-то.

Тільки-но в серці багрянець жорстокий
Випряде ткаля страждання,
Тоскне таке – що аж Богові тоскно –
Царське спізнаєм мовчання.

Чулість

Буває чулість, наче ратний крик,
Чи течія джерел дзвінких,
Чи відгомін надгрібний...

Чи як плетінка довга з кіс ясних,
На котрій удівець привик
Носить годинник срібний...

Загальники

1

Коли душа Митця весною
Живе, метеликом літає,
Сказати вік їй дозволяє:

“Земля є кулею
верткою!”

2

Коли ж почне лист опадати,
Бо прийде з холодами осінь,
Тоді потрібно ще додати:

“Але приплюснута
вздовж осі...”

3

Понад красою, понад чаром,
Лиш ти Поезіє, ти, Мово,
Залишитесь найкращим даром:

Належне речі дати слово!

Фатум

1

Нешастя, мов хижак, на козака
напало,
Втопило в нього невмолимі очі...
– Ждало:

Коли він збочить?

2

Та той на нього так прищурих очі,
Як на лице моделі майстер:
І стало ясно – на пожиток хоче
Він обернуть нещастя:
Воно зніжковіло, захиталось.
...І пропало!

Часи

Історії нема – часи скінчились,
Триває творення лише в бездонні.
Віват!.. Чому ж той безмір
повносилий
Таврують люди різних рас
мільйонних,
І розмаїттям мов уста обтерто
І в рідний край летять серця уперто?
Історії робота ще триває.
Так на верхи котить важке каміння:
Втікаєш – брила знов наздоганяє;
Присядеш – враз зітре – нема
спасіння...
Історії робота ще триває,
Земля ще не пропалена сумлінням!..

Моя пісенька [II]

За краєм, де завжди, мов дар небесний,
Підносить крихту хліба житель кожен,
Скажу я чесно...

Сумую, Боже...

За краєм, де ніхто гнізда не рушить,
Як звив його на грушці бусол гожий,
Бо він всім служить...

Сумую, Боже...

За краєм тим, де на благословення
Христа мої поклони перші схожі
Й слова смирення...

Сумую, Боже...

Сумую за незнаним, чимось іншим,
Таким невинним, як дитя пригоже,
Все більше й більше...

Сумую, Боже...

За тими, що завжди без світлотіні
Так як так – ні як ні сприймати
можуть,
Немов незмінні...

Сумую, Боже...

Сумую всюди. Хто за мною тужить?
Так мусить бути, та не буде, схоже,
Я гідний дружби!..

Сумую, Боже...

1

Що афінянам ти зробив, Сократе,
Що зводять пам'ятник тобі зі злата,
Струївши спершу?..

Що поробив ти, Данте, італійцем,
Що два гроби тобі звів натовп нищий,
Прогнавши спершу?..

Що ти, Колумбе, учинив Європі,
Що три гроби копа тобі глибокі,
Скувавши спершу?..

Що землякам, Камоєнсе, зробив ти,
Що вдруге гріб твій пробують відкрити,
Зморивши спершу?..

Що ти, Костюшку, завинив на світі,
Що мусиш в двох краях гніт
брil терпіти,
Без місця спершу?..

Що ти, Наполеоне, світу винен,
Що в двох гробах сховали, як загинув,
Замкнувши спершу?..

Що ти, Міцкевичу, накоїв людям?

.....
.....

2

Та менше з тим, в якій спочинеш урні,
Де і коли? В якому сенсі й формі?
Повторно ще відкриють гріб
твій журний,

Інакше трактуватимуть заслуги,
І будуть сліз сьогоднішніх встидатись,
Ті ж будуть сльози лити дужче вдруге,
Хто за життя не зміг пошанувати...

3

Таких, як ти, всіх поспіль світ
не може

Прийняти зразу на спокійне ложе
І не приймав іще ніколи в світі,
Бо глина глину сприйме без відрази,
Тіла ж чужі шпильями треба збити,
Пізнiш... чи зразу...

Переклад з польської.

Валентин КОРНІЄНКО

Валентин КОРНІЄНКО (народився 10 квітня 1939 р. в селі Красилівка, нині Броварського району Київської області) – літературознавець, перекладач. Член НСПУ (1989 р.). Закінчив Тернопільську СШ № 1 (1956 р.), філологічний факультет Київського університету (1961 р., нині національний університет). Учителював у м. Тернопіль. Від 1965 року – в м. Київ: редактор видавництва “Дніпро”, “Молодь”, журналів “Україна”, “Всесвіт”, “Кур’єр ЮНЕСКО”. Від 2001 року – в Тернополі. Перекладає твори письменників Шотландії, Італії, Канади, Польщі, Словаччини, США, Чехії. Автор есеїв, літературних портретів зарубіжних та українських письменників (Марка Твена, Джозефа Конрада, Льюїса Керрола, Джованні Бокаччо, Сергія Єсеніна, Федора Гютчева, Івана Дзюби, Миколи Лукаша, Ростислава Доценка, Олекси Корнієнка, статей, рецензій; співавтор (із А. Перепадю, есеїв про якого опублікував у числі 2 нашого журналу), п’єс “Імпортний жєних”, п’єс “Гравітатор інженера Бєсага”, “Поставив на диявола”.

СЛОВО – ЯК ПІСНЯ

Дружба... Святе козацьке товариство... Ці поняття для мене нерозривно пов’язані з іменем Володимира Житника.

Справді-бо, мені судилося не тільки пройти з ним пліч-о-пліч довгий літературний шлях. Я друг його дитинства.

Та спершу кілька слів про наших батьків. Обидва – колишні фронтовики. Володимирів – Кость Порфирівич, за освітою філолог, випускник Полтавського педінституту – під час війни був хіміком-дозиметристом артилерійського дивізіону, потім – командиром підпільної партизанської групи, а ще за якийсь час – начштабу партизанського загону Житомирсько-Бердичівського з’єднання. Мій – Олекса Зосимович, призваний у перші місяці війни, дійшов до Берліна.

Доля звела їх у Житомирі вже в повоєнні роки. Батько Володимирів працював відповідальним секретарем у “Радянській Житомирщині”, мій – актором Житомирського театру. Кость Порфирівич, завзятий театрал, не пропускав жодної нової вистави – і за лаштунками вони познайомилися. Відтоді й почалася дружба наших родин, яка не уривалась і в Тернополі, куди ми всі переїхали – спершу сім’я Житників, а потім і наша, чому неабияк посприяв Кость Порфирівич, влаштувавши мого батька літредактором обласної газети, де секретарював сам, і рятуючи нас від злигоднів голодних років, коли акторам по півроку не виплачували зарплати й дехто зомлівав на сцені.

На згадку про ті далекі дні перед моїм внутрішнім зором щоразу зринає наче матеріалізований символ почуттів, які єднали всіх нас, – святковий стіл. Але чарував він не так наїдками та на-

питками, як захоплюючим дійством, що розгорталося за ним. І ось що вдивовижу: здавалося, тільки вчора відгриміла страшна війна, місто ще в руїнах, траплялося жити й надголодь, а все ж – яка жага високого, прекрасного в душі! Тісне коло газетярів збиралося то в того, то в того господаря, щоб під дзвін кришталю... О, що то був за спів! Невимовно, божественно прекрасна наша пісня! І цю чорнобриву її вроду тонко відчували, плекали, культивували залюблені в неї до самозабуття хористи. Та достеменним дивом, одкровенням урочистих вечорів ставали дуети Володимирових батька й матері. Не аматорські, ні! – їхні чисті молоді голоси були так добре поставлені, ніби їх шліфували консерваторні педагоги. У тембрі батькового було щось від Івана Козловського, Наталі Іванівни, матері, – від Оксани Петрусенко. Коли вони на прохання присутніх виконували дует Оксани й Андрія зі “Запорожця за Дунаєм” чи “Гуцулку Ксеню”, чи “Як почуєш вночі”, а надто – коронний романс “Ставок заснув”, усі немовби впадали в солодкий транс. То було справжнє свято душі! Не знаю чогось прекраснішого від хвилин, коли обнімаються у співі чоловічий та жіночий голоси – горло перехоплює спазм, ринуть сльози зворушення, і нема на те ради!..

А потім нова хвиля мелодій: “Місяць на небі”, “Йшли корови із діброви”, “Коло млина, коло броду”, “Ірод-цар”, “Там, де Ятрань круто в’ється”, “Ой, у лузі та ще й при березі”, “Закувала зозуленька” “Не всі тії та сади цвітуть” – пісні хорів, у виконання яких свою пайку вносили і мої батько й матір: батько окселентував по-театральному, навстоячки, увиразнюючи слова жестами, мати, Олена Іванівна, – по-сільському. І не було тим пісням кінця-краю! Частенько вони навіть вихлюпувалися з хати на чисте повітря, і товариство йшло доспівувати репертуар до надставної альтанки під замком, збираючи навколо себе натовп гав. До слова кажучи, такий самий гурт зійшовся якось ув одному зі сіл на Тербовлянщині під вікнами хати, де Кость Порфирович співав у парі зі заїжджим Андрієм Малишком...

І тут, мабуть, доречно буде на знак шани до Володимирового батька зробити невеличкий відступ, щоб доповнити образ Костя Порфировича спогадом, узятим із “Мемуарів” його друга, а мого батька, Олексі Корнієнка:

“...Тепер, коли його вже нема серед нас, Кость Житник постає у моїй уяві як живий. Середній на зріст, міцної кремезної статури, в очах лукавий вогник та іскорки прихованого гумору. Щирий і водночас ніби потайний; товариський і, сказати б, “собі на умі”. Типовий полтавець, як я собі його уявляю.

Щодо творчого обдарування, то Кость Житник, здається мені, не виявив себе до кінця. Чудовий нарисовець, добрий стиліст, він заразом міг би реалізуватись як поет – із голосом м’якого ліричного тембру. Недаремно його перу належать високомайстерні переклади ліричних віршів Сергія Єсеніна, що їх він опублікував останніми роками, незадовго перед смертю. (Його любов до цього славнозвісного співця взагалі гідна подиву: приміром, 1937 року, ще студентом, щоб урятувати томик поезій “куркульського поета” від “інквізиторського вогнища”, опустив його в засмоленому мішку на дно Ворскли). Пробував Кость Житник свої сили також у драматургії, написавши поетичну драму “Салют безсмертя”, п’єсу, за мотивами Жана Бедьє “Тристан та Ізольда”, а також – разом зі мною – романтичну комедію “Шуміли верби над Дністром”. Тернопільський театр ім. Т. Шевченка поставив п’єсу і вистава зажила успіху серед глядачів, а київське видавництво “Дніпро” випустило її у світ під назвою “Поема Золотої долини”.

А ще Кость Житник любив ... Любив поетичну душу рідного народу, його мову, звичаї. Любив природу і красу, хоч би в чому вона виявлялася, захоплювався жіночою вродою. Любив дружнє товариство, з неодмінними співами після чарчини–другої, сам чудово співав... Яких тільки пісень ми, бувало, не співали, зібравшись за святковим столом у когось із товаришів, і завжди перший голос належав Костеві Житнику.

Угорі зліва: спів на березі Тернопільського ставу. Зліва направо: В. Г. Лопата, К. П. Житник, О. З. Корнієнко, Я. С. Щербаченко (працівники редакції газети "Вільне життя" з дружинами). 1951 рік.

Угорі справа: Петриківський ліс. Зліва направо: крайні спереду – В. Житник, В. Корнієнко; другий ряд – В. Лопата з дружиною, О. Корнієнко з дружиною; третій ряд – К. Житник із дружиною, крайній справа – Я. Щербаченко з дружиною. 1952 рік.

Зліва: залік із зарубіжної літератури складено! Зліва направо: В. Корнієнко, В. Житник, М. Кагарлицький, В. Малець, Б. Лемешко. 1958 рік.

Зі мною Кость Порфирівич підтримував щирі товариські зв'язки, та й сім'ями ми приятелювали. Поєднували нас як літературно-мистецькі уподобання, так і те, що ми в певному сенсі, були земляки – я з Чернігівщини, він із Полтавщини. Та головне, що нас зближувало, це, звичайно, однаковість в обстоюванні засад, що їх ми дотримувалися щодо мови та української культури, певна річ, у можливих, як на той час, межах. Не дивно, що К. Житник відразу по переїзді в Тернопіль заходився гуртувати молоді "літературні" сили і протягом тривалого часу очолював обласне літоб'єднання. Я ж, працюючи в газеті, крім виконання обов'язків літредактора, охоче редагував твори авторів-початківців. Під той час, до речі, нашими заходами було підготовано та оприлюднено два випуски "Тернопільського альманаху". "Пісня про Тернопіль" Костя Житника (музика Дмитра Покраса) зачарувала місто так, що багато років поспіль вона правила за позивні Тернопільського обласного радіо.

Минали роки, розійшлися й наші шляхи-дороги. Я й далі жив і працював у Тернополі, а Кость Порфирівич переїхав до Києва, посівши місце інструктора в апараті ЦК партії. Наскільки мені відомо, доля його в столиці склалася не вельми щасливо. Головне ж – несподівано почало підупадати його доти залізне здоров'я. Глухі, тривожні чутки про це доходили й до нас. І ось остання зустріч із К. Житником, остання, бо після неї ми більше вже не бачилися.

... Сиджу на лавочці у сквері, що біля театру ім. І. Франка. Чекаю Костя Порфирівича, який ось-ось має надійти, спустившись сюди від будинку ЦК, що на вулиці Орджонікідзе. Стояв погожий весняний день, сонце не смажило, як улітку, було тепле й лагідне, в повітрі розливавсь якийсь одноманітний дзум, порушуваний тільки цвірінканням горобців та поодинокими кроками перехожих. Та ось надійшов і К. Житник, і на мене зненацька повіяло чимсь тривожним, сказати б, ніби передчуттям якоїсь небезпеки. Боже мій, як змінився Кость Порфирівич! Схудлий, змарнілий, голос хрипкий, глухуватий, обличчя хворобливого кольору, тепер він, здається, нічим

не нагадував ще недавно бадьорого, кремезного, веселого здоров'яка. (Тільки згодом я довідався, що спричинило ці переміни, – перше, що невдовзі ляже він на операцію горла, а друге – на той час уже було запущено в хід кампанію обструкції книги Петра Шелеста “Україна наша радянська”, у підготовці якої К. Житник начебто брав участь (принаймні такі ходили чутки). Тож цим, власне, і пояснювався пригноблений вигляд мого давнього друга і приятеля. Сумна, невесела була наша остання зустріч...

Після операції Кость Порфирівич проживе ще п'ять років, але з ним я вже більше не зустрічався. Ні в Києві, ні в Тернополі. А ще через якийсь час дійшла до мене трагічна звістка: Кость Порфирівич помер. Земля ж йому пером! І хай ніколи не згасає добра пам'ять про нього в усіх, хто знав його та шанував як людину і друга!”

Ось такий спогад мого батька. Та повернімося до днів отого першого нашого причастя красою. Зближували нас із Володимиром і спільні дитячі захоплення, інколи доволі несподівані: палітурництво, плетіння рибальських сітей, квітникарство, малювання, в якому вдосконалювались у художній студії при Палаці піонерів, і, звісно ж, красне письменство. Як сьогодні, пам'ятаю книжки на Вовиному бюрку: Т. Шевченко, М. Рильський, В. Сосюра, томи Номиса, БСЄ, Єсеніна...

Уже згодом, по вступі до Київського університету, ми разом студіювали українську філологію. І мешкали теж разом – на квартирі по вулиці Михайлівській № 12, а згодом у солонянському гуртожитку та на Ломоносова. Помінялися, мов побратими кривцею, університетськими групами: я віддав Володимирові свою чеську, він мені – польську. Тим часом над головою мого товариша згущувалися хмари. І грім ударив: справа Г. Дунди – В. Житника! Курс мав осудити цих двох “ідейно нестійких” товаришів після того, як їх із-під гуртожитку забрала легківка. Виявляється, вони не погребували позичити у чеських туристів і занести до себе крамольну книжку, де за фіговий листок голому розбиткові на безлюдному острові правив Марксісв “Капітал”. (Гай – гай, котрийсь із “ідейно стійких” таки заявив куди слід!). Проте курс виявив дивовижну тупість: ніяк не міг повірити в раптову метаморфозу своїх колег, і замість сподіваного обурення, поборники “чистоти студентських лав” зіткнулися з почуттям солідарності, що, напевно, й спонукало їх дати провинникам змогу закінчити університет (хоча було б наївно думати, ніби ті вийшли з води цілком сухими).

По одержанні диплома, після чотирирічної перерви, коли ми з Володимиром училися за призначенням, він – у Рудому Селі на Київщині, я – у Тернополі, шляхи наші знову зішлись, і дружба родинами відновилася, тільки нашу сім'ю вже уособлював я сам. Чарівний стіл воскрес знову в прерізних одмінах: збиралися то в Юлика Шелеста, де лунали, тішачи слух прегарних канадіжок Іванни Головач та Лесі Кравчук, – дівчата опановували українську мову в стінах КДУ, – героїко-патріотичні, романтичні, ліричні чи й жартівливі пісенні перлини, як-от: “Ревуть-стогнуть гори-хвилі”, “Ой, що ж бо то та й за ворон”, “В чарах кохання”, “Ішов відважний гайовий”, “Коли розлучаються двоє”, “Сині очі, чорні брови”, “Ой у полі вітер віє”, “Ішло дівча лучками” тощо, і де я не міг стримати сліз, почувши вперше “З полтавського бою розбитий гетьман”; то у Миколи Кагарлицького, власника унікальної фототеки, де “під завісу” лунали записи українських пісень та оперових арій у виконанні О. Петрусенко, І. Козловського, І. Паторжинського, М. Гришка, Б. Гмирі, Е. Карузо, М. Ланца ну й, звісно ж, регулярно і систематично в гостинному домі на бульварі Лесі Українки, де шедевр І. Франка “Як почувеш вночі” батьки співали вже вкупі зі сином, тріо, а знудьгований за димом вітчизни московський гість полковник Сукачов – дядько Володимирової дружини Тетяни – вражений почутою небесною гармонією, ридав, як дитина; де звучали традиційні вже дуети: Володимир – Сашко Пономарів (“Я вас зустрів”, “Пісня про Мазепу”), Володимир – автор цих рядків (“Усі гори зеленіють”, “Стоїть явір над водою”, “Та забілили сніги”), Олесь і Валентина Харченки – Володи-

мирові кум та кума, “коштовна оздоба” всіх урочин (“Многая літа”, “Наливаймо, браття”) і де можна було побачити ліричного Дмитра Луценка з волошковими очима; високочолого, буйнокучерого чорнявця Василя Земляка; інтелігентного Віталія Карпенка з дружиною; Олександра Івахненка, автора перших українських марок, навіть Леоніда Кравчука (Кость Порфирівич тоді вже працював у ЦК партії, влаштувавшись там, щоб звільнити сина з фактичного заслання у Руде Село, і запроваджував у стінах ЦК, за свідченнями В. Гамана, “українофільство”).

Цей святковий фасадний бік життя став для мого товариша, певна річ, незамінною школою естетичного виховання, заронивши в душу насіння вічної, неув’ядної краси та прищепивши свідомість чаклунської сили музично озвученого поетичного слова.

Із другого боку, любов до поезії виховував у нього й батько, не кажучи вже про натхненне мистецтво Т. Шевченка, М. Рильського, а згодом і П. Тичини, в якого він бував удома, якому показував свої юнацькі вірші, який вирізняв його серед гурту, сам до нього підходив і ручкався з ним.

Тож Володимирів профіль поета-перекладача вималювався доволі рано. Перші його вірші побачили світ ще в університетській багатотиражці “За радянські кадри”. Друкувався він і в тернопільській обласній газеті “Вільне життя”.

І ось перша поетична ластівка – збірка “Зелений вітер”, вихід якої привітали тернополец Борис Демків (“Ровесник”) й Анатоль Перепада з автором цих рядків, хоч ці останні так і не дочекались оприлюднення своєї рецензії у “Літературній газеті”. Витримана в ліричному ключі, перейнята молодечею бентегою і духом весняного оновлення, технічно вправна книжечка засвідчила з’яву багатонадійної творчої особистості. Друга збірка “Причали” не розчарувала читача, зате розчарувала самого автора, бо чимало поезій дійшли до загалу не у тому вигляді, в якому лягали на редакторський стіл, після чого він зарікся “оддавати в печать” своє, хоча не переставав віршувати і сягнув, як я недавно пересвідчився, прослухавши дещо з нового, поетичних вершин. І тут доречно зробити кілька зауваг. Природа щедро обдарувала друга мого дитинства. У ньому щасливо поєдналися прикмети щирого жерця муз: вибагливий смак, загострене чуття форми та стилю, проникливий розум, відповідальність за слово, за чистоту і художню силу його звучання. Вражала мене й рідкісна його пам’ять. Це все разом творило ефект вишуканого артизму. У Володимира абсолютний слух – як музичний, так і поетичний. Подібно до того, як міг промугикати, ніде не схибивши, арію Карадосі, не хибить і в повноцінному відтворенні духу та букви віршового первотвору... Якщо ж до цього ще додати ліричну, вразливу і zarazом добродушно-насмішкувату вдачу, гумор, готовність підставити плече товаришеві, самоповагу, здорову амбітність і подобу героя-коханця, то стане зрозумілим, чому завжди навколо нього – добірне товариство і залюбки обдаровує знаками уваги прекрасна стаття.

Те все відразу розгледів у ньому корифей художнього перекладу Григорій Кочур, якому, певно, судилося стати для В. Житника літературним “хресним батьком”. Знайомство їхнє почалося з листування: подані до “Літературки” юнацькі Володимирові переклади Петра Безруча Іван Драч переслав укладачеві “Антології чеської поезії”, а іменитий майстер високо оцінив їх і запропонував співпрацю, яка після того вже не уривалась. І тут хочеться відзначити ще одну рідкісну рису В. Житника: він свято шанував справжніх художників слова, а надто, коли тим випадало чимось прислужити йому самому. Як часто ми забуваємо, що людина не вічна і не карбуємо в пам’яті чи на папері висловлювань знаменитості, але Володимир... Володимир ніколи не забував, хто перед ним і не лінувався конспектувати Кочурові університетські лекції, готосні його виступи у Спілці письменників на засіданнях секції перекладу, власні розмови з ним, ніде не задокументовані його промови на ювілейних урочинах, щоби,

долучивши до цих матеріалів одержані від нього листи, видати їх окремою книжкою і тим сплатити борг вдячності цій світлій людині. Сподіваймося, книжка побачить світ. Добрі справи – у традиціях родини Житників...

Антологія зажила слави. Прозвучало ім'я перекладача Володимира Житника – у почесному сусідстві з визначними майстрами: Григорієм Кочуром, Миколою Лукашем, Максимом Рильським, Дмитром Павличком...

Перед молодим автором простелявся шлях у велику літературу.

І ось я вже свідок його творчого зростання.

У наступній “Антології словацької поезії” знову зринуло його ім'я. Співпраця з Г. Кочуром забезпечила йому місце у книзі Аліг'єрі Данте “Vita nova”. Разом із Г. Кочуром та М. Лукашем переклав В. Житник і “Сілезькі пісні” П. Безруча. Його віртуозні українські версії польських поетів приоздобили двотомну “Антологію польської поезії”. В “Антології єврейської поезії” вміщено добірку перекладів Володимира. Виступив він також як упорядник, автор передмов та приміток у книгах “Міст. Сучасне чеське оповідання”, “І. Волькер. “Поезії”, “Шевченко. “Єретик”. Слов'янськими мовами”, “Казки” Божени Немцовой. У видавництві “Веселка” видав пересаджені на український ґрунт “повість З. Бездскової “Звали мене Лєні” та збірку віршів М. Валка “Мудреці в Трамтарії”.

За плідну діяльність у галузі художнього перекладу 1998 року В. Житника відзначено премією ім. М. Рильського.

Та творчий портрет В. Житника буде неповним, якщо не згадати ще одного його покликання, успадкованого, либонь, від матері. (Наталя Іванівна була шкільною вчителькою української мови). Володимир Житник із 1981 року і дотепер – викладач спершу альма-матер, КДУ, а тоді Києво-Могилянської академії. У першому закладі він 25 років працював на кафедрі слов'янської філології, пройшовши шлях від асистента до завідувача. У другому – з 1994 до 2001 рр. очолював кафедру української мови, а нині читає лекції на кафедрі загального і слов'янського мовознавства. Ба більше: у 1994–95 роках був лектором української філології в університетах Чеської Республіки – Карловому (Прага) і Масариковому (Брно).

Блискучу викладацьку діяльність – він – кумир студентства! – В. Житник гармонійно поєднує з науковою. Його перу належать монографія “Поезія Антоніна Соби” та численні наукові дослідження, присвячені історії слов'янських літератур, міжслов'янським взаєминам, проблемам художнього перекладу та шевченкознавства. За значний внесок у відродження і розвиток Києво-Могилянської академії його відзначено медаллю святого Петра Могили та Почесною відзнакою НСПУ. А за заслуги в науковій, педагогічній, перекладацькій, популяризаторській і пропагандистській діяльності в галузі богемістики – Почесною медаллю з Дипломом філософського факультету Карлового університету.

Нині Володимир зустрічає своє сімдесятиріччя.

Ми – вкотре вже – розмовляємо по телефону і – вкотре вже – майже півтори години. Тільки умовимося покласти слухавку – і починаємо по-новій. Нарешті Вова каже з Києва: “Ну, годі вже. А то – розор!” – “Хе-хе! Руїна! – підхоплюю я з Тернополя. – “Велика!” – по-філософському підсумовує мій співрозмовник і зітхає, втім помітного жалю в голосі не чути. Недавно він охрестив онука. Дід Володимир – син Юрій – онук Олег. Чим не князівський рід?!

– То на чому ми зупинилися? А–а... – ляскаю я себе по лобі, й починається новий виток спогадів.

Ет, хай вони скиснуть, ті грошові рахунки! Дружба триває...

Благослови тебе Господь, друже Володимире!

Віталій КАРПЕНКО (народився 3 березня 1941 р. в м. Київ) – журналіст, редактор, письменник, науковець, громадський діяч. Депутат ВР України (1990–94 рр.). Заслужений журналіст України (1992 р.). Кандидат філологічних наук (1979 р.), професор (2001 р.). Ордени: “За заслуги” 3-го ступеня (2007 р.), Володимира Великого 3-го ступеня (1998 р.), Христа-Спасителя (2001 р.). Член Національних Спілок журналістів (1960 р.) та письменників (1984 р.) України. Співфундатор і академік Академії оригінальних наук. Від 1947 року проживав у с. Великі Бережці (нині Кременецького району), навчався тут у школі. У 1985–1990 роках – головний редактор газети “Вечірній Київ”; від 1986-го за сумісництвом – викладач, доцент Інституту журналістики Київського національного університету; від 2003 року – завідувач кафедри журналістики Відкритого міжнародного університету розвитку людини “Україна”. Автор понад 30 книг, наукових праць, публіцистичних статей, літературних творів.

КРІЗЬ ПРИЗМУ ДИТИНСТВА

ВТЕЧА ВІД ГОЛОДУ

... Був 1947 рік. Над нами, як і над Києвом, де ми з мамою проживали (тато, рядовий Карпенко Опанас Никодимович, пропав безвісти влітку 1941 року під час оборони Києва).

Навесні голод дедалі гостріше давався взнаки. Якось мама, продавши свій єдиний празниковий костюм, прикупила харчів і рішуче почала збирати наші нехитрі пожитки.

– Поїдемо, синку, у Западну. Там, кажуть, є хліб і нема голоду.

Я запитав, що таке Западна, і чи це далеко. Мати плутано, як могла, пояснювала. З її слів я зрозумів тільки, що це там, де сідає сонце, – дуже далеко. І що люди там не бідують так, як тут...

Та дорога виявилася неблизькою і тяжкою. Поїздом вдалося доїхати не то до Фастова, не то до Жмеринки. А мама марила якимось невідомим Тернополем, бо саме там, як їй розказали, є хліб і до хліба. У західні ж області квитків не продавали: згодом із маминих розповідей добрим людям я дізнався, що туди просто не дозволяли їхати. Хто не дозволяв і чому, мій дитячий розум не міг тоді досягнути, а мама не могла чи не хотіла до пуття пояснити.

Голодні, стомлені й нещасні, добиралися від села до села весняним бездоріжжям, місячи по узбіччях в'язку грязюку. Іноді з такими ж, як і самі, подорожніми, та частіше лише вдвох. Бо поодиноці легше, ніж групою, проситися на нічліг у придорожніх селах...

Міста ми свідомо оминали, бо села більше уціліли в часи війни. І в селах люди добріші. Тут жінці з малою дитиною легше знайти прихисток на одну ніч. Нас, приймаючи, жаліли, нерідко ділилися нехитрими наїдками. Та залишитися, щоби пере-

бути лиху годину, не пропонували: самі не жирували – це було видно з усього.

Не обходили невеликих полустанків – із надією під'їхати поїздом. Іноді вдавалось упроситися на товарняк і подолати кілька десятків верств не ногами, а на колесах у тамбурі товарного вагона, одного ж разу навіть на паровозі...

У загадковий для мене Тернопіль ми прибули так само у тамбурі товарного вагона. Потяг тут зупинився на лічені хвилини, тож ми не встигли зійти. І то добре, бо з вагона було видно суцільні руїни: місто дуже потерпіло у війну.

Ми покинули товарняк при першій же зупинці після Тернополя. Далі йшли пішки від села до села. Дуже хотілося їсти, мамина торбинка спорожніла, скупі припаси висякли якось несподівано зухвало.

Два епізоди що запали в пам'ять.

ПЕРЕПРАВА

Під час нашої ходи жодного разу не траплялося ні попутної машини, ні підводи. Тож ноги гули від втоми. Мама заспокоювала:

– Потерпи ще трішки, скоро відпочинемо...

Навряд чи вона знала, куди прямуємо, бо минали села, просилися на нічліг, а вранці знову невідь-куди...

Якось несподівано для нас дорога натрапила на перешкоду. Ця перешкода – не широка швидкоплинна річка з високими берегами. Міст висаджений у повітря, уламки лежали на дні, й вода, зіткнувшись з ними, грізно вирувала. Тому, певно, і транспорт нам не стрічався – дорога не мала продовження. Люди переходили з берега на берег по двох дерев'яних струганих колодах, покладених паралельно за метр одна від одної.

Ми були на лівому березі. Мама зупинилася, розгублено розглядаючись. Я перелякано прикипів поглядом до течії, що вирувала, наткнувшись на уламки моста. Відстань від колод до води дорівнювала приблизно двом людським зростам.

Мама не могла подолати прірву, балансуючи на колоді зі мною на руках, а йти попереду чи позаду мами я нізащо на світі не погоджувався, бо страх скував мою волю. Кожна спроба мами вмовити мене викликала дитячу істерику і пручання. Мама в розпачі присіла на камінь і в унісон зі мною гірко розплакалася.

Нагодився солдат у шинелі із заплічником. Як потім розповів, добирався зі шпиталю до частини призначення, та по дорозі вирішив зробити гак і заглянути у рідне село. Дізнавшись про причину сліз, підійшов, підхопив мене під пахву і зі словами “Нічого страшного, тільки не дивися вниз” швидким кроком пішов по колоді. З переляку я заляк, заплющивши очі. Коли розкрив повіки, ми були вже на протилежному березі.

Солдат повернувся назад, узяв маму за руку і, попередивши, щоби дивилася тільки на колоду і не боялась, обережно повів через річку: солдат ішов по одній колоді, мама – по другій, оскільки вони лежали майже поруч.

Мама подякувала незнайомцеві й радісно пригорнула мене.

– От молодець, бачиш – нічого страшного не сталося, – дістала з торбини шматочок соняшникової макухи. – Візьми, поласуй, ти заслужив...

Солдат співчутливо дивився на цю ідилію, затим зняв наплічник, запустив руку всередину й діставши нерівний шматочок цукру, простягнув мені:

– Тримай, козаче.

Потім ще пошастав у заплічнику і витягнув банку тушонки для матері:

– Візьміть, знадобиться в дорозі... Бувайте, бо мені пора далі... Закинувши рюкзак за плече, широким кроком рушив дорогою. Мама тільки й устигла сказати вслід:

– Дуже дякую вам за все. Хай вас Бог береже...

ІЗ ТОРБОЮ ПОПІД ТИННЮ

Отак ми йшли від села до села розгроздими весняними дорогами. Непросто було влаштуватися на ночівлю: чи то селяни з війни стали насторожені до незнайомих людей, чи то забагато було таких, як ми, подорожніх. Подеколи мамі вдавалося розжалобити господарів розповідями про наші вимушені мандри, інколи вона відплачувала за притулок на ніч чи на кілька днів тим, що піднаймалася виконувати різну хатню роботу. Люди жили не заможнo, однак ділилися: де окрайцем хліба, де картоплею, звареною в “мундирах”. Та здебільшого доводилося мандрувати далі впроголодь, бо далеко не всі могли запропонувати хліб насущний, а постійної роботи мамі не знаходилося.

І тоді мама пішла на крайність: пошила мені торбину зі своєї полотняної сорочки, почепила мені через плече й послала попід дворами просити милостиню. Навчила, як поводитись і що говорити.

– Головне, – наказувала мама, – не знічуйся, зроби жалісливе обличчя, пошморгуй носом і кажи: “Подайте Христа ради сиротині, батько загинув на війні, а мама загубилась, я вже два дні не мав росинки в роті...”

Я мусів погодитися, бо не було ради: дуже допікав голод.

Так пішов із торбою попідтинню, спочатку несміливо, згодом якось звик і, таким чином, ми підгодовувалися. Тоді, христарадничаючи, зробив дивне для себе відкриття: що бідніша на вигляд оселя, то добріші люди: ставилися зі співчуттям, подавали хто шматочок хліба, хто варену бараболину, а хто й грудочку цукру. А в хатах ж добротніших часто відмовляли, бувало, ще й неласкавим словом, а то й погрожували собаку з ланцюга спустити. Та хоч як там було, але таким чином тоді я пізнав не тільки, по чім ківш лиха, а й людську доброту та душевність, так само, як і глухоту до чужої біди. Проте доброти і чуйності було більше – тому й запам’яталося саме це.

Тим часом мама не припиняла пошуків роботи. І нарешті нам пощастило: після тривалої розмови зі сільським священиком він погодився взяти маму домробітницею за проживання і харчування з дитиною. Мама була зворушена, а з нею – і я.

Так ми опинилися в селі Великі Бережці, що розкинулось у мальовничій місцині на півдорозі між Кременцем та Почаєвом.

МАМИНА “ФІЛОСОФІЯ”

Сільчани зичливо ставилися до мамі, отже, і до мене, співчуваючи нашому безталанню і пригощаючи при нагоді, чим Бог послав. Хоча самі жили несито, практично у кожній хаті були втрати: хтось загинув на фронті, хтось пішов у повстанці, й невідомо, чи живий досі, когось виловили в лісі й запроторили в далекі Сибіри, а когось забрали в “істребки”, повернувся в рідну домівку скаліченим. Люди були у страхіві, про ліс говорили тільки зі своїми і то – пошепки та з оглядкою.

Тоді я мало знав про ліс, хіба те, що нам, малечі, суворо забороняли заглиблюватися в гущавину, лише на узліссі можна було збирати ягоди та гриби. А про загадкових “істребків” дізнався аж ген-ген згодом: так називали “істребітельніе батальйони по борьбе с бандформированиями”. У ці батальйони набирали “добровольцев”, а того, хто уникав “добровільного” призову, могли зарахувати в бандерівці “со всімі витекаючими последствиями”.

Вечорами, коли мама звільнялася від хатньої роботи, виходила до котроїсь із сусідок перепочити та й душу одвести. Оскільки мене не було на кого лишити, та й вік такий, що ока не спускай, то брала зі собою.

Пам’ятаю, ми з мамою нагодилися, коли сусідка зі свекрухою та сином-підлітком саме закінчили вечеряти. На столі стояли два полумиски – один із одламанною поло-

винкою недоїденої, ще теплої картоплини, звареної в “мундирі”, інший – порожній, із залишками квашеної капусти. Сусідка запросила сідати, показавши на тесану лаву під стіною, бо просити за стіл уже не було до чого. Затим дістала з полумиска півбараболини і простягнула мені: “Візьми, дитино, з’їж – бо більше нічого...”

Я, грішний, зрадів і похапцем, жадібно схопив половинку, бо вже відчув у роті її теплий присмак. Але мама перехопила мою руку, відібрала картоплину, поклала її назад у полумиск і, випаливши скоромовкою “Дякую, пані, він не голодний...”, потягнула мене, оторопілого, зі сльозами на очах, із хати. А вже вдома, у тісній флігельній кімнаті, відведеній для домробітниці, пояснила:

– Запам’ятай, синку, треба завжди триматися з гідністю. Якщо трапиться, як нині, що тебе чимось почастують, не накидайся, ніби з голодного краю, скажи: “Дякую, я не голодний”. Коли тобі вдруге скажуть, знову подякуй і скажи, що ситий. І тільки коли втретє запропонують, можеш узяти. Не забудь подякувати чемненько. І не показуй вигляду, що ти голодний, їж повільно, ніби знехотя. То тільки дворовий собака може хапати з рук і ковтати, не пережовуючи. А людина тим і відрізняється від тварини, що розумна, має гідність, навіть дуже голодну не спокусити куснем хліба...

Мені важко було збагнути вчинок мами. Проте її селянська “філософія” запам’яталася на все життя. Було щось у ній магічне, незаперечне і, як мені здавалося, непересічне. І хоча б якою дивною вона здавалася, бачився в ній великий смисл: з глибин народної звичаєвості прийшло це неписане правило – бути скромним, не поступатися власною гідністю перед життєвими спокусами.

ГОЛОВОЮ ОБ ПАРТУ

Восени мама відвела мене до школи. Цей переломний у дитячому житті момент нічим особливим не запам’ятався, хіба що певною цікавістю – що ж то воно буде? Та острахом – як то воно буде?

Упродовж навчання у першому класі пам’ять закарбувала тільки один, дуже прикрий для мене, випадок, але – на все життя.

Вчився я добре – на 4 і 5. Злісним бешкетником не був, якщо й траплялося щось таке, за що треба картати, то те “щось” коїлося гуртом, а в гурті не я верховодив.

На одному з уроків, уже наприкінці навчального року, вчителька нудним голосом завчено розказувала зовсім нецікавий урок. Тому всі робили вигляд, ніби уважно слухають, насправді ж були зайняті кожен своїм. Я, схиливши нестрижену голову, – мама не знаходила часу взятися за ножиці, щоби вкоротити довгі патли, – і малював головастика. І треба ж, щоби зле око вчительки зачепилося саме за мою шевелюру. Вона налетіла на мене кібцем, обличчя спотворене гнівом, в очах блискавиці:

– Що ж ти, мерзотнику робиш?!.. Навіщо державне майно псуєш?!..

Від несподіванки чи від страху перед її люттю я зіщулювся, втягнувши голову в плечі. І недарма: вчителька схопила рукою моє волосся – й ну товкти головою об парту, примовляючи:

– Ось тобі! Ось тобі!..

Я смикнувся щосили, схопився на ноги, вирвався з цупкої вчительчиної правиці і, розмазуючи по обличчю кров із розтовченого носа, кинувся у двері. Тільки надворі, сівши під крислатим кленом, дав волю сльозам. До класу вже не пішов, а після уроків подався додому. Мати, побачивши мого розпухлого носа, сплеснула руками:

– О, лишенько, що це з тобою, що сталося?..

У відповідь я рішуче заявив:

– Більше у школу не піду...

– Розкажуй, шибенику, що ти накоїв, а то за руку поведу до школи і там дізнаюся.

Довелося розповісти. Мама ще зайшла до сусідки, матері мого однокласника, щоб уточнити, чи все було так, як я розказав. Додому прийшла вельми засмучена, для годиться насварила мене за те, що по парті малював. Наступного дня, коли я затявся: не піду до школи – та й годі, пішла сама. Повернувшись, сказала, що була в директора й що мене перевели в паралельний клас, і додала грізно:

– Та дивися – без вибриків. Шануйся мені.

А згодом я ненароком підслухав розмову зі сусідкою, та розпитувала, що і як. Мати повідомила, що мене перевели в клас до іншої вчительки і, стишивши голос, додала: “А тій лярві совітській – як з гуски вода. Директор сказав, що не тре з нею заводитись, а то лиха не оберуся і я із дитиною, і він з нами”.

Уже в зрілому віці я збагнув: жінка не любила дітей, не до шмиги була й робота в школі, а те, що чоловіка послали командувати “істребками”, де його ненавиділи люди й де щомиті чигала небезпека, і зовсім виводило зі себе. От і зірвалася, вимістила зло при нагоді на мені. Міг бути не я, міг бути будь-хто інший, що нагодився б під руку.

ВЕЛИКИЙ КАРБОВАНЕЦЬ ПРОКОПОВИЧА

Наприкінці сорокових років надзвичайно сутужно було зі звичайними учнівськими зошитами. Чи не найбільший дефіцит відчувався 1948 року, коли я вчивсь уже в другому класі. Писати доводилось і на обгортковому папері, й на старих газетах – на будь-чому, хоч трохи придатному для писання. У повоєнній країні папір, вочевидь, не був на першому плані. Шкільні зошити як дефіцитний товар можна було придбати через заготівельну кооперацію в обмін на яйця, молоко, макулатуру тощо. Та далеко не всі мали змогу міняти те, чого не мали, на те, чого потребували.

Якось наша вчителька оголосила, що завтра маємо взяти до школи торбинки, бо підемо після уроків по шишки, а потім за ці шишки нам виділять зошити. Це була бодай якась переміна в одноманітному шкільному житті. Тим більше, що до лісу поодиноці ходити не дозволяли. У школі нам пояснювали, що можна потрапити до рук бандитів, а вдома говорили, що в лісі справді можна натрапити на повстанців, і також не підтримували самовільні прогулянки туди.

Щоправда, іноді у неділю ми ходили на заліснену гору, зелену шапку якої було добре видно зі села. А на горі, на маківці, відбиток стопи Божої Матері, а поруч – джерело з цілющою водою. От у свята люди ходили до того знаменитого місця, щоби прикластися до святого відбитка, помолитися й напитися і додому набрати життєдайної вологи.

А тут позаплановий похід до лісу! Ми попринесли торбинки, після занять вишикувалися на подвір’ї й організовано рушили до недалекого лісу.

Шишок було багато, їх можна було зривати, піднімаючи зі землі або сучкуватою палицею пригинаючи віття. Шишки були невеликі, але зелені, й ми допитувалися в учительки, що з ними робитимуть. Вчителька пояснила, що шишки потрібні для насіння, щоби садити ліси, а що вони зелені – не біда; їх підігріють на невеличкому вогні, й вони розкриються, вивільняючи насінинки-зернятка.

Зібрані шишки ми зсипали у спеціально виділену кімнату в школі, де вже була чимала купа цього добра, що його зібрали учні інших класів. Прізвище кожного, хто висипав із торбинки, заносили у список, за яким і мали розподіляти зошити.

Не скоро, правда, а десь під зиму вчителька звеліла принести по карбованцю на зошити. Не всі змогли це зробити відразу, бо не в усіх родинах мали гроші. У матері теж їх не було, та, побачивши мої засмучені очі, готові от-от бризнути сльозами заспокоїла мене, що позичить, і я також віднесу карбованця до школи.

Моєму однокласникові Прокоповичу мати відмовила, і він, коли я похвалився

своїм карбованцем, дуже зажурився.

У школі я віддав учительці карбованця й одразу ж отримав такі жаданні та очікувані новенькі зошити. І тут несміливо підійшов Прокопович та, переминаючись із ноги на ногу, запитав:

– А можна здати великого карбованця?... – і витягнув із кишені справді велику сторублівку. Учителька від несподіванки залякла. То були дуже великі на ті часи гроші, й звісно, навряд чи мати могла дати таку купюру на зошити. А те, що Прокопович назвав сотенну великим карбованцем, вказувало, що він її поцупив у матері. Оговтавшись, учителька взяла у хлопця банкноту і попросила, щоби до школи прийшла мати. Це дуже збентежило мого однокласника, і навіть видані йому зошити його не радували. Потім я чув, як мати Прокоповича скаржилася моїй матері:

– Оце, Шуро, півроку відкладала по копійці, назбирала сотню та й виміняла в магазині, щоб одною бумажкою. А воно, бісова душа, знайшло та й віднесло до школи на зошити. Добре, що вчителька покликала мене і віддала...

ЧИ У СТРАХУ ВЕЛИКІ ОЧІ?

Мати мого однокласника Прокоповича – а ми часто грались у них на подвір'ї – полюбляла вживати цю фразу. Найчастіше заходила баба Зукта (так її чомусь прозивали), котра жила за дві хати від Прокоповичів, – язика почесати. Завжди – приносила якою новиною. То нібито на узліссі бачили живого вовка, тож треба остерігатися виходити за околицю. Прокоповичка лише відмахувалась: “Таке скажете – вовка... Мо, чийсь собака забіг, а комусь здалося – вовк. У страху великі очі...”.

Тільки хтось перебільшував якусь небезпеку, мати мого друга скептично кидала: “Облиште: у страху великі очі”.

Хіба міг я подумати, що невзабарі доведеться переконатися, що справді у страху великі очі? І не в переносному, а в прямому розумінні.

Для дітвори була велика спокуса грибникувати. Пам'ятаючи застороги старших – поодинокі до лісу не ходити і далеко не заглиблюватися, – збивались у ватагу 5–7 душ і після теплого дощу прочісували молодий сосняк за околицею. З порожніми кошиками не поверталися: липкі масляки не могли заховатися під хвою від пильного дитячого зору.

Ми з Прокоповичем вирішили порушити заборону: мовляв, хіба великою ватагою набереш багато грибів? Та й далеко не підемо. Зібралися швиденько, захопили кошички і майнули тихцем за околицю. Ще й передчасно раділи: ото матері здивуються, коли повернемося з повними кошиками лісових трофеїв.

День був сонячний, теплий, у лісі таємниче й затишно. Натрапили на їжача зі сухими хвоїнками на голках – почувши нас, завмер, згорнувшись клубочком. Спробували паличкою перекинути, та він сердито зашипів і ще більше настовбурчився, ховаючи мордочку під щетиною темних голок.

Облишивши їжача, подалися шастати під соснами. Масляків майже не було, бо стояла суха погода, зате Прокопович першим натрапив на рижика. Ми обидва любимо ці красиві червонясті, крихкі, але завжди тугі гриби-рурочки. Удача так захопила нас, що ми не зогледілись, як заглибились у віддалену гущавину. На невеликій галявині біля дзюркотливого струмка зупинилися перепочити. Раптом Прокопович смикнув мене за руку і мовчки показав у бік, звідки витікав струмок. Я спочатку нічого не побачив, окрім старого трухлявого пенька неподалік від струмка, та Прокопович, не зводячи погляду зі старого пня, приклав руку до рота: тс-с-с... Тепер і я помітив те, що так насторожило мого друга, – пеньок повільно повертався. Ні, це не омана: він таки ожив, поступово змінюючи своє розташування. Раптом із-за пня висунулася рука. І

ми з Прокоповичем, не змовляючись, розвернулись і щодуху чкурнули назад.

Легко сказати – назад: ми не знали, куди бігти, мчали, важко дихаючи, куди очі дивилися, не обираючи дороги, – щоби подалі від того живого пенька. Я здогадався, що ми натрапили на те, від чого нас застерігали – на добре замасковану криївку повстанців. Прокопович, певно, – також. Страх доходив до п'ят і гнав нас далі й далі від небезпечного місця. Слава Богу, мабуть, інтуїтивно ми мчали у правильному напрямку, бо опинилися на узліссі біля села. І хоча відчули полегшення, та продовжували бігти. Тільки ми леваді на знесилено попадали на споришовий килим, віддихуючись і стікаючи потом.

Лише тут ми могли осмислити дитячим розумом, що трапилося. Раптом виявили, що опинилися без наших кошачків із тією незначною здобиччю, що вдалося набрати в лісі. Та то дрібниці. Головне, у нас вистачило глузду домовитися: ні вдома, ні в школі, нікому і ні за яких обставин ніколи не розповідати про нашу пригоду.

Так ми і жили з нашою таємницею, тільки, коли зустрічалися поглядами, подумки згадували про одне й те саме – несподівано виявлену криївку, водночас раділи, що уникли небезпеки.

Лише згодом, на Миколаївщині, за сотні кілометрів від Тернопілля, я розказав мамі про давню пригоду. Мама аж руками сплеснула:

– Боже мій, та чи розумієш ти, що могло бути? Якби вас побачили повстанці, то навряд чи відпустили б – свідків не можна випускати. У кращому разі сиділи б безвихідно у тій лісовій землянці. А якби дізналися енкаведисти, то було б ще гірше – вони тортурами змусили б показати те місце...

– Але ж ми не знайшли б того місця...

– Ну, то замучили б вас душогами...

– Та ж ми нікому ні слова...

– Добре, що хоч для цього розуму стачило...

Отож, при споминах про дитячі роки часто пригадую оту звичну фразу Прокоповички, що у страху великі очі. Справді-бо – великі, у цьому переконалася дитяча душа. І це добре: можливо, страх й урятував обох хлопчаків від непередбачуваних трагічних наслідків.

НОВІ ЧОБОТИ НА ОДИН ДЕНЬ

Зими на Тернопіллі в ті часи відзначалися снігопадами. Бувало, стільки насипле, що хлопчак у заметах печери викопували, й тунелі-переходи прокладали.

У морози я почувався добре, а у відлигу було сутужно, оскільки ходив у валянках і калошах. А однолітки, як правило, взували чоботи. У мене чобіт не було, тому предмет моєї мрії, як і заздощів, були чоботи. Канючив у матері, щоби вона купила їх. А мати тільки руками розводила – за що я тобі куплю?

Оскільки у відлигу я приходив із мокрими ногами, бо бродив по талому снігу, який сягав вище моїх калош, то мати не тільки картала за мокрі валянки, які на ніч ставила до грубки сушити, а й виховувала різкою, щоби не лазив, де не слід. Зрештою, довелося мамі, зекономивши на інших нагальних потребах, зібрати грошей на новісінькі чоботи з кирзовими халявами.

– Ану, примірай-но...

Чоботи були завеликі, від чого мама не приховувала задоволення: можна буде теплі устілки поставити та онучі взувати. А мені наказала:

– Та гляди мені, у мокре не лізь, бо зіпсуєш чоботи і простудишся, тоді морочся з тобою...

Я в одне вухо ловив, а в інше випускав мамині настанови. Та вже наступного

ранку з гордістю хизувався у нових чоботях: мені здавалося, що всі дивляться на мої ноги і заздять. Після уроків пішов з друзями на ковзанку. Повернувся додому, ноги мокрі, онучі хоч викручуй, від мами дістанеться... Я, Недовго роздумуючи, розпалив плиту, підкинув дрівець, увіпхнув мокрі чоботи в духовку, а сам приліг відпочити та й несподівано заснув.

Прокинувся від материного гвалту. Розплющивши очі, закашлявся від ядучого диму. Мама витягала з духовки тліючі чоботи і заливала їх водою. Разом із димом до стелі здіймалася пара.

Закінчивши з чоботами, мама приступила до мене: шмагаючи мене різкою, яку завжди тримала під рукою, плакала, примовляючи:

– Що ж ти, паразите безпутній, натворив? Де тебе чорти носили? Нові чоботи знівечив... Та знаєш, як вони дістались? Я скільки тобі казала: шануйся, бережи взуття... Мені годі було виправдуватися. Тільки й зміг, плачучи від болю, бурмотіти

– Ма, я більше не буду...

У ранці йшов до школи похнюплений, у старих валяннях і калошах. А під штанами шеміли попруги від маминої різки. Та ще більше гризло сумління – що скажуть однокласники, побачивши на моїх ногах ненависні валянки?

НА САНЧАТАХ ПО МОЛОДОМУ ЛЬОДУ

На жаль, мамине покарання швидко призабулося. Я знову прилучився до зимових розваг сільських хлопчаків.

Вдарив морозець, річка, що протікала поблизу села, вкрилася молодою кригою. А посередині, де швидка течія, вода не замерзала. Та й лід неподалік берега, хоч утримував наші тіла, тріщав під ногами. Забавою стало, розігнавшись із берегової гірки на санчатах, пролетіти якомога ближче до незамерзлої промоїни. Старші хлопчаків легко проскакували мимо ополонки; лід під санчатами потріскував, і це тільки піддавало азарту.

– Хто ще хоче спробувати? – запитав найстарший, Грицько – визнаний авторитет серед хлопчаків.

– Можу ще ближче до води проїхати, – відчайдушно зголосився я.

– Куди тобі, молокососові, – докинув хтось із старших. Це тільки додало жару.

– Давай сани... – рішуче випалив я.

– Ну, бери, побачимо, що з цього вийде, – погодився Грицько.

Я взяв санки і потягнув на гірку. Розігнавшись, упав долілиць на санки, помчав до ріки. Ось уже на кризі. Тільки здалося мені, що санки мчать задалеко від краю незамерзлої ополонки – скажуть, що злякався. Тоді я лівою ногою натиснув на лід, підправляючи санки ближче до ополонки. Та, мабуть, перестарався – не встиг отямитись, як опинився у воді..

Добре, що річка неглибока, я дістав ногами дна і почав карбкатися на кригу. Та вона під вагою тіла і намоклого одягу обламувалася. Тут я перелякався. Хтось із хлопців здогадався виламати з тину дошку і подати мені кінець. Мене витягли на берег, я ще не встиг оговтатись, як Грицько скомандував:

– Мерщій додому, переодягнися, бо задубієш...

Я підтюпцем побіг на гору. Вдома була мати. Побачивши мене, скрижанілого, кинулася стягувати одяг і валянки. Поклала на тапчан і давай натирати козячим лоєм із часником. Потім спеленала, мов немовля, закутала у ковдру і налила в склянку смердючого самогону:

– Пий!..

Нічого робити, я таки ковтнув противної рідини і закашлявся. Та скоро мене оку-

тало тепло, повіки злипалися. Я міцно заснув.

До ранку мама перегоріла, покарання мене обминуло. Мама, щаслива, що все обійшлося – я не підхопив ні запалення легенів, ні простої застуди, – простила мене, хоча для порядку покарала.

А я зовсім не шкодував, що потрапив у таку халепу. Головне – не побоявся, витримав характер, дарма, що провалився у воду. Але ж не злякався і цим утвердився в очах сільських хлопчаків.

ЇДЕМО НА ПІВДЕНЬ

На Тернопільщині нам вдалося перебути голодні часи і врятуватися. Мати трохи відійшла від київських негараздів. Проте про заможне життя можна було тільки мріяти. Надія, що батько живий, згасала, як день при заході сонця. Мене, неслуха, виводили в люди випало їй самій.

У західному краю не все було спокійно: в лісах ще ховалися повстанці, у селах нишпорили енкаведисти, винюхуючи, хто чим дише. Ночами нерідко було чути стрілянину: чи то бандерівці нападали на “істребків”, чи то ті від жаху перед можливим нападом і для самозаспокоєння стріляли навмання в глузу ніч. Сім’ї, підозрювані у зв’язках із повстанцями, силоміць виселяли у віддалені райони держави. Паралельно агітували за переселення у південні області України, де бракувало робочої сили. Натомість зі сходу присилали партійних працівників, керівників виробничих структур, міліціонерів та вчителів. Тобто, як я збагнув у зрілому віці, планомірно розріджували “націоналістичний елемент”.

У матері виникла думка завербуватися добровільно і переїхати у пошуках кращої долі на нове місце. Тим більше, що обіцяли виплатити якісь там підйомні, а на місці переселення – забезпечити безплатно житлом. Та тільки ж хіба завербують самотню жінку та ще з малолітньою дитиною?

Здогадуюся, що саме задля того, щоби стати переселенкою, мама пов’язала свою долю з покаліченим війною вдівцем. Бо, як і до цього несподіваного заміжжя, так і за нової сім’ї, і ген-ген опісля, коли цей шлюб розпався, – весь цей час мама ні-ні та й заводила мову про мого батька, що, можливо, він десь є живий і скоро чи пізно знайде нас.

А тоді привела до кімнати кандидата у вітчими і безапеляційно повідомила:

– Це Микола Іванович Когут, він буде з нами жити. Ми разом поїдемо в Миколаївську область, де нам дадуть хату і роботу. Там багато сонця, і життя буде кращим.

Мене це зовсім не порадувало, бо їхати з Тернопільщини, де я ходив до школи і де мав чимало друзів, не хотілося. Та що поробиш – довелося.

До вітчима я особливої прихильності не мав, хоча він до мене ставився добре, принаймні, ніколи не кривдив, ба, навіть захищав, коли мама карала за хлопчачі витівки. Татом я називати його не зміг, та він і не наполягав. Прізвище Когут мені не подобалось, і поза очі я казав на нього не інакше, як Півень.

Збори були не довгі, пожитків небагато – дещо з одягу та нехитрий посуд. А далі – товарний вагон і подорож на південь із іншими переселенцями.

Так ми опинились у степовому краю – на Миколаївщині...

Петро ЯЩУК

Петро ЯЩУК (народився 1 липня 1948 р. в с. Юлинці, нині належить до с. Грибова Лановецького району) – поет, прозаїк, публіцист, лікар. Член Національної Спілки письменників України (2004 р.). Орден “За заслуги” III-го ступеня (2008 р.). Премія ім. І. Огієнка (2005 р.), польсько-українська літературна премія. Закінчив Чернівецький медичний інститут (1973 р., нині Буковинська медична академія). Працює завідувачем терапевтичного відділення Понінківської міської лікарні Полонського району Хмельницької області. Автор книг “Лірник” (1996 р.), “Костьол”, “З портрета темряви”, “До істини” (всі – 1997 р.), “Хода”, “Час прозріння” (2000 р.) та зібрав матеріали про винищення українського народу голодоморами та в концтаборах і тюрмах, видав у 2-х томах під назвою “Портрет темряви” (1999 р.). Художні твори і статті опубліковані в українській та польській періодиці.

І БІЛЬ НА БІЛЬ – ЯК ХРЕСТ НА ХРЕСТ...

**СПОГАД ПРО ДЖЕЙМСА Е. МЕЙСА ЧЕРЕЗ
ВЛАСНИЙ ДОСВІД**

Переді мною – три томи Конгресових слухань із приводу голодомору 1932–1933 років із наскрізною нумерацією сторінок – до 1734-ї. Прочитані, перечитані, їх подарував мені Джеймс Е. Мейс у 1997 році. На форзаці кожного тому: “Джеймс Е. Мейс. Виконавчий директор”. Лише кілька примірників цього віддрукованого на принтері три томника є в Україні. Один із них подарований Олесяві Гончару, який назвав той біль українців – Іліадою українського народу. Геноцид XX століття кровоточить смертельною раною на тілі України. Факт злочину-голодомору доведений; наукове розслідування геноциду, спрямованого проти українського народу, започаткував американський учений-історик Джеймс Е. Мейс, і він назвав той злочин геноцидом.

На геноцид українського народу, розп’ятого комуністично-космополітичним голодомором 1932–1933 років, уперше в світі відгукнулися творами українці-патріоти Улас Самчук та Віталій Юрченко. Але вперше документально-дослідницькою працею на державному рівневі змусив почути світ про голодомор 1932–1933 років в Україні історик північноамериканського походження Джеймс Е. Мейс. Він розумів, яку небезпечну для себе тему обрав; усвідомлював, що на кін двобою світла з темрявою поставлено його успіх, його кар’єру, його життя... але не відступив від болю українців, тотожного болеві його рідного народу. Такий науковий і життєвий подвиг в ім’я справедливості дорівнює званню героя країни і народу,

заради яких він зроблений. Несу в душі свій реквієм, тільки думка б'ється в ім'я друга, в ім'я Великого Українця: "Джеймсе, Джеймсе, Джеймсе..." Ціна втрати – невтихаючий біль, ціна втрати – печуча пам'ять, ціна втрати – життя з ім'ям втрати...

Два дарчих написи Д. Мейса на його історичних працях, подарованих мені: на книзі "Українська державність у XX столітті" – "Дорогому Петрові! З братською любов'ю Джеймс Мейс". І на праці "Дисфункціональність українських еліт" – "Петрові Ящуку! Тебе люблю, як рідного брата. Джеймс", – дають мені зобов'язуюче право не тримати в собі біль втрати справжнього друга, найлюдянішої людини, котру зустрів на елітних верхах України, одного з найвідоміших істориків XX століття, Великого Українця Джеймса Мейса, доля якого радикально скоригувала мою долю; життя і праця якого назавжди залишаться Україні вершиною людської совісті, її наукової честі та порядності.

Восени 1991 року в Тернопільській обласній бібліотеці в підшивці "Українського історичного журналу" я натрапив на історичні статті Д. Мейса. А прочитавши їх із олівцем у руці, подумав, що з таким неукраїнським патріотом України в мене було б порозуміння на ниві дослідження геноциду українського народу. Але така думка здалася мені єретично-нереальною, як фата-моргана. Почав вишукувати в історичних виданнях праці Д. Мейса, що переконували мене в правильності моєї методики опрацювання свідчень про геноцид.

Та ось натрапив на статтю Д. Мейса "Знайти пояснення тому, що сталося" у 27-28 номерах "Народної газети" за 1994 рік. З тої статті переконався, що неукраїнець є значно більшим українцем в Україні, ніж усі дипломовані холуї-тубільці, разом узяті з усіх щаблів псевдоукраїнської влади. Джеймс Мейс радикально окреслив вимогу реального утворення науково-дослідницького центру під назвою Українського Народного Інституту дослідження геноциду.

Дослідник ще у 1994 році передбачав скочування людства у своєму розвої... до сатанізму Нового світового порядку (недосить було нацистсько-гітлерівського так званого Нового порядку в Європі! Мабуть, проблеми і аргументи тої статті доктора історичних наук (США) не відпускали мій розум, і я відгукнувся на неї листом до Д. Мейса. На чотирьох аркушах виклав йому суть моєї праці-дослідження геноциду в Україні й запропонував: "Шановний пане Джеймсе. Думаю, що була б дуже корисною і плідною наша зустріч. Нехай нам Бог допомагає. Надіюсь на Вашу відповідь". І лист-відповідь всесвітньовідомого вченого не забарився. "Прочитавши Вашого листа, я щиро пожалкував, що досі не був з Вами знайомий і мені були невідомі Ваші праці й Ваша подвижницька робота. Судячи з Вашої інформації, Ви належите до тих практиків, які багато що можуть сказати і багато чому навчити самовисвячених теоретиків – і українських, і зарубіжних".

Наша зустріч не обманула сподівання нас обох, але найперше – то мене стосується. Нас зразу ж об'єднала близькість розуміння суті геноцидного винищення українського народу та християнства в Україні. Духовна спорідненість на відстані побратимства ще була попереду. Духовні цінності на ґрунті людської моралі у Д. Мейса були возведені в абсолюти. Ті ж духовні цінності сповідаю і я, тільки з розумінням, що людська мораль є абсолютом до тих пір поки людина, а радше – дитина-підліток не зрозуміє, що неправда є здебільшого безкарною. А вже впевненість у безкарності лицемірства дає змогу поводитися з людською моралю довільно і доцільно щодо ситуації, щодо людини. Тобто мораль стає укриттям та прикриттям і гнилої душі, й гнилих учинків. Не так було у Д. Мейса. Непохитність людської моралі для нього була вершиною людської духовності. Його душа залишилася дитинно доброю, чуйною, з очима, відкритими на чужий біль. Це, мабуть, було у ньому від його родоводного північноамериканського коріння. Тоді, як у мені Євангельське Христове: "Будьте як діти..." реалізується через страх Господній і любов Божу. Кілька разів між Д. Мейсом і мною тривали розмови, як мимовільний диспут, про реальне діюче християнство.

Д. Мейс не був християнином у традиційному розумінні, але він ніколи не сповідував і куцормордого атеїзму. Для цього дослідника повністю, постійно й у всьому було абсолютно несприйнятним лицемірство, яке сьогодні настирливо пролазить і у найменші хитання християнства, щоб останнє зіштовхнути на колію лжехристиянства з лжевченням без діючого співчуття, без любові, та зі всеохоплюючою хитрістю, що по-світському одягає на себе вигляд мудрості. Коли йшлося про сьогоднішні десяти-тисячні стадіонні електоральні християнські пробудження, Джеймс Мейс щиро, з тою незабутньою іронією на відкритому обличчі, заговорив про одного із сьогоднішніх американських проповідників-масовиків: “Він такий розумний і є таким прикладом “світла”, що в Оклахомі “світив” так, що у його церкві було семеро прихожан. А тут його випустили на українську арену. І, подумати, його слухають десятки тисяч із розкритими ротами: радше такі проповідники масовики проходять у певному відомстві психотронну підготовку... Американці вміють робити гроші...”

Коли я запитав вченого про його можливе християнство, – обличчя Д. Мейса враз посерйознішало аж до з’яви на ньому якогось давнього болю. Джеймс Мейс сумно мовив, що з його родини близька йому людина називалася християнином, і водночас людська мораль для неї була розмінною монетою, а в сім’ю її життя засівало тільки зневіру, тільки біль засівало... На останок із уст Джеймса гірко злетіло: “Християнство – не про мене...” Його погляд узявся вологою. До теми особистого християнства ми більше ніколи не поверталися: для Джеймса це було болем, а я не хотів і не міг переступати через досвід болю людини, не кажучи вже про біль дорогої для мене людини.

У Євангелії від Марка 9:42 написані слова, котрі могли б бути рефреном наведеного: “Хто ж спокусить одного з малих цих, що вірять, то краще б такому було, коли б жорно млинове на шию йому почепити та й кинути в море!” То багато пізніше і мені зустрівся такий християнин із високими погонами священика і з професорськими регаліями та з душою лицеміра, для якого людська слава хоч би навіть через плагіат є дорожчою від слави Божої. Через такий камінь спотикання може переступити тільки християнин, який глибоко закорінений у вірі Духом Святим. Паростки християнства, як правило, через такі псевдохристиянські камінні душі не пробиваються до світла.

Я зателефонував у редакцію журналу “Політична думка”, котрий очолював талановитий політолог Володимир Полохало, за телефоном, на який вказав у листі Джеймс Мейс. Уперше почув голос ученого з м’якою іноземною вимовою українською, яка властива корінним американцям: “Ви внизу біля офісу редакції? Я зараз зійду...” Джеймс Мейс, якого я впізнав із газетної фотографії, сховався із ще двома незнайомими для мене співбесідниками. Після закінчення їхньої розмови прощанням я підійшов до Д. Мейса, відрекомендувався. Вчений запитав, чи матеріали зі мною. Вони були при мені у величезній сумці. Ми присіли у скверіку біля Володимирського собору, що поруч редакції журналу “Політична думка” на вулиці Леонтовича. Через півгодинне наше спілкування щодо предмета моїх досліджень Джеймс Мейс, із тією виваженою добротою, яка була властива тільки йому, безапеляційно запросив мене: “Поїдемо до мене. Я у вас і, думаю, у вашій праці не помиляюсь. Але потрібен час для ґрунтового ознайомлення зі всім, що ви привезли”. Гостинність сім’ї Мейсів щодо мене неочікувано дуже приємно вразила.

Наша перша зустріч затягнулася на кілька годин. Я втратив відчуття часу в спілкуванні зі всесвітньовідомим вченим, тиску величчя якого я не відчував. Це було дивним для мене, несподіваним і приємним, так, ніби я завітав до свого давнього доброго і мудрого друга.

Після навскісного перегляду рукопису свідчень свідків геноциду в Україні, списаних із моїх же магнітофонних записів, після ознайомлення з документами та фотографіями, котрі я зібрав, також із аргументованими викладами щодо геноциду, Д. Мейс обговорив зі мною долю того безцінного і страшного матеріалу, що мав стати опублікованою працею – своєрідним резюме стосовно природи, суті, авторства та меха-

нізму штучного, глибоко продуманого, геноциду українського народу репресіями та голодоморами.

Джеймс Мейс був (яким пекучим стало слово “був” у цьому написанні!) напрочуд толерантною людиною. Його сократівський лоб, відкрите обличчя, світлий погляд – то своєрідна візитка чесної людини, для якої поняття совісті й наукової честі не були порожнім звуком. Його добрі очі, які могли враз, при переході розмови до важливого, ставати уважними і серйозними, на тлі співучої вимови українською з милим гаркавленням зачаровували мене, як і кожного його співбесідника. Джеймс Мейс був людиною мети, доброти і відчуття чужого болю, як свого.

Наші зустрічі самі собою стали необхідними й досить частими. І вже у вересні 1994 року Д. Мейс запропонував мені, як лікарю і дослідникові геноциду в Україні, написати працю, опираючись на фізіологічні та біохімічні зміни в організмі голодуючих, про руйнування психіки виголодженої людини в голодомор, аж до людиноїдства і трупоїдства. Так побачила світ моя праця з цього приводу, витяг із якої “В темряві голодної безвиході...” опублікований у додатку до українського журналу “Політична думка” 1994 року (листопад). Наша дружна та плідна співпраця не могла б розтягнутися на десяток років, якби мої дослідження не доповнювали і не розкривали теми, котрій присвятив життя Д. Мейс.

Вороги України всі її проблеми, як правило, переводили у дискусії, за наступниками яких ставали чи то революції, чи то реформи, ворожі українському народові. Джеймс Мейс на Конгресі світового українства реально спроваджував проблему геноциду в русло юридичне і практики: “Відзначення світовим співтовариством факту геноциду в Україні – завдання нашого наукового сумління. Але хочу сказати, що ні деклараціями, ні мітингами ми цього не досягнемо. Це копітка і серйозна робота вчених, юристів, перекладачів. І вона має бути виконана в ім’я мертвих і на благо живим. Жертви мають бути належним чином пошановані, а їхні кати названі поіменно і засуджені”.

Із моїх зауважень Д. Мейс взяв до уваги, що реального НЕПу за “товарища Леніна” не було, а був Троцькістсько-Ленінський голодомор, котрий забрав в Україні 6-7 мільйонів життів на той світ. Так вчений згодився з моїм зауваженням, що Володимир Маняк і Лідія Коваленко помилилися в книзі “Голод-33”, возвеличуючи “волинку” в організований спротив голодоморній владі, в той час, як то була одна з найбільших провокацій ОГПУ. Такою ж провокацією був розпуск колгоспів із подачі сталінської статті “Головокружение от успехов” для ідентифікації налаштованих проти голодоморної кагановицької політики, щоб закрутити ще одну спіраль комуністично-космополітичного винищення. Адже був ще один лист Сталіна навздогін “Головокружению...”, що розяснював партії мізантропську мету тих “головокружених”. Джеймс Мейс і цього не заперечив, він розумів, що в техніці голодомору ще відкриватимуть і відкриватимуть недосліджене.

У той час Д. Мейс порадив мені зробити комп’ютерний набір тексту “Портрет темряви”, і я засів за цю роботу на дев’ять місяців. А коли текст був набраний і вивірений, то виникло питання про передмову до всієї праці. Джеймс Мейс згодився написати її, тільки попросив мене прикинути тези до всього тексту. Треба було бачити, як ті тези оживали на комп’ютері вченого! Вони поверталися такою стороною, що несподівано засвічувалися наново відкритим ракурсом. Із тексту “Портрету темряви” поставали філігранно різьблені думки вченого у лаконічних, але таких вагомих реченнях із несподіваними, але вивіреними висновками. Я дивувався могутності розуму Д. Мейса, його вмінню відкрити заховане в політичній еквілібристиці й, здавалось би в уже опрацьованих фактах. За години три напруженої праці вченого народилася вражаюча передмова з піками болю і цитаделями висновків, які досі захоплюють своєю мудрістю українців і дратують українофобів.

Багато вчених дотикалися до “Портрета темряви”, але одних відлякувала закривавлена правда, на якій поставило табу політичне українофобське закулісся в Україні. А

інші вчені мужі “проходили” мимо двотомника, розуміючи, що ні авторитету у політичнобісівській владі відгуком на цю працю не здобудеш, ані не втолиш спраги своїх меркантильних інтересів, бо українофобськоолігархічні верхи не проспонсорують розкриття окреслених питань до логічного вердикту про україножерство. Тільки Д. Мейс, розуміючи, що в Україні сьогодні по суті, а не за кольором плакатів, та сама влада, що й у 1930-х, не знітився, виступив зі статтею про “Портрет темряви” в “Літературній Україні”. Він відчував біль українського народу більше, ніж усі разом урапатріоти, патріотизм яких закінчується на відсутності котячого жирування. І знову геній ученого порушив проблемні питання з “Портрета темряви” для повного розкриття механізму геноциду: “Свідчення очевидців, що зібрав Петро Яшук, потребують і ще довго потребуватимуть пильної уваги науковців. Як на мене, тут є чимало фактів, які в українському джерелознавстві виникають чи не уперше. Наприклад, проблема т. з. волинок – стихійного спротиву селян проти розкуркулення та колективізації, в котрих, як правило, брали участь жінки та підлітки. Частина свідків стверджує, що волинки інспірував НКВД. Документальних даних про це нема, але дослідження в згаданому напрямку треба розпочинати.

Вкрай цікавий висновок напрошується з тих свідчень, що належать до 1930 року, особливо як сталінська система використовувала тимчасовий відступ від примусової колективізації і дозвіл на вихід із колгоспу, щоб ідентифікувати найбільш настроєних проти колективізації селян. Після виходу певної їх частини з колгоспів та перманентного їх розпуску розгорнувся новий виток винищення селян, і практично поголовно були репресовані саме ті, які повірили сталінській провокації. Це питання чекає своїх дослідників. Факти, нагромаджені у даних свідченнях, дають підстави для серйозної наукової роботи у даному напрямку.

Із свідчень складається надзвичайно широка і страшна панорама тотального жаху, це картина, по суті, неоголошеної війни комуністичної системи з Україною, проти якої було кинуте весь військовий, поліцейський, політичний та економічний арсенал.

У час пошуку спонсорів для видання “Портрета темряви” я прочитав Мейсам свою поему “Лірник”, написану ще в 1979 році на Київщині. Джеймс Мейс сприйняв “Лірника”, як тільки він міг розуміти і приймати біль переслідуваних. “Це народний співець, уособлення живої і незнищенної душі народу, той, хто несе в собі гени воскресіння”, – написав Д. Мейс у післямові до “Лірника” – “Поеми вічного болю”.

Після опублікування “Лірника” у видавництві “Політична думка” Д. Мейс добродушно запропонував мені: “Петре, тепер у нашій співпраці зручніше буде нам перейти на “ти”. Я тепер для тебе – Джіммі “. Довелося себе переломлювати, щоби Джеймса Мейса звати новим ім’ям. А вчений тішився з моєї ніяковості і сприймав її з гумором.

У липні 1996 року, з благословіння Д. Мейса, ми з Наталкою Дзюбенко-Мейс, дружиною Джеймса, подалися в студію першої програми Українського радіо, що на вулиці Ярославів Вал навпроти Золотих Воріт. Пані Наталка познайомила мене з редактором того радіо Василем Герасим’юком. Виклав перед ним канву свого виступу про червоні репресії 1930-х в Україні, про енкаведистську катівню в підвалі Полонського костюлу, про вимогу до влади зорганізувати Інститут дослідження Геноциду в Україні, в Києві... Через тиждень десятихвилинний запис слухала Україна.

Джеймсові Мейсу я зобов’язаний тими мудрими консультаціями, які певною мірою уможливили видання “Портрета темряви”. Я постійно відчував і бачив, що мій біль за мій народ болить так само й Джеймса Мейса.

“Дорогий Петре!

Стосовно твого “Лірника”, котрого, як ти кажеш, нема, я глибоко сумніваюся, чи дійшли б у тебе колись руки до нього. Схильний думати, що ти би перекладав його з шухляди до шухляди і потай мучився б нереалізованим потенціалом. Нині ця книга вже інтегрована в літературний процес. Думки різні. Думки завжди різні. Є картина

народної трагедії, про яку розповідає лірник, це його роль – брати біль у своє серце. Чи потрібен його портрет? Це вирішувати авторів. Хоча завжди були й будуть охочі повчати, як писати, і ... поета, і науковця. І ти це проходив. І я на на своєму рівні і та зі своїм своїм родом...

Як старому військовому коню, мені треба було час від часу передбачити всі можливі сценарії даної ситуації. Вибач мені, Петре, та я можу тобі змалювати один такий неприємний, але дуже можливий. Вийде твоя книга, вона потрапить до рук сина чи внука одного з твоїх названих катів. Ти сам сказав, що жоден із них не мав нормальної родини. Тобто, мова про ненормальну людину, яка може піти на ненормальні вчинки. В тому числі на крадіж матеріалів, на яких ґрунтував свою працю, чи запалення твоєї хати. Тоді можуть бути сотні копій, дискет, чи твоїх рукописів, але ти ніколи не зможеш звільнитися від звинувачень у брехні...

За моїм тритомником стоїть повний комплект матеріалів не тільки в бібліотеці Конгресу США, а й у бібліотеці Верховної Ради України. Комісія, якою я керував, документувала кожен свій крок, протоколювала кожен рядок. Я не раз застерігав тебе, Петре, бути дуже акуратним і дуже обачним в оформленні подібних матеріалів. Тому що кожне неправильно сформульоване речення, кожен неправильно чи тенденційно витлумачений факт може викликати звинувачення у спекуляції на народній трагедії. Це - щонайменше. Проти мене висували взагалі без жодних аргументів далеко серйозніші звинувачення. І я за подібну працю поплативсь і науковою кар'єрою, і матеріальним благополуччям, зберіг лише наукову... репутацію й тільки завдяки абсолютній точності та виваженості поданих матеріалів.

Кажу це тобі до того, що одне діло публікувати "Портрет" в Польщі чи де-інде. Але якщо книга вийде українською мовою і дійде до Полонного й далі, буде чимало скривджених, бо можна не зважати на старих, але є ще потомки, на яких лягає страшна тінь. Ми у Комісії намагались уникати прямих імен, усвідомлюючи це, і, можливо, не передбачаючи розвалу Союзу, але страхаючись завдати удару безневинним людям...

Словечка на кшталт "совіцькі", "комунацькі" і т. д. папахують кривлянням над історією і, вибач, юродством. Я знаю єдину мову історії – факт, факт доведений, аргументований, проаналізований. Це альфа і омега будь-якого служки музи Кліо, яка завжди ходить із богинею помсти Немезідою. А під тяжку руку останньої пані я би не хотів потрапити. Не раджу і тобі...

Сподіваюся, що ти все зрозумів, що ти не розгнівався, і що ми не втратили свого друга. Джеймс Мейс".

І ось уривок із моєї відповіді:

"За твою передмову, за твоє ім'я, Джеймсе, за твою чоловічу дружбу я буду тобі завжди вдячний. Що ж до стилю "Портрета темряви", слів "совєцький", "комунацький", то керувався автентичністю і порадою Григора Тютюнника своєму братові у листі: не видумуй нічого, а записуй усе від старих, як вони говорять... Пішло три роки на записи, і три роки на всі паперово-комп'ютерні справи. І я даю собі звіт, що ця праця закінчена. Щодо тих, котрі вигодовані людською кров'ю і чужими сльозами, – толерантності до них у мене немає. Вовк вівцею не стане, і соломи їсти не буде. Це вже видно і "спіпцям" в нинішній Україні, в якій правлять вигодовані людською кров'ю і людськими сльозами.

Ось на початку березня у тюрму в Климентовичах поблизу Шепетівки завезли вмісне двох ВІЛінфікованих в'язнів, а через рік там усі в'язні будуть інфіковані СНІДом. І так чинять у всіх тюрмах України. То як до цих звірюк ставитися?!...

Моя іраціональність – це найважливіша для мене реальність, – Ісус Христос, Який не раз витягував мене з провалля. А за твої поради, дорогий друже, великий Джеймсе, щиро вдячний...

Ваш Петро Ящук. 30 березня 1997 року".

За порадою Д. Мейса я ще раз переглянув рукопис, залишаючи незацепленими прізвища тільки тих, які згадувані по кілька разів від різних свідків, тобто були записані на магнітофоні стрічки. Перевірена була автентичність усіх матеріалів, вміщених у “Портрет темряви”.

На міжнародній науково-теоретичній конференції 28 листопада 1998 року в Києві Д. Мейс і я мали доповіді. Конференція позбирала найвидатніших і найсумлінніших істориків в Україні та з-поза України, а також – лукавих політиків з погонями академіків від історії, котру вони мають за дійну корову.

Джеймс Мейс, як завжди, не зрадив собі. Його доповідь була вивірною і конкретною: “Треба шукати способи, методики, можливості для пошуку не тільки правди про сам факт, а й давати відповідь на питання: хто винен і чому це зроблено?” Моя доповідь по суті продовжила доповідь Д. Мейса: “Розуміння ГЕНОЦИДУ українського народу може прийти тільки через єдність розуміння і жидівського ГОЛОКОСТу, і ГЕНОЦИДУ німецького народу космополітичним нацизмом на тлі одномірних подій, котрі збіглися у часі: ГЕНОЦИД українців ім. Кагановича-Сталіна, Велика депресія в США, перелищовання німецького нацизму, знищення в 1934 році Ремма і його команди /”Ніч довгих ножів”/, у космополітичний нацизм з його мільхами, який був абсолютно чужим німецькому народові, й котрий разом із космополітичним шовінізмом-расизмом Червоного Союзу розв’язали Другу світову війну-бойню 1939-1945 років.

А щодо винищення слов’янського народу з боку Кагановича і його гвардії-шайки, то ключ до розуміння цього трагічного явища дають слова самого Лейзера М. Кагановича: “Нехай краще вони самі себе їдять, ніж вони будуть їсти нас”. Ці слова були сказані в 1933 р. англійському журналістові Едвардові Креншу, коли той звернув увагу Кагановича на голод в Україні й багато виявлених випадків людоїдства.”

Ведучий разів три зупиняв-перебивав мою доповідь... Дуже тяжко було її слухати політично зашореним академікам, котрі обґрунтовували голодомор 1930-х то засухою, то економічною необхідністю, котрі “скорочували” голодомор до травня 1933 року, “зменшували” цифру голодоморних жертв до 3,5 мільйонів, то писали про ГПУшну провокацію “волинку” як про народний спротив колективізації, приховували провокаційномізантропський контекст сталінського листа “Головокружение от успехов”, що був по суті, інспірацією для виявлення вороже налаштованих проти космополітично-комуністичної влади.

Джеймс Мейс став для Заходу першовідкривачем геноциду українського народу на основі задокументованих свідчень та історичних першоджерел. На нього безпідставно посипалися звинувачення сimeoновісенталівського гробополітизму в інсинуації голодомору в Україні, на використанні свідчень колабораціоністів. Компанія морального облповування вченого в американській пресі перекреслила можливість його успіху в США, можливість наукової кар’єри, а навіть життя в тій країні. Джеймс Мейс вибрав місцем свого проживання новоз’явлену Україну і став тією вершиною в Україні, навколо якої гуртувалися чесні дослідники і непродажні історики, котрі розуміли роль історії в становленні нової України. Але завжди в Україні знаходилося місце і мізантропам-кагановичам, які ненавидять український народ і тих, хто йому вірно служить. І в Україні не залишили в спокої Д. Мейса “сородичі” сimeoновісенталівського українофобства. Ось що про це писав сам учений: “Досліджувати історію України на Заході в часи існування СРСР – означало фактично зламати собі кар’єру й життя. Радянська сторона створила кон’юнктуру радянології шляхом відмови від співпраці з майже будь-якої української тематики.

Вибір мною такої теми дисертації, яка мала на меті дослідити історію так званих “національних ухильників”, означало автоматичне занесення її автора до табору “буржуазних фальсифікаторів, які сповідують людиноненависницьку ідеологію”. Так написано про мене в одній радянській книжці... І все ж я зробив свій вибір свідомо – не

останню роль зіграло почуття великого сорому: я дізнався, що саме у 1933 році, коли на очах у всього світу мільйони селян України вмирали з голоду, американський уряд офіційно визнав СРСР і встановив із ним дипломатичні відносини. До речі, певною мірою цим пояснюється і моє перебування тут, в Україні. Мені хочеться хоч якоюсь мірою спокутувати величезну провину західної науки перед українською наукою і американського народу – перед українським народом. Це опосередкова відповідь тим, хто вороже сприймає мене як голову Оргкомітету Народного Інституту дослідження Геноциду України. Час на повен голос сказати, що західна наука дуже завинила перед Україною. Час виправляти становище. І тут, і на Заході єдиний шлях – реінтеграція української науки до світової. Взаємодія. Взаємозбагачення. Взаємовплив”.

Думав, думав і передумував, чому перспективний та успішний учений Д. Мейс “вплутався” в розслідування українського людоджерства? І щоразу робив один і той самий висновок: народилася людина з генетично пронесеною через покоління правдою й співпереживанням чужого болю. І коли історик Джеймс Мейс довідався про суцільний геноцид українського народу в XX столітті, то він міг вчинити тільки так, щоб захистити правду від брехні.

Із 2003 року ОВІР заатакував Д. Мейса тим, що він не мав українського підданства. Кільце удава українофобства в Україні дедалі сильніше стискалося. А газетні рептильки періодично кашляли на замовлення брехнею про пияцтво вченого, мабуть, тому, що Джеймс Мейс бачив чорнопіднебінну суть новоукраїнської влади в Україні, бачив, що геноцид українського народу катастрофічно триває. Я і як лікар, і як людина, котра дуже часто була поруч із Д. Мейсом, заперечую плітки про його пияцтво, болотом якого кидали в людину ті, хто не вартий і зватися людиною. І не далі ніж до кінця 2004 року той, хто зробив найбільше для України щодо історичної пам’яті й справедливості стосовно жертв геноциду та організаторів україножерства, був би змушений залишити Україну... Бо українці досі ще “на нашій – не своїй землі”...

У передостанній рік життя Д. Мейса, я повідомив йому, що за моєї безпосередньої участі київський режисер Богдан Гнатюк зняв документальний фільм про геноцид в Україні – “Час півми”. Можливо, найважливішими кадриками цього фільму було свідчення живого свідка геноциду в Україні Полюшкевича Василя Григоровича, 1920 року народження, зі села Лодзівка Полонського району, де закопано більше півтисячі померлих із голоду українців, поляків і німців, християн православних, католиків, протестантів. Але жодного космополіта там не закопано, бо голодна смерть не для них була організована.

Після Полюшкевича Василя Григоровича і я детально розповів про голодоморний цвинтар із рук кагановицьких голодоморів, довоєнного та післявоєнного, зі слів очевидців, котрі записав у навколишніх селах. Але кадри фільму з Полюшкевичом і зі мною геть вирізав продюсер, не звертаючи уваги на протести режисера. Відповідь Джеймса була однозначною: якщо колись дійде до встановлення пам’ятника за документалістикою “Портрета темряви”, то пам’ятник має постати на тому мертвому цвинтарі геноцидних жертв під Липівкою. Бо надіятися, що “Портрет темряви” ще хтось видасть в Україні, як це зробив Мар’ян Коць із діаспори, нема жодної надії, коли навіть сайти в інтернеті з “Портретом темряви” не довго проіснували, як їх було зламано. Розумів і розумію: українофоби є лише підрозділом світового сатанізму. Це останнє, що я сказав Д. Мейсу телефоном.

Трагічно зав’язався травень 2004 року для одного з найбільших українців, для одного з найвірніших її синів неслів’янського походження, для світової величини історика Джеймса Е. Мейса. З’явився різкий біль у нозі, місцями виступили темні плями. Викликали фірмову швидку медичну допомогу “Борис”. Ескулапи збадавши хворого, заспокоїли, що жодної небезпеки немає.

І це тоді, коли два роки тому, в 2002-у, Д. Мейс при госпіталізації побував в реанімації і, навіть, – у клінічній смерті. Тут мала б бути максимальна настороженість... але

було максимальне недбальство (так хочеться думати), хоча можливо, дуже, можливо, що був запланований злочин, для якого з'явився такий смертельний шанс. Та залишмо це на суд Божий.

Наступного дня викликали звичайну київську медичну допомогу, лікар якої зразу ж встановив діагноз тромбозу стегнової артерії... При ампутації ноги в клініці – смерть.

На якому рівні була запланована смерть ученого? З власного досвіду, з власної персони, знаю, як “роблять” інфаркти міокарду. Знаю, як у нашій, але вже в їхніх руках, Україні б'ють композитора по голові, а вмирає він у клініці... від гострої коронарної недостатності. Чи за давністю часу /?!/ злочини не підлягають розкриттю?

Джیمмі, Джеймсе, Джеймсе Мейсе, чому доля розпорядилася так, що мене не було поруч із тобою в найскрутнішу хвилину твого життя?

Листопад 2004 року. На Київському майдані вирує Помаранчева революція! Народ, якого довели до грані відчаю, народ, якому майбутнє не світить жодною надією, крім вимирання, піднявся на останню спробу з останньою надією, що нова політична шварготня не обмане його. А на вулиці Кудрі в актовій залі фінансового технікуму проходить конференція Асоціації дослідників голодоморів. Уперше – без вченого Джеймса Мейса. Його портрет, перев'язаний чорною стрічкою, – на сцені. Біля портрета – великий пучок житнього колосся.

Закінчується конференція. Вдова вченого Наталка Дзюбенко-Мейс збирає колосся – воно розсипається з її рук. Підходжу до неї, допомагаю зібрати колосся, житнє колосся життя... Рефлекторно мовчки кладу руку на її плече...

– Наталю... – більше нічого не можу вимовити, горло спазмує клубок болю від втрати друга... вірного сина України, великого Українця, непересічного вченого для якого поняття совісті й наукової честі не було порожнім звуком.

– Петре, напиши спогади про Джиммі, ти його знав, як ніхто...

– Обіцяю.

В душі – реквієм. Скрипка пам'яті востаннє виводить:

Два здивування – очі в очі,

І біль на біль – як хрест на хрест,

І дві дороги навхрест мовчки

З молитви часу до небес...

Не раз всій праці Джеймса Мейса

В бібліофагській самоті

Захоплення дзвонило месу,

Себе вітав у заперті

Величчям імені і дружби,

І що обоє ми на “ти”,

Шкребемо НЕП від фальші згущень

До голодової мети,

До паралелі резервацій

Для українців й індіан...

Що всі комунос, демон... наці –

Один космополітів клан.

Зійшлись дороги, – слава Богу!

На ниві болю – два плуги:

Моєму ти – плече-підмогу,

Як брат: “Але ж тобі болять!”

Два здивування – очі в очі,

І біль на біль – як хрест на хрест,

І дві дороги навхрест мовчки

З молитви часу до небес...

Богдан НОВОСЯДЛИЙ

Ярослав ОМЕЛЯН (народився 29 грудня 1928 р. в с. Мишана, нині Городоцького району Львівської області) – художник, громадський діяч. Член Національної Спільки художників України (1983 р.). Заслужений художник України (2008 р.). Премія імені Братів Богдана та Левка Лепких (1994 р.). Переможець Всеукраїнського конкурсу екслібрисів імені Братів Лепких (1997 р.). Почесний член Всеукраїнського товариства “Просвіта” (1999 р.). Звання “Людина року” (Тернопіль, 2002 р.). Делегат 1-го та 2-го з’їздів НРУ (1989 р., 1990 р., м. Київ). Подяка Президента України (2005 р.). Навчався в училищі прикладного мистецтва імені І. Труша (1947–1948 рр., нині коледж декоративного та ужиткового мистецтва), інституті прикладного і декоративного мистецтва (1948–1950 рр., нині національна академія мистецтв; обидва – м. Львів). У 1950–1959 рр. репресований; на засланні – в Іркутській області (нині Російська Федерація); реабілітований у 1959 році. Від того ж року – в м. Тернопіль. Закінчив Український поліграфічний інститут у Львові (спеціальність

НИЖНА МУЗИКА СЕРЦЯ І ВОГОНЬ НЕСКОРЕНОГО ДУХУ

Сповнений бентежною радістю і звичними життєвими тривогами 2008 рік, який ми ще не встигли забути, запам’ятається відомому далеко за межами Тернопілля митцеві, лауреату Всеукраїнської премії імені Братів Лепких Ярославові Омеляну двома вельми приємними подіями – присвоєнням йому почесного звання “Заслужений художник України” і славним вісімдесятиліттям від дня народження. Ще раз здоровимо з цієї нагоди члена редакційної ради нашого часопису і сердечно бажаємо йому нових творчих висот!

У робітні митця

Із паном Ярославом Омеляном тієї напрочуд теплої осінньої днини ми зустрілися біля катедрального собору Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці у Тернополі після Служби Божої. Було це другого листопада 2008 року.

Ще дрімливий недільний ранок після нічної прохолоди видавався привітним та ніжним.

Після привітання і короткої розмови пан Ярослав несподівано для мене запропонував екскурсію до його творчої робітні на вулиці Руській, 10, “втопленої” під п’ятиповерхівкою майже у центрі міста. І оскільки день був вихідний, я погодився на інтригуючу для мене пропозицію.

Як і передбачав, цікавого виявилось надзвичайно багато. Заворожували передусім картини, різноманітні книги зі живопису, краєзнавства, нагороди, котрими завішана майже вся стіна тісного напівпідвального приміщення. Та чи не найбільшим сюрпризом для мене була картина, яку Ярослав Максимович витягнув із закутка, акуратно знявши з неї густу темну тканину.

— книжкова графіка; 1969 р.; нині Українська академія друкарства). Від 1972 року — на творчій роботі у Тернопільському художньо-виробничому комбінаті. Працює в галузі станкової і прикладної графіки, плаката, акварелі, рисунка. Від 1969 року — учасник збірних виставок у містах Київ, Львів, Тернопіль, Москва, Пенза (обидва — Російська Федерація), Слівен (Болгарія), Варшава, Вроцлав, Краків, Познань (усі — Польща) та інших. Персональні виставки: у Тернополі (щорічно від 1969 року), Кременці (1979 р.), Львові (2004 р.). Твори Я. Омеляна експонували в музеях і картинних галереях України й зарубіжжя: Пенза, містечко Зоряне (Центр підготовки космонавтів поблизу Москви), м. Клівленд (США) та ін. Автор акварелей “Рідна хата” (1963 р.), “Ранок” (1981 р.), “Катедральний собор у Тернополі” (1985 р.), “Вальс берізок” (1997 р.) та ін., портретів Тараса Шевченка (1979 р.), Івана Франка, Леся Курбаса, Соломії Крушельницької (всі — 1990 р.), Богдана Лепкого (1996) та ін., серії естампів, зокрема присвячених 450-річчю Тернополя (1990 р.), понад 400 екслібрисів: братів Богдана і Левка Лепких, Ігоря Герети, Петра Медведика, Степана Сапеляка та ін., пам’яті Євгена Коновальця, Йосифа Сліпого, Ніла Хасевича, В’ячеслава Чорновола, Андрія Шептицького й ін. (виставки екслібрисів у Тернополі — 2002, 2004 рр. та Львові — 2004 р.). Проілюстрував майже 70 книг. Видав каталоги власних робіт (1974, 1979, 1987, 1999, 2002, 2004, 2008 рр.), комплект листівок “Архітектура Тернополя в естампах” (2004 р.), міні-енциклопедію (вісім випусків) екслібрисів та ін. Твори Я. Омеляна опубліковані в журналах “Тернопіль”, “Образотворче мистецтво”, “Дзвін”, збірниках, альманахах, газетах.

Із неприхованою приємністю господар майстерні прокоментував: “Роботу цю закінчив буквально днями. Її ще нікому не показував. Ви перший, хто її бачить. Хочу зробити подарунок друзям на виставці до свого вісімдесятиріччя”.

Картина, про яку мова, називається “Предок історії”. Автор натхненно розповідав мені про її написання, культуру Трипілья, носіями якої були наші далекі пращури шість тисяч років тому, тобто започаткована вона тоді, як влучно зазначив поет Борис Олійник, коли нинішні пихаті європейці жили у печерах...

Полотно справило на мене неабияке емоційне враження. А якщо врахувати й те, що я був його першим глядачем, тож захотів розповісти про митця читачам популярного журналу “Літературний Тернопіль”...

НЕОРДИНАРНА зоря багатостраждальної долі й експресивного мистецького таланту Я. Омеляна зійшла 29 грудня 1928 року. Власне тоді, а не першого січня 1929-го, як записано в усіх офіційних документах і йдеться у численних публікаціях про пана Ярослава. Він народився у селі Мшана на Львівщині, в сім’ї українських патріотів. Невдовзі у тріскучі морози його охрестили у знаменитому сільському храмі, де згодом місцевий священик о. Лук’ян Січинський давав шлюби національним героям України Євгенові Коновальцю й Андрієві Мельнику. І цей сорокаградусний мороз та не на жарт грізна заметіль ніби гартували хрещеника до майбутніх лютих сніговіїв незвіданої чужини.

“А у дитинстві, — пригадує Я. Омелян, — я був непосидюю, збиточником і непослухом, за що мені часто перепало на горіхи від мами. Ще зовсім маленьким виходив посеред ночі надвір, довго дивився на місяць і лічив зорі. Зустрічав схід сонця, зачаровано спостерігаючи ті зміни, що передували появі небесного світила. А коли пас корови, то поринав у дивовижний світ природи. Мене вабило і вражало неймовірне багатство форм та кольорів у ньому. Придивлявся до кожної квіточки, травинки. Коники-стрибунці, жучки, будь-яка мурашка, пташина, рибка у ставку — все це не переставало дивувати і захоплювати мене. Лежачи горілиць на траві, з насолодою спостерігав за хмарками і бачив баских, довгогривих коней, на яких мчать незвичайні вершники-герої. Так, мабуть, починала працювати моя творча уява, наснажена красою рідного краю.

Запам’яталася мені одна дитяча пригода.

Богдан НОВОСЯДЛИЙ (народився 12 травня 1956 р. у с. Буцнів Тернопільського району) – журналіст, публіцист, краєзнавець. Член Національної Співки журналістів України (1982 р.), почесний член Всеукраїнського товариства “Просвіта” (1996 р.), член НТШ (2006 р.). Переможець всеукраїнських конкурсів журналіст. майстерності “Соціальний захист-99” (1999), Міжнародної фінансової корпорації (2000 р.). Срібна медаль “Нестор-літописець” (2000 р.). Закінчив факультет журналістики Львівського державного університету (1982 р., нині національний університет). У 1980–90-х рр. – кореспондент тернопільської районної газети “Подільське слово”, редактор багатотиражних газет “Промінь”, “Студентський вісник”, “Педагогічний вісник”, журналів “Ватра – рекламна і ділова інформація”, “Вісник Фонду Олександра Смакули”, літературний редактор газети “Божий сяч” Тернопільської єпархії УГКЦ. Від 1996 р. – завідувач відділу газети “Свобода”, від 1999 р. – шеф-редактор газети “Нова оселя” (всі – м. Тернопіль). Автор та співавтор численних публікацій в українській і зарубіжній періодиці, редактор низки наукових, історичних та літературознавчих праць.

Якось увечері, йдучи зі ставу додому, побачив пломеніючу вербу. Подумав, що хтось підпалив її, але, й підійшовши ближче, переконався, що верба не горить, а світиться. Для мене, семирічного хлопця, це було дивним. Обережно, боязко торкнувся верби – не пече. Відламав шматок порохнявого дерева, заховав цей холодний “вогник” за пазуху – і бігом додому. У хатині повісив свій “світильник” перед образом Божої Матері як лампадку. За це мама, можливо, вперше в житті похвалила мене”.

...і дев'ять років “ГУЛАГу”

Та несподівано у цей дивовижний світ дитинства увірвалася війна. Миттєво розпалася Польща, прийшли “совєти”, потім німці. Тривожні, а найчастіше трагічні зміни породжували чимало запитань, на які намагався знайти відповідь десятирічний хлопчина. За одну ніч із села кудись зникли 30 чоловіків: найшанованіших, освічених, національно свідомих і патріотично налаштованих краян. У 1941-у, коли відступили так звані визволителі і відчинились залізні двері львівських в’язниць, серед безлічі українців, яких закатували енкаведисти, знайшли і 28 односельців Я. Омеляна.

Три роки господарювання німців також назавжди запам’яталися йому облавами, насильним вивезенням молоді на роботи до Німеччини. І не тільки це. У пам’яті закарбувалося, як фашисти розстрілювали й вішали наших невинних земляків.

Арешти багатьох українських громадсько-політичних діячів розвіяли сподівання на відновлення української державності у 1941 році.

Пам’ять про 28 закатованих односельців спонукала хлопчину “йти до лісу”, але далекоглядні повстанці порадили Ярославові вчитися, бо “Україні будуть потрібні свідомі й освічені патріоти”.

Справда, роки навчання Ярослава припали на період національно-визвольної боротьби українського народу проти більшовицьких окупантів. Великою правдою тих часів стало те, що в Західній Україні не було родини, яка б не допомагала або хоча б не співчувала бійцям ОУН-УПА та підпільникам у їх визвольних змаганнях за свободу українського народу. В УПА загинув старший брат Ярослава – Осип. У 1949 році енкаведисти заарештували його батька - Максима Івановича.

Уже тоді українське підпілля розуміло вагу освіти й культури і схвально ставилося до намагань молодих людей здобувати освіту. Власне у таких умовах кристалізувались погляди Ярослава. З роками потяг хлопця до малярства зростав. Це й привело до Львівського училища прикладного мистецтва імені І. Труша. Незаперечні успіхи у навчанні

Книжкові знаки:
Максима КРИВОНОСА,
Тараса ШЕВЧЕНКА,
Романа ШУХЕВИЧА.

дали змогу вже після другого курсу студій вступити до тамтешнього інституту прикладного мистецтва (нині – Академія мистецтв). Та не судилося юнакові завершити цей навчальний заклад. У зв'язку з арештом батька, коли закінчував другий курс, 5 березня у рідній Мшані сталінські посіпаки зробили облаву. Хлопця з матір'ю Марією Іванівною забрали у незвіданий і холодний Сибір. За інакодумство “визволителі” запроторили його туди на 10 років. Із собою дозволили взяти хіба що по клунку. Ярослав допомагав матері збирати нехитрі пожитки, а вона взяла у дорогу образ Матері Божої. Власне, тоді юнак чи не вперше відчув безкарну

владу окупантів і зрозумів, що вони однакові – поляки, німці, москалі.

А далі у його житті були події, які неможливо стерти зі скрижалей пам'яті, – неприступна в'язниця у Львові, холодні вагони для перевезення худоби, зарозумілі конвоїри, табір в Усолля-Сибірському, нечуваний своєю езекуцією карцер, незабутня “подорож” у тюрмі-баржі по Ангари, Єнісей, Лені, Вітімі і, нарешті, поселення під назвою Мама Бодайбінського району Іркутської області та рудник Чуя.

Ще у львівській тюрмі Ярослав малював катованих в'язнів. Роботи відібрали конвоїри і жорстоко побили їх автора. Так закінчилася його художня творчість і почалося важке життя спецпоселенця. Був вантажником, теслярем, столяром, автозаправником, коноводом, землекопом, водовозом, водієм, мотористом катера... Життя людини тоді не вартувало ламаного гроша. Більшовицькій імперії потрібна була лише рабська фізична праця. Якось у лісі хлопець спробував щось малювати, але його запідозрили у шпигунстві...

Згодом громадсько-політичний діяч Ярослав Карп'як (1928–2003) у книзі “Крізь терни життя” написав про ці події так: “Будучи в Усолля-Сибірському таборі, я зустрів своїх земляків зі Львівщини – Ярослава Омеляна і Любов Дакуру (майбутню дружину Ярослава Максимовича. – Авт.), котрих уперше побачив у львівській тюрмі, що на вулиці Калініна, № 9.

...Зі Львова в Сибір нас відправили одним ешеленом, і повторно ми зустрілися у вищеназваному тюремному таборі біля містечка Усолля-Сибірське. Тут фактично відбулося наше справжнє знайомство. Ми розказали один одному про своє життя і зрозуміли, що між нами дуже багато спільного: родом із одних місцевостей, виховані в одних традиціях, свідки, а то й учасники національно-визвольних змагань, а головне – молоді, хочемо бути корисні своєму народові.

Ярослав був художньо обдарованою людиною, що виражалось навіть у його поведінці, сприйнятті навколишнього світу...

Не знаючи, як і всі ми в тому становищі, що чекає нас у майбутньому, залишався оптимістом, не полишав надії стати художником. І такий настрої був цілком зрозумілим: у той час Ярославу, як і мені, сповнявся 21 рік”

Після всіх знущань над людською гідністю вже реабілітованим українцям у 1959 році заборонили повертатись у рідну область. Тож Ярослав із матір'ю зупинились у Тернополі, де нікого не знали. В офіційних установах його, як і сотні подібних людей із

скаліченими долями, зустрічали з презирством, залякуваннями, погрозами й навіть відмовою у прописці. “Але Божа сила, – ділиться спогадами Ярослав Максимович, – завжди оберігала мене”.

Зрозуміло, що професійне малярство в таких умовах залишалося для нього лише недосяжною мрією. Творчо працювати міг тільки для себе, а здобути вищу освіту вдалось у роки хрущовської відлиги, в Українському поліграфічному інституті міста Лева. Навчання закінчив у 1969-у, однак на роботу за фахом прийняли до Тернопільського художньо-виробничого комбінату Художнього фонду України аж через три роки.

Сьогодні невтомний живописець і графік Ярослав Омелян продовжує художню діяльність, яка триває вже понад півстоліття та ознаменована участю у численних престижних виставках.

Окремою важливою сторінкою його неспокійного життя є висока громадська активність як члена Народного руху України. Багато часу приділяє роботі у Всеукраїнському товаристві “Просвіта”. За активну громадянську позицію і вагомий творчий доробок його удостоєно багатьох почесних відзнак.

“Ваші роботи справдісні, як саме життя...”

Пам'ять Я. Омеляна у деталях зберегла “відбитки часу”. Усе побачене, пережите, вистраждане та осмислене стало невичерпним джерелом для майбутньої творчості. Чільне місце у доробку митця займають глибоко смислові жанрові композиції, сповнені болем за страждання рідного народу. Серед них – “Пацифікація”, триптих “Жорна смерті”, “Ввічливість” окупанта”, “Садітесь”, “Подумайте!”, “Сознайся!”, ліногравюра “Передача”, “Ніч, день, життя і смерть” та інші.

На початку 1970-х років Я. Омелян став уже знаним у Тернополі майстром станкової графіки. На той час практично не було обласних виставок, в яких би він не брав участі. Згодом діапазон визнання суттєво розширився.

Побіжно аналізуючи творчість Ярослава Омеляна, варто відзначити, що значних успіхів він досягнув в акварелі. Його, здається, прості, безпретензійні композиції відзначаються суворим відбором, м'якою тональністю, своєрідною легкокрилістю.

Окрім того, митець плідно працює у техніці ліногравюри. Для його робіт характерний енергійний штрих, активність тла, на якому розгортається візія автора.

Здавня улюбленою темою для пана Омеляна є краєвиди міст. Із-під його різця народилися симпатичні ліногравюри Бучача, Теребовлі, Бережан, Почаєва. А Тернополю і Кременцю герой нашої розповіді присвятив серії робіт.

Особливі принади мають і монотипії Я. Омеляна, що сприймаються свіжо і широко, як, приміром, добре відома композиція “Вчися, дитино” (1986). Автор приємно здивував шанувальників мистецтва і метафоричними монотипіями, досягнувши при цьому практично абстрактними засобами великого ефекту.

Художник любить рисунки олівцем та пером, що, зрештою, є основою малярства. Захоплено створює пейзажі рідного міста, наприклад, тремтливо чисті “Весняні ме-

Книжкові знаки:
Андрея ШЕПТИЦЬКОГО,
Лесі УКРАЇНКИ,
Леся КУРБАСА.

Книжкові знаки:
о. Йосифа СЛІПОГО,
Євгена КИОНАЛЬЦЯ,
Соломії
КРУШЕЛЬНИЦЬКОЇ.

режива”(туш, 1985), портретні композиції (“Максим Кривоніс”, 1985), (“Бабуся”, 1978) та ін. Ряд чудових композицій тушшю були покликані до життя потребами легендарного мистецького клубу “Золотий вересень”, який наприкінці 1970-х - на початку 1980-х років був єдиним у Тернополі пристанівком для вільних духом людей. Серед таких – оригінальні композиції, створені спеціально для вечорів Т. Шевченка, І. Франка, К. Рубчакової...

Колоритні репродукції графічних робіт Ярослава Омеляна часто друкують різні видання. Зокрема, 21

гравюра стала окрасою щорічника “Тернопілля ’96”. Портрет Осипа Маковця роботи Я. Омеляна вміщено у монографії “Художники Прикарпаття”. Ще два десятки творів майстра відтворено у популярному журналі “Тернопіль”. А ліногравюра “На Поділлі на весіллі” свого часу прикрасила обкладинку популярного журналу для дітей “Соняшник”. Журнал “Образотворче мистецтво” вмістив репродукцію портрета художника Якова Струханчука.

Чільне місце у ваговитому доробку Я. Омеляна займає книжкова графіка. Досить сказати, що він оформив майже сімдесят книжок українських поетів і письменників особливо багато - у роки незалежності. Глибоко релігійний художник з великою радістю працював над першою після тотальних заборон книжкою про одну з духових святинь України – Зарваницю, над оригінальним виданням “Великодня книжечка”.

Любить пан Ярослав і етнографічну літературу. Він майстерно оформив видання Петра Медведика “Пісні Західного Поділля” та “Село Жабиня”(на Зборівщині). Тільки у 2008 році майстер із любов’ю підготував до друку обкладинку двох книг почесного голови Тернопільської обласної організації “Просвіти” Богдана Головина (“Блаженні священномученики Тернопілля” і “За служіння Богові, народу – смерть”).

“Дякую за почуття гордості за українців і Україну...”

Чи не найбільше мистецький хист Ярослава Омеляна проявився у нині рідкісному виді графічного мистецтва – екслібрисі. Це оригінальна графічна мініатюра, на якій розміщено прізвище власника книгозбірні й малюнок, що влучно відображає його захоплення чи професію. Звісно, так можна говорити, коли йдеться про одну роботу, а якщо очі розбігаються перед десятками і навіть сотнями оригінальних композицій (скажімо, у Ярослава Максимовича їх уже понад 400!), то за ними мимоволі проглядаєш улюблену довголітню справу, щире професійне захоплення, яке переросло у своєрідну мініатюрну енциклопедію українства.

“В основі праць (читай: екслібрисів. – Авт.) Ярослава Омеляна закладені концепція вічності та високий патріотизм. Слід відзначити винахідливість автора у вирішенні композицій книжкових знаків і довершене вміння передавати тепло почуттів у мистецькій мініатюрі. Художник завжди вимогливий і у виборі книжкового знака... у кожному екслібрисі Ярослава Омеляна є завершений художній образ”, – так влучно оцінив роботи майстра кандидат мистецтвознавства, голова Асоціації екслібрисистів України Петро Нестеренко (“Образотворче мистецтво”, (2007).

А професійні знавці та поціновувачі таланту Ярослава Максимовича Оксана Ваврик і Юрій Іванченко у збірнику наукових праць “Мистецтвознавство України” 2007) наголосили: “Блискуче володіння рисунком, уміння лаконічно вирішувати композицію, глибина образів і багатоманітність образотворчих інтерпретацій, виняткова творча уява, лапідарність трактування площин і форм у поєднанні з великою освіченістю і любов’ю, широким колом друзів-інтелектуалів, книголюбів і зрештою рідкісна приязнь та дружелюбність стали підґрунтям його неповторного творчого феномена як визначного українського майстра екслібриса, що має на теренах України давні традиції та корені...” “Прикметною рисою усіх творів Ярослава Омеляна, – наголосили у “Мистецтвознавчих записках” за 2007 рік згадувані тернопільські автори, – є ювелірність штриха, лінії, тяжіння до композиційних елементів, що підкреслюють ліричність людини. А ще слід зазначити, що навіть державні символи України, як, приміром, Тризуб або Національний прапор, не “притуплюють” своєю офіційністю ліричність графічних образів і символів, а навпаки, надають творам ненав’язливої патріотичності. Навіть часто вживані мотиви гусячого пера або книжки, здавалося, такі вже тривіальні в екслібрисах взагалі, у творах Ярослава Максимовича тактовно й майстерно доповнюють інші елементи композиції, а відтак сприймаються доволі органічно”.

Із меморіальної серії книжкових знаків можна прочитати історію України від давніх часів. Є тут горді постаті княгині Ольги і князя Володимира Великого, гетьманів Богдана Хмельницького та Івана Мазепи, відважні обличчя Максима Кривоноса й Івана Богуна. Непідвладне часові слово Тараса Шевченка, Івана Франка, Маркіяна Шашкевича, Олени Пчілки виражають книги, здебільшого з “працюючим” пером. Умовний знак пісенної музи, наприклад, свідчить про смисл життя видатної співачки Соломії Крушельницької, популярного поета і композитора Володимира Івасюка, зображення нот – про творчу долю композитора-піаніста Василя Барвінського. А побачивши пам’ятник Адаму Міцкевичу у Львові, неважко вгадати, що поруч із ним – профіль відомого скульптора Михайла Парашука.

Художник-ювіляр закарбував вольові нескорені обличчя героїв, чиє життя обірвалося у боротьбі за українську державність і гідне майбутнє нащадків, – Симона Петлюри, Ярослава Старуха, Олени Теліги, Олега Ольжича, Василя Стуса, Алли Горської, Олекси Гірника, В’ячеслава Чорновола. Колючий дріт, як ознака страждання, наявний у багатьох образах. Однак цей уламок заліза є виразною частиною образу провідників ОУН і УПА, які свідомо йшли на плаху: він опоясує обличчя Степана Бандери; стяг УПА (присвята Романові Шухевичу).

Книжкові знаки Я. Омеляна виставляли на багатьох престижних виставках, ними цікавилися за кордоном. Кілька років тому, наприклад, в Італії видрукувано екслібрис, створений для одного з найвідоміших колекціонерів цього виду графіки Маріо де Філіппіса. А свою першу ластівку в цьому жанрі митець присвятив діячеві, заслужено названому в народі галицьким Сковородою, патріотів, археологу і мистецтвознавцю, людині, яка, власне, надихнула пана Ярослава до такої праці, – Ігореві Гереті. Було це ще далекого 1980 року. А зовсім недавно шанувальники таланту Я. Омеляна мали щасливу нагоду оцінити уже восьму тематичну збірку “Екслібрисів пам’яти”, в якій вміщено півтора сотні художніх замальовок.

Особливої пізнавальної цінності екслібрисам додає густо концентрована розповідь про конкретну історичну постать та її роль для українства загалом. Тож, очевидно, і це мав на увазі нинішній Президент нашої держави Віктор Ющенко, коли адресував талановитому тернополянинові такі слова: “Дякую Вам сердечно за можливість поповнити мою бібліотеку альбомчиком із серією Ваших прекрасних графічних робіт “Екслібриси пам’яти”. Дякую за насолоду від споглядання робіт Майстра. Дякую за почуття гордості за українців і Україну. У Вашій творчості закладена сила, що розкриває споконвічну духовну чистоту національного малярства”.

В'ячеслав ХІМ'ЯК

Олег МОСІЙЧУК (народився 9 квітня 1960 р. в селі Новопавлівка Межівського району Дніпропетровської області) – актор, режисер. Заслужений артист України (1993 р.). Премія ім. М. Садовського (1997 р.), літературно-мистецька премія ім. С. Воробкевича (2002 р.). “Людина року-2008” у Тернопільській області. Закінчив Дніпропетровське театральне училище (1979 р., нині театрально-художній коледж), Київський інститут театального мистецтва (1993 р.; нині університет театру, кіно і телебачення, клас С. Данченка). Від 1979 – актор Волинського музико-драматичного театру (м. Луцьк); від 1982 – Тернопільського музико-драматичного театру (нині академічний театр); від 1985 – актор, від 1992 – головний режисер Рівненського драматичного театру. У 1999–2004 рр. – художній керівник Чернівецького драматичного театру. Від 2004 р. – режисер Тернопільського академічного драматичного театру. Здійснив понад 70 постановок; знімався в художніх фільмах. Ролі: Гамлет (одноймена вистава В. Шекспіра), Стецько (“Сватання на Гончарівці” Г. Квітки-Основ'яненка), Антоніно (“Моя професія – синійор з вищого світу” Дж. Скарначчі та Р. Тарабузі) та ін. Співрежисер х/ф “Один у полі – воїн” (2003 р.).

ДВА КРИЛА ДЛЯ ВИСОКОГО ЛЕТУ

Рефлексії режисера Олега Мосійчука у виставах Тернопільського академічного обласного драматичного театру
ім. Т. Г. Шевченка.

У відродженні національної культури значне місце посідає театральне мистецтво України. Роки незалежності дали змогу реалізувати в театрі нові ідеї, розвивати традиції пошуками нових форм і напрямків. У цьому процесі активно беруть участь уславлені театри. Їхні вистави досліджують та рецензують провідні українські критики. Обласні театри обділені увагою театрознавчої науки і, у зв'язку з цією обставиною, залишаються на маргінесах театального процесу, хоча й тут відбуваються цікаві, талановиті та нерідко новаторські вистави. На обласних сценах самовіддано працювали і працюють цікаві режисери, сценографи, актори, творчі роботи яких заслуговують на наукові дослідження.

Тернопільський академічний драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка – один із обласних театрів України. У цьому колективі в різні періоди плідно працювали режисери: Олексій Ріпко, Володимир Грипич, Рима Степаненко, Ярослав Геляс, Павло Загребельний, Анатолій Горчинський, Микола Стефурак, Анатолій Бобровський та інші; художники-постановники: Степан Данилишин, Михайло Стецюра, Казимир Сікорський; актори: Богдан Антків, Сусанна Коваль, Георгій Авраменко, Марія Клименко, Семен Оніпко, Мирослав Коцюлим та інші. Це – далеко не повний перелік імен тих, хто відійшов у вічність і заслужив на наукове

Вячеслав ХІМ'ЯК (народився 19 серпня 1949 р. в с. Голосків (Кептинці) Кам'янець-Подільського району Хмельницької області) – актор театру і кіно, режисер, педагог, громадський діяч. Народний артист України, професор (обидва – 1999 р.). Обласна літературно-мистецька премія ім. С. Будного (1978 р.), премія СТДУ ім. А. Бучми (1999 р.), обласна премія ім. Леся Курбаса (2008 р.). Закінчив театральну студію при Київському українському драматичному театрі ім. І. Франка (1969 р., нині національний театр) та філологічний факультет Тернопільського педагогічного інституту (1991 р., нині Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка). У 1969–1974 рр. – актор Хмельницького обласного музико-драматичного театру. Від 1974 р. – в м. Тернопіль, актор обласного музико-драматичного театру (нині академічний театр). Ролі в театрі (понад 100): Василь (“Циганка Аза” М. Старицького), Артуро Уї (“Кар’єра Артуро Уї” Б. Брехта), Платон (“Платон Кречет” О. Корнійчука), Павло Корчагін (“Драматична пісня” за М. Островським), Остап (“Тарас Бульба” за М. Гоголем), Назар (“Назар Стодоля” Т. Шевченка), Ібрагім (“Роксолана” за П. Загребельним), Голубев (“Наодинці з усіма” О. Гельмана), Лестер (“Дженні Герхард” за Т. Драйзером), Клавдій (“Гамлет” В. Шекспіра), Наливайко (одноімена п’єса за Іваном Ле), Іван Барильченко (“Житейське море” І. Карпенка-Карого), Доменіко (“Філумена Мартурано” Е. де Філіппо), Ігнатій Падур (“Маклена Граса” М. Куліша), Отелло (одноімена драма В. Шекспіра), Майор (“Дами і гусари” О. Фредро), Тев’є (“Поминальна молитва” Г. Горіна за Шолом-Алейхемом) та ін. Кіноролі: Зв’язковий (“Вишневі ночі”, 1990 р.), Люсьєн (“Полковник Шабер”, 1993 р.), Шиманський (“Час збирати каміння”, 1995 р.). Режисерські роботи: “Будиночок на околиці” О. Арбузова (1979 р.), “Строк проживання закінчився” М. Варфоломеева (1996 р.), “Додому” Л. Разумовської, “Титанік-вальс” І. Мушатеску (обидві – 1998 р.), “Коханням не жартують” П. де Кальдерона (2000 р.), “Моя професія – синьйор з вищого світу” (2002 р.) Дж. Скарначчі та Р. Тарабузі, “Водевіль, водевіль...” М. Кропивницького, М. Старицького (2006 р.). Як читець худож. слова виконує монодраму “Душі почину і краю немає” за творами Т. Шевченка, на літературно-мистецьких вечорах, святкових імпрезах, у концертах, по радіо читає твори Б. Бастюка, І. Драча, Б. Мельничука, Б. Олійника, Д. Павличка, П. Тичини, М. Шашкевича, зарубіжних авторів. Від 1994 р. – художній керівник курсу на відділенні театрального мистецтва Тернопільського музичного училища, 1999 р. – професор кафедри педагогіки ТЕРПО, від 2004 р. – професор інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка.

дослідження. Та й сьогодні в колективі працюють цікаві творчі особистості, які б могли зацікавити науковців.

Наша мова піде про постановки Олега Мосійчука. Мета статті – розглянути найцікавіші вистави режисера, спробувати досягнути методи роботи, акцентувати увагу на досягненнях. Наші роздуми – не підсумок творчості режисера, а намагання досягнути непересічності його обдарування, з твердою вірою, що день прийдешній відкриє нові грані таланту митця.

“Театральне життя” О. Мосійчука складалося доволі вдало (див. біографічну довідку на попередній сторінці). Як кажуть, ремствувати гріх. Творчі здобутки життя частково висвітлені на сторінках різних часописів регіонів України.

Олег Петрович Мосійчук – режисер трагікомічного світосприйняття. Цю тезу стверджують його вистави на сценах дванадцяти театрів України, засвідчуючи не тільки професійну вправність, а й зростання дійової творчої особистості. Режисер не

чується постановок п'єс як класичних, так і сучасних, драм та комедій, у його задумі – поставити класичну трагедію. Одна з найцінніших рис його обдарування – глибоке бажання філософськи осмислити наше буття, вміння талановито добувати у постановках сльозу і тут же – сміх. Ця риса в ньому – від драматургії великого Шекспіра та не менш великого Миколи Куліша.

Режисерські роботи Олега Петровича цілісні й переконливі. Він, ставлячи вистави (“Казка про Моніку” С. Шалтяніса та Л. Яціновічуса, “Патетична соната” М. Куліша, “Того далекого літа” Я. Стельмаха, “Сватання на Гончарівці” Г. Квітки-Основ'яненка), в одному випадку вільно поводиться з текстом, скорочуючи репліки чи переставляючи сцени, дописуючи пролог, а чи змінюючи фінал, а в іншому (“Дами і гусари” О. Фредро, “Тіль Уленшпігель” Г. Горіна за Ш. Костером) шанобливо оберігає кожну репліку, не даючи акторам змоги порушити навіть послідовність слів у реченні. І те, й інше у сучасному театрі – не новина, це істина стара, як і театр. Яка причина того чи іншого спілкування з першоджерелом – його творча таємниця. Йому не властиві крайнощі – режисер О. Мосійчук ніколи не дозволить викинути з класичного твору половину, а то і більше тексту, редагуючи на свій лад, а у те, що залишилося, вставити сучасні пісні-танці й без тіні сорому на афіші зазначати ім'я класика. Вся творчість Олега Мосійчука живиться любов'ю та глибокою повагою до першоджерела.

У 2004 році була взято до постановки у Тернопільському академічному обласному драматичному театрі ім. Т. Г. Шевченка комедію “Євангеліє від Івана” А. Крима. прослухали п'єсу на колективі, закралася гірка думка: “І що тут можна зробити? Придумати? Все у п'єсі до певної міри знане, доводилося десь бачити, десь чути”. Та коли згодом був представлений кінцевий варіант драми, сумнівам уже не було місця. Режисер запропонував стрункий сюжет, відсікши несуттєві відгалуження непотрібного, сфокусувавши увагу на центральному образі комедії – Іванові.

Насамперед акцентовано на глибокій духовності головного героя. І це дуже важливо. Через світогляд Івана вибудовані характери контрдіючих персонажів. Режисер через акторів наситив дію тими рисами, які наперед пізнавальні й тому не потребують напруження сил та уваги, щоби зрозуміти їх. Але це тільки на перший погляд. У бесіді з молодими колегами видатний режисер Георгій Товстоногов наголошував, що над “сучасною п'єсою треба працювати так, як над класичною і навпаки – над класичною так, як над сучасною”. [34, с. 84] Ця хрестоматійна теза збудила прагнення режисера О. Мосійчука підняти сучасну п'єсу до рівня класики. І перше, і друге заслуговує щонайменше уваги – без гніву та пристрасті – як очевидні прикмети сучасної театральної мови.

При початку роботи над виставою за п'єсою А. Крима перед режисером, виконавцями ролей поставали ряд непростих запитань. Якою буде відповідь на них – такою буде і майбутня вистава.

По-перше – назва п'єси суперечить жанрові. “Євангеліє від Івана” налаштовує на високу духовну тональність, і раптом – комедія. Зазначимо, що лексема “Євангеліє” старогрецькою означає “блага вість”. А якщо так, то комедію не можна зводити лише до нанизування пороків суспільства, вона має нести блага вість – як українцям зберегти душу. В них уже все забрали, зробили їхню державу “країною глухонімих” [19, с. 31], перетворили їх на своїй землі на бидло, німу худобу, розвіяли по світах. Єдине, що у них залишилося, – це душа.

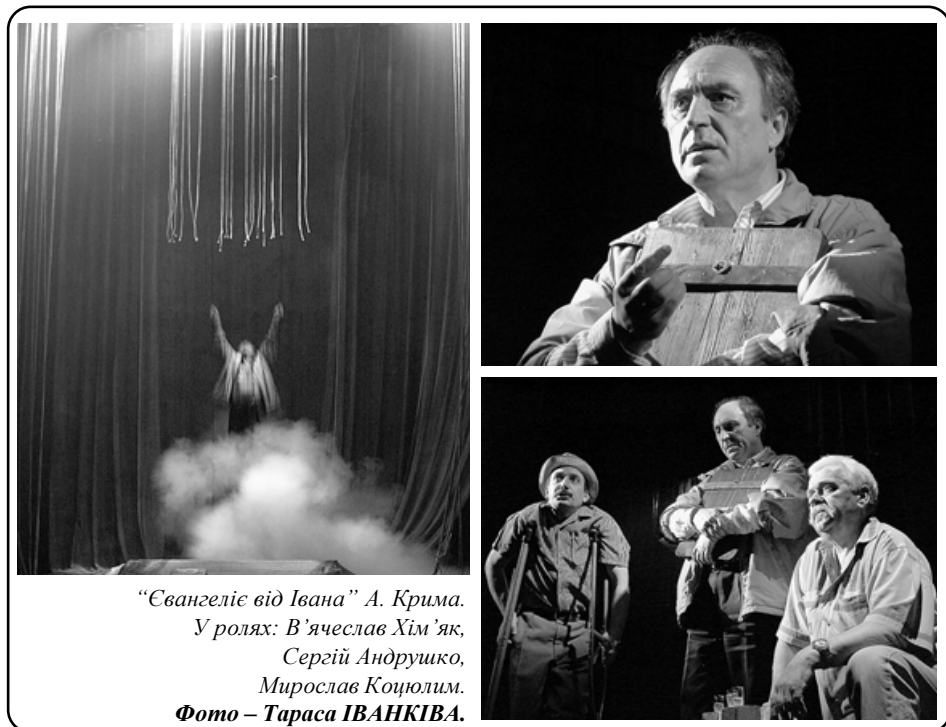
По-друге – блага вість в образі Івана, сільського фермера, який мріє засіяти покинуті землі “плодом і цвітом” [18, с. 21], повернути селу його правічне значення. Щоби досягти цієї мети Іванові треба йти на компроміс із власною совістю. Для нього це непросто. Совість – то Бог у душі: “По вірі воздасться” [17, гл. 9, в. 4]. Іван кожен крок звиряє з іконою Архангела Михаїла. З цієї іконою дід Івана пройшов

сибірські табори, зберіг її, а вона зберегла його. Воістину сказано: “Не хлібом єдиним живе людина” [16, гл. 4, в. 4]. Яку ж Іванові треба мати душевну силу, аби витримати те, що діється тепер в Україні?! Не витримав, бо заростає бур’янами земля – помирає село!

Отже, по-третє – головний герой – Іван – також помирає.

Режисер іде непростими шляхами у трактуванні теми смерті. Він зумів знайти єдиноправильний спосіб естетичного перетворення страху та співчуття, і це не катарсис, а іронія й сміх.

Ось класичне визначення іронії: “Іронія – є удавання в бік применшення”[4, 640]. Іронізуючий викликає задоволення і сміх тим, що він применшує велич, робить її незначною – через побут, почуття абсурдності в повсякденності та втечу від емоцій-

ної напруги. Таким чином, на місце трагедії сьогодні претендує “чорна” комедія, що іронічно тлумачить наші нещастя і навіть смерть.

У цьому, можливо, й полягає трагічна риса сучасної культури, що відбивається на театрі: нездатність довго тримати емоційну напругу і підніматися до чистої емоції, або, іншими словами, не варто забувати, що правда – в емоції, а не у втечі від неї, навіть якщо театр робить це дуже винахідливо.

Випробуваний критерій перевірки театру на зрілість – як завжди, можливість або неможливість трагедії. Трагедія – єдиний допустимий у класичному театрі досвід переживання смерті. Співчуття і страх Арістотель виділяв, як пристрасті, що властиві для трагедії, тому що з усіх можливих людських пристрастей лише вони базовані на переживанні смерті” [1, с. 651].

“Євангеліє від Івана” сприймаєш як вибух, як бомбу, бо ми ще не бачили на сцені такого нещадного зрізу нашої дійсності – без недомовок, без езопової мови, надуманих прикрас, вистава – справжнє потрясіння. І неправда, що спостерігати на кону за тим, що ми бачимо повсякденно в житті, нецікаво, що людина йде в театр тільки для

того, аби відпочити від гіркої прози буднів. Усе залежить від того, яке дійство розгортається у світлі рампи і яких струн людської душі воно торкається і чи взагалі торкається”. Це – думка авторитетної журналістки і великої шанувальниці театру Галини Садовської [24].

Вистава “Євангеліє від Івана”, яку професійно поставив режисер та зіграли актори, насправді наводить на серйозні роздуми, бо саме через неї сучасна театральна культура говорить, яка вона є.

Арістотель не випадково пов’язував “катарсис із гармонією, з ритмічною мовою, бо через гармонію та ритм трагедія переводить співчуття і страх в естетичну емоцію” [2, с. 653]. Режисер поставив важку трагедійну крапку в комедії.

Загубимо душу – одним народом стане менше на землі [20, с. 40].

Повільне вознесіння Івана до неба – над землею, проблемами, часом. Іван стає нашою пам’яттю, частиною нас самих. І, здається, що сам Бог, хвилюючись, читає вустами хлопчика-підлітка початок “Євангелія від Івана”: “Був чоловік на ім’я Іван, котрого Бог послав, щоб він свідчив про світло і щоб усі повірили свідченням його. Отож, він у світ прийшов, але світ так і не зміг пізнати його” [15, вірш 6, 7, 10].

Могутній удар грому – прокиньтесь, люди!!!

Тихо падає дощ надії...

Наступна режисерська робота О. Мосійчука “Ціною крові” за Лесею Українкою на сцені та ще кілька спостережень спонукали задуматися над проблемою про став-

*“Ціною крові” Лесі Українки.
У ролях: Ярослава Мосійчук,
Олександр Папуша.
Фото – Тараса ІВАНКІВА.*

лення сучасного театру до класичної драми. Наперед хочеться сказати, що велику драматургічну спадщину геніальної поетеси не часто можна побачити на сценах театрів України, крім “Камінного господаря” та “Лісової пісні”, яка йде у Тернополі з 2002 року в оригінальній інтерпретації Олега Мосійчука (сценографія Казимира Сікорського).

Отже, “Ціною крові”, 2005 рік, Тернопільський театр.

Ми вже звикли до того, що манера роботи з класикою у багатьох режисерів зачасти дуже вільна. Маємо на увазі, що класичний персонаж сьогодні може вийти на

сцену в сучасному одязі: в живописі Відродження персонажів Святого Письма також зображали інколи “в сучасному наряді”. І редагування текстів для постановки – явище не менш древнє: тексти грецьких трагіків були уніфіковані на основі численних акторських примірників лише через сто років після смерті Евріпіда.

Давно відомо, що класиці притаманні поняття “норма” і “правильний твір”. Нині почуття норми і правильності в мистецтві здаються безнадійно застарілими: творцям хочеться новизни та різних порушень. Хоча й ці бачення самі собою не нові – потребу новизни висунула класична культура. Інша справа, що новизна з розумінням норми також класична. Евріпід першим почав одягати героїв не у царські шати, а в лахміття (мабуть, на початку це виглядало як обурливий авангард). Класицист Бен Джонсон любив Вільяма Шекспіра, хоча вважав, що той дозволив у своїх творах багато свавілля.

Класичну літературу можна назвати літературою “готового слова”. Слово, що дісталось від автора, має бути передусім зрозуміле й опановане. Це дуже важливо: розуміння в класиці – важливіше і цінніше, ніж пошук змін, бо від автора дістається не сирий матеріал, а закінчена форма і виявлене розуміння.

Режисер О. Мосійчук, задумавши виставу “Ціною крові”, з ясним відчуттям сучасної театральної мови взяв за основу драматичну поему Лесі Українки “Одержима”, скоротивши чимало тексту, викинувши ряд сцен та перемонтувавши ті, що залишилися, доповнивши майбутню виставу образами Юди і Старого з іншої п’єси Лесі Українки – “На полі крові”. Це дало змогу вибудувати трагедійне дійство, домінантами котрою стали пошук істини, осмислення віри в собі, розуміння Бога як вищої субстанції сутності людини, людини, для якої Бог – це любов, а любов – це Бог.

Образ обпаленого світу художник Г. Лоїк подав не просто в барвах Близького Сходу, він значно об’ємніший і значущіший. Це символ застиглої історії, що неспроможна рухатися далі, оскільки людська душа і серце також обпалені горем та болем.

І прийшов Він... Месія.

Міріам одержима бажанням пізнати таїну віри Месії. Вона любить Його, але земною любов’ю. Вона не може простити Його кривдників, не хоче прийняти того, що має статися. Месія намагається повернути Міріам у свою віру, але намарне – вона не прощає людям Його смерті, не прощає і радості, з якою вони повідомляють їй про Його воскресіння, називаючись його учнями. І від них вона приймає смерть, ціною власної крові освячуючи свою любов до Месії. Любов Міріам вища за смерть.

Месіє! Коли ти пролив за мене...

Хоч краплю крові задарма... я тепер

За тебе віддаю ...життя... і кров...

І душу... все даремне!.. Не за щастя...

Не за небесне царство... ні... за любов! [35, с. 147].

Відображення живої реальності займає в культурі дедалі більше місця. Ми звикли бачити по телевізору замість істинного фільму нашвидкуруч змонтоване життя в “реаліях-шоу”, в інсценованих і справжніх судових засіданнях, у сімейних скандалах. Так глядачів привчають до інших мірил “справжнього”.

Театр за своєю природою призначений розрізняти реальність і гру, актора і роль, але іноді хочеться забути про це, хочеться поекспериментувати на межі можливостей. Режисер відмовляється приймати будь-який текст, у тому числі класичний, як іншу реальність, ніж довколишнє життя. Він звертається до глядача, якому неважливо, що йому показують. Переписуючи, деконструюючи тексти, створені сто, чотириста, тисячу років тому, театр відчуває в них категорію істини й правди. І тут можливості класики виявляються безкінечні. Класичні автори не програють ніяким фрагментом автентичної реальності, що вмонтовані в течію вистави, вони провокують народження справжнього життя на сцені.

Шукаючи виражальні засоби, режисер О. Мосійчук уміло використав, окрім текстового матеріалу, величезні можливості пластики (пантоміми, танцю), світла, музики, дійову сценографію синтезував в потужний емоційний потік свідомості. Шлях до втілення драми подібного стибу – сучасний етюдний метод у режисурі, котрий дає змогу розуміти драму не як готову форму чи картину для відтворення, а як матеріал для власної інтерпретації, що може привести до конфлікту з авторським текстом. Тут бере начало необхідність вільного поводження з класикою: етюдний метод, у даному випадку, – не тільки засіб відмови від тексту, а і правильний до втілення задуму.

Цей метод реалізації класичної драми дає режисерові широку можливість витворити зони дії без тексту, майстерно використовуючи дієву сценографію, гру світла, чергування шумових ефектів, поєднання музики і тиші тощо. Дорогоцінним надбанням вистави варто вважати створення ряду режисерських метафор: падіння зорі, Боже покарання каменепадом, ріка крові, розп'яття Месії, плетення і воздвиження тернового вінка. Ці міні-вистави у спектаклі “Ціною крові” викликають подив, вражають простотою та органічною довершеністю.

Нелегко проживати акторам: у них переважно – епізодичні ролі, тому режисеру довелося докласти максимум зусиль, щоб організувати цю масу, привести її в рух, зв'язати всі ниточки в один вузол.

Темпоритм вистави “Ціною крові” нагадує поштовхи розтривоженого серця, яке то шалено стукає, то раптом зупиняється і завмирає, ніби чекає чогось. А може, воно сподівається, що люди нарешті покаються й чесно зізнаються у своїх гріхах, вимолюючи прощення у Нього, Який хотів врятувати нас від трагічних помилок і заплатив за це своїм життям.

Фінал вистави залишається відкритим, на душі глядачів неспокійно: невже навіть така історія так нічого і не навчить нас?!

Однак, як у кожному справжньому художньому творі, не все в цьому спектаклі можна перевести в струнку схему. Та очевидно одне: прагнення режисера в класичному творі відчувати норму, нижче якої опускатися неможливо, а також внутрішню правильність як мірило стилю і смаку – це дуже сучасно. Але також очевидно й інше, найцінніше: незаперечною залишається обставина – створена вражаюча і потужна за напругою вистава довела, що тема віри і любові – сьогодні не порожній звук.

Думається, що секрет успіху вистави “Ціною крові” й у тому, що в її основі було закладено глибоке розуміння істини: між нами і класикою величезна дистанція, яку можна долати, ставши на шлях школи і лабораторії. Ця дистанція, завдяки режисерові, була зрозуміла учасникам вистави не як недолік, а як основа для творчості: класика перестала легко даватися сучасному театрові, й тому до неї треба дотягнутися, до неї треба прорватися ціною особливого напруження сил.

Саме великого напруження творчих сил потребувало втілення на тернопільській сцені однієї з найскладніших філософських трагедій М. Куліша “Патетична соната” (2006 р.). Сьогодні навіть важко уявити, що цієї вистави могло не бути...

Але, незважаючи ні на що, режисер зумів створити широке трагедійне видовище, я б сказав, рефлексію “українського абсурду”, що стрімко зближує історичне минуле з нашою вітчизняною дійсністю. Це зовсім не дрібне завдання – у своєму прагненні режисер, треба зі жалем визнати, майже самотній, хоча залишається вірним не найгіршій інтелігенській звичці пам'ятати минуле в ім'я того, щоби воно не повторилося. Це – проблема українського театру. Наш час потребує перегляду всіх історичних цінностей. Основне надбання вистави “Патетична соната” – герої намагаються в залишках гармонії минулого розгледіти закони нового життя, їм незрозумілі й головне – непідвладні. І це виглядає як абсурд. Вони перетворюються на героїв фарсу,

котрі одягли костюми трагедійних акторів, і на даному історичному тлі стають з волі режисера жалюгідними.

Переглянувши виставу, тернопільський письменник О. Вільчинський відзначив: “Кожна передвиборна компанія – це також свого роду театральна постановка, де все відбувається за законами, близькими до театральних. Тут є головні герої і виконавці, суфлери й освітлювачі, і ті, хто стоїть за кулісами. Й усі ми це добре знаємо. Отож наш Тернопільський академічний театр чи не вперше і, сподіваюся, не востаннє, зробив спробу доступними засобами сказати своє слово на тему “ярмарку суєти”, який ми щодня спостерігаємо на наших вулицях, майданах і на екранах телевізорів також. Шевченківці обрали для цього “Патетичну сонату” М. Куліша. Вибір п’єси режисер-постановник напередодні прем’єри пояснив тим, що зображений спалах пристрастей у 1918 році в Києві все ще нагадує те, що ми маємо сьогодні. І з цим важко не погодитись” [10, с. 20].

П’єса М. Куліша складається з багатьох розрізнених епізодів. Режисер із сценографом віднайшли вдаль рішення, створивши з, на перший погляд, мозаїчних компонентів п’єси цільне сценічне видовище.

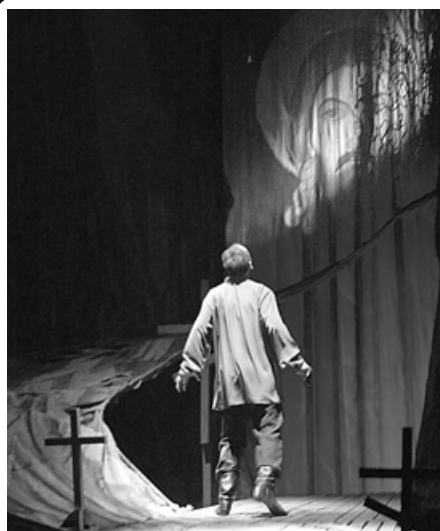

*“Патетична соната” М. Куліша.
У ролях: угорі – Микола Бажанов і
Світлана Прокопова;
вгорі справа – Олександр Папуша
та Світлана Прокопова.
Фото – Тараса ІВАНКІВА.*

Як відомо, Микола Куліш був творцем модерної драми українського революційного відродження. Його “Патетичну сонату”, написану в 1930 р., незабаром заборонили, що стало великою втратою для режисера Леся Курбаса, його “Березоля” і всього українського театру. Лише О. Таїров, відомий режисер Московського камерного театру, поставив “Патетичну сонату” в Москві, де її показували з аншлагами від 19 грудня 1931 до 24 березня 1932 року. Ця вистава здобула М. Кулішеві від фахової критики славу найталановитішого в СРСР драматурга. За 10 років драматургічної праці М. Куліш написав 14 п’єс – усі вони були з часом заборонені. Нині фахівці вважають загубленою до половини всього творчого доробку М. Куліша. Щоб у той складний час показувати театральні шедеври, сповнені духом та протестом молодого відродження, Микола Куліш та його театральний учитель і побратим Лесь Курбас заплатили

дорогу ціну – пішли на вірну смерть. Драма М. Куліша була на довгі десятиліття приречена на забуття.

Повертаючись до тернопільської вистави “Патетична соната”, потрібно зазначити: режисер-постановник О. Мосійчук доклав багато зусиль, щоби наблизитися до першого варіанта п’єси М. Куліша. У виставі маємо нетрадиційний погляд на революційні події та дійсність, яка і втілена у яскраву метафору-символ. Гранична чіткість дії підпорядкована темпоритму. Він у виставі особливий – схожий на кардіограму перед інфарктом, але це не була режисерська самоціль О. Мосійчука – величезну увагу він приділив глибинним взаєминам дійових осіб між собою і часом (дійсністю), витворюючи потужний акторський ансамбль. Така естетична концепція режисера дала йому змогу запропонувати узагальнений образ епохи. Художник В. Якубовський створив чорно-сіре сценічне середовище, що дуже нагадує окопну замальовку олівцем солдата-художника між боями. Нема зайвої побутової деталізації. Але навіть у штрихах пульсує тривога. Все в чеканні чогось фатального. І тільки обертання кола, як гігантські жорна, перемелюють людські долі.

*“Сльози Божої матері” О. Мосійчука
за У. Самчуком.
У головній ролі (справа) –
Ярослава Мосійчук.
Фото – Тараса ІВАНКІВА.*

... Сцену перерізає залізнична колія, по якій нескоро промчить десь надовго зупинений потяг... А над майданом здіймається до сірого неба громаддя каркасу будинку, в якому мешкають основні герої. На першому поверсі у закутку – вчитель Ступай-Ступаненко з дочкою Мариною. На другому – генерал Пероцький із синами та прислугою. На третьому – Зінька. Під дахом, найближче до неба – поет Ілько. Із темряви, з глибини, з історії з’являються персонажі. Для режисера ці чіткі, графічні мізансцени принципові. Зауважимо, що в “Патетичній сонаті” у трактуванні О. Мосійчука світло і темінь виконують особливе смислове навантаження. Метастази темені поглинають світло, що вихоплює трагедію нищення. Страх витає в повітрі. Будуть мінятися прапори, будуть сперечатися та мітингувати до повної втрати голосів, будуть нищити один одного. Топтати і розтоптувати найвищі людські прагнення та чисту любов. І ніхто нічого змінити не зміг. Нема правих та лівих, усе змішано в ненависті. Реквіємом

звучить “Патетична соната” Л. Бетховена. А у фіналі божевільний музикант, зірвавши зі себе ознаки часу, залишається чистим святим Клоуном, якому суджено розповісти про трагедію, котра була з нами, і котра, можливо, чекає його...

Сиплеться передвиборна друкована агітаційна продукція, змішана з мильними бульбашками. На колії – мертвий поет Ілько, а Марина, яку він поранив, випускає на волю його голубів, його мрії – помирає. Жорна революції перемололи найсвятіше – любов і совість. Іншими словами, перемелено і Бога в наших душах. Перемелювати всіх та все – це принцип усіх революцій. На вічному циферблаті історії висвічуються всі групи персонажів, звучить сміх голого Клоуна. Такий потужний емоційний патетичний режисерський акорд завершення вистави.

У виставах “Євангеліє від Івана”, “Ціною крові” й “Патетична соната” яскраво проявляється намір режисера зримо відтворити всі підтексти та приховані думки, і ці прагнення, без сумніву, викликають повагу. Але явити – не завжди означає матеріалізувати або формалізувати, оскільки формалізація й матеріалізація шкодять нюансам і затують інформацію розповіді: духовність за своєю природою не піддається матеріалізації. До честі режисера, він розуміє, що у театрі формалізація і матеріалізація споконвіків були властиві тільки фарсу, байдужому до духовності.

...В одному з інтерв'ю режисер О. Мосійчук засвідчив, що тяжіє до власних інтерпретацій високохудожніх літературних творів: О. Гріна, В. Стефаника, М. Руденка, І. Франка та ін. [30].

Нестача талановитої драматургії сьогодні потребує режисера, який би сам, ставлячи виставу, вперше і заново створював драматургічний текст. Це цілком класична ситуація. На матеріалах міфів античні поети писали свої трагедії, а Шекспір, Мольєр та Лопе де Вега чого тільки не використовували як матеріал для власної поетичної творчості.

Так і в сучасному театрі сформувався дуже цікавий і глибокий напрямок: режисери, беручи літературні тексти, не призначені для сцени, створюють на їх основі сценічні оповідання. Літературними джерелами для створення нових драматичних текстів найчастіше стають твори А. Чехова, М. Булгакова, І. Багряного, П. Загребельного, М. Матіос, У. Самчука та ін.

Відсутність в українському театрі нових п'єс про замовчувані сторінки нашої історії, зокрема Голодомору та визвольні змагання УПА, автори заповнюють драматургією сумнівної художньої якості. Потреба сказати своє слово про геноцид українського народу була для Олега Мосійчука спонукою взятися за перо – інсценізувати роман Уласа Самчука “Марія”. Так на афіші Тернопільського академічного театру ім. Т. Г. Шевченка з'явилась народна трагедія “Сльози Божої матері”. Вистава правдива й болюча, і можливо, ця постановка стала саме такою тільки тому, що поет та режисер злилися в одній особі.

Нова робота митця вкотре засвідчила: в театр прийшов художник особливого складу – талановитий режисер, якому під силу розлоге трагікомічне театральне видовище, і поет-оповідач із тонким чуттям проблем нашого непростого буття, який говорить до нас сучасною театральною мовою.

Створення оповідань для театру – найважливіше, й нелегке, тому дуже похвальне вміння поета і постановника. Арістотель писав, що “автори спочатку досягають успіху в створенні видовищності, потім – у створенні характерів, згодом – мови і тільки після довгої праці – в написанні й постановці оповідань” [4, с. 660]. Тому зовсім не випадково те, що до найяскравіших режисерів, яким властиве вміння створити єдине оповідання і довести його до глядача з початку до кінця належать одиниці: Петро Фоменко і Лев Додін – росіяни, Анжей Вайда – поляк, Кама Гінкас – литовець, Федір Стригун – українець та інші.

Нарешті, в режисерських спробах О. Мосійчука бачимо похвальну пристрась до красного письма, створення нових оповідань для театру; висловлюючись класично, режисер прагне стати поетом. Успіху у видовищності він уже досягнув, та, за Арістотелем, це значить тільки те, що митець іще молодий і при початках свого шляху.

Отож, можна підсумувати: багатий творчий доробок засвідчує, що режисерські новації Олега Мосійчука, його методи роботи над створенням театральних вистав, які позначені ознаками нової театральної мови, мають перспективи розвитку і заслуговують глибокого театрознавчого дослідження.

Література:

1. Арістотель. Поетика. – Т. 4. – С. 651; 2. Там само. – С. 653; 3. Там само. – С. 660; 4. Там само. – С. 640; 5. Богдасьєвський Ю. Час весняних сподівань // *Культура і життя*. – 1994. – 30 березня; 6. Васильєв С. Поети творять життя // *Український театр*. – 1992 – № 6; 7. Веселка С. Троянди і баобаби // *Культура і життя*. – 1990, 29 липня; 8. Веселка С. Запізнілі уроки // *Культура і життя*. – 1993, 30 квітня; 9. Веселка С. У закутку душі хай буде сад // *Неділя*. – 2002 – № 26, 22–28 липня; 10. Вільчинський О. “Патетична соната” на тлі нинішніх виборів // *РІА-Плюс*. – 2006 – 15 березня; 11. Воронцов С. Муки і радощі // *Час* – 2000. – 2003, 25 вересня; 12. Гайдабура В. Друге обличчя Гамлета // *Діалог*. – 1991, квітень; 13. Гайдабура В. “Бути, чи не бути” у відблисках всесвіту // *Український театр*. – 1991 – № 5; 14. Ігнатюк М., Сулятицький М. На кону вічності. – Івано-Франківськ: “Нова зоря”, 2006. С. 37–38; 15. Євангеліє від Івана. Вірш 6,7,10; 16. Євангеліє від Матвія гл.4 вірш 4; 17. Там само. – гл. 9 вірш 4. 18. Крим А. Євангеліє від Івана. Рукопис. С. 21; 19. Там само. – С. 31; 20. Там само. – С. 40; 21. Міловський. С. І створив Господь землю. // *Голос Донбасу*. – 2005 – 1 червня; 22. Онищак А. Золота зірка з неба і звіт папороті із землі. // *Галицька зоря*. – 2007 – 11 липня; 23. Онищенко Н. Завжди актуальна класика // *Деснянська правда*. – 1998, 23 травня; 24. Садовська Г. Євангеліє від Івана // *Вільне життя*. І травня 2004; 25. Садовська Г. Вічна тема: дами і гусари // *Вільне життя*. – 2005 – 11 червня; 26. Садовська Г. Коли землею ще ходив Месія // *Вільне життя*. – 2005 – 9 липня; 27. Садовська Г. Вистава, що підкорила і захід, і схід // *Вільне життя*. – 2006 – 8 липня; 28. Садовська Г. Було літо, і жінці хотілося кохання. // *Вільне життя*. – 2006 – 30 грудня; 29. Садовська Г. “Сватання на Гончарівці”. Анілаги // *Вільне життя*. – 2007 – 16 травня; 30. Собуцька В. До глядачів з відкритою душею. // *Свобода*. – 2005 – 23 квітня; 31. Собуцька В. То що ж ми за народ такий?! // *Свобода*. – 2006 – 24 березня; 32. Степанишин Б. Чи живемо як слід. // *Культура і життя*. – 1991 – 23 лютого; 33. Тернопільський енциклопедичний словник. – Т.: “Збруч”, Т. 2, 2005 – С. 565–566; 34. Товстоногов Г. О професії режисера С. 84; 35. Українка Леся Твори в 12 т. – К., Наукова думка, 1976 – Т. 3, С. 147; 36. Філатенко А. Вічне – завжди сучасне. // *Волинь*. – 1993, 20 листопада; 37. Чернюк І. Нехай святиться ім’я твоє // *Буковина*. – 2001 – 24 жовтня.

СЕЛЯНСЬКИЙ РУХ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ НАПЕРЕДОДНІ РЕВОЛЮЦІЇ 1848 РОКУ

Одним із найбільших у середині XIX століття було заворушення в Чортківській окрузі, яке почалось у червні 1838 року. Приводом послужило поширення серед селян чутки про новий імператорський патент, що нібито зменшив розміри панщини. Першими виступили селяни села Бабинців.

На початку 1838 року громада с. Бабинців поскаржилася в окружне управління на утиски з боку поміщика. Не дочекавшись розгляду скарги ні в окружному, ні в губернському управліннях, селяни в травні відправили у Відень громадських уповноважених – Федора Чубея та Федора Сірмана з новою скаргою. Після того, як наприкінці травня вони повернулися додому, в навколишніх селах почали поширюватися чутки про те, що нібито згідно з новим імператорським декретом селяни повинні виконувати лише один день панщини на тиждень, однак цей декрет начебто навмисне приховують поміщики. В умовах загального незадоволення селян панщинними порядками поширення таких чуток дуже швидко спричинило наслідки. Селяни почали дотримуватись уявного цісарського патенту. Приклад подала громада с. Бабинців, яка вже у червні відмовилася відбувати панщину більше дня на тиждень від селянського двору. Щоб примусити відбувати інвентарну панщину, поміщик наказав заарештувати найактивніших селян. Однак селяни не тільки не підкорились, а на початку липня на чолі з громадськими уповноваженими визволили заарештованих. Наляканий рішучими діями громади, поміщик звернувся за допомогою до окружного управління, яке 6 липня відправило в Бабинці військову команду. В село прибула слідча комісія, яка виявляла організаторів опору і визволення заарештованих. Однак селяни відмовилися давати будь-які відомості. Військова команда і слідча комісія діяли протягом місяця, але селяни продовжували чинити опір.

За прикладом громади с. Бабинців на початку липня громади інших сіл почали масово відмовлятися від виконання інвентарних панщинних помічних днів.

На початку липня заворушення в Чортківській окрузі почало набирати дедалі більших розмірів. Як видно з донесення військового командування зі Заліщиків у Львів від 9 липня 1838 року, найбільший опір щодо виконання панщини чинили громади Бедриківців, Добрівлян, Заліщиків, Шупарки, Мельниці, Більчого, Звиняча, Латківців, Вовківців, Горського, Блищанки, Бабинців і Кривчого. Кількість “непокірних” громад зростала. На 18 липня їх було 19, на 29 липня – 31, на 23 серпня – 39.

Припинивши виконання інвентарної панщини і помічних днів, селяни організували масову подачу скарг на поміщиків. Від 2 до 18 липня скарги подали селянські громади 38 поміщицьких маєтків.

Кульмінаційним пунктом селянського руху в Східній Галичині стали антифеодаль-

ні виступи селян у 1846–1848 років, пов'язані зі селянським повстанням 1846 року в Західній Галичині.

У середині 1840-х років загальним стало прагнення селян Галичини звільнитися від панщини. В усій Галичині селяни були переконані, що існувати панщині залишилося недовго, і частіше відмовлялися від її виконання. Неврожай 1845 року і пов'язаний із цим голод ще посилили невдоволення на селі. Виснажені голодом селяни не раз вимагали від поміщиків допомоги, загрожуючи в противному випадку відмовою від виконання панщини. Утворилася революційна ситуація. Становище настільки напружилось, що досить було будь-якого приводу, щоб обурення селян панщинними порядками вилилось у велике антифеодальне повстання. Невдоволення серед селян стало настільки явною, що в одному з донесень із Тернополя наприкінці 1845 року йшлося про “небезпеку селянської війни”.

Наростання антифеодального селянського руху в краї намагалися використати для боротьби за національне визволення польських земель від австрійського гніту польські шляхетсько-буржуазні демократи.

Селянське повстання розпочалося 18 лютого 1846 року одночасно з національно-визвольним повстанням і охопило переважно населені здебільшого поляками західні округи краю. Спроби шляхетсько-буржуазних демократів у деяких місцях Східної Галичини залучити селян до національно-визвольного повстання не мали успіху, а лише послужили приводом до масових виступів селян проти поміщиків, у тому числі проти повстанців-шляхтичів.

Вороже поставилися до шляхетсько-буржуазних повстанців селяни в Бережанській окрузі. Ввечері 21 лютого біля Нараєва зібрався загін повстанців, який планував захопити це село. Похід їх провалився. А незабаром усіх учасників походу на Нараїв “виловила” австрійська влада.

Услід за подіями біля Нараєва в багатьох округах Східної Галичини селяни, скориставшись із дозволу австрійських властей на організацію так званих селянських варт для виловлювання повстанців, озброювалися косами і дрючками та ловили на дорогах і в панських дворах представників шляхти, незалежно від того, належали вони до повстанців, чи ні, в'язали і відправляли в розпорядження окружних управлінь.

Віддаючи представників шляхти до рук властей, селяни і не думали про захист австрійського монарха. Вони вбачали в цьому можливість розправитися з найбільш ненависними представниками пануючого класу. Є відомості про діяльність селянських варт у Бережанській і Тернопільській округах.

Лютневі події послужили поштовхом до значного піднесення селянського руху в усій Східній Галичині. У багатьох місцях селяни не підкорялися поміщикам. Масовості набули відмови селян відбувати панщину та інші повинності. Особливо великих розмірів набрав селянський рух в Самбірській окрузі. Тамтешні події знайшли відгук і в інших округах.

Боротьба проти феодального гніту посилилася також у Бережанській окрузі. В Ляшках Долішніх, біля Ходорова, селяни відмовилися підкорятися місцевій владі і намагалися побити війта. Звістка про це поширилася в сусідніх громадах. Усюди селяни відмовлялися відробляти панщину та погрожували орендарям та економам. Посланий для придушення виступу селян окружний комісар Кархезі відновив спокій в околиці лише за допомогою греко-католицького духовенства. Однак заворушення серед селян Ходорівщини не припинилися.

Факти свідчать, що вже в перші тижні після лютневих подій селянські заворушення, які супроводжувалися масовою відмовою селян відробляти панщину, охопили

багато місцевостей Східної Галичини. Серед селян поширилися чутки про те, що панщина незабаром буде скасована. Більшість селян вважала, що уряд давно її ліквідував, тільки пани це приховують. У багатьох місцях Східної Галичини селяни відмовлялися відбувати панщину та чинили опір поміщикам.

Із села в село у краї переказували, що у східних округах 10 квітня має спалахнути селянське повстання. Серед шляхти почалася паніка. Коли наприкінці березня був убитий у своєму дворі власник маєтку Глібів у Тернопільському окрузі граф Голєвський, паніка ще збільшилася. Поміщики втікали у міста, а військові гарнізони були приведені у бойову готовність.

Незважаючи на те, що селянське повстання в цей час не відбулося, відносини між селом та двором продовжували загострюватися: селяни відмовлялися відробляти панщину і чинили опір гнобителям, що особливо проявилось в другій половині квітня.

У квітні австрійський уряд вжив заходів для придушення селянського руху. З одного боку, селянам надали деякі пільги, з іншого – масово застосували проти них репресії.

13 квітня був виданий імператорський патент, що скасовував літні помічні дні й надавав селянам право подавати скарги на поміщиків безпосередньо до окружного управління, обминаючи домінію як першу інстанцію. Проте панщина – основний тягар, що лежав на плечах селян, залишилася в силі. Крім того, в патенті селян попередили, що “насилства і відмова від виконання повинностей, оснований на існуючих правах, суворо каратимуться”.

Селяни, які чекали скасування панщини, зустріли патент невдоволенням, яке одночасно зі західними округами охопило майже всі східні. У Бережанській селяни кількох громад відмовилися підписати протокол про оголошення патенту. Патент, відзначив шляхтич Залегоцький із Тернопільщини, справив “дуже шкідливий вплив” на селян. Вони посилили опір поміщикам, відмовляючись відбувати панщину.

На початку травня 1846 р. влада послала військовий загін для придушення опору “повсталій громаді” села Горошови (нині – Борщівського району). Громадські уповноважені Василь Найденко, Михайло Гуцул і Михайло Козак “за непокору законній владі” були заарештовані, заковані в кайдани і кинуті у в’язницю на 27 діб.

Проте боротьба селян не припинилася. В деяких місцях Східної Галичини селяни були готові до поділу земель, що загарбали поміщики.

Австрійські власті, щоб зламати опір селян, майже одночасно з оголошенням патенту почали масово застосовувати військову силу. Для придушення селянських заворушень були кинуті війська на початку квітня і в село Турівку (нині Підволочиського району). З повідомлення шляхтича Залегоцького відомо, що на початку червня Тернопільське окружне управління “в багатьох місцях карало (селян. – *Авт.*), посилало військо як супровід”.

Незважаючи на жорстокі репресії, селяни Східної Галичини не припиняли боротьби за скасування панщини. Вони під час жнив у ряді округ відмовлялися відробляти панщину. В деяких місцях поміщики були змушені наймати на жнива за готівку солдатів або селян сусідніх маєтків. Домінія Микулинці (Тернопільська округа) найняла на жнива 200 солдатів, домінія Березовиця – 100. У цій окрузі деякі двори запропонували селянам в’язати ячмінь за десяту копу, але вони відмовилися. Селяни, котрі мали коней, відмовлялися за плату орати і ввозити снопи. Нерідко в селах Тернопільської округи селяни, відмовляючись працювати на поміщика за плату, проганяли селян із сусідніх маєтків, яких той найняв. Подібні факти були, зокрема в Чортківській окрузі. Уповноважених громади Горошова Василя Найденка, Михайла Дарчука і де-

мобілізованого солдата Василя Лук'янова за те, що вони “повернули у село людей, які хотіли йти працювати за гроші”, заарештували, побили палками і посадили на 12 діб у в'язницю.

У деяких місцях Тернопільської округи селяни відмовлялися відбувати урочну панщину. На Гримайлівщині, в Іванівці, де налічувалося 232 підданих, за два тижні жнив зібрали зернові лише з 38 моргів. Власник цього села писав, що селяни відмовляються “не тільки працювати на мене за гроші і не відроблять боргів, але не хочуть навіть відбувати тижневої панщини”. Він кілька разів подавав скарги в окружне управління і просив допомоги. Останнє наказало селянам відновити виконання інвентарної панщини, але вони відмовилися. В Іванівку був посланий окружний комісар, який наказав селянам з'явитися на засідання комісії. Проте замість 80 осіб, які мали зібратися, з великими труднощами вдалося силою привести лише кількох. Селян умовляли, погрожували військовою розправою, але вони не підкорялись і на панщину не виходили. До Іванівки вдруге прибула комісія, якій селяни пообіцяли в наступні тижні (по суті, після закінчення жнив) відробити панщину. І в цій окрузі селян нерідко примушували за допомогою військ відбувати повинності.

Селянське повстання у лютому 1846 року в західних округах і масова відмова селян у всій Галичині відробляти панщину навесні та влітку цього ж року змусили галицьких поміщиків й австрійські власті задуматися над селянською реформою. З метою розроблення заходів із селянського питання в Галичину був посланий як надзвичайний і повноважений комісар граф Рудольф Стадіон. Результатом його діяльності стало видання 25 листопада 1846 року трьох циркулярів, згідно з якими селянам надали право продавати земельні наділи, передавати їх у спадщину, заставляти до двох третин їх вартості, але верховне право власності на ці наділи залишалося за поміщиками; нормою володіння визнавали розподіл земель (на рустикальні та домініальні) за станом на 1820, а не на 1786 рік; міру повинностей, що мали відбувати селяни на користь поміщика, становила половина внесених у кадастр прибутків селянських господарств даного маєтку.

Реформа Стадіона передбачила деяке зменшення розміру панщини (на 27%). Однак вона залишила непорушною основу феодальних відносин, не скасувала панщини і закріпила юридично за поміщиками селянські землі, захоплені в період із 1786 до 1820 р. Селяни, які сподівалися на повернення своїх земель, котрі забрали поміщики, на скасування панщини та підданства, зустріли цю реформу рішучим протестом. Наприкінці 1846 року краєм знову прокотилася хвиля заворушень.

У деяких округах протест селян проти цієї реформи був настільки сильним, що дуже занепокоїв австрійський уряд. Селянські виступи в Східній Галичині тривали у 1847 і на початку 1848 року. Селяни продовжували чинити опір щодо виконання панщини, проти них діяли каральні загони.

У квітні 1848 року кілька громад маєтку Висічка (Чортківська округа) вчинили напад на громадські пасовища, що захопила домінія. На придушення виступу був висланий окружний комісар у супроводі військового загону, який жорстоко покарав учасників опору. За допомогою погроз громади змушені були компенсувати заподіяну шкоду.

Марія СТУХЛЯК.

м. Тернопіль.

Мистецькі здобутки хорового товариства “Бережанський Боян”

(90-ті рр. XIX ст. – 30-ті рр. XX ст.)

Подільський край віддавна прославився музичними талантами та здібностями. Тут народилося чимало митців, котрі стали відомими у світі. На території Західного Поділля у XIX столітті діяли селянські хори, які виникали у філіях товариства “Просвіта”. Це були своєрідні народно-мистецькі центри, котрі сприяли культурному зростанню галицьких селян, “відтягали” чоловіків від корчми та шинків, замінюючи їх школами та читальнями. Праця у співочих та драматичних гуртках виховувала в молоді любов до рідної мови, викристалізовувала національну ідею, плекала рідну пісню і танець, розвивала національне мистецтво.

На Тернопільщині кінця XIX століття поширеними були селянські хори, що співали під час Богослужінь у церкві, на селянських святах, де виконували церковні та світські пісні. Такі колективи діяли у селах Острів, Івашківці, Біла поблизу Тернополя, Зубреці коло Бучача, Кобиліволоки, Лошнів, Підгірці, Настасів неподалік Теребовлі, Копичинці й Вікно на Гусятинщині, Денисів і Купчинці біля Козови та багатьох інших. У 1880-х роках подекуди існували такі хори і на Бережанщині.

Ще в 1870-х роках у повітовому містечку Бережани на Західному Поділлі функціонував товариство “Пшияццол музики”, в якому гуртувались і українці, й поляки-аматори. В репертуарі музичних гуртків цього товариства звучали українські та польські пісні.

Випускник відомої на все Поділля Денисівської школи керівників хорів отця Й. Вітошинського О. Дідич організував у м. Бережанах хор, який із деякими перервами діяв до 1892 року.

У 1892 році до Бережан на парафіяльну працю приїхав молодий греко-католицький священник О. Нижанківський.

На той час за плечима у тридцятирічного отця Остапа була не тільки богословська освіта, а й подвижницька праця на музично-освітній ниві м. Львова. Головною формою музично-громадської діяльності О. Нижанківського стала організація хорових гуртків, де він був і диригентом, і композитором, влаштовував “артистичні мандрівки” львівської молоді Східною Галичиною, активізуючи музичне життя краю. Це давало поштовх для заснування співацьких гуртків, котрі пісню боролися за утвердження національної музики.

Важко переоцінити і значення першого в Галичині нотного видавництва “Бібліоте-

ка музикальна”, яке О. Нижанківський організував у 1885 році у Львові для популяризації творчості українських композиторів. Також він був одним із засновників і активних членів хорового товариства “Львівський Боян.”

Тож не дивно, що праця отця Остапа у Бережанах залишила значний і тривалий слід як не тільки парафіяльного священика, а й громадського діяча. Будучи людиною культурною, ввічливою, товариською, він швидко зумів вивести місцеве міщанство з духовної дрімоти й апатії. Навколо О. Нижанківського гуртувалися любителі хорового співу з Бережан і навколишніх сіл. Допомогали у розгортанні музично-громадської діяльності письменник Андрій Чайковський, а також професор місцевої гімназії, в майбутньому видатний письменник Богдан Лепкий.

На основі діючого в Бережанах хору ініціативна група, до якої належали вчителі гімназії, адвокати та судді, лікарі й представники інших прошарків організували у 1892 році товариство “Бережанський Боян”, котрий прийняв статут “Львівського Бояна”. Диригентом хору “Бережанського Бояна” став О. Нижанківський, а головою товариства – місцевий учитель гімназії Н. Кишевка [14, 76].

Завдяки ширій і наполегливій праці О. Нижанківського, його щедрому музичному талантові, диригентському хистові та організаційським здібностям чисельність товариства зросла до 40 основних членів та 22 допоміжних. Останні не брали безпосередньої участі у творчому процесі, проте допомагали товариству іншим способом – організовували імпрези, підсобляли матеріально. Заняття мішаного хору відбувались у приміщенні місцевої “Просвіти” [2, 90].

Після офіційної реєстрації “Бережанський Боян” уперше виступив перед широкою публікою 5 грудня 1893 року, і ця імпреза була приурочена до 50-х роковин смерті Маркіяна Шашкевича, який свого часу навчався в Бережанській гімназії. Адвокат і письменник А. Чайковський виголосив вступне слово, а після цього на сцену вийшов чоловічий хор – 40 співаків, які мали на одязі національні жовто-сині відзнаки. Колектив виконав твір А. Вахнянина “Наша жизнь”, і це викликало бурю оплесків. Повним, мішаним складом хор “Боян” проспівав “Слов’янські гімни” О. Нижанківського.

До речі, на відзначення ювілею М. Шашкевича відгукнулись учні української бурси, в якій він навчався. Вони згуртувалися в чоловічий та мішаний хори й оркестр. На вечорницях мішаний хор під управою учня В. Гривняка виконав твір о. Й. Вітошинського на сл. М. Шашкевича “Не згасайте, яснії зорі” та “В’язанку народних пісень” М. Кумановського. Оркестр із учнів бурси та гімназії зіграв увертюру “Галицька жизнь”, фантазії на теми народних пісень і марш “Кришталева чаша” [5].

На другому концерті прозвучали “Слов’янські гімни” О. Нижанківського, “Верховина” М. Лисенка з фортепіанним викладом диригента та інші хорові твори. Також виступив відомий на Поділлі виконавець на цитрі о. Євген Купчинський, який ознайомив слухачів із кількома народними мелодіями та дивертисментом, що починався мотивом пісні “Засвіт встали козаченьки.” [6].

“Бережанський Боян” залишався єдиним яскравим осередком мистецького життя міста та його околиць і після того, як О. Нижанківський улітку 1894 року повернувся до Львова. Після його від’їзду хор товариства очолив учитель гімназії, колишній співак та диригент “Академічного хору” у Львові Микола Стефанович. На той час він мав практику роботи з колективами, послідовно і планомірно досягав творчої мети. “Боян”, як і раніше, влаштовував 2–3 концерти на рік, що мали великий резонанс в окрузі й ставали значною подією у мистецькому житті краю. Українські музичні імпрези пробуджували з духовного сну інертне галицьке селянство та міщанство. Концерти хору настільки приваблювали слухачів, що вони, часто долаючи негоду та невігоду, на возах сім’ям приїжджали на його виступи, які перетворювалися на свята української пісні. По-

вертаючись додому, часто у себе в селах пробували організувати хори і виконувати народні пісні та твори українських композиторів, почуті на боянівських концертах.

Вшановуючи пам'ять про Т. Шевченка, 11 березня 1895 року бережанці виконали складний хоровий твір "Туман хвилями лягає" з опери М. Лисенка "Утоплена", "Заповіт" М. Вербицького, Лисенкове тріо "Ой пушу я кониченька" в супроводі фортепіано, чеською мовою – пісню Кналла "Jaisem Slovan". Як і на попередніх концертах, публіка захоплено вислуховувала майстерні композиції Євгена Купчинського на цитрі, що була тоді популярним інструментом. Рецензент львівської газети "Діло" зазначив, що "о. Купчинський не грав нічого великого, не грав утвору європейської слави, лиш наші народні композиції, убравши їх своїм талантом в нову світлу одежину" [7]. Ця ж газета зазначила, що згаданий "концерт переконав усіх, що "Боян" стоїть крепко і єсть одним вогнищем українського життя в Бережанах. Вся заслуга в удачі концерту належить М. Стефановичеві, котрий диригує тепер хором". У день концерту загальні збори товариства, відзначаючи заслуги колишнього керівника О. Нижанківського, іменували його як засновника і першого диригента своїм першим почесним членом [12, 52].

Лука Ремеза був наступним диригентом хору "Бережанського Бояна" – з 1896 до 1914 року. Необхідно відзначити, що цей диригент-аматор став одним із переможців музичного конкурсу на написання вокальних творів, який організувало у 1892 році хорове товариство "Львівський Боян". Тоді першу премію отримав композитор Денис Січинський за кантату "Дніпро реве", другу – фольклорист та композитор Філарет Колеса за хорові твори "На щедрий вечір" та "Ой умер старий батько", а народний учитель із села Конюхи (нині – Козівського району) Лука Ремеза за композицію "В своїй хаті своя правда" здобув третю премію [4]. Очоливши "Бережанський Боян", цей талановитий музикант продовжував мистецьку працю попередників, пропагуючи твори українських композиторів і народну пісню. Музичний вечір під його орудою 22 листопада 1896 року ознайомив слухачів із артистичним виконанням чоловічих квартетів молодого львівського композитора Ф. Колесси. Крім того, хор проспівав "Тріо" М. Лисенка, "Наді мною буря була" І. Лаврівського та "Другу в'язанку з народних пісень" М. Кумановського. За твердженням львівської газети "Діло", виконання цих творів потребувало, крім виразного артистизму, значної вокально-технічної підготовки [8].

У 1900-х роках хор товариства виконував складні твори, що були під силу лише добре вишколеним співакам, – кантату "Дніпро реве" Д. Січинського, "Вулицю" Ф. Колесси, "Вечорниці" П. Ніщинського, "Туман хвилями лягає" М. Лисенка з опери "Утоплена", "Осінь" І. Лаврівського, "Гуляли" О. Нижанківського, а також хорові твори зарубіжних композиторів – Б. Сметани, Р. Вагнера, П. Чайковського.

Хор вивчав щороку іншу програму, вводючи до неї нові високохудожні хорові твори. Наприклад, у 1897 році репрезентував концерт із творів Дмитра Бортнянського, а 1899 – концерт на честь сотої річниці відродження української літератури.

Бережанські аматори не раз спілкувалися з професійними музикантами, запрошуючи до співпраці видатних українських митців. Так, 12 червня 1898 року вони організували виступ славетної української співачки Соломії Крушельницької, що відбувся в рамках її концертного турне містами Галичини. Цього вечора в залі "Католицького Дому" – найбільшому приміщенні, яке вміщало 400–500 глядачів, за співучасті "Бережанського Бояна" та диригентури о. О. Нижанківського вона виконала арію з опери Дж. Верді "Сила долі", арію з опери Дж. Россіні "Семіраміда", солоспів М. Лисенка "Тебе, моя любко єдина", "Коли настав чудовий май" та І. Падеревського "Пісня дударя". У концерті також брав участь цитрист Євген Купчинський.

Видатною мистецькою подією для провінційного містечка був виступ у 1900 році з хором "Бережанського Бояна" відомого українського співака Модеста Менцинсько-

го. Про цей концерт писала львівська преса, в якій один із найвідоміших в Європі виконавців сердечно подякував місцевим аматорам за теплий прийом [14, 28].

У 1899 році бережанські аматори організували оперно-драматичний гурток, який поставив опери “Наталка Полтавка” М. Лисенка, “Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського. Це розширило межі творчого застосування можливостей його учасників.

1903-й став роком творчого злету й активної творчої праці. Всі хорові товариства Галичини почали активну підготовку до святкування 35-ї річниці творчої діяльності М. Лисенка. Члени “Бережанського Бояна” проявили колосальну працю в підготовці концерту, що значно розширило творчі можливості хору, опанування тогочасного східноукраїнського музичного репертуару.

7 грудня 1903 року бережанські аматори взяли участь в ювілейному концерті найкращих співацьких сил Галичини. Вони були учасниками зведеного хору 8-ми “Боянів” 300 осіб, які під керівництвом О. Нижанківського та в присутності композитора М. Лисенка виконали його “Заповіт”, кантати “На вічну пам’ять Котляревському”, “Радуйся, ниво непоплита” та обробки українських народних пісень. Сольні басові фрагменти в цьому концерті проспівав учасник “Бережанського Бояна”, уродженець Підгаєцького повіту, а на той час – парафіяльний греко-католицький священник с. Утіхович Перемишлянського повіту отець Амвросій Рибак. Про його виступи в Лисенківських концертах із захопленням писали сучасники: “А незатертим спогадом лишився мені концерт в честь М. Лисенка, що відбувся у Львові в 1904 р [15]. До співучасті в залі Львівської філармонії були запрошені хори академічної гімназії, хор товариства “Львівський Боян” та інші хори з краю. І в тому чисельно зібраному хорі найліпшим співаком таки був сільський парох о. А. Рибак. Він мав такий сильний голос, що М. Лисенко назвав його “галицьким Шаляпіном” (о. Микола Рибак. “З ненадрукованих родинних спогадів сина.”)

Згодом у Бережанах хор дав великий концерт із творів М. Лисенка. Цього ж 1903 року “Боян” влаштував у Бережанах авторський концерт Дениса Січинського, в якому виконав його кантати “Дніпро реве” та “Лічу в неволі”.

Наступного 1904 року хористи “Бережанського Бояна” знову вирушили до Львова. Цього разу концерт кошти від якого перераховувались Українській народній лікарні у Львові, відбувся під протекторатом митрополита Кир Андрея (Шептицького). Хор “Бережанського Бояна” під орудою о. О. Нижанківського. Хор виконав кантату Г.-Ф. Генделя “Христос”. Соло баса у цьому творі – о. Амвросій Рибак.

Бережанські аматори не раз приймали у себе гостей зі Львова. Кілька концертних зустрічей відбулося під час так званих “артистичних мандрівок” львівської молоді. У 1900 та 1906 роках у Бережанах спільно концертували “Бережанський Боян” та хор “Львівського Бояна”.

Від кінця 1907 до 1909 р. в Бережанах та у поближньому с. Лапшин, в будинку місцевого священика, музичного мецената і громадського діяча москвофіла отця Лева Жулинського перебував перший галицький професійний композитор Д. Січинський. Тут він писав оперу “Роксоляна”, а також ряд солоспівів та хорів. Денис Січинський не раз ставав за диригентський пульт хору “Боян” на репетиціях і в концертах. Часто виступав як акомпаніатор співакці Ользі Федак при першому виконанні своїх романсів. Вона була дружиною Володимира Федака – місцевого повітового судді, який із своїм приятелем Ісидором Мидловським, до речі, автором тексту улюбленої пісні С. Крушельницької “Родимий краю”, були в числі засновників хорового товариства “Боян” у Бережанах і його учасниками [3, 302].

13 січня 1909 року в концерті “Бережанського Бояна” під диригентурою Романа

Ставничого в присутності Д. Січинського, який через хворобу не міг стати за диригентський пульт, уперше було виконано “Пролог” та окремі фрагменти з опери “Роксоляна” в супроводі струнного квінтету та фортепіано. Ці твори надзвичайно схвально прийняла публіка [13, 14]. Отже хор “Бережанського Бояна” став для відомого композитора своєрідною творчою лабораторією, в якій кожен свій новий вокальний чи хоровий твір міг почути у живому виконанні та – що особливо важливо – у власній інтерпретації.

Спільними зусиллями хорової групи й оперно-драматичного гуртка у 1910 – 1912 роках “Бережанський Боян” відновив постановки опери С. Гулака-Артемівського “Запорожець за Дунаєм” та “Чорноморців” М. Лисенка. У репертуарі хору також великою популярністю в слухачів користувалися “На вулиці” Ф. Колесси, “Вечорниці”, а особливо чоловічий хор “Закувала та сива зозуля” П. Нішинського, “Осінь” І. Лаврівського, “Заповіт” М. Вербицького, “Гуляли” О. Нижанківського та інші твори тогочасних українських композиторів.

На пошану пам’яті про основоположника української музики М. Лисенка у 1912-у, в рік його смерті в Бережанах під керівництвом проф О. Бачинського влаштували великий концерт, що складався з творів композитора [1, 97].

Хорове товариство “Бережанський Боян” регулярно організовувало концерти на пошану М. Шашкевича, Т. Шевченка, Ю. Федьковича, І. Франка, А. Міцкевича.

Отже, можна сміливо стверджувати, що протягом двох десятиліть “Бережанський Боян” пережив період становлення і розквіту своєї мистецької діяльності й відіграв важливу роль у розвитку музичної культури Західного Поділля.

Під час Першої світової війни діяльність хорового товариства, як і інших мистецьких та громадських організацій Західного Поділля була припинена. Наступні політичні події, а саме українсько-польська війна і встановлення на території Східної Галичини польського режиму, який мав на меті цілковите ополячування й асиміляцію українського населення краю, на кілька років загальмували український культурний розвиток у всій Західній Україні. У таких складних соціально-політичних умовах товариство відновило роботу лише у 1922 році. Протягом 1920-х–1930-х років його творчі сили готували концертні програми на вшанування діячів культури і мистецтва, національних свят. Хор регулярно виступав як церковний хор на Богослужіннях у місцевому храмі.

Показником зрілості майстерності “Бережанського Бояна” став Шевченківський концерт, 18 квітня 1931 року з розмаїтою програмою – хорової музики, фортепіанної та вокальної. Під керівництвом вчителя “Рідної школи” Пилипа Гошовського бережанці виконали “На вулиці” Ф. Колесси – М. Гайворонського та “Вечорниці” П. Нішинського. Цей концерт відзначився ще однією подією: виступом запрошеного відомого львівського композитора та піаніста Василя Барвінського, батько якого – Олександр – свого часу був професором Бережанської гімназії. Василь Барвінський майстерно виконав свої фортепіанні “Мініатюри”, а його 12-річна донька Катруся ознайомила слухачів із трьома батьковими композиціями, а також “Сіциліаною” Й.-С. Баха та “Дитячою пісенькою” чеського композитора Вітезслава Новака. Вокальні твори запропонував молодий співак Юрій Лаврівський, виконавши складні Лисенкові солоспіви “Минають дні” та “Гетьмани” на тексти Кобзаря [9].

Як велику подію громадянство Бережан відзначало 30-ліття митрополичих свячень Андрея Шептицького у 1931 році. Виступили “Бережанський Боян” та вже згаданий співак Юрій Лаврівський [11, 191].

Виявом глибокої любові та пошани до Богдана Лепкого було святкування його 60-літнього ювілею в листопаді 1932 року. У концерті взяли участь: “Боян”, хори ченців монастиря оо. Василіян у Краснопуші та учнів української гімназії [2, 422].

Талановитий музикант, священник Филімон Побігушка очолив мішаний і чоловічий склад "Бережанського Бояна" у 1931 році. Завдяки йому один із найстаріших хорів Галичини утвердився на мистецькому горизонті. Своє 40-річчя цей колектив відзначив 15 лютого 1936 року [10]. Усі присутні на цій імпрезі віддали належне його організаторові та першому диригентові О. Нижанківському, композиторові Д. Січинському, а також колишнім керівникам О. Бачинському, В. Лукіяновичу, В. Лозинському та ін.

Отже, в різні періоди діяльності хорового товариства "Бережанський Боян" його диригентами були композитор, диригент, громадський діяч та священник о. Остап Нижанківський, диригент та вчитель Микола Стефанович, учитель Лука Ремеза, вчитель Віктор Лукіянович, о. Віктор Лозинський, композитор Денис Січинський, о. Михайло Блавацький, проф. Роман Шипайло, о. Филімон Побігушка, проф. Пилип Гошовський, проф. Юрій Лаврівський. У концертних програмах "Бережанського Бояна" виступали співаки світової слави Соломія Крушельницька, Модест Менцинський, Олександр Мишуга, композитор і піаніст Василь Барвінський, цитрист Євген Купчинський, скрипаль І. Барановський та інші виконавці. Товариство припинило діяльність із приходом на територію Західної України у 1939 році радянських військ.

Схвальні відгуки в пресі, спогади сучасників, зафіксовані в друкованих джерелах, складний виконавський репертуар свідчать про високі виконавські можливості й значний художній рівень аматорського хору, який у непростих умовах чужоземного поневолення став культурно-мистецьким осередком українства, пропагандистом народного пісенного мистецтва та тогочасних здобутків української професійної музики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ханік Л. Р. Історія хорового товариства "Боян". Львів – 1998. С. 76; І. Бемко В. Бережани–Бережанщина // *Бережанська земля: Істор.-мемуар. збірник НТШ / Ред. В. Лев, В. Стецюк.* – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1970. – С. 90–97;
2. Білинський А. Тридцять років бережанської молоді // *Бережанська земля. Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1970.* – С. 422;
3. Горак Я. Листи Дениса Січинського до Ярослава Вінкувського // *Записки НТШ.* – Т. ССХХVI. Праці музикознавчої комісії – Львів, 1993. – С. 302;
4. Діло. – 1892 – Ч. 275;
5. Діло. – 1893. – Ч. 111;
6. Діло. – 1894. – Ч. 46;
7. Діло. – 1895. – Ч. 63;
8. Діло. – 1896. – Ч. 268;
9. Діло. – 1931. – Ч. 93;
10. Діло. – 1936. – Ч. 42;
11. Канонічні візитації // *Бережанська земля: Істор.-мемуар. збірник НТШ / Ред. В. Лев, В. Стецюк.* – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1970. – С. 191;
12. Колодій Я. Остап Нижанківський. – Львів: Логос, 1994. – С. 52;
13. Павлишин С. Денис Січинський. – К., 1980. – С. 14.
14. Ханік Л. Р. Історія хорового товариства "Боян". Львів – 1998. – С. 28, 76.
15. Шах С. Микола Лисенко у Львові / *Християнський голос.* – Мюнхен. – 1963. – Ч. 1–2.

Марія ІЗДЕПЬКА-НОВІЦЬКА,
асистент кафедри вокально-хорових
дисциплін інституту мистецтв
Тернопільського національного
педагогічного університету ім. В. Гнатюка.

Грунтовне дослідження церковної геральдики

**Хаварівський Устим. ГЕРБИ ЛЬВІВСЬКИХ ВЛАДИК
В УНІЇ З РИМОМ (1667–2007). – Тернопіль: Новий
копір, 2008. – 112 с.**

Книжка Устима Хаварівського – перша в українській історіографії та цілком вдала спроба охопити важливий пласт національного джерелознавства, невід’ємною складовою якого є геральдика. Автор простежив тернистий шлях геральдики УГКЦ від її витоків до сучасних емблем.

У процесі роботи колишній тернополянин, а нині львів’янин У. Хаварівський здійснив велику пошукову й дослідницьку роботу зі систематизації і вивчення на диво багатих та різноманітних геральдичних символів, якими є герби Львівських владик в унії з Римом – своєрідні художні паспорти однієї з гілок української церкви, де в стислих фігурах зображення можна прочитати головне, що притаманне тому чи іншому релігійному діячеві та його добі.

Герби Львівських владик, від Йосифа Шумлянського (1667 р.) і до нинішніх церковних ієрархів, – їх символічне “обличчя”, сконцентроване віддзеркалення як життя та служіння церковних діячів, так і історії, традицій Української Греко-Католицької Церкви в цілому.

Варто наголосити, що рецензована книга відзначається ґрунтовністю джерельної бази, побудована на багатому фактичному матеріалі, розпорошеному в різних архівах, музеях та виданнях і вперше зібраному в одному дослідженні, що дало авторові змогу висловити власну компетентну думку з найдискусійніших аспектів окресленої проблеми, зокрема зародження й генези церковної геральдики. До того ж, проблеми дослідження церковної геральдики розкриті в усій їх складності.

Цілком слушно У. Хаварівський підкреслив, що церква прийняла герби майже відразу після їх появи на полі бою, оскільки церковна ієрархія – це, як правило, вихідці зі знаті – класу, який уже прийняв геральдику. У середні віки окремі церковники брали участь на полі бою нарівні з лицарством, особливо у Хрестових походах. Церковні користувачі геральдики створили власний метод побудови гербів, маючи тенденцію розміщення певних символів на овальних печатках, котрі використовували задовго до виникнення геральдики як такої. Ці печатки нерідко мали стилізовані зображення святого покровителя (патрона).

Так, першим галицьким католицьким архієпископом став у 1364 р. францисканець Кристин із Острова герба “Гоздава”, який тоді впровадив герб архієпископства “три лев’ячі голови на червоному полі”. Згодом емблему замінила інша: “найясніша

Пані (Богородиця), котра стоїть на рогатому півмісяці, під яким лежить лев; голова Марії – в короні, в одній руці тримає жезл, в іншій – дитя Ісуса”. У 1375 році домініканець Вільгельм Закон заснував Кам’янецьке латинське єпископство, яке використовувало два варіанти герба на честь святих покровителів апостолів Петра і Павла: “два ключі, обернені догори зубцями, а між ними – німецький білий меч вістря догори на червоному полі”, “зображення апостолів Петра і Павла, з яких один з двома ключами, інший – із мечем”.

Із XIII століття в католицизмі сан кардинала в гербах зображали у вигляді червоної шапки, прикрашеної шнурами з китицями, які слід було зав’язувати під підборіддям. Спочатку їх кількість не була визначена, але за папи Пія VI (1775–1779 рр.) стало традицією використовувати 15 китиць із кожного боку в гербах архієпископів, які мали постійну кафедру. Також використовували в гербі як геральдичну фігуру мантию архієпископа. Архієпископи могли вносити в герб хрест із подвійною перекладиною за щитом, а єпископи – тільки звичайний хрест. Герб митрополитів, як правило, увінчували дорогоцінною мітрою, а хрест і посох розміщували у перехрещеному вигляді за щитом.

Устим Хаварівський цілком правильно зауважив, що, на відміну від католицизму, вікових геральдичних традицій в українському та російському православ’ї не було. Сучасникам відомий хіба що герб митрополита Київського Петра (Могили). Інші церковні діячі отримали герби разом зі спадковим дворянством за заслуги перед російськими царями. Однак концептуально ці геральдичні знаки нічим не відрізнялися від звичайних дворянських гербів. У комуністичні часи — часи гоніння на церкву не було передумов для створення гербів і розвитку особливої системи геральдики. Лише кілька років тому створено і внесено в Гербовий Матрикул Російської геральдичної Колегії кілька гербів церковних ієрархів та релігійних навчальних закладів.

Оскільки УГКЦ має синтетичний характер походження, автор із погляду підбору інсигній у гербах ієрархів зумів їх науково класифікувати:

- герби з яскраво вираженими елементами шляхетської геральдики і “церковними доповненнями”;
- герби, традиційні для східних візантійських церков (без капелюха, єпископської мантиї тощо);
- герби, традиційні для римського обряду (з капелюхом і архієрейським хрестом);
- герби, що поєднують елементи римської та візантійської традицій.

На підставі такої класифікації цілком логічним і науковим є твердження автора про те, що на основі католицької та православної традицій викристалізували протягом віків герб галицьких митрополитів УГКЦ – щит, увінчаний мітрою, покладений на перехрещені золоті архієрейський посох і православний хрест, нерідко з характерним комбінуванням церковних та мирських знаків.

Геральдична спадщина Греко-Католицької Церкви залишається актуальною. Протягом станнього часу зацікавленість у церковній геральдиці почали проявляти священники УГКЦ різного рівня. Сучасні герби церковних ієрархів піддають експертизі в Українському геральдичному товаристві. До їх створення дедалі частіше долучаються вчені-геральдисти. Яскравий приклад такої співпраці – герб архієпископа Львівського Ігора Возняка, який вдало створив голова Українського геральдичного товариства А. Гречило. Особливу зацікавленість викликають новаторські елементи герба („три срібні листки та срібний геральдичний стовп”), що вказують на походження владики зі с. Липиці над Дністром. Фахівці створюють також герби церковних управлінь. Відомий герб львівської архієпархії УГКЦ (автори А. Гречило, В. Турецький).

Створення церковних гербів, без сумніву, підвищить престиж і роль релігії в цілому та української церкви зокрема – у зовнішньоцерковних контактах та внутрішньоукраїнському церковному і державному будівництві та розвитку.

Уже нині актуальне завдання УГКЦ – створювати і розвивати геральдику церковних навчальних закладів, як це роблять у Європі. Адже навчальні заклади часто мають древні корені та посилення на засновників, покровителів і т. п.

Відзначивши безумовні здобутки У. Хаварівського, висловлю й деякі побажання. Авторів слід завжди пам'ятати, що нині геральдика – не лише прикладна наука, а й спеціальна історична дисципліна. Одним із наукових її завдань, яке потребує творчого підходу, оригінальності мислення, системи знань та інтуїції відкривача, є розшифрування зображень, з'ясування значення кожного елемента герба.

Робота з атрибуції, тобто встановлення приналежності (паспортизація) того чи іншого геральдичного символу, завше складна і копітка. У ній дослідник має опиратися на скрупульозність архівіста, точність математика, фантазію художника. У цьому контексті У. Хаварівському, на нашу думку, варто було більше уваги приділити власне трактуванню геральдичних фігур гербів Львівських владик, адже навіть, здається, незначний елемент того чи іншого церковного символу працює на його загальну ідею. Ця проблема актуальна для вітчизняної історії, оскільки, на жаль, втрачені відомості про характер і значення багатьох умовних геральдичних зображень. Як відзначив вітчизняний геральдист В. Лукомський, “доведеться знову, як Шампольйон, який відкрив читання ієрогліфів, трудитися над розкриттям змісту гербів, щоб не дати загинути дуже цінному історичному джерелу, котре може так багато розкрити кваліфікованому історикові”.

Для прикладу, варто було розглянути “традицію ігнорування” донедавна з боку ієрархів УГКЦ у своїх гербах елементів міського герба Львова. Офіційно герб цього міста, витoki якого губляться в сивій давнині, був затверджений у 1526 році при польському королі Сигізмунді І – могутній лев, який впирається передніми лапами в стіну міських воріт. Але побутує версія, що надто свободолюбивий “руський” лев не подобався польській владі. У 1583 році католицький архієпископ Львова Ян Соліковський на аудієнції з римським папою Сікстом V, задумавши “забрати” або ж “принизити” крокуючого лева, попросив його дозволу внести зміни у міський герб Львова. Лева поставили на задні лапи, а в передніх лапах він тримав три горбки і восьмикутну зірку. Очевидно, Греко-Католицька Церква з огляду на це не вводила елементів міського герба у свою символіку. Вперше міська символіка Львова використана тільки в наш час – у гербі єпископа Юліяна Гбура.

Вважаю, що книга У. Хаварівського є значним внеском у розвиток української геральдики і краєзнавства. В центрі уваги науковця – не тільки реконструкція й систематизація гербів церковних владик, а й їх теоретичне осмислення, прочитання й інтерпретація. Окреме місце виділено виявленню взаємозалежності об'єктивних регіональних суспільно-політичних чинників, їхньому впливу на геральдичні традиції.

Чіткий умотивований виклад матеріалу, аргументованість припущень і висновків, багатий ілюстративний геральдичний матеріал дають змогу використовувати дослідження У. Хаварівського як навчальний посібник для студентів, широкого кола краєзнавців й ентузіастів української історії. Адже герб належить до тих засобів, що допомагають розкрити багато загадок історії або ж служать орієнтиром для цілеспрямованих пошуків учених.

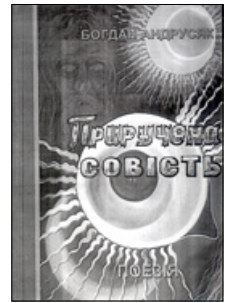
Наукові питання, що висвітлив молодий дослідник, дають імпульс до розвитку творчої дискусії. Біографія У. Хаварівського як ученого лише розпочалась, але такий початок обіцяє багато....

*Олег КЛИМЕНКО,
кандидат історичних наук.
м. Тернопіль.*

Тетяна ДІГАЙ (народилася 6 листопада 1944 р. в м. Тернопіль) – музикант, літератор. Член НСЖУ (2008 р.). Переможниця конкурсу читацьких рецензій у конкурсі “Книжка року Бі-Бі-Сі-2007”. Закінчила Тернопільське музичне училище (1965 р.), Донецьку державну консерваторію (1970 р.). Від 1970 року працювала в Тернопільському музичному училищі на посадах викладача фортепіано, завідувача відділенням. Проживає в м. Тернопіль. Автор збірок поезій “Корона Афродіти” (2002 р.), “Тетянин день”, “Удвох із тишею” (обидві – 2006 р.), книг рецензій: “Книжкові імпресії” (2007 р.), “Кубик Рубіка”, “Метроном” (обидві – 2008 р.). Співредактор альманахів “Перші ластівки”, “Подільська толока”. Літературні твори та рецензії опублікувала в газетах “Вільне життя”, “Русалка Дністрова”, “Свобода”, у всеукраїнських виданнях “Березіль”, “Літературна Україна”, “Слово “Проміти” та інших, річнику “Тернопілля”, на Інтернет-сайтах. Тетяна Дігай – постійний автор журналу “Літературний Тернопіль” (числа 2-4).

Не можу цей світ не любити

Богдан Андрусяк.
ПРИРУЧЕНА
СОВІСТЬ: Поезії. – Тернопіль: Астон,
2008. – 120 с.

Богдан Андрусяк – поет, автор чотирьох збірок поезій, живе й працює у м. Бережани на Тернопільщині.

Книга поезій, про яку йдеться, складається з трьох розділів. Перший, що дублює назву книги – “Приручена совість”, містить у собі вірші соціального змісту. Поет небадьужий до сучасних українських реалій і ділиться своїм боєм із читачами. Але у поезіях першого розділу головне – не політика, а природне виявлення творчої суті автора. Показовим щодо цього є вірш: “Дорога в тернах й межі у мечях, // Сумні лелеки борознами ходять. // І на країни висохлих плечях – // Ослизлі п’явки – вічні верховоди”. Слово тут податливе, слухняне, а думка – вперто зрозуміла.

Найцікавішим є, на мій погляд, другий, найбільший розділ книги – “Упольований вітер”, котрий наповнений поезією, якщо перефразувати відомий вислів, “хорошою й різною”. Насамперед, помічаєш зв’язок поета з пісенно-фольклорними народними традиціями: це мотиви любові до батьківської землі, до Бога, до рідних людей. Тут використані звична ритмомелодика, улюблені образи й порівняння: “Скапав свічкою липень. // Відцвіли білі липи. // Вже останню малину // Вітер трусить в саду”.

Щодалі, то відчутно ускладнюється об-

разність, набуваючи яскравих оригінальних форм поетичної виразності. Відчуваються перегуки (підкреслюю: саме перегуки, а не переспіви) з імпресіонізмом раннього Павла Тичини (*“Благословляю на любов в туманнім березня світанні... // Дай Бог, щоби до острова розлук твій корабель приплив останнім”, “Я куплю тобі дощ, дощ сріберний в ланцях золотавих”, “Осінній цвіт тужавих хризантем”*), деякі вірші нагадують “металеві” строфи Євгена Маланюка (*“Не будуєм, не сієм, не орем, // Гордимось помаранчевим стросм!!!”*), або довгий симоненковий рядок (*“Любов помирала холодного, дощавого грудневого вечора”*), чи сяючий оптимізм молодих, ще нерозстріляних, українських неокласиків (*“Як звіздно нам! Парад зірок! Парад зірок! // Життя прудке, життя швидке, життя важке, // А ти всміхнись, а ти всміхнись, браток!”*), навіть формалістичні витівки футуристів (*“Вдарили пальці в клавіші білі, // Скричали мажори зойками щему”*).

Богдан Андрусак – ніжний лірик. Він тонко вибудовує вибагливу канву почувань, бажань, пов’язаних із вічними мотивами поезії – коханням, зрадою й прощенням, усвідомленням проминальності часу, п’янкою красою довкілля. Вірші цього розділу винахідливі у звуковій будові рядків, строф, звукопис багатий на алітерації (*“В серпневій ночі сріблом світить місяць”, “Я прошу прощі на Вселенській площі”, “Таке чекання довге, годинами скалічене, // Така печаль фальш фарбою по тілу розтече. // Зітхнеш у тему відлучено, лиш тишею помічений, – // Будь, душе, упокорена, хоч ніч немилостиво // І мучить, і пече...”*

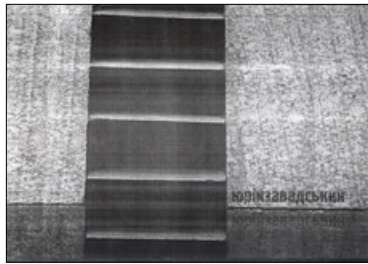
У віршах Б. Андрусяка помітні й українська літературна традиція, й рівняння на світові досягнення мистецтва. Подібно до великого американського поета Уолта Уїтмена, котрий був захоплений ідеєю єдності й незнищенності світу, Богдан Андрусак – виразний пантеїст, який оспівує взаємозв’язок між людиною і природою, органічно додаючи до пантеїзму американського побратима християнські мотиви любові до Бога:

*Ну, а зараз весна,
розкриваються сонцю пелюстки,
Розпускається все,
що у силах іще розпуститись,
Благословлений словом
й крилом прилетілого бузька,
Великодно клянусь,
що не можу цей світ не любити.*

Третій, завершальний розділ, – “Галицькі вірші”. Тут іскрує природний гумор автора, побудований на галицькій говірці, що з давніх часів побутує на наших теренах, такі собі віршовані забавки для друзів, колег і шанувальників гумору: *“Кажут, десь в кінці зими, // Виборам як дали старт, // Може, правда, може, не, // Може, просто то на жарт... Що, мовляв, за голова, // Крім горівки і гноївки // Ні хрена в селі нема”*.

У світі, за даними ЮНЕСКО, є шість тисяч живих мов, але щорічно більше десяти мов вимирає, зникає безслідно. Нашу рідну, українську, століттями винищували різні режими. І лише завдяки духовним лідерам нації, серед яких багато прозаїків та поетів, наша мова збереглася й квітне далі. Богдан Андрусак відчуває велику відповідальність за шлях, який обрав свідомо – через свою місію українського поета сприяти національному, культурному і патріотичному утвердженню Батьківщини.

Тетяна ДІГАЙ.

Про поезію без слів і не тільки...

Юрій Завадський. ЮРІЙЗАВАДСЬКИЙ
2008. – Тернопіль: Джура, 2008. – 64 с.

Юрій Завадський – поет, літературознавець, кандидат філологічних наук, викладач Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Автор книг поезій “Імовірність” (1999), “юрійзавадський” (2002), “юрійзавадський” (2005). Живе і працює в Тернополі.

Книга, про яку йдеться, відповідно до харизми поета має назву “юрійзавадський 2008”.

Думаю, ніхто не заперечуватиме, що почалася криза старих уявлень про літературу, на часі – переоцінка авторів, пріоритетів, тенденцій, отож – зміна типів художнього мислення. Так в українській прозі та поезії з’явилося покоління (імен – легіон), навколо творчості якого схрещуються критичні “рапіри” – хулігани, екстремісти, не вміють писати! В окремих випадках так воно і є, але не звернути увагу на нові імпульси, характерні для епохи зміни поколінь, було б неправильно.

Абсолютно нова форма, абсолютно нові принципи творчості, котрі не мають попередників, – річ вельми сумнівна. Юрій Завадський присвятив нову збірку поетові Іванові Іову, який уславився, зокрема, паліндромами: “ялова воля”, “ерогенне горе”, “козак з казок” та іншими. Коріння українських “раків літеральних” сягає 1691 року, коли вийшла друком збірка барокового поета Івана Величковського “Млеко”, де були геометричні вірші: вірш-чаша, вірш-хрест – фігурна або зорова поезія. Класичні взірці паліндромної поезії дали російські поети: А. Фет (“А роза упала на лапу Азора”), М. Булгаков (“Аргентина манит негра”), А. Вознесенський (“Аксиома самоиска”). Українські “раки літеральні” пишно розквітли у творчості М. Мірошніченка (збірка “Око”), І. Лучука та інших не менш відомих поетів. Шедеври звукопису можна знайти у молодого П. Тичини: “А-умані / А в Умані” (збірка “Чернігів”). Приклади поєднання ритму, мелодики і графічного зображення подав Б.-І. Антонич: “і / ості, осокори / рій ос / і ось / вже осінь / і / о / осінь / інь / нь” (збірка “Привітання життя”).

Паліндром (із грецької “біжу назад”) – дефініція художнього тексту, котрий тотожно прочитують зліва направо і навпаки; подібні побудови читати важко і “доводиться думку добирати до слів” (поет і теоретик О. Квятковський). Окрім паліндрому, теорія літератури налічує багато новітніх, як на свій час, формальних обмежень: тавтограма, лінограма, абетцедарій, лабіринт, краєгласіє. Ці пошуки були не стільки методом деформації чи переформатції тексту, скільки способом народження несподіваних образів. Висновок із абзацу: коріння поезії Ю. Завадського старе, як світ.

І все ж таки пробіл між поезією та не поезією наявний. Нема образної мови – нема поезії. Що робить Юрій Завадський? Він вважає, що “Я” в поезії завжди умовне. Його нібито безособистісні твори, насправді – особистісні, тільки іншим способом. Ним володіє відчуття радості видобування абсурду як із доволішньої реальності, так і зі самого процесу віршування. Поет конструє світ, порушуючи стереотипи, руйнуючи усталені правила, забуваючи про традиції – окремо, вільно, як творець і частина цього світу: “Прочиняю двері, – а там ти, – / Там тихо, і шкіра твоя, – / бачу пальцями і питаю, / – Це твоя шкіра? / – Твоя тихо. / Відкрив вресіті, – / Оер ерр, ое оо, (...)”

*/Прочиняю двері, а ти оор. / Очі твої, – тт. тта тиир. / Не кажи, ккажи, – / Тте еер.
/ Так кажеш, шепочеш, / Що о”.*

Для кожної думки Юрій Завадський “ліпить” візуально-фонічний образ. У збірці переважають тексти, де слів нема, де є тільки певний порядок звуків, як ось у вірші “Довкола дощу”: “до шч ро шч / шчо шч ч / о шчошч / шо доч шчоч \ шчорошч / о доч /ш”. Літера “щ” тут розкладена на “ш” і “ч” (нагадаю, що Юрій Завадський написав проєкт Нової Української Абетки, де нема літери “щ”, а також нема “я”, “ю”, “ї”, “є”). Є цілковито незрозумілі тексти, в яких деконструктивні імпульси беруть гору: “a i / ai ii i / ia aa i / i” (вірш “Зима”). Ми завжди знали, що поезія і реальність відрізняються між собою, але щоби настільки?!

На перший погляд, та й на другий теж, за цими інженерними конструкціями нічого, крім свідомого штукарства, нема – хаос, невпорядкованість, блукання в лабіринті невідомо де й невідомо навіщо. Дуже різкий контраст між тим, до чого ми звикли, з тим, що знайшли в збірці Юрія Завадського. Але з часом (саме так сталося в мене – Т. Д.) починає виникати відчуття, що тут закладено більше серйозності, ніж видно на поверхні, а саме: свідомий пошук адекватних способів самовираження і, як результат, створення нового жанру. Як цей жанр назвати: зоровою чи візуальною, графічною чи фонічною поезією – не в тому суть. Пригадую, колись читала про постановку в Парижі (1993) трагедії Шекспіра “Генріх IV”. Новаторство режисера полягало в тому, що деякі сцени-діалоги були без слів, тільки вигуки – звук напряду виражав емоції, оминаючи слова. Особливий ефект ці сцени мали на гастрольях, бо не потребували перекладу!

Європейська культурна традиція, особливо після Другої світової війни, органічно вмістила найсміливіші художні експерименти. Близьче до нашої теми: Герхард Рюм – австрійський поет, художник, композитор, один із засновників знаменитої авангардної “віденської” групи (1950-і роки), котра видавала збірки – “послання до майбутнього”, зібрання фонотекстів. Наведу приклад характерного віршування цього поета. Вірш називається “Натюрморт” (1988): “стіл стоїть / стілець сидить / постіль лежить / годинник іде / скло тріснуло / температура падає”. Ще ближче: Назар Гончар: “чулення: / роз – о – зне – / розпука пуп’янка п’янка? / яка різниця? – / чи світ в’язниця / чи в’язанка пісень / е”. А це знову Юрій Завадський: “i / (холодно) / a e i / y / u / (котяться кулі гарячі) / о дотиків”.

Пробіл між поезією та не поезією подолано виходом на інший, особливий рівень пізнання дійсності, загальної думки і створення розумових образів-формулювань. Деякі тексти зібрані в цикли: “Мій простір”, “Голоси”, “Стани”, “Поцілунки”. Це – секвенційні конструкції голосних і приголосних звуків, що йдуть від джазу: розтягнуті фонемі, шумові, хриплі, здавлені, неблагозвучні ефекти. Читати вголос таке – неможливо: не звучить. Цілком, як у Мореллі в його “Іграх у класики”, де розробляючи шляхи в незвідане, письменник найменше думає про зрозумілість, і його цілком влаштовує самодостатність паралітературної рефлексії. Перебуваючи всередині свого часу, Юрій Завадський прагне створити наднову словесну реальність. Його завдання – вловити й зафіксувати порожнечу, повітряну яму, що виникає поряд із людиною, і переказати відчуття, котрі вловлюються тільки зором та слухом. Звук має викликати відповідний візуальний образ, зорові враження зливаються зі звуковими.

Говорити про нову збірку поезій Юрія Завадського складно, адже поет він талановитий. Але правда є правда. Ці тексти, як на нашу думку, чистої води формула-троп – життя, зведене до чистої фізики-математики. Тут нема нічого образливого, але нема й піднесення. Просто поезії вітальній (від *vita* – життя) трохи безжально покладено край. Мене це зачепило: сізифова праця, але ж чи не вельми дорога ціна? Промине час, і залишаться тільки вартісні тексти.

Тетяна ДІГАЙ.

Степан КРАВЕЦЬ (народився 25 грудня 1951 р. в с. Малі Бірки Гусятинського району Тернопільської області) – літератор, педагог. Член Національної Спілки журналістів України (2002 р.), літературного об'єднання при ТОО НСПУ. Лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. І. Блажкевич (2002 р.). Закінчив Тернопільський педагогічний інститут (нині національний університет ім. В. Гнатюка). Працює старшим викладачем у Тернопільському вищому профтехучилищі сфери послуг і туризму. Член обласного літературного товариства педагогів. Літературні твори опублікував у обласній, всеукраїнській і закордонній пресі, його поезії звучали по радіо. Автор книг віршів: “Джерела серця” (2001 р.), “Дорога до себе” (2002 р.), “Цвіт любові”, “Дзвони душі” (обидві – 2006 р.), “Живу тобою, Україно” (2007 р.). Останню збірку передано Президентові України, за що він висловив авторові подяку. Збірки С. Кравця були представлені на міжнародній виставці “Українська книга з Тернополя” в Ельблонзі – з нагоди року України в Польщі, за що автор отримав подяку від Об'єднання українців у Польщі.

У СЕРЦІ – БОГ ТА УКРАЇНА

Не розділити наш народ

Одна – від Заходу до Сходу –
Земля вкраїнського народу,
І я співаю ширю оду.
Цьому великому народу.

Одна – від Заходу до Сходу –
Мова співучого народу,
Хоча були сумні роки:
Вкраїну рвали на шматки.

Нині Соборна, неподільна,
Ти, Україно моя, вільна!
Ти будеш вічно, вічно жити,
Бо наш народ не розділити...

Моя мова

Від Луганська і до Львова –
Одне серце, одна мова;
Від Гурзуфа до Карпат
Пісні наші хай звучать.

Скоро, скоро так буде,
Не чекайте зразу все,
Будем вчитись, працювати,
Щоб своєю розмовляти.

Свою мову треба знати
І чужу не забувати,
Бо чим більше знаєш мов,
Ти людина знов і знов.

А своя завжди свята,
Свій народ – це є рідня,
Ми усі – одна родина,
Спільні мова й Батьківщина.

Хай живе вічно

Розливайте в келихи бажання
У ніч Різдвяну святу,
Здоров'я, миру та єднання,
Додайте з медом у кутю.

Додайте ласки та любові,
Людського щедрого тепла
І в дні ці радісні й святкові
Славте Боже Дитя...

Славте Бога, Матір, Сина,
Славте всі: старе й мале.
Хай вічно славна Україна,
Із Богом в злагоді живе.

Вкраїнські колоски

І найменший колосок
Має власний голосок,
З вітром пісеньку співає,
Росте й сили набирає.

Свою землю і свій рід,
Славив батько, славив дід,
Не цураються і внуки
Діда-прадіда науки.

Славлять рідну Батьківщину,
Свою матір-Україну.
Бо вони, сини та дочки, —
України колосочки.

Усе з любові

Усе прекрасне — то з любові.
Коли ти молишся Христові,
Коли розмову з ним ведеш, —
Ти не існуєш, а живеш.

Усе прекрасне — то з любові,
Коли ти бачиш сни казкові,
Коли працюєш, в церкву йдеш, —
Ти не існуєш, а живеш.

Усе прекрасне — то з любові,
Коли думки твої чудові,
Людей шануєш, бережеш, —
Ти не існуєш, а живеш.

Усе прекрасне — то з любові,
Коли у кожному твоєму слові
Любов і ласку ти несеш, —
Ти не існуєш, а живеш...

Запах України

Чорнобровці пахнуть Україною,
Україна — червоною калиною,
Пахне вербою і бузком,
Мальвами гордими за вікном.

Любов'ю пахнуть для всіх нас
Дніпро, Карпати і Донбас,
Україна пахне добротою,
Хлібами, нафтою, рудою...

Вся Україна щедрістю пахуча,
Вона багата і співуча,
Дружить з матір'ю та дітям,
Пахне миром і життям.

Виший душу Хрестиком Святим!

Перш ніж одягнеш вишиванку,
Молися Богу щиро зранку.
Ти підготуєш душу цим,
Щоб її вишив Хрестиком Святим!

Перш ніж одягнеш вишиванку,
Згадай про українську коласанку.
Ніколи ти не нехтуй цим
І душу вишив Хрестиком Святим!

Перш ніж одягнеш вишиванку,
Згадай про Роксолану-галичанку.
Гордись народом ти своїм
І душу вишив Хрестиком Святим!

Господь — це Любов

Подяку Господу складаю,
Йому молюсь, поклоню б'ю,
Тебе, мій Царю, прославляю,
За твою ласку й доброту.

Людська любов, Владико Неба,
Вона постійно в нас жива.
Немає кращого за Тебе
У нас супутника життя.

Немає, не було й не буде,
Поки тече у жилах кров,
Тож пам'ятайте, добрі люди,
Що Бог для нас — свята Любов.

Євген БАРОВ

Євген БАРОВ (народився 2 червня 1948 р. в с. Петриків, нині Тернопільського району) – радіожурналіст, публіцист. Заслужений журналіст України (2004 р.). Член Національної Спілки журналістів України (1981 р.). Відзнаки секретаріату НСЖУ та Міністерства надзвичайних ситуацій України. “Людина року-2008” у Тернопільській області. Закінчив факультет журналістики Львівського університету (1979 р., нині національний університет). Працював у м. Тернопіль: робітником заводу “Електроарматура” (нині “Ватра”), галантерейної фабрики “Подольнка”; від 1968 – у редакції обласного радіо: звукооператор, і технік облтелерадіокомітету, кореспондент редакційних вістей (1974 р.). Від 1986 року – власний кореспондент Українського радіо (нині Національна радіокомпанія) в Тернопільській області. Автор і ведучий інформаційно-музичної передачі “А у нас, на Тернопіллі” на каналі “Промінь” Українського радіо (1992–2006 рр., у прямому ефірі – понад 500 передач). Автор слів до пісень місцевих композиторів, публіцистичних статей у пресі.

“БОМКАЛО”

Гумореска

Ви, напевно, теж любите цю протяжну російську пісню “Вечерний звон”. А я, тільки-но її почую, відразу згадую свого колишнього сусіда Івана Бокала. О, він ще за життя став легендарною особою у нашому селі. І хоча вже давно живе в столиці, матері й досі ставлять його у приклад своїм шибеникам.

Про Івана можна сказати, як ото говорять про вундеркіндів, що він – родом із дитинства. Навіть із колиски! Пам’ятаю, коли в дядька Петра й тітки Галини Бокалів народився синок, то перший крик немовляти не так обрадував, як перелякав усю рідню: такий був гучний і басовитий, як ієрихонська труба.

Ріс Іванко тихеньким, але коли зрідка заходився плачем, баба Софія хапала його на руки і прожогом бігла до хліва – якщо то взимку, або на леваду за хатою – влітку. Бо він ієрихонської голосини дитятка на припічку в хаті чи на тинах на подвір’ї починали підозріло гудіти макітри та глечики. А деякі навіть лопали, наче хто їх рогацем уперішив.

Як не силкувалася стара Софія відвернути від онука нечисту силу, нічого не допомагало: коли Іван ревів, черепків додавалося. Тому, щоб порятувати утвар, волочила його бабця у хлів або на леваду – подалі від гріха.

Отак велося довгенько, бо ніхто не звертав пильної уваги на рідкісний дар хлопчини. А той видався мовчазним, бо затямував собі: почне щось балакати – дітлахи з криком розбігаються, і нема з ким бавитися.

У школі вже йому самому було мороки зі своїм голосом: біля дошки мусив говорити пошеп-

ки. Хоча це мало деякі плюси. Наприклад, учителька хімії зовсім не викликала, бо біда навчила. Не вірила в чудеса, крім тих, на які здатна її наука. Тому Івана, коли той уперше постав перед нею і за звичкою почав шепотіти, попросила балакати нормально. Хлопець розправив плечі, встиг назвати лише формулу води, як на столі зі жалібним дзенькотом тріснули дві найбільші дефіцитні колби. Рідина з них перемішалася. Реакція була небувалою...

Тепер про найважливіше – відкриття таланту. Автором його був новий учитель музики. Взявся організовувати шкільний хор, для чого прослуховував більшість учнів. Дійшла черга до Бокала. Той ніяк не наважувався відкрити рота, доки однокласники не витовпилися у коридор. Коли, випробовуючи віконні шибки, потужно загуркотів уже зміцнілий парубочий басыще, вся школа припинила, а вчитель від несподіванки ледь не впав зі стільця.

Із того все й почалося. До новорічного свята хор підготував програму, до якої вписали і “Вечерний звон”. Пам’ятаєте, у пісні в кожному куплеті фоном звучить протяжне: “бом-м-м, бом-м-м”... Саме цю партію доручили виконувати Іванові Бокалу.

Наче це було вчора, згадую перший виступ хору в нашому клубі: коли бомкнув Іван, голови присутніх на концерті односельців якось самі собою втягнулись у плечі та повернулися до вікон, щоби пересвідчитися, чи, бува, малі артисти не зняли зі церковної дзвіниці найбільшого дзвона і не притягли сюди? Ефект, як і після того уроку хімії, теж був небувалий.

Хор переміг спочатку в районному, потім – в обласному оглядах. Нарешті його “фірмову” пісню почули в столиці.

Іван усе бомкав і чим далі, тим упевненіше та гучніше, бо ж і розміри залів зростали. Про його голос заговорила преса, хор звучав по радіо, показали по телебаченню. У селі тільки й розмов, що про Бокалів та їх Івана. А стара згорблена Софія, здається, навіть випросталася від гордощів за талановитого внука.

На службі в армії Іван Бокало потрапив у хор військового округу. І знайшов там постійну прописку. Виявилося, що його бас – особливий, італійською мовою називається – дай, Боже, пам’яті – проф... проф... Ага, згадав – профундо! (Ну, й словечко придумали. Порядній жінці скажеш, то плюне межі очі).

Так і став наш земляк справжнім артистом. І де б не виступав хор, всюди незмінно виконував пісню “Вечерний звон”. І з тим профундовим супроводом нашого Івана, звичайно. І скрізь публіка аплодувала до синців на руках.

...Гей, скільки то часу збігло! Вже й нове покоління виросло. Але й зараз у нашому селі матері ставлять своїм шибеникам у приклад легендарного дядька Івана, якого зі чиеїсь легкої руки або просто через його вузьку творчу “спеціалізацію” всі давно називають Бомкалом.

А кілька днів тому облетіла село новина: артист наш став – дипломантом чи навіть лауреатом. Раділи всі! Тільки заздрісники – а того насіння, самі знаєте, всюди вистачає – знижували спересердя плечима й цідили крізь зуби: “Ну треба ж такого? Та ж він усе життя... бомки б’є”.

**НЕОПАЛИМА
КУПИНА ДУШІ**

Бабала Дарія. Ярозьба: По-
езія. Проза. – Тернопіль:
Збруч, 2008. – 128 с.

Збірник віршів, сценаріїв святкових дійств “Ярозьба” – перша книжка 75-річної галичанки, літераторки, вишивальниці, фольклористки Дарії Бабали. В той час, коли всі нарікають на занепад аматорського театрального мистецтва, авторка любовно оберігає свічку духовності. У книзі “звучить” наддністрянська говірка, панує стихія весільного дійства, вміщені гумористичні сценки. Збірник, підготовку та вихід якого профінансував син авторки, відомий бучацький підприємець і меценат Василь Бабала, буде корисним для керівників аматорських драматичних колективів, учителів народознавства, всіх, кого приваблюють галицький гумор і щира народнописанна поезія. Цікаво, що в оформленні книжки використані роботи тернопільського митця Петра Шпорчука, який був “художником номера” другого за 2008 рік числа журналу “Літературний Тернопіль”, а в третьому числі нашого часопису вміщено оповідання П. Шпорчука “Ява і сні”.

РОЖЕВА ДЕМАГОГІЯ

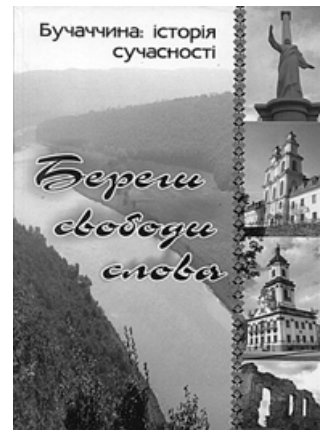
Березовський Орест. Ро-
жевий дурман. (Європа-
центр: 1957–1965): Роман. –
Тернопіль: Підручники і по-
сібники, 2008. – 320 с.

Сюжет нової книги тернопільського автора, лікаря-травматолога, доцента медичного університету та літератора Ореста Березовського побудований із хронологічно поєднаних новел із воєнного повоєнного життя українців. Автор на документальній основі розповідає про будні різних прошарків інтелігенції та військослужбовців у 1957–1965 роках. Заглушена й деформована глобальна інформація та гучна, але брехлива офіційна пропаганда, боязливе добро і вкрай знахабніле зло, волелюбні бунти, рабська покоря й, нарешті, нестримна любов до жінок, смертельна ненависть до будь-якого пригноблення є тими соціальними та психологічними основами, на яких базований “Рожевий дурман”.

КНИГА, ЯКІЙ НЕМА ЦІНИ

Бучаччина: історія сучасності “Береги свободи слова” /Укл. В. Тракало. – Тернопіль: Збруч. 2008. – 476 с.

У своєрідному енциклопедичному збірникові, що підготували місцеві журналісти Василь Тракало (автор ідеї, упорядник і головний редактор), Михайло Терпак, Володимир Мельничук і Марія Іжук, запропоновано найцікавіші історико-соціальні публікації, архівні фотоматеріали, а також корисні побутові поради й усмішки, надруковані в районному тижневику “Нова доба” за роки незалежності України. Це справжня скарбниця мудрості, літопис нашої стрімкої і багатогранної сучасності. Книга дає читачам змогу дізнатися багато цікавого з минулого й сучасного Бучаччини, вияснює постаті знах і маловідомих уродженців краю, відкриває значні пласти невідомої раніше інформації. Не викликає сумніву, що збірник, як відзначив у вступному слові Богдан Мельничук, буде настільним посібником насамперед для педагогів, бібліотекарів та інших культурно-освітніх працівників, добрим помічником для студентів, учнів, усіх, хто цікавиться історією, географією, літературою, мистецтвом і краєзнавством.

ШТРИХИ ДО ГЕОЛОГІЧНОГО ПОРТРЕТА КРАЮ

Волік Олена, Свинко Йосип. Травертинові відклади Поділля: Монографія. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 144 с.

Перша такого типу в історії області монографія висвітлює сучасні уявлення знаних дослідників про рідкісні мінеральні утворення Поділля – травертини як специфічні континентальні карбонатні відклади, а також історію їх дослідження. Особливу увагу зосереджено на питаннях формування травертинів, проаналізовано вплив геологічних, геоморфологічних, біогенних, хімічних та фізичних чинників на цей процес, з'ясовано палео-географічні умови їх утворення. Книга є підсумком досліджень, здійснених у 2000–2007 роках. Розглянуто будову травертинів, закономірності поширення, умови утворення, наукове і практичне значення. Текст проілюстрований картосхемами, малюнками, фотографіями. Книга буде цікавою для всіх, хто не байдужий до природи рідного краю.

ОБЛИЧЧЯ ЗЕЛЕНОГО ДРУГА

Гайда Юрій, Гуменюк Ігор, Козацька Надія, Кухарський Теодозій, Парпан Василь, Попадинець Ігор, Тирчик Андрій, Трентовський Володимир, Яцик Роман. Лісові генетичні ресурси та їх збереження на Тернопільщині. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 288 с.

У монографії висвітлено сучасні теоретико-методологічні основи й актуальні методичні інструменти, зарубіжний та вітчизняний досвід збереження, відтворення і сталого використання лісових генетичних ре-

сурсів. Основний лейтмотив роботи – збереження генетичної мінливості лісових деревних видів є базовою складовою частиною процесу збереження біорізноманіття лісів, а отже, і необхідним елементом сталого розвитку суспільства. Запропоновано схему оптимізації процесу збереження та використання лісових генетичних ресурсів в Україні, що розроблена на основі ретроспективного аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду в сфері збереження цінного генотипу лісових порід, результатів інвентаризації об'єктів генозбереження видів лісової арбофлори в 2001–2007 роках.

І ЧИТАЙТЕ, І СПІВАЙТЕ

Галябарда Степан. Кохайте жінку: Поезії. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2008. – 336 с.

Ім'я, яке спалахнуло наприкінці 1980-х років яскравою па-

літрою високих і щирих емоцій душі українця, – Степан Галябарда, уродженець Тернопілля. Нова книга “Кохайте жінку” є свідченням високої і широко закоханої душі, яка не вміє лукавити, а безоглядно поринає у нестримний вир любові. Безмірні почуття між чоловіком та жінкою, легка еротика та непідкупна любов до рідної України – в цих й інших мотивах його поезії відчувається нерозривне поєднання соціального і національного, що переломлюється в особисте людське самоздійснення. Тонким і влучним є гумор. Це вміння дотепно піджартувати над особистим, політичними недоліками. Читачі впізнають у поезії письменника відомі пісні, котрі виконують у популярні виконавці сучасної української естради. Збірка є продовженням попередніх поетично-пісенних наснаг С. Галябарди.

СХИЛІМО ГОЛОВИ...

Головин Богдан. Блаженні священномученики Тернопілля. – Тернопіль: Терно-граф, 2008. – 84 с.

У книзі зібрано матеріали про владик і священників, уродженців Тернопільщини й тих, які тут трудилися, котрих Папа Римський Іван Павло II проголосив блаженними священномучениками у Львові 27 червня 2001 року. Мета: ознайомити читача з долями людей, які особливо зазнали мучеництва внаслідок небажання зрадити себе самого. Відомі напрацювання тернопільського дослідника Богдана Головина, присвячені трагіч-

ним долям мучеників за віру. Зібраний у результаті копітких багатолітніх старань матеріал ліг в основу біографій мучеників, представлених у книжці. Кожна розповідь – це окремі долі людей, які гідно пережили не легкі випробування. Ці люди освятили своєю кров'ю Тернопільську землю. Подібно, як і в ранні віки переслідування Церкви, їхня кров стала насінням християн сьогодення. Священномученики неоціненний скарб Церкви й народу.

КАЗКИ ДИТИНСТВА

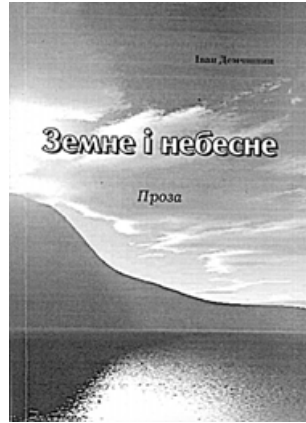
Даушков Сергій. Казки старого млина. – Кременець: Папірус, 2008. – 304 с.

Збірка “Казки старого млина” Сергія Даушкова, а їх 59, виходить друком уперше. Окремі казки були опубліковані у низці періодичних видань. Протягом дитячих років С. Даушков слухав ці народні скарби від людей, які приїжджали до млина, в котрому його батько був мельником. Уже на схилі літ Сергій Юхимович почав записувати ті казки з пам’яті, не подаючи, на жаль, прізвищ оповідачів. “Казки старого млина” класифіковані за чотирма розділами. Для читача складено словник архаїчних слів. Сподіваємося, що ці народні перлини стануть у пригоді всім, хто цікавиться усною народною творчістю українського народу. Упорядкування, літературна редакція, післяслово та примітки здійснили відомі кременецькі дослідники Валентина Адамович і Гаврило Чернихівський.

ВІРА В БОГА – СИЛА!

Демчишин Іван. Земне і небесне: Проза. – Тернопіль: Воля, 2008. – 132 с.

Постійним автором нашого часопису є тернопільський поет Іван Демчишин. Відрадно, що у новому доробку прозаїка, члена Національних Спілок письменників та журналістів України і члена Всеукраїнської асоціації по боротьбі з дитячою лейкемією (США) зібрано частку результатів його багаторічної праці. Авторі близькі сімейний затишок і чарівна атмосфера зрідненості, в котрих розкриваються і людська душа, невпинний рух заради власного здоров’я. Книга певною мірою символізує життєспроможність української нації. У збірці можна ознайомитися з різними порадами, що автор збирав протягом майже всього свідомого життя. Неповторна проза Івана Демчишина допоможе людині знайти відповідь на чимало потаємних питань.

ДОМ ТРЬОХ ГЕРОЇНЬ

Зарівна Теодозія. Вербова дощечка: Роман. – Київ: Contrabanda, 2008. – 296 с.

Як вижити жінці у чоловічому світі? Чи згодна вона платити те, чого від неї вимагають? І чим загрожує їй бунт? На ці питання роман не дає вичерпної узагальнюючої відповіді. Бо відповідь конкретна в кожному випадку, як конкретними є долі трьох героїнь твору, котрі становлять історію роду впродовж кількох десятиліть.

Історію, що писали у глухих селах і хуторах, у боях і криївках, у столичних офісах та мандрівках Україною. Залишається додати, що Т. Зарівна, яка нині працює у Києві, – уродженка села Ридодуби Чортківського району, авторка збірок поезій, п’ес, малої прози, повістей, романів, а книжку, про яку йдеться, ТОО НСПУ в 2008 році представляла на здобуття Національної премії України ім. Т. Шевченка.

ПОГЛЯД КРІЗЬ СТОЛІТТЯ

Зборівщина: історія і сьогодення: Історико-краснавичий нарис /Укл. М. Бігус/. – Тернопіль: Воля, 2008. – 480 с.

Збірник “Зборівщина: історія та сьогодення” став вагомим результатом більш як річної праці великого творчого колективу – представників різних галузей і ор-

ганів влади Зборівського району. У книзі відображені історія нашого краю від найдавніших часів до сьогодення, а також сучасне багатогранне життя Зборівщини. Особливу увагу приділено новітнім дослідженням Зборівської битви 1649 року і національно-визвольної боротьби ОУН та УПА. Книга містить інформацію про всі населені пункти Зборівського району, чимало біографічних довідок про наших земляків, які досягли великих життєвих успіхів і роблять Зборівщину відомою у Тернопільській області та всій Україні. Збірник стане у добрій пригоді всім, хто цікавиться і дорожить своєю “малою батьківщиною”, сторінками її минулого.

РОЗУМНА РОЗМАЛЬОВКА

Мацко Ірина. Фігури, простір, розмір: Розмальовка. – Тернопіль: ІрМА, 2008. – 46 с.

Книжка-розмальовка “Фігури, простір, розмір” із серії “Розмалуй і вивчи” ознайомить дітей із просторовими та площинними фігурами, дасть уявлення щодо простору і розміру. Виконуючи завдання й розмальовуючи малюнки, діти легко зрозуміють і запам’ятають поданий матеріал. Дещо раніше побачили світ “розумні розмальовки” цієї ж авторки “Букви”, “Цифри та лічба”, навчальна казочка “Копієчка”. У минулому числі “Літературного Тернополя” ми запропонували прозові твори І. Мацко для дітей.

ПРО СЕРЙОЗНЕ – З ІРОНІЄЮ

Пилипець Іларіон. До старості я йшов із дитинства: Спогади. – Тернопіль: Астон, 2008. – 192 с.

Іларіон Пилипець – відомий далеко за межами Тернополя громадський діяч, культуролог, мистецтвознавець, із неабияким літературним хистом описав у книзі своє життя, щедро присмачуючи текст напрочуд вдалим епітетами, дотепними характеристиками, філософськими роздумами... Як і традиційно у житті, трагічне в цій книжці сусидить із комічним, автор нерідко вдається до іронії та її вершинного виду – самоіронії. Видання розраховане на масову аудиторію і захопить як умудрених літами шанувальників біографічної літератури, так і тих, хто тільки розпочинає самостійне життя. Книга присвячена синові Олегу та внучці Поліні. Автор пише на основі власних переживань і згадок. Детальніше з його біографією можна ознайомитися в попередньому числі журналу “Літературний Тернопіль”, де вміщено запис бесіди Іларіона Пилипця з “художником номера” Олегом Федорівим.

ІЗ НАШОГО ЖУРНАЛУ – В КНИГУ

Різник Левко. Поет і владика: Роман-есей. – Львів: Світ, 2008. – 376 с.

У перших чотирьох номерах журналу “Літературний Тернопіль” ми надрукували уривки з роману Левка Різника “Поет і владика”. Тепер цей твір у повному обсязі вийшов окремою книжкою, з чим ми і вітаємо поважного автора – уродженця села Нараїв на Бережанщині, а нині мешканця Львова. Книга є своєрідним продовженням роману

Л. Різника “Самотність Пророка, або Добрий Ангел Івана Франка”. В центрі розповіді – дві непересічні особистості: поет і вчений-енциклопедист Іван Франко та духовний провідник галичан, митрополит Української Греко-Католицької Церкви Андрей Шептицький, які мали великий вплив на життя українського суспільства кінця XIX–початку XX ст. Роман, уміло “присмачений” галицьким шармом оповіді, написаний у формі своєрідної сповіді поета перед владикою, владика – перед поетом, обох – перед читачами, народом за пережите протягом багатьох літ.

КНИГА СПОМИНІВ

Сміян Іван. Повітрям дихають одним... (Книга дванадцята). – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 240 с.

Не роби ближньому зла, бо це тяжкий борг. Коли прийде година смерті, кому його заплатити? А заплатити буде необхідно. І ти будеш страждати, кланятися, просити, і ніхто не візьме, тому що скаже: це не моє! Такий лейтмотив нової (дванадцятої!) книги спогадів і роздумів відомого далеко за межами Тернопілля вченого-педіатра, педагога, організатора освіти, доктора медичних наук, члена-кореспондента АМН України, академіка Академії вищої школи та Міжнародної академії антропології (перелік цих титулів можна продовжувати) Івана Сміяна. Більш як 16 років він працював ректором Тернопільського медичного інституту (академії, університету) і багато зробив для розвитку цього ВНВ. Книга споминів, як і попередні, приємно вражає багатством інформації, ерудицією автора, правдивістю оповіді, незалежністю суджень та висновків, літературними паралелями.

МОЖЕ, Й ВИ ВПІЗНАЄТЕ СЕБЕ...

Топоровський Ігор. День, що прийде: Драматичні твори. – Тернопіль: Воля, 2008. – 140 с.

У новій збірці автора з Хоросткова, організатора і керівника місцевої літературної студії "Жайвір" та видавця однойменного літературно-художнього альманаху вміщено п'ять невеликих за обсягом та цікавих за змістом п'єс: "Сон-трава", "День, що прийде", "Люди без імені", "У райському саду", "Служниця для сень-

йори". Драматичні твори займають чільне місце у творчій скарбниці літератора. Вони сповнені добродушним гумором, мають філософське забарвлення і написані з неабияким знанням теми та особливостей розкриття характерів. У п'єсах автор торкається вічних тем моралі, місця кожної людини в життєвому вирі. Як на нашу думку, було б добре, щоби на згадане видання звернули увагу не лише аматорські колективи, а й професійні театри.

СТЕПАН БАНДЕРА НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

Уніят Віктор, Лазарович Микола. Нації незгасний смолоскип: Тернопіль: Новий колір, 2008. – 112 с.

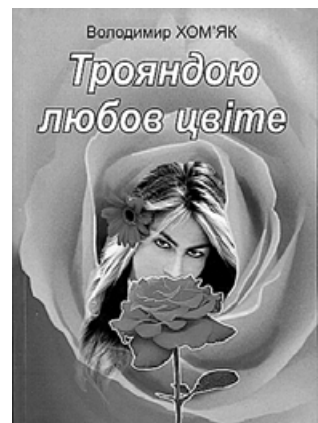

Книга тернопільських дослідників присвячена 100-річчю від дня народження Степана Бандери та 80-річчю заснування ОУН. Висвітлено історію національно-визвольних змагань у Західній Україні, зокрема на Тернопіллі, – від заснування Української Військової Організації (УВО) до проголошення нашої держави. На основі архівних документів, спогадів показано життєвий шлях і революційну діяльність Головного Провідника ОУН Степана Бандери, вперше подані матеріали, що стосуються того періоду його життя, який був пов'язаний із нашим краєм. Книга має розділи: "Історія національно-визвольних змагань у Галичині в 20–30-х роках ХХ століття", "Символ української ідеї. Стежки Степана Бандери пролягали й Тернопільщиною", "Україна

напередодні, під час Другої світової війни та в післявоєнний період", "Провідні діячі ОУН Тернопільщини – бойові соратники Степана Бандери", "Увічнення Степана Бандери на Тернопіллі". Щедро ілюстроване документальними світлинами видання буде корисним усім, хто прагне здобути більше знань із новітньої історії України, зокрема Тернопільщини.

У СЛОВАХ – МУЗИКА ЗВУЧИТЬ

Хом'як Володимир. Трояндою любов цвіте: Поезія. – Тернопіль: Воля, 2008. – 128 с.

У четвертому номері журналу "Літературний Тернопіль" ми опублікували добірку віршів Володимира Хом'яка "Я їду крутизною життя". Приємним є те, що вслід за цим побачила третя у творчому доробку автора збірка поезій – "Трояндою любов цвіте". До неї увійшли вірші, що автор із Тернополя написав упродовж останніх двох років. У книзі В. Хом'як палко зізнається у вірності рідній Україні, переживає хвилюючі миті кохання, замислюється над метою свого життя... Твори цієї збірки пронизані ліризмом, філософською мудрістю, багаті на літературну образність. Відзначимо й оригінальне художнє оформлення книжки.

Підготували
Уляна КОРОПЕЦЬКА
і Богдан МЕЛЬНИЧУК.

ДЕНЬ ЗА ДНЕМ – У СКАРБНИЦЮ ДУХОВНОСТІ

Грудень 2008

8 грудня у Козівській гімназії ім. В. Ґе-рети відбулася зустріч місцевих гімназистів із тернопільськими літераторами – головою обласної організації НСПУ, поетом Євгеном Безкоровайним, відомим письменником і гумористом Богданом Бастюком та місцевою поетесою Ганною Назарків. Гості прочитали свої твори, подарували дітям підбірку книг.

9 грудня до 130-річчя від дня народження українського живописця – Антона Манастирського в Тернопільській обласній бібліотеці для молоді відбулося краєзнавче читання “Щедра палітра земляка” з циклу – “Скарбниця талантів землі Тернопільської”. Присутні ознайомились із мистецьким життям живописця, переглянули книги, альбоми, періодичні видання.

10 грудня у Тернопільській бібліотеці для молоді було відкрито книжкову виставку до 175-річчя від дня народження Марка Вовчка “Чоловічий псевдонім і жіноча незалежність”.

11 грудня у Палаці культури “Березіль” ім. Леся Курбаса (м. Тернопіль) відбувся обласний фестиваль “Заспівай, родино!”.

11 грудня у Тернопільській обласній бібліотеці для молоді відбулося засідання літературно-мистецької вітальні “Зустрічі без прощань”, на якій заслужений журналіст України Галина Садовська репрезентувала свою книгу “Тернопільські зустрічі”.

14 грудня в приміщенні обласної організації Національної Спілки письменників України постійна авторка нашого часопису і газет “Літературна Україна” та “Вільне життя плюс”

тернополянка Тетяна Дігай репрезентувала свою нову книжку літературознавчих матеріалів “Метроном”. Оцінили видання голова обласної організації НСПУ Євген Безкоровайний, голови обласного та міського літоб’єднань Зиновій Кипибіда і Богдан Кушнірик, Роман Лади́ка, Ірина Чуйко, Стефан Гринчак та інші.

15 грудня на фасаді центрального корпусу ВАТ “Ватра” у Тернополі встановлено меморіальну дошку з барельєфом на честь президента цього

об’єднання Романа Яремчука. Автори – архітектор підприємства Іван Жовнич і тернопільський скульптор Роман Вільгушинський. Із цієї нагоди виступили: генеральний директор корпорації Василь Щиренко, голова правління ВАТ “Ватра” Орест Драган, заступник голови обласної ради Олег Вітвіцький. Після освячення пам’ятної таблиці у Палаці культури “Ватра” відбувся вечір пам’яті Романа Яремчука.

15 грудня у Тернопільській обласній бібліотеці для молоді до 100-річчя від дня народження майстра народного декоративного розпису Марії Примаченко (Приймаченко) відкрито книжково-ілюстровану виставку “Фантастичний світ Марії Примаченко”. Наступного дня там же відбувся літературно-мистецький вечір художниці “Щоб люди жили, як

квіти цвіті...". Було представлено альбоми з репродукціями картин майстрині. Слухачі ознайомилися з творами М. Примаченко, якими захоплюються жителі Парижа, Варшави, Софії, Монреалю, Праги.

16 грудня представники громадськості Тернополя Євген Безкорований, Юрій Ковальков, Богдан Ничик, Михайло Ониськів, Роман Півторак, Віктор Рибін, Володимир Слюзар, Богдан Хаварівський поклали квіти на могилу журналіста, письменника та громадського діяча Бориса Хижняка, після цього відбувся вечір спогадів про нього. Відзначимо, що у 2008 році в Державному архіві Тернопільської області відкрито особовий фонд Бориса Хижняка.

Того ж дня у Державному архіві Тернопільської області відбулася репрезентація книги Богдана Мельничука і Надії Юрчак "Шляхами Богдана Хмельницького на Тернопільщині" (видавництво "Новий колір"). Виступили автори дослідження, а також Богдан Хаварівський, Роман Півторак, Михайло Ониськів, Петро Козловський та інші. Голова Тернопільської обласної організації Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Т. Шевченка Петро Шимків вручив відомому письменникові, журналістові, краєзнавцеві, енциклопедистові, заслуженому діячеві мистецтв України Богданові Мельничуку медаль "Просвіти" "Будівничий України", а президент Академії соціального управління Богдан Андрушків – посвідчення про обрання Богдана Мельничука дійсним членом (академіком) цієї академії.

16 грудня у Тернопільській обласній бібліотеці для молоді відкрито книжкову виставку "Веселиться й лікує Земля", котра діятиме до кінця січня 2009 року.

18 грудня у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї провели день пам'яті колишнього директора цього закладу Венедикта Лавренюка. Розпочались урочистості конференцією, на якій йшлося про стан музейної справи в Україні й області та перспективи розвитку. Для гостей свята відкрили виставку, присвячену життю і творчості Венедикта Лавренюка.

Також того дня у приміщенні обласної організації Національної Спілки письменників України відбувся творчий вечір прозаїка, поета і барда зі Шумська Сергія Синюка. Він декламував тернополянам вірші, зачитував уривки з прозових творів, виконував авторські пісні.

20 грудня у Державному архіві Тернопільської області тернопільський історик і релігієзнавець Ярослав Стоцький репрезентував

свою книгу "Держава та релігії в західних областях України: Конфесійні трансформації в контексті державної політики 1944–1964 років". У виданні автор на основі опрацювання широкої бібліографічної бази й архівних матеріалів проаналізував методи боротьби комуністичного режиму з усіма конфесіями в регіоні. Виступили Богдан Хаварівський, Арсен Гудима, Богдан Мельничук, Сергій Ткачов, Михайло Ониськів, Віктор Уніят, Федір Полянський, Ярослав Бук як та інші.

20 грудня у Тернопільській обласній бібліотеці для молоді організована виставка інформаційних матеріалів "Степан Бандера: воля віддана нації" (до 100-річчя від дня народження провідника ОУН). Виставка діятиме впродовж січня – травня 2009 року.

21 грудня на приміщенні Кобиловолоцької сільської ради Тербовлянського району (колишньому парафіяльному будинку) встановлено та освячено меморіальну дошку провідникові ОУН Степану Бандері, виготовлену зі чорного граніту. Виступили голова Тернопільської обласної ради Михайло Миколенко та його заступник Олег Вітвіцький, голова Тербовлянської районної ради Петро Майовський, депутат Тернопільської обласної ради Євген Дудка, Кобиловолоцький сільський голова Микола Матвійків, голова Тербовлянського братства ОУН і УПА Микола Брездень та інші.

23 грудня у Тернопільській обласній бібліотеці для молоді відбувся вечір-портрет до 100-річчя від дня народження політичного діяча, організатора визвольного руху Степана Бандери. Учасники вечора переглянули ювілейну книжкову виставку "Воля, віддана нації", а також Інтернет-сайти, що висвітлюють життя та діяльність борця за волю України.

24 грудня у Тернопільській обласній бібліотеці для молоді відбулася літературно-мистецька композиція "На небі зірка ясна сяє: до нас ідуть колядники" за участю студентів Тернопільського музичного училища ім. Соломії Крушельницької.

25 грудня в обласній науковій бібліотеці репрезентували бібліографічний показник "Музична Тернопільщина" (вступна стаття професора Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка

Олега Смоляка). Слово мовили Василь Вітенко, Марта Подкович, Ярослав Лемішка та інші. Книга є продовженням серії "Мистецька Тернопільщина". На сторінках видання (укладач – Віра Миськів) зроблено спробу просунути розвиток історії музичної Тернопільщини й ознайомити з відомими композиторами, диригентами та співаками нашого краю, котрі творили й творять як в Україні, так і за її межами.

25 грудня в Тернопільській обласній бібліотеці для молоді видано бібліографічний покажчик "Голодомор 1932–1933 рр. мовою документів і матеріалів". Література в покажчику згрупована за розділами: "Голодомор 1932–1933 рр. на Україні очима істориків, мовою документів", "Україна пам'ятає, світ визнає (визначення голодомору геноцидом)", "Тема голодомору в художній літературі", "Сценарії просвітницько-виховних заходів" та ін.

25 грудня газета "Літературна Україна" опублікувала підсумки Другого всеукраїнського конкурсу радіоп'єс "Відродимо забутий жанр". Серед його лауреатів – Леся Білик (м. Зборів, п'єса "Рондо Кароля") та уродженець села Нападівка Лановецького району, нині киянин, автор роману "Симон Петлюра" (Цей твір продовжує публікувати журнал "Літературний Тернопіль") Василь Фольварочний (п'єса "З висоти пташиного польоту").

Також цього дня у залі Бережанського краєзнавчого музею проведено вечір пам'яті "Я б обрав життя, яке прожив" – до 71-ї річниці від дня народження Героя України, лідера Народного Руху України, видатного громадсько-політичного діяча В'ячеслава Чорновола. Виступили голова управління РО НРУ, радник голови районної ради І. Головацький, Є. Кизима, П. Кузів, перший заступник голови райдержадміністрації В. Петровський та інші.

26 грудня сотні тернополян і жителів області прийшли на врочисте відкриття пам'ятника Степанові Бандері в парку імені Т. Шевченка, навпроти будівлі облдержадміністрації та обласної ради. Перед присутніми виступили голова Тернопільської облдержадміністрації Юрій Чижмарь, міський голова Тернополя Роман Заставний, лі-

дер ВО "Свобода" Олег Тягнибок, внук славного провідника ОУН і УПА Степан Бандера, ветеран національно-визвольних змагань та почесний голова КУН Оксентій Каменюк й інші.

27 грудня в арт-клубі "Коза" (м. Тернопіль) відбувся творчий вечір поета і барда Сергія Лазо. Він виконав свої вірші та пісні. Поезію також декламував актор Тернопільського академічного обласного драматичного театру ім. Т. Шевченка В'ячеслав Кирилов.

28 грудня у Тернопільському академічному обласному драматичному театрі ім. Т. Шевченка пройшла новорічна імпреза "В гостях у Штрауса". Організатор свята – Тернопільська обласна філармонія.

28 грудня відбулося останнє в минулому році засідання літоб'єднання при ТОО НСПУ. З інформацією про поліпшення роботи з творчою молоддю, друкування творів молодих авторів, плани діяльності виступив голова обласної письменницької організації Є. Безкорвайний. Відтак члени літоб'єднання Т. Дігай, В. Хом'як, М. Гуменюк репрезентували свої нові книги. Активістам літоб'єднання Марії Баліцькій, Ганні Назарків, Ірині Чуйко вручено почесні грамоти.

30 грудня відійшов у вічність відомий український історик, журналіст, бібліотекар,

член Національної Спілки письменників України, меценат, громадський діяч, учасник українського національно-визвольного руху Василь Верига. Цей інтелегентний чоловік був толерантною об'єднуючою силою в багатьох

українських організаціях поза нашою країною. Серце Василя Івановича перестало битись у Торонто (Канада) на 87-у році життя. Поховали відомого українця на цвинтарі св. Володимира біля Торонто. Хай далека канадська земля буде Вам пухом, дорогий наш земляче...

Січень 2009

1 січня у Палаці культури "Березіль" ім. Леся Курбаса в Тернополі відбулась урочиста академія до 100-річчя від дня народження Степана Бандери. Тут молилися за Україну, звучали повстанські пісні.

3 січня у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї було особливо людно – тут урочисто відкрили велику виставку живопису, графіки та книжкових видань (110 ро-

біт) заслуженого художника України Ярослава Омеляна, приурочену його 80-річчю. Ювіляра вітали Євген Безкоровайний, Степан

Костюк, Євген Удін, Ігор Дорош, Ігор Дуда, Богдан Хаварівський, Михайло Ониськів, Надія Білик, Богдан Головин та інші.

Більше 60 робіт ювіляра виставлені й в обласному художньому музеї. Заступник голови облдержадміністрації Федір Шевчук і начальник управління культури ОДА Григорій Шергей вручили митцеві грамоту облдержадміністрації. Розповідь про Я. Омеляна читайте у цьому числі журналу "Літературний Тернопіль". Багатолітнього члена редколегії нашого часопису щиро вітаємо з поважним ювілеєм. Із роси і води, наш старий добрий друже!

4 січня відбулися збори Тернопільської обласної організації Національної Спілки письменників України, які відкрив і вів її голова поет Євген Безкоровайний. Ішлося про підсумки роботи ТОО в 2008 році й завдання на 2009 рік. На зборах виступив голова обласної ради Михайло Миколенко.

9 січня персональною виставкою у залі Тернопільської обласної організації Національної Спілки художників України відзначив своє 60-річчя живописець Степан Мамчур. Він – уродженець села Немирівка Радивилівського району Рівненської області. У Львові закінчив училище прикладного мистецтва ім. І. Труша (нині – коледж декоративного й ужиткового мистецтва) та інститут прикладного і декоративного мистецтва (нині – національна академія мистецтв). Від 1977 року працює в Тернополі, 1992-го вступив до НСХУ, від 2002-го – художник Тернопільського обласного краєзнавчого музею.

Приєднуємося до теплих вітань, які прозвучали на адресу С. Мамчура. З роси і води, друже!

10 січня у Державному архіві Тернопільської області відбулося засідання Громадської ради з Всеукраїнської літературно-мис-

тецької премії ім. Братів Богдана і Левка Лепких. Із пропозиціями та побажаннями виступили Богдан Хаварівський, Михайло Ониськів, Роман Півторак, Роман Гром'як, Богдан Мельничук, Михайло Андрейчин, Володимир Чубатий, Степан Лукасевич та інші.

11 січня на Театральному майдані Тернополя вдень відбувся парад вертепів міста й області, а ввечері – Різдвяний концерт.

14 січня у Львівському театрі опери та балету самодіяльний народний хор "Конар Лемківщини" Будинку культури с. Жовтневе Тернопільського району взяв участь в урочистостях із нагоди 20-річчя створення Всеукраїнського товариства "Лемківщина".

15 січня у Державному архіві Тернопільської області відбулися репрезентація та врочисте спеціальне погашення марки, присвяченої 100-річчю від дня народження лідера національно-визвольного руху України 1930–1950-х років, Головного Провідника ОУН Степана Бандери. Виступили Богдан Хаварівський, Олег Вітвіцький, Володимир Ткач, Михайло Піль та інші.

Того ж дня у Державному архіві Тернопільської області врочисто відкрили виставку марок із філателістичної колекції військовика, учасника бойових дій, громадського та ультурного діяча, голови обласної організації воїнів-інтернаціоналістів ("кубинців"), кавалера орденів Богдана Хмельницького і "За мужність", володаря нагород Президента України та інших держав Валерія Матвєєва. За активну життєву позицію, вагомий особливий внесок у розвиток філателістичного руху в Україні та з нагоди 70-річчя від дня народження голова обласної ради Михайло Миколенко нагородив В. Матвєєва Грамотою Тернопільської обласної ради.

16 січня Тернопільська обласна філармонія запросила глядачів на "Різдвяне дійство", яке подарували провідні колективи та виконавці. Зокрема, вперше "Вечорниці" П. Ні-

щинського. Родзинкою свята стали виставки борцівської вишиванки з приватної колекції Віри Матковської і фотографій Михайла Урбанського.

20 січня численні автори нашого журналу привітали з ювілеєм виконавчого директора ТВПК "БАТ" Збруч Мар'яна Федечка. Пов'язавши своє життя з поліграфією, зокрема газетною справою, він за роки сумлінної праці заслужив високий авторитет серед поліграфістів та журналістів Тернопільщини й інших областей.

Хай щастить тобі у всьому, наш надійний, благородний друже! Життя не дарма поставило тобі дві п'ятірки – 55.

22 січня у палаці культури "Березіль" ім. Леся Курбаса (м. Тернопіль) відбувся творчий звіт майстрів мистецтв і аматорських художніх колективів Лановецького району "В єдності сила народу", присвячений 90-й річниці проголошення Соборності України. Ланівчани продемонстрували високий професіоналізм, талант. На святкуванні гості смакували лановецькими короваями.

23 січня у приміщенні Тернопільської обласної організації Національної Спілки письменників України відбулася репрезентація книг відомого правозахисника Левка Горохівського: збірки поезій "Чекай мене, дорого невідома" й документальної праці "Діяльність Української Гельсинської Спілки на Тернопільщині та нинішня реалізація принципів УГС". Слово про Левка Горохівського виголосили: його побратими по спільній боротьбі з комуністичним режимом Микола Горбаль і Микола Коц, а також Роман Гром'як, Володимир Колінець, Богдан Головин, Богдан Ткачик, Микола Брездень, рідний брат Ярослав Горохівський. Організував репрезентацію і головував на ній П. Сорока. Вечір прикрасила грою на скрипці дочка пана Левка – Соломія.

24 січня в арт-клубі "Коза" (м. Тернопіль) відбулося представлення нового поетичного проекту "Тандем". Свої поезії читали львівська авторка Галина Крук і молодий літератор із Тернополя, студент Львівського національного університету ім. І. Франка Микола Шпаковський.

25 січня на черговому засіданні літературного об'єднання, що діє при ТОО НСПУ, краєзнавець, літератор, экс-голова облас-

ної організації Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Т. Шевченка Богдан Головин розповів присутнім про витоки своєї діяльності, поділився багатим життєвим і журналістським досвідом.

26 січня з ініціативи народної артистки України, солістки обласної філармонії Любові Ізотової в театрі актора і ляльки репрезентовано концертну програму "Сніг у Флоренції" за однойменним твором Ліни Костенко. Її поезію поєднано з італійськими піснями. Свій задум Л. Ізотова зуміла втілити у життя з акторами академічного драмтеатру Миколою Петрушенком і Романом Демчуком, скрипа-лем Василем Мандзієм, художницею Наталією Бесараб та іншими митцями.

27 січня на засіданні з участю міського голови Тернополя Романа Заставного робочої групи зі спорудження пам'ятника Ігореві Гереті запропоновано встановити скульптуру на вулиці Гетьмана П. Сагайдачного, неподалік від Катедри і Держархіву, з якими було пов'язане життя цього археолога, мистецтвознавця культуролога та громадсько-політичного діяча.

30 січня у Тернопільському академічному драматичному театрі відбувся концерт "Сонет для Соломії", який організували театр імені Т. Шевченка й обласна філармонія. Гроші від продажу квитків на концерт пере-раховані на спорудження пам'ятника Соломії Крушельницькій у Тернополі.

Протягом січня діяли виставки: в обласному краєзнавчому музеї – до 90-річчя проголошення Акту Злуки УНР і ЗУНР, до 115-річчя від дня народження художниці Ярослави Музики, творів живопису Богдана Романюка (м. Кременець); в обласному художньому музеї – різдвяних листівок, тематичні виставки "Зимові зустрічі", до 20-річчя товариства "Вертеп"; в обласному меморіальному музеї-садибі ім. Леся Курбаса у с. Старий Скалат Підволочиського району – до 20-річчя від дня смерті актора та режисера Йосипа Гірняка і до 100-річчя від дня народження художника Степана Данилишина; в обласній бібліотеці для молоді – фотовиставка "Жива природа" – робіт переможців конкурсу фотомистецтва; у Державному архіві Тернопільської області – виставки до 100-річчя Степана Бандери, Голодомору 1932–1933 років в Україні, 80-річчя художника Ярослава Омеляна, 20-річчя з дня виведення радянських військ із Афганістану та інші.

Підготували
Євген БЕЗКОРОВАЙНИЙ,
Тетяна ДІГАЙ, Уляна КОРОПЕЦЬКА,
Богдан МЕЛЬНИЧУК
і Мирослава ХМУРИЧ.

... і насамкінець

Ройлися думки у голові,
Як бджоли в вулику на літній пасіці.
Одну із них дарую я тобі,
Бо ціль – це основне в бджолиній практиці.

Прискорив хід життєвий потяг,
Його вікно – немов екран.
Чому у «люксі» такий протяг?
– Це дизель, пані. – Де стоп-кран?

До ніг поклали знову вам
Стокгольм, Варшаву, Амстердам.
Та співчуваю вашій долі –
Цвісти у золотій неволі.

Танцюють незвичайну самбу
Мої хореї й тихі ямби.
Не треба їхати далеко,
Бо і у нас буває спека.

Великі кола на воді...
Жбурляють сумніви педанти...
А мул усе лежить на дні.
Щось-таки знав старенький Данте.

Вірші-загадки для дітей-дошкільнят

Я нікуди не ходжу –
На галявині сиджу.
Капелюх мій у траві,
Не побачиш зразу – ні!
Після теплого дощу
Назбираєш досхочу.

(9nd1)

Є у мене помічник –
Незвичайний робітник:
Вміє дім охороняти,
Любить бігати й гарчати.
Не підходить до нього –
Не любить чужого.

(vaygo)

Я на моркву дуже схожа:
Довгокоса і пригожа.
Запашна я і зелена –
Страви не смачні без мене:
Ні салат, ні борщ, ні юшка.
Як зовуть мене?

(vskt4d1211)

Ірина ВАСИЛИК.

с. Озерна Борцівського району – м. Київ.

Літературний

ТЕРНОПІЛЬ

Літературно-мистецький
і громадсько-політичний
часопис.

Виходить раз на квартал.

Редакція розглядає
рукописи, подані
на комп'ютерних носіях або
в першому примірникові
машинопису. В публікаціях
за підписами авторів
висловлені їхні погляди.

За достовірність фактів,
цитат, власних імен,
статистичних та інших
даних відповідають автори
публікацій.

Редакція не рецензує
рукописів і повертає їх лише
на вимогу авторів. Листу-
ється з авторами тільки
на сторінках часопису.

У часописі використані
матеріали "Тернопільського
Енциклопедичного
Словника".

При передруці просимо
посилатися на часопис
"Літературний Тернопіль"
Засновник:
ПП "Вільне життя".

Свідоцтво про державну
реєстрацію ТР № 449-49Р

Комп'ютерні
дизайн і верстання:
Ігор Максимлюк.

Підписано до друку
09. 12. 2008 р.
Формат 70х108/16.
Папір офсетний.
Наклад 500 прим.

Адреса редакції:
м. Тернопіль,
вул. Живова, 11, каб. 810.
Тел. 23-60-98.

Віддруковано з оригінал-
макета у видавництві
ВАТ «ТВПК «Збруч».

Передплатні індекси
99997, 37501.